

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

2018 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE
4-7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA EKONOMİ
OKURYAZARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVGİ TUFAN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

2018 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE
4-7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA EKONOMİ
OKURYAZARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVGİ TUFAN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

MAYIS 2019

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.


İmza
03/09/2019
Tarih

Sevgi TUFAN

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ekonomi Okuryazarlığı” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR (İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Doc. Dr. Seydi COŞKUN KEŞKİN (İmza)
Danışman Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Doc. Dr. Ersin TOPÇU (İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

03.09/2019

(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Küreselleşen dünya ile birlikte günümüzde, ekonomi okuryazarı olmak etkin vatandaş olabilmenin ön koşullarından biri haline gelmiştir. İlköğretim döneminde Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere ekonomi okuryazarlığı ile ilgili bilgi, beceri ve davranışlarını kazandırmada önemli bir yere sahiptir. 2018 tarihli Sosyal bilgiler öğretim programı ve 4-7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığına dair kavramların yer verilme durumları üzerinde durulmuştur.

Tüm araştırmam boyunca desteğini esirgemeyen, çalışmamın her aşamasında yoğunluğuna rağmen bana sabır gösteren, benden çok bana inanan ve bu zorlu süreçte benim elimi hiç bırakmayan çok değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN'e en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım. Bana olan inancı ve güveni ile çalışmama yön verdiği için çok minnettar olduğumu ve kelimelerin ona olan minnettarlığımı belirtmekte yetersiz kaldığımı belirtmek isterim. Ayrıca değerli yorum ve önerileri ile çalışmama katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Yusuf KESKİN'e çok teşekkür ederim.

Tez aşamam boyunca yanımda olup, desteğini esirgemeyen değerli aileme, arkadaşlarıma; ayrıca motivasyon kaynağım canım oğlum Baha Alp'e 'teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi TUFAN

MAYIS, 2019

ÖZET

2018 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE 4- 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA EKONOMİ OKURYAZARLIĞI

Sevgi TUFAN, Yüksek Lisans tezi

Danışman: Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Sakarya Üniversitesi, 2019

Bireylerin, sürekli değişen şartlara uyum sağlamaları açısından ekonomi eğitiminin önemi her geçen gün artmaktadır. Disiplinler arası bir ders olan, ekonomi bilimini bünyesinde barındıran Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarına, ekonomi okuryazarı bireyler yetiştirmekte önemli bir görev düşmektedir.

Araştırmada, ilk olarak ekonomi okuryazarlığı literatürü incelenmiş ve bu bağlamda ilköğretim düzeyine uygun 218 kavram belirlenmiştir. Belirlenen kavramların, 2018 tarihli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve bu program doğrultusunda hazırlanmış olan ders kitaplarında yer verilme durumları analiz edilmiştir. Analiz sürecinde tarama modellerinin doğasına uygun olarak Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisindeki temel bölümler ve ders kazanımları; Sosyal Bilgiler ders kitapları ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiştir. Amaç doğrultusunda doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Tarama modeli, betimsel analiz basamakları kullanılarak, elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

Elde edilen veriler sonucunda Sosyal bilgiler öğretim programı ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili bazı kavramlara (kredi kartı gibi...) yeterince yer verilmediği; bu doğrultuda program ve ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığına ait bazı kavram, beceri ve değerlere daha çok yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler dersi, Finansal okuryazarlık, Finansal bilgi, Finansal farkındalık.

ABSTRACT

2018 SOCIAL SCIENCE CURRICULUM AND ECONOMIC LITERACY IN 4-7. GRADE SOCIAL SCIENCES STUDENT BOOKS

Sevgi TUFAN, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Sakarya University, 2019

The importance of economics education has been raising day by day in order to adapt them for ever-changing conditions. The social sciences curriculums and its educational books that includes economic lessons need to contribute on the purpose of create persons who know economics literacy.

This research includes analyses which pertaining to science lessons curriculum and equivalent books content. It has been gone through by 4.5.6.7 grades curriculums, goals, perspectives, assesment an evaluation approaching, individual development and educational programmes, specific goals, basic skills, values, during the this analyses, in terms of economics literacy. Document analyses technique has been used to gained informations.

The collected informations and results has been done by using descriptive analysis method.

As a result of research, there are no informations about economics literacy in social science lesson books, at this stage, it has been pointed out, more economics literacy terms, skills and values need to be taken place in content of books.

Keywords: Social studies lesson, Economic literacy, Financial knowledge, Financial awareness.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
FOTOĞraflar/resimler LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem durumu.....	1
1.2. Araştırmanın önemi.....	3
1.3. Araştırmanın sınırlılıkları	4
1.4. Tanımlar	4
BÖLÜM II.....	6
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	6
2.1. Sosyal bilgiler eğitimi	6
2.1.1. Sosyal bilgiler öğretim programı	7
2.2. Ekonomi	8
2.2.1. Ekonomi kavramları	9
2.3. Ekonomi okuryazarlığı	10
2.3.1. Ekonomi okur yazarlığı tanımı	10
2.3.2 Ekonomi ile ilgili kavram, beceri ve değerler.....	13
2.2.3. Ekonomi okuryazarlığı ve ekonomi eğitimi	14

2.4. Dünyada ekonomi eğitimi	15
2.5. Türkiye’de ekonomi eğitimi	17
2.6. Sosyal bilgiler ve ekonomi eğitimi	18
2.7. İlgili araştırmalar	22
BÖLÜM III.....	26
YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırma modeli.....	26
3.2. Örneklem	26
3.3. Verileri toplama süreci ve analizi	31
BÖLÜM IV	36
BULGULAR VE YORUM.....	36
4.1. 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programında ekonomi okuryazarlığı.....	36
4.1.1. 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı.....	36
4.1.2. 2018 Tarihli sosyal bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı.....	42
4.1.2.1. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı.....	42
4.1.2.2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında Ekonomi okuryazarlığı.....	45
4.1.2.3. Altıncı sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı.....	48
4.1.2.4. Yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı.....	50
4.2. 2018 tarihli sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı.....	53
4.2.1. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı	54
4.2.1.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	54
4.2.1.2. Kültür ve miras öğrenme alanı	55

4.2.1.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı	56
4.2.1.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	59
4.2.1.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	62
4.2.1.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı	77
4.2.1.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	79
4.2.2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı	82
4.2.2.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	82
4.2.2.2. Kültür ve miras öğrenme alanı.....	85
4.2.2.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	90
4.2.2.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	99
4.2.2.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	102
4.2.2.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı	115
4.2.2.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	117
4.2.3. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı	124
4.2.3.1. Birey ve toplum öğrenme alanı.....	124
4.2.3.2. Kültür ve miras öğrenme alanı.....	129
4.2.3.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	133
4.2.3.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	138
4.2.3.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	142
4.2.3.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı	157
4.2.3.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	159
4.2.4. Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı	165
4.2.4.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	165
4.2.4.2. Kültür ve miras öğrenme alanı.....	166
4.2.4.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	173
4.2.4.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	181

4.2.4.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	184
4.2.4.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı	196
4.2.4.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	198
BÖLÜM V.....	202
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	202
5.1. Sonuç	202
5.2. Tartışma	204
5.3. Öneriler.....	207
5.3.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	207
5.3.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler.....	208
KAYNAKÇA	209
EKLER	215
Ek 1. 2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	215
ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ.....	253

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler öğretim programının 4., 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları analiz tablosu örneği	34
Tablo 2. 2018 Tarihli 4-7. Sosyal Bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı	37
Tablo 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı.....	42
Tablo 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı.....	46
Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı tablosu.....	48
Tablo 6. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı tablosu.....	51
Tablo 7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı.....	54
Tablo 8. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı	55
Tablo 9. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	57
Tablo 10. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	59
Tablo 11. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	62
Tablo 12. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı.....	78
Tablo 13. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı küresel bağlantılar öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı.....	79
Tablo 14. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı.....	83

Tablo 15. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı.....	86
Tablo 16. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	90
Tablo 17. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ..	100
Tablo 18. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	102
Tablo 19. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık	115
Tablo 20. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar	117
Tablo 21. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders birey ve toplum.....	125
Tablo 22. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras	129
Tablo 23. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler	133
Tablo 24. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum	139
Tablo 25. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı	143
Tablo 26. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı	157
Tablo 27. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar	159
Tablo 28. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders birey ve toplum.....	165
Tablo 29. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras	166
Tablo 30. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler	174
Tablo 31. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum	181
Tablo 32. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim	184
Tablo 33. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık	197
Tablo 34. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar	199

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın yapısı	8
Şekil 2. Adam Smith (1723-1790; Edinburg, İskoçya)	9
Şekil 3. Ekonomi okuryazarlığının farklı tanımları	11
Şekil 4. Akyan ve Hayta'nın hazırlamış olduğu ekonomi okuryazarlığı programı (uygulama boyutu)	13



FOTOĞRAFLAR/RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Ev ile okula giden yolu gösteren kroki.....	59
Fotoğraf 1. Alışveriş listesi hazırlama	72
Fotoğraf 2. Alışveriş yaparken dikkat edilmesi gerekenler.....	73
Fotoğraf 3. Ürünlerde aramamız gereken özellikler	73
Fotoğraf 4. Garanti belgesi.....	74
Fotoğraf 5. Üretim yeri etiketi.....	74
Fotoğraf 6. Ekmek israfı.....	75
Fotoğraf 7. Su tasarrufu.....	75
Fotoğraf 8. Enerji tasarrufu	75
Fotoğraf 9. Lidya uygarlığına ait para örneği.....	88
Fotoğraf 10. Sanayi faaliyeti	88
Fotoğraf 11. Pazar yeri.....	89
Fotoğraf 12. Fabrika.....	94
Fotoğraf 13. Hayvancılık.....	95
Fotoğraf 14. Madencilik	95
Fotoğraf 15. Az nüfuslu yer	96
Fotoğraf 16. Yoğun nüfuslu yer	96
Resim 2. Tarım faaliyeti.....	97
Fotoğraf 17. Turizm-otel.....	97
Fotoğraf 18. Gelişmiş ulaşım ağı.....	98
Fotoğraf 19. Ayçiçeği yağı üretimi.....	98
Fotoğraf 20. Kredi kartı.....	101
Fotoğraf 21. Alışveriş yaparken	111
Fotoğraf 22. Garanti belgesi	112

Fotoğraf 23. Fiş veya Fatura Belgesi	112
Fotoğraf 24. Madencilik faaliyeti	113
Fotoğraf 25. Hizmet sektöründe öğretmenlik mesleği.....	113
Fotoğraf 26. Kahve üretimi	123
Fotoğraf 27. Çay tarımı	123
Resim 3. Üretim yeri logosu.....	123
Fotoğraf 28. Osmanlı dönemindeki Sadaka Taşı.....	127
Fotoğraf 29. İtimat Bakkaliyesi standı.....	128
Fotoğraf 30. Vakıf logosu	128
Resim 3. Ekonomik faaliyet haritası.....	137
Fotoğraf 34. Hayvancılık.....	137
Resim 4. Tarım	137
Fotoğraf 32. Pirinç tarlası.....	138
Fotoğraf 33.Osmanlı parası örneği	141
Fotoğraf 34. Patent belgesi.....	142
Fotoğraf 35. Balıkçılık faaliyeti.....	152
Fotoğraf 36. Nitelikli, insan gücü/ veteriner	152
Fotoğraf 37. Büyükbaş hayvancılık faaliyeti	153
Fotoğraf 38. Toprak fotoğrafı.....	153
Fotoğraf 39. Spor turizmi/ Rafting	154
Fotoğraf 40. Buğday üretimi	154
Resim 5. Yenilenebilir enerji kaynakları	154
Resim 6. TÜİK 2017 yılı ithalat ve ihracat verileri	163
Resim 7. Türkiye'nin yurt dışından aldığı ve sattığı ürünler	164
Fotoğraf 41. Osmanlı parası örneği: Mecidiye	172
Fotoğraf 42. Madenler fotoğraf	179

Fotoğraf 43. Tarım ürünü	179
Fotoğraf 44. Sanayileşme/ fabrika	179
Fotoğraf 45. Hayvancılık faaliyeti	180
Fotoğraf 46. Turizm/ turistik yerler	180
Fotoğraf 47. Ahilik- Şed Kuşatma Töreni.....	193
Fotoğraf 48. Ekonomi faaliyet örneği	193
Fotoğraf 49. Meslek seçimi/karar verme	194
Fotoğraf 50. Sanayi İnkılabı/ilk otomobil	194
Fotoğraf 51. Tarım/ tarla sürme.....	194
Fotoğraf 52. Otomobil üretim aşaması	195

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ortaokullarında 1916 yılında okutulmaya başlayan Sosyal Bilgiler dersi, sonraki yıllarda pek çok ülkede ve 1968’den itibaren de Türkiye’de aynı isimle okul programlarında yer almıştır. Çocukları hayata hazırlamak amacı ile oluşturulan Sosyal Bilgiler ders programı, halen ilköğretimin 4.-7. sınıflarında okutulmaktadır. Sosyal bilgiler dersi içerik olarak geçmişin ve günümüzün insanî toplumsal yaşamına ilişkin farklı boyutları içeren, çok yönlü ve disiplinler arası bir yapıya sahiptir (Erdal, 2016, s.4).

Sosyal bilgilerin, eğitimcilerin üzerinde bir ölçüde uzlaşabildikleri genel ve kapsayıcı bir tanımı için oldukça uzun bir süre beklemek gerekmiştir. Sosyal bilgiler eğitimcilerinin dünyadaki en büyük mesleki kuruluşu olan *Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi* (*National Council for the Social Studies*) 1992’de Sosyal Bilgiler eğitiminin ulusal standartlarını belirlerken aynı zamanda bir, tanımını da yapmıştır. Günümüze kadar değişime uğramaksızın gelen bu tanıma göre:

“Sosyal Bilgiler insan ve toplum bilimlerini (çocukların) vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla bütünleştirmektedir. Sosyal Bilgiler, eğitim programları içerisinde coğrafya, arkeoloji, iktisat, tarih, hukuk, antropoloji, felsefe, din, siyaset, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin ile birlikte insan bilimleri, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerinden koordinasyonunu ve sistematik bir biçimde incelenmesini sağlar. Bu bilim dalının başlıca gayesi gençlerin, karşılıklı ilişkilerin olduğu bir dünyada kültürel çeşitliliklere sahip demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararını gözetken bilinçli ve doğru kararlar alma becerilerinin gelişmesini sağlamaktır” (NCSS, 1994, s.3).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitiminden söz edildiğinde genellikle; coğrafya, tarih ve vatandaşlık hukuku ile ilgili konuları içeren bir ders olduğu fikri hakimdir. Bu düşünce doğrudur. Bu dersler; 1968’e kadar farklı ders ve müfredatta iken, bu tarihten itibaren ilkokul eğitimi ile birleştirilmiş ve “sosyal bilgiler” dersi başlığı ile verilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler ders içeriği büyük oranda yukarıda belirtilen ders konuları ile sınırlı kalmıştır (Erdal, 2016, s.5).

Sosyal bilgilerin temel öğretisi iyi, etkin ve yetkin birey yetiştirme üzerine kurulmuştur.

Ekonomi okuryazarı olmak, yetkin ve etkin bir bireyin önemli ve ayırıcı bir özelliğidir. Ancak yine de ekonomi, birçok kişi tarafından çoğunlukla anlaşılması güç ve sıkıcı bir ders veya eğitim disiplini olarak görülmektedir. Oysaki ekonomi bireyin, toplumu ve çevresini anlamasını sağlayan, özel ve çalışma hayatında doğru kararlar almasına yardım eden ve her alanda hayatını kolaylaştıran bir bilim dalıdır. Bu nedenle öncelikli olarak yukarıda bahsedilen önyargıyı yıkmak önemlidir. Bunu sağlamak için erken yaşlarda çocuklara ekonomi eğitimi vermek yerinde olacaktır. Ayrıca ekonomi eğitiminin güncel olaylarla desteklenmesi ve çocukların kendi yaşantılarından örnekler verilerek anlatılması, bireylerin ileriki yaşamlarında ve yetişkinliğinde doğru kararlar vermesine ve yetkin birer ekonomi okuryazarı olmalarına katkı sağlayacaktır (Barış ve Şeker, 2017, s. 77).

Son yıllarda hem popüler basın hem de bilimsel çalışmalarda ekonomi eğitiminin önemine dair yazılar artmakta ve bu konunun önemi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte halen birçok eğitimci, ekonomi eğitimi sadece yükseköğretim öğrencileri tarafından anlaşılabilir bir ders olarak düşünmektedir. Halen ülkemizde ekonomi dersi yüksek öğretim öncesinde genellikle öğretilmemektedir. Zorunlu eğitim sonrasında eğitim-öğretimi terk eden veya yüksek öğretimde ekonomi dışındaki alanlara yönelmiş olan kişilerin büyük bir kısmı ekonomi eğitimi alamayacaktır. Eğitimciler ülkesine bağlı ve faydalı birey olma ile ekonomiyi bilme arasındaki bağlantı ile ilgilenmişlerdir. Neticede öğrencilere ekonomi konusunda bilgi sahibi olmanın sosyal hayatı anlamlandırmalarında büyük faydası olduğunu göstermişlerdir (Akhan ve Hayta, 2014, s. 207; Furnham, 1994, s. 34; Marks ve Kotula, 2009, s. 237).

Etkin ve yetkin bir vatandaşlık için ekonomi bilgisinin ve eğitiminin gerekli olduğunun anlaşılması ile birlikte bu bilim dalındaki araştırmalar da artmıştır. Bu ilgi ve araştırmaların artışı aynı zamanda ekonomi okuryazarı kavramının da önemini artırmıştır. 1960-1970 arası dönemde gerçekleştirilen çalışmalar, ilköğretim öğrencilerinin uygun bir ders müfredatı içerisinde ekonomi ile ilgili kavramları öğrenebileceklerini ve becerilerini artıracabileceklerini göstermiştir. Bu sonuçlar, ardından “hangi programla ve nasıl?” sorularını beraberinde getirmiştir (Sönmez, 2005, s.34).

Gün geçtikçe, etkin vatandaşlık için ekonomi eğitiminin mutlaka gerekli olduğunun anlaşılması ve bu konuda bilgi sahibi olunması ekonomi okuryazarlığına ve ilköğretim döneminde ekonomi eğitime yönelik ilgiyi arttırmaktadır. Ekonominin ilköğretim düzeyinde öğretilmesi konusunda ciddi bir çalışma ve tartışma vardır. Bu tartışmaların temelinde yükseköğretim öncesinde verilen ekonomi eğitiminin etkili öğretilip

öğretilmeyeceği, çocuk ve gençlerin içinde bulundukları dünyayı kavrama becerileri ve karar verme yetenekleri vardır (Marks ve Kotula, 2009, s.237).

Bu konuda birçok ve ciddi çalışması bulunan Kourilsky'a (1987) göre öğrencilerin ekonomi öğrenme sürecinde lise bile çok geçtir. Değişik nedenlerle liseyi okuyamayan veya liseyi terk etmek zorunda kalan çok sayıda öğrenci bu eğitimden faydalanamayacağı için, ilköğretim ve öncesinde ekonomi eğitimine başlanması gerektiğini düşünmektedir.

Sosyal bilgiler dersi içinde iyi ve yeterli düzeyde hazırlanmış bir ekonomi eğitim programı yukarıda bahsedilmeye çalışılan ekonomi okuryazarlığı düzeyini artıracaklarını düşünüyoruz. Bu programın ayrıca içeriği ve öğretim metotlarının belirlenmesi araştırmamız için önemli olacaktır.

1.2. Araştırmanın önemi

Dünya sürekli değişim içerisindedir. Yarının yetişkin bireyleri olacak olan günümüz öğrencileri, uzun hayat yolculuğunda zaman zaman hayatlarına doğrudan etki edecek ekonomik kararlar almak durumunda kalacaklardır. Ekonomi muhakeme becerilerinden yoksun olan ve bu alanda okuryazar olmayan kişiler, genç veya yetişkin iken karşılaşılabilecekleri ekonomi problemlerini endişe verici ve karmaşık olarak niteleyeceklerdir. Bu yüzden öğrencilerin ilköğretim seviyesinde dahi olsa, üretici ve tüketici bağlamında ekonominin insan hayatına ne ölçüde etki ettiğini anlayabilmesi oldukça önemlidir (Hayta ve Akhan, 2014, s. 209). Ekonomi toplumsal hayatın her alanında varlığını hissettiren bir kavramdır. İlköğretim döneminde bireylere ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram, beceri ve değerleri kazandırmak; toplumsal hayata katılım sağlayabilmesi, sahip olduğu hak ve becerileri gereğince kullanabilmesi, değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilmesi bağlamında büyük önem taşımaktadır. Etkin bir vatandaş olarak her birey, ekonomi okuryazarının sahip olması gereken bilgi, beceri ve değerlere sahip olmalıdır. Ülkemizdeki ilköğretim programları incelendiğinde ekonomik değer, kavram ve beceri eğitiminde Sosyal Bilgiler dersinin öneminin büyük olduğu görülmektedir. Ekonomi eğitimi kapsamında bazı değer, beceri ve kavramların 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında yer verilme durumları üzerinde durulmuştur. Araştırmanın bu özelliği onu diğer çalışmalardan ayırmaktadır. Bu açıdan araştırma; öğrencilerin değişen dünya koşullarına bağlı olarak ekonomi ile ilgili gündemi, bugün dünyada uygulanan ve geçerli

olan ekonomik sistemleri (Kapitalist ekonomi, Marksist ekonomi, karma ekonomi, bankacılık, faizsiz bankacılık, kredi kartı kullanımı vs.), ülkesi ve dünya açısından anlamlandırmasına yönelik bilinç oluşturmaları, var olan sınırlı kaynakları en verimli şekilde kullanma becerisini sağlayabilmesi, bilinçli bir tüketici olarak sahip olması gereken özellikleri ve sahip olduğu hakları ile ilgili farkındalık sağlaması, ülkesinin diğer devletler ile olan ekonomik ilişkisini yorumlayabilme becerisi kazandırması, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda meslek seçimi adına kariyer planı oluşturmaları, ilköğretim Sosyal Bilgiler eğitimi uygulamalarında ekonomi okuryazarlığı becerisi ile ilgili program hazırlayıcı ve uygulayıcılarına rehber olması açısından önem arz etmektedir.

1.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. İlköğretim düzeyinde ekonomi eğitimi bağlamında, ekonomi okuryazarlığına ait 218 kavram ile
2. 2018 tarihli 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim programı ile;
3. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında uygulanmakta olan 4., 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile;
 - 4.Sınıf: Tüysüz, Sami (2018), İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara.
 - 5.Sınıf: Şahin, Erhan (2018), İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Anadolu Yayıncılık, Ankara.
 - 6.Sınıf: Yılmaz, Faruk G; Bayraktar, H; Özden M. K (2018); İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
 - 7. Sınıf: Gültekin, Gökhan; Akpınar, M; Nohutçu, M; Özerdoğan, P; Aygün, S; İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
4. Çalışmada kullanılan içerik analizi tekniği ile sınırlandırılmıştır.

1.4. Tanımlar

Ekonomi (finansal) okuryazarlığı: İnsanların, ekonomideki değişim ve gelişmeleri anlayabilme ve ayrıca etkilerini yorumlayabilme becerisidir. Ekonomik yetkinliğin bir parçası olup kişilerin sağlıklı ve üretken olmalarını sağlar.

Çağımızda hızla değişen ekonomik şartlar kişilerin zamanında ve doğru kararlar vermesinin önemini artırmaktadır. Kişilerin doğru ve gerçekçi karar vermesinin yolu ise ekonomi okuryazarı olmaları ile mümkün olabilir (Gerek ve Kurt, 2008, s.4; Şantaş ve Demirgil, 2015). Ekonomi okuryazarlığı terimi, literatürde kavramların birbirine yakın olması nedeniyle birçok kuruluş, kurum ve yazar tarafından *finansal okuryazarlık* bağlamında ele alınmaktadır (Şantaş ve Demirgil, 2015, s.47).

Ekonomi okuryazarlığı değişik alanlar ve akademisyenler tarafından farklı şekilde yorumlanmaktadır. Ekonomi okuryazarlığı; kişilerin tasarruf, enflasyon, faiz oranı, para politikası ve kredi gibi konular hakkında bilgi sahibi olması, bu bilgileri özel ve çalışma hayatında uygulayabilme becerisi ve ekonomik olayların olumlu veya olumsuz sonuçlarının oluşturacağı etkinin farkında olmasıdır (Oanea ve Dornean, 2012, s.114; Şantaş ve Demirgil, 2015, s. 47).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Sosyal bilgiler eğitimi

Sosyal bilgilerin ve dersinin üzerinde uzlaşmış evrensel bir tanımı yoktur. Sosyal bilgilerin temel amacı üzerinde uzlaşmamış olması bunun asıl nedenlerinden biridir. Benzer bir şekilde sosyal bilgiler eğitimi üzerinde de ortak bir uzlaşma yoktur. Bazı eğitimciler sosyal bilimlerin iktisat ve sosyoloji gibi öğretilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bazıları ise bireyler arasındaki etkileşimi ele alan konulardan oluşan müfredata dayalı bir öğretimi savunur. Bazı eğitimcilere göre sosyal bilgiler eğitimi kültürel çeşitlilik ve çoğulculuğa odaklanmalı yani coğrafya ağırlıklı olmalıdır. Bazıları ise bireylerin bulunduğu ülke tarihinin önemli olaylarını, önemli kişilikleri öğretmek, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlarının öğrencilere aktarılması için gayret gösterilmeli yani eğitim tarih bilgisi ağırlıklı olmalıdır. Kimi eğitimciler ise sosyal bilgiler müfredat programının çocukların ülkesine bağlı, vatansever, fakat hükümetlerini eleştiren demokratik yurttaşlar olarak gelişmelerini sağlaması gerektiğini savunmaktadır (Levstik ve Tyson, 2008'den aktaran Erdal, 2016).

Sosyal bilgilerin eğitimcilerinin üzerinde bir ölçüde uzlaşabildikleri genel ve kapsayıcı bir tanımı için oldukça uzun bir süre beklemek gerekmiştir. Sosyal bilgiler eğitimcilerinin dünyadaki en büyük mesleki kuruluşu olan *Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi* 1992 yılında sosyal bilgiler eğitiminin ulusal standartlarını belirlerken aynı zamanda bir tanımını da yapmıştır. Günümüze kadar değişime uğramaksızın gelen bu tanıma göre:

“Sosyal Bilgiler insan ve toplum bilimlerini (çocukların) vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla bütünleştirmektedir. Sosyal Bilgiler, eğitim programları içerisinde coğrafya, arkeoloji, iktisat, tarih, hukuk, antropoloji, felsefe, din, siyaset, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin ile birlikte insan bilimleri, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerinden koordinasyonunu ve sistematik bir biçimde incelenmesini sağlar. Bu bilim dalının başlıca gayesi gençlerin, karşılıklı ilişkilerin olduğu bir dünyada kültürel çeşitliliklere sahip demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararını gözetken bilinçli ve doğru kararlar alma becerilerinin gelişmesini sağlamaktır” (NCSS, 1994, s.3).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitiminden söz edildiğinde genellikle; coğrafya, tarih ve vatandaşlık hukuku ile ilgili konuları içeren bir ders olduğu fikri hakimdir. Bu düşünce doğrudur. Bu dersler; 1968’e kadar farklı ders ve müfredatta iken, ilkokul eğitiminde birleştirilmiş ve “Sosyal Bilgiler” dersi adı ile verilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler ders içeriği büyük oranda yukarıda belirtilen ders konuları ile sınırlı kalmıştır (Erdal, 2016, s.4).

2.1.1. Sosyal bilgiler öğretim programı

Ülkemizde sosyal bilgiler dersi ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul 5., 6. ve 7. Sınıflarda verilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) diğer derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını hazırlamakta ve uygulanmasını sağlamaktadır (MEB, 2018, s.8).

Bu programdan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın

- 7- Özel amaçları (18 madde)
- 2- Amaçlarla ilişkilendirilmiş ve TYÇ ile uyumlu temel beceriler (27 madde)
- 3- Değerler (18 madde)
- 4- Uygulanmasında dikkat edilecek hususlar (10 madde)
- 5- Yapısı (Şekil 1)
- 7- Öğrenme alanlarının (ders konuları) kazanım ve açıklamaları bulunmaktadır (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri												
SINIFLAR	4. SINIF			5. SINIF			6. SINIF			7. SINIF		
ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati
BİREY VE TOPLUM	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	12	4	11,1	12
KÜLTÜR VE MİRAS	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	22	5	27,8	30
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	6	18,5	20	5	16,6	18	4	13	14	4	13,9	15
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	5	14,8	16	5	13	14	4	11,1	12	4	11,1	12
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	5	16,6	18	6	16,6	18	6	16,6	18	6	13,9	15
ETKİN VATANDAŞLIK	4	13	14	4	11,1	12	6	14,8	16	4	11,1	12
KÜRESEL BAĞLANTILAR	4	13	14	4	13	14	4	13	14	4	11,1	12
TOPLAM	33	100	108	33	100	108	34	100	108	31	100	108

Şekil 1. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın yapısı

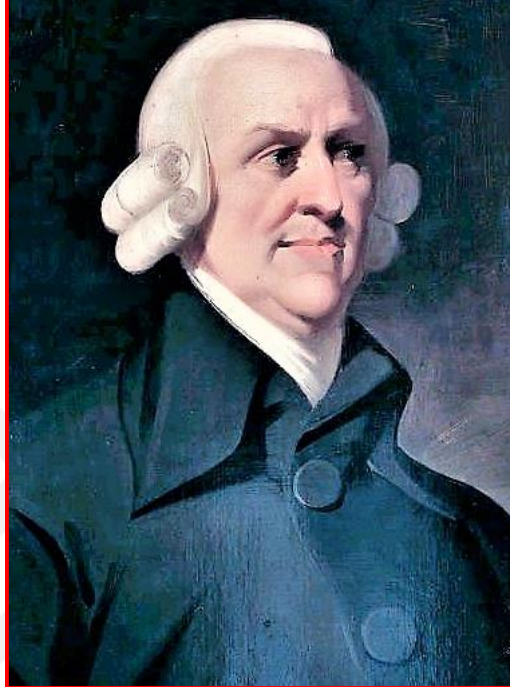
2.2. Ekonomi

Ekonomi; genel anlamda sınırsız insan ihtiyaçlarının kıt kaynaklar ile karşılanmasını amaçlayan sosyal bilimdir. Bu ihtiyaçların karşılanması için, gelir, tasarruf, üretim, tüketim, bölüşüm, refah, büyüme, kalkınma, dış ticaret, faaliyetlerini bilimsel dayanaklar ile inceler. Ekonomi kelimesi Türkçeye eski Yunanca'dan (*oikonomos/oikos-nomos*) geçmiştir ve “*hane idaresi- ev ekonomisi*” anlamına gelir. Diğer yaygın olarak kullanılan *iktisat* kelimesi ise Arapçadan dilimize geçmiştir (Armstrong, 2006, s.9). Türkçe Sözlükte ise; “*Fransızca économie*”; İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat, şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK)

Kısıtlı kaynakları (*elinde olanlar veya sahip oldukları*) dolayısı ile bireyler çeşitli alternatifler ve seçenekler arasında karar vermek zorunda kalırlar, bu nedenle ekonomiyi “*Karar Bilimi*” olarak da tanımlamak da mümkündür.

Ekonomi; bilimsel açıdan ilk olarak Adam Smith'in (1723-1790; Edinburg, İskoçya) “*Ulusların Zenginliği (Wealth of Nations)*” (*Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme*) kitabı ile başlamıştır. Smith ilk kitap ile birlikte ulusunun ürünlerinin

yıllar içinde değişen fiyatına dikkat çekmesi sonucuna ve yine aynı ülkenin iki farklı őrinde ürün fiyatlarının neden farklı olduğunu sorgulamıştır (*Bu iki soruya ileride enflasyon ve karşılaştırmalı fiyatlar denilecektir*). Bu kitap sınırlı kaynakların sınırsız istekleri karşılaması için ürünlerin “ne kadar üretileceği”, “nasıl dağıtılacağı” gibi konularına bilimsel açıdan değinerek ekonomi biliminin doğuşuna sebep olmuştur (Smith, 2000, s.247).



şekil 2. Adam Smith (1723-1790; Edinburg, İskoçya)

2.2.1. Ekonomi kavramları

Pozitif ve normatif ekonomi sıkça kullanılan ekonomi kavramlarından biridir. *Pozitif ekonomi*; hali hazırdaki yani var olan ekonomik durumla ilgilenirken, *normatif ekonomi* ise değer yargıları ile ekonominin ne olması gerektiğini inceler.

İlk kavimlerin yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak, eşyanın eşya ile değişim edildiği bir mübadele şeklinden (*trampa ekonomisi*) başlayarak, insanlar gereksinimi olan birçok eşyayı elde etmeye ve korumaya gayret etmiştir. Bu nedenle, fertlerin ve toplumun ekonomi ile ilişkili olarak ilk karşılaştığı ve öğrendiği terimler eşya-mal, ihtiyaç, fazlalık, fayda, kar, zarar, değer ve fiyat kavramları olarak tarif edilebilir (Smith, 2000, s.250).

Ekonomi bilimi; “*makro ve mikro ekonomi*” başlıkları altında, gündeme gelen sorulara cevap aramaktadır. *Makroekonomi* bireyin ait olduğu ülkenin ekonomisi ve dünya ekonomisini ilgilendiren ekonomik olayları araştırır ve analiz eder. İstihdam, işsizlik oranı, ekonomik

büyüme veya krizler, ülke enflasyon (*TÜFE* ve *TÜFE*), kamu dengesi, dış ticaret, ödemeler dengesi gibi konular makro ekonominin ilgi alanıdır. *Mikroekonomi* ise bireylerin (*üretici ve tüketiciler*), kurum ve kuruluşların (*KOBİ, şirketleri vb.*) ekonomik davranışlarını, ihtiyaç-fazlalık, fayda-zarar, değer-eder ve fiyat kavramlarının tanımlarını, piyasaların işleyiş mekanizmasını, piyasa türlerini ve farklı piyasa koşullarında firma dengesinin nasıl oluştuğunu inceler (Johnsen ve Drevland, 2016, s.24).

2.3. Ekonomi okuryazarlığı

2.3.1. Ekonomi okur yazarlığı tanımı

Ekonomi (*finansal*) okuryazarlığı; insanların, ekonomideki değişim ve gelişmeleri anlayabilme ve ayrıca etkilerini yorumlayabilme becerisidir. Ekonomik yetkinliğin bir parçası olup kişilerin sağlıklı ve üretken olmalarını sağlar. Çağımızda hızla değişen ekonomik şartlar kişilerin zamanında ve doğru kararlar vermesinin önemini artırmaktadır (Gerek ve Kurt, 2008, s. 4; Şantaş ve Demirgil, 2015, s.47).

Bu kavram, literatürde birbirlerine yakın terimler olduğundan birçok kurum, kuruluş ve yazar cihetinden *finansal okuryazarlık* kapsamında değerlendirilmektedir (Chen ve Volpe 2002; Gerrans, Clark-Murphy, Truscott, 2009; Şantaş ve Demirgil, 2015, s.47).

Ekonomi okuryazarlığı değişik alanlar ve akademisyenler tarafından farklı şekilde yorumlanmaktadır. Ekonomi okuryazarlığı; kişilerin tasarruf, enflasyon, faiz oranı, para politikası ve kredi gibi konular hakkında bilgi sahibi olması, bu bilgileri özel ve çalışma hayatında uygulayabilme becerisi ve ekonomik olayların olumlu veya olumsuz sonuçlarının oluşturacağı etkinin farkında olmasıdır (Oanea ve Dornean, 2012, s.114; Şantaş ve Demirgil, 2015). (Şekil 3)

Kaynak	Tanım
Hilgert, Hogarth ve Beverley (2003)	Ekonomi bilgisidir.
FINRA (2003)	Herhangi bir yatırımcının bulunduğu piyasa koşul ve araçlarının, örgütlenmenin ve düzenlemelerin anlaşılmasıdır.
Moore (2003)	Bireyler ekonomi alanında yetenekliler ve öğrendikleri bilgileri uygulamada kullanıyorlar ise ekonomi okuryazarıdır.
National Council on Economic Education (NCEE) (2005)	Temel ekonomik ilkeleri ve kavramları anlama ve aşına olmalıdır.
Mandell (2007)	Yeni ve karmaşık ekonomik kavramları değerlendirebilme becerisi ve uzun vadeli çıkarları maksimize edecek ekonomik araçları seçebilmedir.
Lusardi ve Mitchell (2007)	En iyi tasarruf ve yatırım kararlarını almayı sağlayacak ekonomik kavramları bilmedir.
Lusardi ve Tufano (2008)	Gündelik ekonomik tercihlerde basit karar alabilme becerisidir.
ANZ Bank (2008)	Rasyonel karar verebilme ve parayı kullanabilme becerisidir.
Lusardi (2008)	Temel ekonomik kavramları ve nominal-reel, risk çeşitlendirmesi arasındaki farkları bilmedir.

Kaynak: Hung, 2009: 6.

Şekil 3. Ekonomi okuryazarlığının farklı tanımları

İnsanlar kısa ve uzun vadeli tasarruflarında, aylık geçim planlamasında, tatil ve seyahat planlamalarında, kişisel ve aile bireylerinin eğitimlerinde, araba ve ev alımlarında, kredi kullanımında, kişisel sağlık ve sigorta ihtiyaçlarını karşılamada ve emekliliklerine yönelik uzun vadeli plan ve yatırımlarında ekonomi okuryazarlığı bilgisinden yararlanmaktadırlar. Hem kişisel hem de ülke ekonomisini etkilemesi sebebiyle bireyin kendine yetecek kadar iyi bir ekonomi bilgisine sahip olması gereklidir (Lusardi, 2008, s.14; Oanea ve Dornean, 2012, s.114; Şantaş ve Demirgil, 2015, s.48).

Öğrencilere ekonomi okuryazarlığı öğretmenin amacı; onların ekonomik konuları lokal ve global düzeyde anlamalarını, analiz etmelerini ve gelecekleri için bir plan yapmalarını sağlamaktır. Sosyal çevrede ekonomi konularında bilgi sahibi bireylerin olması, demokratik toplumlar için çok önemlidir. Bireyin ekonomi ile ilgili sahip olduğu bilgi, ilgili alanlarda alınacak kararlara daha etkin katılımını sağlamaktadır. Birey bu süreçte daha etkin olabilmesi için ekonomik olayların nasıl çalıştığını ve geliştiğini bilmesi gerekir. Küreselleşmenin de etkisi ile ülkelerdeki toplumsal yapılar birbirine bağımlı ve daha kompleks bir hale dönüşmektedir. Bu nedenle, bireylerin kendilerini sürekli bir değişim içerisindeki dünyaya adapte edebilmeleri adına mevcut ekonomi bilgilerini daha da artırmaları bir gerekliliktir (Schug, 1985, s.33).

Sönmez'in (2005: 13) görüşüne göre bir ülkedeki eğitim sisteminden beklenen sonuç; *“temel alınan ve halen yürürlükte olan ekonomik modelin ilkelerini tanıyan, bu ilkeleri uygulayan ve geliştiren insanların yetiştirilmesidir”*. Sönmez bu düşüncesi ile bir ülkede hangi ekonomik model uygulanmak isteniyor veya uygulanıyorsa bunu uygulayan, savunan, bilen, analiz edip ona yeni ufuklar açan ya da onu geliştiren bireyleri nitelik ve nicelik yönüyle yetiştirmemiz gerektiğini vurgulamak istemiştir.

Ingles ve O'Brien de ekonomi eğitimi alan ve bu alanda kendini geliştiren bireylerin, bağlı oldukları ülkelerinin ekonomik politika ve sisteminin daha fazla destekleyicisi olduklarını, mesleki yaşantılarında daha fazla özgüvene sahip ve verimli olduklarını savunmuştur (aktaran Akhan ve Hayta, 2014, s. 209). ~~(Akt: Akhan ve Hayta, 2014,~~

Bugünün öğrenim gören çocuk ve gençleri, yetişkin bireyler olduklarında, kendi yol haritalarını çıkarırken ve yaşamlarını etkileyecek kararları alırken daha zor ve kompleks ekonomik konularla yüz yüze kalacaklardır. Ekonomi okuryazarı olmayan ve ekonomi anlayış ve analiz becerilerini uygulayamayan çocuklar ileriki dönemlerinde sıklıkla karşılaşacakları ekonomik sorunlara kaygı verici ve anlaşılmaz olarak yaklaşacaklardır. İlköğretim öğrencilerinin bu sebeple, ekonomik olayların bireylerin, toplumların, ülkelerin ve dünyamızın hayatını nasıl etkilediğini anlaması oldukça önemlidir (Akhan ve Hayta, 2014, s.209).

Ekonomi okuryazarlığının günlük hayatta en çok kullanılan parçaları, tasarruf yapımı, ev harcamaları için gelir-gider Tablosu yapımı, yapılan tasarrufların birikimi ve son olarak bu birikimlerin başarılı yatırımlara dönüşmesi sıralamasıyla olmaktadır. Kişilerin para kazanma için çok çalıştıkları göz önünde bulundurulursa ekonomi okuryazarlığının kişiye para yönetimi yani hayat yönetimini öğrettiğini söyleyebiliriz. Tüm bu tanımlara da vurgulanan ortak nokta, ekonomi okuryazarlığının kişinin ekonomi bilgi ve becerisi doğrultusunda gerekli durumlarda etkin ve geçerli kararlar almasına sağlayan bir kavram olduğudur (Şantaş ve Demirgil, 2015, s.58).

Ulusal ve uluslararası literatürde yapılan araştırmalar genel olarak bireylerin ve öğrencilerin ekonomi okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum birey için olduğu kadar toplum için de bir problem oluşturmaktadır. Kötü ekonomi okuryazarı insanlar ekonomik yaşamdaki kararlarında yanlışlar yapabilmekte ve bu durum kısıtlı kaynakların yanlış kullanılması sonucunu doğurabilmektedir. Ülkeler için gelecek konumundaki üniversite eğitimi gören gençlerin ekonomi okuryazarlık düzeyinin yüksek olması bu açıdan

önemli olmaktadır. Ekonomi okuryazarlığı düzeyinin artırılması için çeşitli eğitim kursu ve programlarından faydalanmalı ve üniversitelerin ders program ve içeriklerinde ekonomi okuryazarlığına yönelik konulara daha fazla yer verilmelidir (Akat, 2017, s.14).

İlköğretim öğretim öğrencilerinde yaptığı bir araştırmada, Schug (1985) öğrencilerin temel düzeyde ekonomi, iktisat ve finans konularını öğrenebildiklerini, ancak öğrenmenin kalıcı olabilmesi için bilgi, becerileri ve davranışları ile ilgili tecrübeler de kazanılması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Racich (1982) araştırmasında, ekonomi eğitimi üzerine ve geleneksel öğretim metotları dışında hazırladığı ders programının, ilköğretim öğrencilerinde finansal okuryazarlık üzerine pozitif bir etki yaptığını belirtmiştir.

Akhan ve Hayta (2014) bir çalışma başlatmışlar ve uygulama boyutu için aşağıda sunulan Ekonomi Okuryazarlığı Programı hazırlamışlardır.



Şekil 4. Akyan ve Hayta'nın hazırlamış olduğu ekonomi okuryazarlığı programı (uygulama boyutu)

2.3.2 Ekonomi ile ilgili kavram, beceri ve değerler

Bu çalışmada merkeze alınan ve sosyal bilgiler eğitiminde ele alınabilecek bazı ekonomik kavramlar aşağıda açıklanmıştır:

Üretim: Bireyin ve toplumun yaşamını devam ettirebilmesi veya daha iyi şartlarda yaşaması için ihtiyaçlarını karşılamak için kısıtlı kaynakların miktarını veya faydasını arttırmak amacıyla yapılan çalışmaların bütünüdür (Case, Fair ve Oster, 2017, s.57).

Tüketim: Kaynakların ve üretimin kullanılmasını ifade eder (Case, Fair ve Oster, 2017, s.60).

Tasarruf: Yeni yatırımlar yapabilmek amacıyla para veya değerinde bir eşyayı biriktirmek, bu birikimi bir bankaya ya da gelir getiren başka bir yatırım kurum veya kuruluşuna yatırmak suretiyle ekonomide yeniden parasal değer girdisini sağlamak ve böylece yeni yatırımlara yapılmasına imkân vermektir (Mishkin, 2015, s.538).

Borç: Dar anlamda borçlunun yerine getirme taahhüdü verdiği bir edimi veya ödemekle yükümlü olduğu parasal değeri göstermektedir. Geniş anlamda ise bir borç ilişkisini ifade eder (Abbot, Farndon, Kennedy, Meadway, Wallace ve Weeks, 2013, s.76, 340).

Vade: Borcun geri ödenmesi belirli bir sürenin bitiminde gerçekleşecekse, borçlu kişinin kullanabileceği bu süreye vade adı verilir (Mishkin, 2016, s.71).

Rant: Hiçbir çalışma ve gayret harcamadan elde edilen kazanımları ifade eder. İktisatçılar rant ifadesini “doğanın getirisi” olarak tanımlarlar (Tayfun ve Ünlüönen, 2012, s.43).

Merkez Bankası: Devletin mali ve iktisadi danışmanlığını yapan, mevcut iktidarın kredi ve para politikasını yönlendirmede yardımcı olan, banknot ihraç eden, veznedarlık görevini üstlenmiş bağımsız bir ekonomik kurumdur. Para basma tekeli elinde bulundurur (Mishkin, 2016, s.56).

İthalat (Dışalım): Ülke içerisindeki alıcılar tarafından diğer ülkelerde üretilen ürünlerin, satın alınmasıdır. İthalat, ihracat ile birlikte bir ülkenin dış ticari dengesini oluşturmaktadır. İthalat, devlet veya kamu iktisadi kuruluşları tarafından yapılabileceği gibi özel ya da tüzel kişilerce de yapılabilmektedir (Tayfun ve Ünlü Önen, 2012, s.74).

İhracat (Dışsatım): İktisadi anlamda ihracat bir malın veya hizmetin, ticari ve satış amaçlı olarak belirli bir ülkenin veya bölgenin dışına çıkarılmasıdır. Yerli üreticilerden yabancı tüketicilere doğru yapılan mal ve hizmet akışıdır (Tayfun ve Ünlüönen, 2012, s.74).

2.2.3. Ekonomi okuryazarlığı ve ekonomi eğitimi

Tanımda da açıklandığı gibi, ekonomi okuryazarlığı sınırsız ihtiyaçları sınırlı kaynaklarla karşılama uğraşında olan bireyin kararlarının olumlu sonuçlanması için çok önemlidir. Böylece ekonomi okuryazarı olan bireyler alacağı doğru ve etkili kararlar sayesinde hem toplum refahını hem de kendi refahını artıracaktır (Kazgan, 2011, s.12).

Yapılan birçok çalışma gösterilmiştir ki; bireylerin dolayısı ile toplumun büyük bir çoğunluğu finansal okuryazarlık seviyesi istenilen düzeyde değildir. İnsanların birçoğu en

temel ekonomik kavramları dahi bilmemekte ve bu konuya ilgi duymamaktadırlar (Gerek ve Kurt, 2011: 61; Jappeli, 2009; Lusardi ve Mitchell, 2006, s.14; OECD, 2009, s.8; Şantaş ve Demirgil, s.2015; Xu ve Zia, 2012, s.2).

Küreselleşme süreciyle hızla gelişen ve değişen finansal-ekonomik işlemler, tüketicilerin en azından temel düzeyde ekonomi okuryazarı olmasını gerekli kılmaktadır. İnsanların gelirleri, giderleri, geleceğe ait birikimleri ve yatırımlarıyla kısa, orta ve uzun vadeli plan yapması ve bütçe oluşturması ve bu konularda doğru karar alabilmesi onların ekonomi okuryazarlık seviyesiyle ilgilidir (Tayfun ve Ünlüönen, 2012, s.16).

Gençler kişisel finanslarını yönetme konusunda daha acemice davranabilmektedir. Bu nedenle toplumdaki her kesim gibi kariyer sürecinin henüz başında bulunan gençler açısından da ekonomi okuryazarlığı oldukça önemlidir ve temel düzeyde bu eğitimin verilmesi gerekmektedir. Bu alanda yetkinliğe sahip olan bir birey, ekonomi ile ilgili iş ve işlemlerin fayda-maliyet analizini yapabilir ve böylelikle alacağı kararlarda daha bilinçli hareket edebilir. Aksi halde insanların yaşamıyla ilgili diğer kararlarda olduğu gibi ekonomik ve finansal kararlarında da hatalar yapabileceğini kabul etmek öngörülebilir. Maksimum fayda ve minimum hata için temel seviyede de olsa bir ekonomi bilgisine sahip olunması hem ailenin hem de bireyin mali durumunun korunabilmesi için oldukça önemlidir. Ekonomi bilgisine sahip bireyler, tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarında daha rasyonel hareket ederek doğru karar verebilirler.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının şu anda “*Herkes İçin Ekonomi*” olarak isimlendirdiği ekonomi okuryazarlığı ve eğitimi çalışmaları vardır. Bu eğitim ile amaçlanan; merkez bankacılığı ve ekonomiye dair ilgiyi canlı tutmak, farkındalık ve bilgi düzeyini yükseltme adına farklı yaş grupları ve ilgilenilen gruba yönelik çeşitli uygulamalar ve uygun içeriklerle Merkez Bankası ve çalışmaları hakkında bilgilendirme yapmaktır (TCMB, 2019, Erişim Tarihi: 25.02.2019).

2.4. Dünyada ekonomi eğitimi

Ekonomi biliminin ve ekonomik olayların kompleks yapısı ve ülkemizde ve dünya genelinde geldiği nokta, ekonominin ve ekonomide gelişen olayların herkes tarafından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak ekonomideki komplekslik ve globallik bireylerin ekonomi ile ilgilenmemesi ve takip etmemesi anlamında düşünülmemelidir. Günümüzde hemen hemen

herkes farklı rol ve katkıları ile ekonomik olaylara dahil olmaktadır.

Finansal okuryazarlık kavramına nazaran ekonomi kavramı daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Çünkü ekonomi; makro anlamda ülkenin uluslararası politikasında gözden geçirme ve mevzuat belirleme aşamalarında, mikro düzeyde bireylerin ve firmaların üretim ve pazarlama süreçlerinde ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşma, yapılandırma-yönetme, yaşama aktarma ve değerlendirme yeteneklerini ele almaktadır (Tayfun ve Ünlüöner, 2012, s.18).

İktisat eğitiminin tarihsel serüveni, farklı ekonomik düşünceler ve tartışmalarla başlamış ve gelişmiştir. Yaşanan bu tartışmaları ilgili dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik durumu belirlemiştir. Mesela 19. yüzyılın ortalarında ticaretin korumacı olarak mı yoksa serbest ticaret olarak mı yapılması tartışılıyordu. Aynı yüzyılın ikinci yarısında ise ekonominin temel yasalarının matematikte kullanılabilen teorik formülleştirmelere mi yoksa tarihteki hadiseler mi dayanması gerektiği tartışılmıştır. Bu tartışmalardan ekonomi eğitimi de etkilenmiştir. Öyle ki birtakım okullarda konu ile ilgili belli bir görüş hâkim olmuş ve kendi düşüncelerini müfredata geçirmişlerdir. Diğer okullarda ise farklı düşüncedeki ekonomistler konuyu yönlendirmiştir (Akhan ve Hayta, 2014; Tayfun ve Ünlüöner, 2012).

İlköğretime yönelik hazırlanan ekonomi programlarından biri de 1960'ta Chicago Üniversitesi Endüstriyel İlişkiler Merkezi ile Michigan Eğitim Kurulunun birlikte oluşturdukları *İlköğretim İktisat Programı Projesi*'dir. Projenin eğitim programı 1960-1970 yılları arasında 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerine göre hazırlanmış ve uygulanmıştır. Programın sonuçlarına göre hazırlanan programların etkili olduğu savunulmuştur (Uygur ve Erdoğan, 2005, s.32).

20. yüzyılın başlarında matematik bilimindeki gelişme ve yaygınlığın artması ile ekonomi eğitiminin içeriği ve metodu büyük ölçüde bugüne benzer hale gelmişti. Bu süreç aynı yüzyılın ortalarında ABD üniversitelerinde de büyük oranda gelişme gösterdi (Tayfun ve Ünlüöner, 2012, s.20).

Sonuç olarak ekonomi (iktisat) eğitimi belli başlı İsveç Okulu, Lozan Okulu, Chicago Okulu, Berlin Okulu, Cambridge Okulu, gibi okul ve ekollerle devam etti. Bunları Harvard, MIT, Londra Ekonomi Okulu, Berlin Ekonomi Okulu gibi okul ve ekolleri takip etti.

Şu an başarı sıralamasına bakarsak ise dünyada ekonomi eğitiminin çoğunlukla ABD'de baş geçtiğini görebiliriz. Academic Ranking Of World Universities (ARWU) 2015 istatistiklerine göre ekonomi dalında ilk 10 üniversitenin 10'u da ABD'de yer almaktadır.

2.5. Türkiye’de ekonomi eğitimi

Öğrencinin derse aktif olarak katılımının sağlandığı ve daha çok uygulama yapabildiği eğitim yöntemlerinden birine göre hazırlanmış iyi ve güncel bir ekonomi eğitim programı öğrencilerin ekonomi okuryazarlık becerisi yanında akademik başarısını da arttıracaktır ve bilgiler daha kalıcı olacaktır. Lise öncesi ekonomi eğitiminin önde gelen isimlerinden biri olan, bu alanda birçok araştırma yapan ve program hazırlayan Kourilsky’ ye (1987) göre her seviyedeki çocuk ideal materyal ve yöntemlerle çalışılması durumunda ekonomiyi kolaylıkla öğrenebilecektir. Daha sonra yapılan birçok çalışmada da geliştirilen ekonomi eğitim programlarının ekonomiyi öğrencilere öğretmedeki etkisi değerlendirilmiştir. Elde edilen neticeler söz konusu programların etkili olduğunu göstermiştir (aktaran Akhan ve Hayta, 2014, s.223).

Ekonomiye karşı öğretmen ve öğrencilerin ön yargıları vardır. Farklı bir metotla işlenecek ekonomi eğitimi dersleri bu yanlış ön yargıyı yıkacaktır. Ekonomi konularının direkt hayatla ilişkilendirilerek, geziler ve deneyimler ile öğretilmesi, öğrencilerin istekle öğrendikleri, sevdikleri bir ders olmasını sağlayacak ve ekonomi konusundaki ön yargılarını kıracaktır. Sonuçta ekonomi belli bir üst çaba ile öğretilmesi gereken bir derstir (Akhan ve Hayta, 2014).

Tüm bunlardan hareketle uygulanacak aktif öğrenme yöntemleri ile ekonomik okuryazarlık düzeyi önemli ölçüde arttırılabileceği söylenebilir. Okuma ve yazma çalışmaları ve becerileri, ekonomi okuryazarlığını arttıracak aktivitelerin başında gelmektedir. Okuma etkinliklerinde, öğrencilerin yaş düzeyine uygun ve ekonomik konularla ilgili güncel haberleri yorumlamalarını sağlamak ve çocuk kitapları okutmak etkili olabilir. Yazma etkinlikleri çerçevesinde günlük tutturmak, gazetelere kendi ifadelerinin yer alacağı köşe yazıları yazdırmak ve ilgili konuların yer aldığı gazete çıkartmak gibi etkinlikler yapılabilir. Bu aktivitelere ek olarak; problem çözme, drama oluşturma ve ilgili alan- yer gezileri yapma vb. gibi aktif öğrenme yöntemleri öğrencilere ekonomi okuryazarlığı kazandırmak için oldukça etkili yöntemlerdir. Ders kitabından ve geleneksel yöntemlerle de öğrenciler ekonomi okuryazarlığını uygun bir seviyeye ulaşırsalar da bilgilerin kalıcı olmadığı gösterilmiştir. Öğrenilen bilgilerin günlük hayatta kullanılmasının sağlanması ve bilgilerin daha hafızada kalıcı olması konusunda aktif ve uygulamaya yönelik hazırlanan ve yapılan ekonomi programının etkililiği oldukça açıktır (Sönmez, 2005, s.75).

Ezbere dayalı bir ders olarak bilinen Sosyal Bilgiler içerisinde klasik olarak okutulan

ekonomi konuları öğrenciler tarafından zor bir ders olarak görülmekte ve sevilmemektedir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada; ilköğretim 4. ve 7. sınıf öğrencilerine “Sosyal Bilgiler derslerinde içerik olarak nelerin olmasını, nelerin olmamasını istediklerini” sorulmuş, istenilmeyen konular arasında, ekonomi konularının ikinci sırada yer aldığı görülmüştür. Günlük yaşamda ekonomi ilköğretim öğrencileri açısından da belirleyici bir unsurdur.

Çocukların bir şeye sahip olmaya, alışverişe, paraya ve sayılara karşı büyük bir ilgileri olmaktadır. Bu anlamda ekonomi ve ekonomi eğitimi çocuklara, günlük hayattaki önemi doğrultusunda göstermek ve öğretmeye çalışmak çok daha etkili olacaktır (Temizel, 2010, s.97).

Toplumumuzda karşılaşılan önemli sosyal konuların başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Bu açıdan ekonomi, çevremizde yaşanan olayların açıklanmasında sıklıkla kullanılan etkili bir yöntemdir. Gelecek dönemlerde insanların hayat mücadelelerini devam ettirebilmeleri açısından ekonomi eğitimi önemli bir anahtar konumundadır. Bu yüzden, ders programlarında ekonomi eğitime gereken önem verilmelidir. Bu doğrultuda ana sınıftan liseye kadar eğitimin bütün aşamalarında gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Bununla birlikte üniteler çerçevesinde, Sosyal Bilgiler dersi 5-6-7. sınıf kitaplarında ekonomiyle ilgili konuların incelenmesi, sosyal bilgiler dışında kalan derslerin konuları ile ilişkilendirme yapılması, ayrıca çeşitli araştırmalarla hazırlanan ekonomi okuryazarlık programlarının incelenerek örnek alınması ve konuların günlük hayatla ilişkilendirilmesi faydalı olacaktır. Bunlara ek olarak ailelerin de desteği alınmalıdır. Şayet öğrenciler yetkin ve etkin biri olarak yaşamak ve içinde bulundukları dünyayı anlamak istiyorlarsa, kendisine ve mesleğine yetecek ölçüde ekonomik eğitim almalıdırlar. Bu konuda etkili bir vatandaş olma ile ekonomi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların büyük faydası olacaktır (Akhan ve Hayta, 2014, s.56).

2.6. Sosyal bilgiler ve ekonomi eğitimi

Ekonomi Eğitimi; öğrencileri temel ekonomi konuları hakkında düşündürerek, onların kişisel ve sosyal kararlar vermelerini kolaylaştıran eğitim sistemidir (Schug, 1985). Başka bir tarif olarak; ekonomiyi daha iyi anlayan, ekonomik konularda karar vermede ve uygulamada daha başarılı ve iyi birer vatandaş olan bireyler ve daha iyi düzeyde yüksek öğretime öğrenciler yetiştirmeyi hedefleyen eğitimidir (Tansel, 2005, s.21).

Staubs'a (2007) göre ise öğrencileri ekonomik okuryazarlık hedefine ulaştıran bir yol olup, "etkili ve katılımcı bir vatandaş olma adına gereken düşünsel becerilerin ve önemli ekonomi bilgilerinin öğretimi" olarak tanımlamıştır. Birçok öğrenci büyüdüğünde bir iş insanı, şirket çalışanı, tüketici, mevduat sahibi, borçlu, sosyal sigorta primi ödeyen veya oy veren vatandaş ve vergi mükellefi bireyler olacak olmasından dolayı bu tanımlamayı yapmıştır. Çünkü toplumdaki bireyler yeterli ekonomik bilgi, değer ve beceriye sahip değillerse; sanayileşmiş, küreselleşmiş ve teknolojik olarak gelişmiş bir toplumda sorumluluklarını üstlenemezler (Asano ve Yamaoka, 2015; Korkmaz, 2018, s.22).

Ekonomi ile ilgili değer, beceri ve kavramların bilinmesi, çocukların içinde bulundukları zaman diliminde kariyer gelişimi ve ekonomik konulardaki başarıları için önemli bir yer teşkil etmektedir. Öğrencilere öğretilen birçok önemli değer okullarda verilir. Ekonomi ile ilgili değerler de iyi bir vatandaş olmanın en önemli gereklerindendir. Ayrıca çocukların ekonomik kavramları ve özelliklerini iyi öğrenmeleri durumunda, sonraki yıllarda yatırımcı, üretici ya da tüketici olarak almaları gereken kararlarda daha verimli ve etkin davranabileceklerdir (Tansel, 2005, s.22).

Bir başka deyişle, eğer küçük çocuklar ekonomi ile ilgili temel kavramlarla erkenden karşılaşılırsa, ileriki yaşantılarında bu kavramları daha iyi anlayabilir ve uygulayabilirler. Genel olarak ise, ekonomi eğitiminin temel amacı, bireyi toplumsal yaşama hazırlamaktır (Korkmaz, s.29, 2018; Toy, 2012).

Ekonomi eğitiminin eğitim kademelerinde nasıl yapılandırılacağı hakkında farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Ancak ağırlıklı görüşe göre küçük yaşta ekonomi eğitimi alan çocukların daha iyi birer tüketici, üretici ve seçmenler olacakları iddia edilmektedir. Bazı çalışmalarda ise uygun eğitim olanakları sağlandığında ekonomi eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren yapılabileceğini belirtilmektedir. Bu konudaki diğer önemli bir nokta da ekonomi eğitiminin içeriği ile nasıl yapılacağının eğitim kademesine göre değişmesi gerektiğidir (Yıldırım, 2016, s.68).

Odabaş (2003) ekonomi eğitimini tüketici eğitimi ile ilişkilendirdiği çalışmasında 11 ile 15 yaşları arasındaki 120 öğrenci üzerinde, tüketici olarak öğrencilerin tüketim faaliyetlerinde çevre bilinci düzeylerini belirlemeyi ve bununla ilgili bir eğitim modeli uygulamayı hedeflemiştir. Çalışmasının sonucunda ise, böyle bir eğitimin olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Ersoy (2005) geliştirdiği "Tüketici Eğitimi Modülü" nü 6., 7. ve 8. sınıflarda okuyan

çocuklarda ve farklı sosyoekonomik düzeydeki okullarda 1 ay boyunca uygulamıştır. Bu çalışma tüketici eğitiminin örgün eğitim kurumları tarafından verilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmacı tarafından “Tüketici Eğitimi Tutum Ölçeği” ile “Tüketici Eğitimi Bilgi Testi” de geliştirilmiş ve çocuk ve ergenlere tüketicilik bilincinin öğretilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomi eğitimi içeriğinde çok fazla problem bulunduğundan, küçük yaşlarda ekonomi eğitimi alan çocuklar iyi bir ekonomik karar verme becerisine sahip olma şansını yakalarlar (Süntar-Akhan, 2010). Ekonomi eğitimine dair çalışmalarda bulunan Staubs (2007) ekonomi eğitiminin erken yaşlardaki çocukların durumları ve problemleri analiz etme ve çözme becerilerini geliştirebileceğini savunmaktadır.

Fox (1978) yazısında ilköğretim dönemindeki ekonomi eğitiminin; ekonomi tutumları, ekonomi tecrübeleri ve bilişsel beceriler olmak üzere üç bileşenden oluştuğunu ifade etmektedir. Bu üç bileşeni barındıran ekonomi eğitimi bireylerin tüketici, üretici, birikimci, yatırımcı ve sorumlu vatandaşlar olarak görevlerini yerine getirmelerine fırsat veren becerileri kazanmasını sağlamaktadır. Bunlar arasında; gerçek yaşam durumlarını analiz etme, problem çözme, karar verme ve özellikle ekonomik akıl yürütme becerileri bulunmaktadır (Akhan ve Süntar, 2010, s.54; Korkmaz, 2018, s.209).

Ülkemizde verilen ekonomi eğitiminin -yükseköğrenim düzeyi hariç- çoğunlukla ilköğretim ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersi ile ilişkilendirilerek yapıldığı, okul öncesi eğitimde ise yer verilmediği söylenebilir. Lise düzeyinde eğitim kapsamında ise Ekonomi seçmeli bir ders olarak sunulmakla birlikte, bu dersin en çok seçilen dersler arasında yer almadığı tespit bilinmektedir (Yıldırım, 2016, s.32).

Ekonomi eğitimi çok yönlü bir içeriğe sahip olup sosyal bilgiler dışında da birçok alanla ilgili olabilir. Örneğin; yer şekilleri hakkında yapılan bir etkinlikte doğal kaynaklar hakkında konuşulup, çocuklara bu kaynakların tasarruflu kullanılmasına dair bilgi verilebilir (Littrell, 1999, s.35). Kourilsky (1993) okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler, matematik, dil sanatları, görsel sanatlar ve sahne sanatlarını disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirerek çocuklara ekonomiyi öğretmeyi hedeflemiştir. Ülkemizde verilen ekonomi eğitimi Fen ve Teknoloji, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleri kapsamında olup ilköğretim düzeyinde başlamaktadır.

İlköğretim aşamasında öğrencilere kazandırılması amaçlanan ekonomiye yönelik eğitsel kazanımlar şunlardır: Tüketim bilincine sahip olma, kaynakları gereğince ve yerinde

kullanabilme, bilgiyi üretime dönüştürebilme, öncül üretim becerilerini kazanma, girişimci olma, bazı meslekler ve görev tanımları hakkında bilgi sahibi olma, tutum ve tasarruf bilincine sahip olma ve ekonomi ile ilgili başlıca bilgileri ve kavramları bilme (Toy, 2012, s.32).

Ülkemizde ise ekonomi eğitimine dair yapılmış akademik çalışmalar son yıllarda artmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, ekonomi eğitiminin birçok kez tüketici eğitimi ile ilişkilendirildiği ve konuya dair çalışmaların çoğunlukla sosyal bilgiler, iş eğitimi, ev ekonomisi gibi dersler kapsamında ortaöğretim düzeyinde yapıldığı görülmektedir.

Ülkemizde zorunlu eğitimin 4.- 7. sınıflarında verilen Sosyal Bilgiler dersinin konu içerik, amaç ve kazanımlara ait bilgiler MEB tarafından hazırlanan “*Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*” isimli kitapta belirtilmiştir (MEB, 2018, s.32).

Sosyal bilgiler öğretim programının 2. ve 8. maddelerinde ifade edilen özel amaçları içerisinde ekonomi eğitimi ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Ayrıca Programda öğrencilere kazandırılması planlanan temel becerilerden biri de “*finansal okuryazarlık*” tır. Bu amaçlar ve beceri Sosyal Bilgiler dersi ilgili öğrenim hedeflerinden birinin de öğrencilere ekonomi ile ilgili kavramların öğretilmesi olduğu anlaşılmaktadır (MEB, 2018, s.32).

Sosyal Bilgiler dersinin verildiği tüm sınıflarda da (4.- 7. sınıflar) “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ünitesi bulunmaktadır. Adı geçen ünite de öğrenim hedefleri içinde de ekonomi eğitimi ile ilgili önemli ifadeler vardır (MEB, 2018, s.33).

Yine “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ünitesinin kazanım ve açıklamaları bölümleri Tablo 3 ve Tablo 4’te gösterilmiştir. Bu Tablolara göre bu ünitelerde öğrencilere ekonomi ve finansal okuryazarlıkla ilgili teorik ağırlıklı detaylı bilgi verilecek ve ödevlerle pekiştirilecektir.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (1998) ve Ulusal Ekonomi Eğitimi Konseyi’ne (1997) göre, çocukların yaşadıkları dünyayı daha iyi anlayabilmesi, tüketici, üretici ve oy veren gibi yetişkin rollerine hazırlanabilmesi için ekonomi ile ilgili kavramları anlamaları gerekmektedir. Çünkü ekonomi bilgisiyle donatılmış çocuklar bugünün ve yarının küreselleşmiş ekonomisinde işlevsel roller üstlenebilirler. Ekonomiye dayalı bir sistemde yaşayan üreticiler, tüketiciler ve vatandaşlar olarak, bireyin ekonomi bilgisiyle donatılması; bireyi iyi bir şekilde geliştirirken, hayatını daha iyi ve verimli hale getirecek yetkin kararlar vermesini kolaylaştırır. Bu sebeplerden dolayı, yine Ulusal Ekonomi Eğitimi Konseyi’nin (2002) kararlarına göre, çocukların donanımlı vatandaşlar olabilmesi için ekonomi

konusunda gerekli temel bilgileri 12 yaşına gelinceye kadar edinmeleri önem taşımaktadır (Seefeldt, Castle ve Falconer, 2015, s.96).

2.7. İlgili araştırmalar

Ekonomi ile ilgili bilgi, beceri, değer ve kavramların öğrenilmesi, çocukların içinde bulundukları zaman diliminde kariyer gelişimi ve ekonomik konulardaki başarıları için elzem niteliktedir. Öğrencilere öğretilen birçok önemli değer okullarda verilir. Ekonomi ile ilgili değerler de iyi bir vatandaş olmanın en önemli gereklerindendir. Ayrıca çocuklar ekonomi konseptini, ilgili terimlerini, görev ve fonksiyonlarını iyi öğrenirlerse, ileri yaşamlarında tüketici, üretici veya yatırımcı olarak yetkin ve etkin bireyler olabilirler (Süntar-Akhan, 2010). Bir başka deyişle, eğer küçük çocuklar ekonomi ile ilgili temel kavramlarla erkenden karşılaşılırsa, ileriki yaşantılarında bu kavramları daha iyi anlayabilir ve uygulayabilirler. Genel olarak ise, ekonomi eğitiminin temel amacı, bireyi toplumsal yaşama hazırlamaktır (Korkmaz, 2018, s.29; Toy, 2012, s.26).

Ekonomi eğitiminin eğitim kademelerinde nasıl yapılandırılacağı hakkında farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Ancak ağırlıklı görüşe göre küçük yaşta ekonomi eğitimi alan çocukların daha iyi birer tüketici, üretici ve seçmenler olacakları iddia edilmektedir. Bazı çalışmalarda ise uygun eğitim olanakları sağlandığında ekonomi eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren yapılabileceğini belirtilmektedir. Bu konudaki diğer önemli bir nokta da ekonomi eğitiminin içeriği ile nasıl yapılacağının eğitim kademesine göre değişmesi gerektiğidir (Yıldırım, 2016, s.97).

Ekonomi eğitimi içeriğinde çok fazla problem bulunduğundan, küçük yaşlarda ekonomi eğitimi alan çocuklar iyi bir ekonomik karar verme becerisine sahip olma şansını yakalarlar (Süntar-Akhan, s.2010). Ekonomi eğitimine dair çalışmalarda bulunan Staubs (2007) ekonomi eğitiminin erken yaşlardaki çocukların durumları ve problemleri analiz etme ve çözüme becerilerini geliştirebileceğini savunmaktadır.

Fox (1978) yazısında ilköğretim dönemindeki ekonomi eğitiminin; ekonomi tutumları, ekonomi tecrübeleri ve bilişsel beceriler olmak üzere üç bileşenden oluştuğunu ifade etmektedir. Bu üç bileşeni barındıran ekonomi eğitimi bireylerin tüketici, üretici, birikimci, yatırımcı ve sorumlu vatandaşlar olarak görevlerini yerine getirmelerine fırsat veren becerileri kazanmasını sağlamaktadır. Bunlar arasında; gerçek yaşam durumlarını analiz

etme, problem çözme, karar verme ve ekonomik akıl yürütme becerileri bulunmaktadır (Süntar-Akhan, 2010, s.54; Korkmaz, 2018, s.209).

Akhan ve Hayta (2014) yaptıkları çalışmada aktif öğrenme metotlarına uygun olarak hazırlanmış Ekonomi Okuryazarlığı Programı alan öğrencilerin, klasik ders anlatımı şeklinde olan yönteme göre ders gören öğrenciler ile karşılaştırıldığında ekonomi okuryazarlıkları ve akademik başarılarında daha fazla bir artış olduğunu saptamışlardır. Araştırmacılar çalışma sonuçlarına göre “*aktif öğrenme metotları ile hazırlanan ekonomi eğitim programlarının öğrenci başarısını arttıracak*” iddia etmektedirler.

Başka çalışmalarda da geleneksel öğretim metotları haricinde hazırlanan ekonomi eğitim programlarıyla ilköğretimdeki öğrencilerin daha kalıcı ve kolay öğrendikleri gösterilmiştir (Day, 1988; Racich, 1982).

Saunders ve diğerleri (1991: 36), ilköğretime giden 10-13 yaş arasındaki öğrencilerin karar verme sürecindeki yeteneklerini geliştirme adına bir program hazırlamışlardır. Bu program, öğretmenlere doküman sağlaması, öğrencilerin kritik düşünme ve karar verme yeteneklerini geliştirdiğini göstermesi açısından çok önemlidir. İlköğretim çocuklarının ekonomi bilgilerini arttırmak için hazırlanan ekonomi programı ile yapılan deneysel çalışmalarda da deney gruplarından elde edilen sonuçların önemli bir fark oluşturduğu belirtilmiştir.

Öğrenci başarısının, ekonominin ders kitapları ve klasik yöntemlerle işlenmesi durumunda daha çok geliştiği bilinmektedir. Ancak ekonomi konuları genel olarak öğrencilerce sıkıcı bir konu olarak görülmekte ve sevilmemektedir. Bu nedenle ekonominin öğretim sürecinde klasik yöntemlere alternatif veya ek olarak özel yöntemler ile işlenmesi gereklidir.

Geleneksel metotlarla işlenen ekonomi derslerine nazaran yeni hazırlanan ekonomi programlarıyla öğrenci başarısının daha çok arttığı görülmektedir. Bu nedenle ekonomi eğitimi için birçok program geliştirme çalışmaları yapılmış ve geri bildirimle programların değerlendirilmesi alınmıştır. Ekonomi eğitimine katkıda bulunması için yapılan bir çalışmada kavram haritaları kullanılmış ve bu yöntemin öğrencilerin ekonomi bilgilerine etkisi değerlendirilmiştir. Neticede ekonomi derslerinde bu tekniği kullanan öğrencilerin daha başarılı oldukları ve yüksek notlar aldıkları görülmüştür. Dolayısıyla bu haritalar ekonomi eğitimi için bir alternatif olabilir sonucuna ulaşılmıştır (Ruben, 2012, s. 42).

Öktem’in (2006) çalışmasında 2004-2005 öğretim yılında değişen sosyal bilgiler ders programını incelemiş ve 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin programda yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeylerini araştırmıştır. Araştırmacının odaklandığı alt problemlerden birisi

ise, “İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda öğretilmesi öngörülen ekonomi ile ilgili kavramların (ihtiyaç, bütçe, üretim, para) bilgi basamağındaki kalıcılık düzeyi nedir?” olmuştur. Süreç boyunca katılımcı öğrencilerden “üretim”, “hizmet”, “mal”, “eşya”, “gereksinim”, “bütçe”, “para” gibi ekonomi ile ilgili kavramları tanımları ve tanımlarla kavramları eşleştirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda ise, öğrencilerin, ekonomik terim ve kavramlara yönelik soruların hiçbirisinde, %70 olan tam öğrenme alt sınırı ve üzerine çıkamadıkları tespit edilmiştir.

Bu durum ülkemizdeki ekonomi eğitiminin yetersizliğini gösteren bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Mentiş Taş (2004) sosyal bilgiler alanında eğitim almış veya alan öğretim elemanları, öğretmen ve öğretmen adaylarında yaptığı bir çalışmada; sosyal bilgiler ders programına ait içerik boyutuna ilişkin aldığı değerlendirmede “*Ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirmek üzere kurulan uluslararası toplulukların işlevlerine yer verme*” konusu/standartının son sıralarda olduğunu belirtmiştir. Yani bu standart öğretmenler için önceliği olmayan konular arasındadır. Aslında diğer sosyal konular gibi ekonomik ve ticari iş birlikleri sosyal bilgiler alanında önem verilen konulardır. Öğretmenlere bu konuda farkındalıklarının artırılması için ayrıca bir çaba gerekmektedir.

Ertürk (2006) 1997 ve 2004 yılları Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmış ve ekonomi konularının içerik analizini yapmıştır. İnceleme sonunda son yıllarda ülkemizde “*ekonomi kavramlarına ders kitaplarında daha çok yer verildiği ve ekonomi eğitimine verilen önemin arttığı*” belirtmiştir.

Odabaş (2003) ekonomi eğitimini tüketici eğitimi ile ilişkilendirdiği çalışmasında 11 ile 15 yaşları arasındaki 120 öğrenci üzerinde, tüketici olarak öğrencilerin tüketim faaliyetlerinde çevre bilinci düzeylerini belirlemeyi ve bununla ilgili bir eğitim modeli uygulamayı hedeflemiştir. Çalışmasının sonucunda ise, böyle bir eğitimin olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Ersoy (2005) geliştirdiği “Tüketici Eğitimi Modülü” nü 6., 7. ve 8. sınıflarda okuyan çocuklarda ve farklı sosyoekonomik düzeydeki okullarda 1 ay boyunca uygulamıştır. Bu çalışmada tüketici eğitiminin örgün eğitim kurumları tarafından verilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Ekonomi eğitimi çok yönlü bir içeriğe sahip olup sosyal bilgiler dışında da birçok alanla ilgili olabilir. Örneğin; yer şekilleri hakkında yapılan bir etkinlikte doğal kaynaklar hakkında

konuşulup, çocuklara bu kaynakların tasarruflu kullanılmasına dair bilgi verilebilir (Littrell, 1999). Kourilsky (1993) okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler, matematik, dil sanatları, görsel sanatlar ve sahne sanatlarını disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirerek çocuklara ekonomiyi öğretmeyi hedeflemiştir. Ülkemizde verilen ekonomi eğitimi Fen ve Teknoloji, Türkçe Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleri kapsamında olup ilköğretim düzeyinde başlamaktadır (Toy, 2012).

Ekonomi eğitimi ile ilgili yapılan en kapsamlı araştırmalardan birisi de Akhan'ın (2010) çalışmasıdır. Bu çalışma ile Akhan sosyal bilgiler dersi kapsamında 7. sınıf öğrencileri ile çalışmış ve onların ekonomi okuryazarlık düzeylerini geliştirmeyi amaçlayan bir program hazırlamış ve bu programı 6 hafta boyunca uygulamıştır. Araştırma ekonomi eğitiminin okullarda nasıl yapılacağına dair örnekler sunması ve bu konuda yapılan ilk çalışmalardan birisi olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Yine bu alanda en kapsamlı çalışmalardan birisi de Süntar-Akhan'ın (2010) araştırmasıdır. Araştırmacı 7. sınıf öğrencileriyle çalıştığı araştırmanın sonunda, geleneksel yöntemler kullanılarak işlenen derslere nazaran, hazırlanan ekonomi okuryazarlığı geliştirme programının ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin başarılarına olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Ekonomi eğitimi alanında yapılmış araştırmalardan birisi de Yıldırım'ın (2016) çalışmasıdır. Bu çalışma ile ekonomi konusu vatandaşlık yeterlikleri çerçevesinde ele alınmış ve ortaokul ekonomi okuryazarlığı standartlarının belirlenmesi ve öğretim programlarındaki yerinin incelenmesine odaklanılmıştır. Araştırmada toplam 116 ekonomi ve sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanı ile sosyal bilgileri öğretmenlerinden oluşan katılımcıya tarama yöntemiyle anket formunu doldurmaları istenmiştir. Yıldırım'ın çalışması ekonomi okuryazarlığı ve eğitimiyle ilgili genel görüşleri, ekonomi okuryazarı vatandaş yeterliklerini, ortaokul ekonomi öğretimi standartlarını ve bu standartlara ulaşılmasında ilk ve ortaokul programlarının mevcut rolünü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçları ise, Türkiye'de ekonomi öğretiminin farklı düzeylerdeki paydaşlarının ekonomi okuryazarlığının anlamı ve yapısına ilişkin yaklaşımlarını somut bir içerikle ortaya koymuş, ortaokul kademesi sonuna kadar gerçekleşen eğitime bir rol biçmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, örneklem, veri toplama yöntemleri, veri toplama süreci, araştırmanın bulgulanması, betimlenmesi ve yorumlanmasında dikkate alınan temel özellikler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırma modeli

Araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri de “tarama modeli”dir. Bu yöntem ile hali hazırda yaşanan ya da geçmişte yaşanmış bir durumu, içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde tanımlamak amaçlanmaktadır (Eroğlu ve Köktan, 2008, s.26). Bu bağlamda çalışma, tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Bilindiği üzere tekil tarama modeli; miktar veya tür olarak değişkenlerin ayrı ayrı oluşumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırma modelidir (Karasar, 2009, s.79). Bu araştırmada 2018 tarihli Sosyal Bilgiler dersi 4-5-6-7. sınıf öğretim programı ile bu program doğrultusunda okutulan aynı sınıf düzeyindeki ders kitaplarının ekonomi okuryazarlığına yer vermesi bakımından analizi amaçlanmıştır. Analiz sürecinde tarama modellerinin doğasına uygun olarak Sosyal Bilgiler dersi 4-5-6-7. sınıf öğretim programlarının amaçları, perspektifi, bireysel gelişim ve öğretim programları, özel amaçları, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı, temel becerileri, değerleri, uygulanmasında dikkat edilecek hususları, öğretim programının yapısı, kazanımları ve açıklamaları ekonomi okuryazarlığı literatüründe yer alan kavramlar açısından incelenmiştir. Ayrıca yine aynı amaçla Sosyal Bilgiler 4-5-6-7. sınıf ders kitapları incelenmiştir. Amaç doğrultusunda kullanılan teknik ise “doküman analizi” dir. Bu teknik, araştırılma konu ile ilgili bilgilerin yer aldığı yazılı materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.187).

3.2. Örneklem

2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı 25 sayfada bulunan; öğretim programlarının amaçları (ÖPA), Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları (MEBÖP), Öğretim Programlarının Perspektifi (ÖPP), bu kapsamda yer alan değerlerimiz (ÖPPD) ve yetkinlikler (ÖPPY), bireysel gelişim öğretim programları (BGÖP), öğretim programlarında ölçme değerlendirme yaklaşımı (ÖPÖDY), sonuç (S), öğretim programının yapısı (ÖPY), öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar (ÖPUDEH), öğretim programında değerler eğitimi (ÖPDE), Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında temel beceriler (ÖPTB), Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının özel amaçları (ÖPÖA); 4-5-6-7. sınıf düzeylerinde yer alan Kültür ve Miras (KM), Birey ve Toplum (BT), Bilim. Teknoloji ve Toplum (BTT), İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ), Etkin Vatandaşlık (EV), Küresel Bağlantılar (KB), Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT), olmak üzere yedi öğrenme alanı kazanım ve açıklamaları (KA); bu programa göre TTKB tarafından hazırlanmış 4.sınıf ve 5. sınıf düzeyinde uygulanmakta olan 208 sayfada yer alan, 6. ve 7. sınıf düzeyinde uygulanmakta olan 257 sayfada yer alan 7 öğrenme alanı Kültür ve Miras (KM), Birey ve Toplum (BT), Bilim. Teknoloji ve Toplum (BTT), İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ), Etkin Vatandaşlık (EV), Küresel Bağlantılar (KB), Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT), analiz edilmiş ve bu bağlamda çalışmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır.

Analiz edilen kaynaklar aşağıda sunulmuştur:

1. 2018 tarihli 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı;
 - Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları [MEBÖP] (1 sayfa)
 - Öğretim Programlarının Amaçları [ÖPA] (1 sayfa, 4md)
 - Öğretim Programlarının Perspektifleri [ÖPP] (2 sayfa)
 - Değerlerimiz [ÖPPD] (1 sayfa)
 - Yetkinlikler [ÖPPY] (2 sayfa, 8 md)
 - Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı [ÖPÖDY] (1 sayfa, 7 md)
 - Bireysel Gelişim Öğretim Programları [BGÖP] (2 sayfa)
 - Sonuç [S] (1 sayfa, 7 md)
 - Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Özel Amaçları [ÖPÖA] (1 sayfa, 18 md)

- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler [ÖPTB] (1 sayfa, 27 md)
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi [ÖPDE] (1 sayfa, 18 md)
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar [ÖPUDEH] (1 sayfa, 10 md)
- Öğretim Programının Yapısı [ÖPY] (3 sayfa)
 - Birey ve Toplum [BT] (1 sayfa)
 - Kültür ve Miras [KM] (1 sayfa)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [İYÇ] (1 sayfa)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [BTT] (1 sayfa)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [ÜDT] (1 sayfa)
 - Etkin Vatandaşlık [EV] (1 sayfa)
 - Küresel Bağlantılar [KB] (1 sayfa)
- 4. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları [4KA] (3 sayfa)
 - Birey ve Toplum [4BT] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - Kültür ve Miras [4KM] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [4İYÇ] (2 sayfa, 6 kazanım)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [4BTT] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [4ÜDT] (2 sayfa, 5 kazanım)
 - Etkin Vatandaşlık [4EV] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Küresel Bağlantılar [4KB] (1 sayfa, 4 kazanım)
- 5. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları [5KA] (3 sayfa)
 - Birey ve Toplum [5BT] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Kültür ve Miras [5KM] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [5İYÇ] (2 sayfa, 5 kazanım)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [5BTT] (1 sayfa, 5 kazanım)

- Üretim, Dağıtım ve Tüketim [5ÜDT] (2 sayfa, 6 kazanım)
- Etkin Vatandaşlık [5EV] (1 sayfa, 4 kazanım)
- Küresel Bağlantılar [5KB] (1 sayfa, 4 kazanım)
- 6. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları [6KA] (3 sayfa)
 - Birey ve Toplum [6BT] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - Kültür ve Miras [6KM] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [6İYÇ] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [6BTT] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [6ÜDT] (2 sayfa, 6 kazanım)
 - Etkin Vatandaşlık [6EV] (1 sayfa, 6 kazanım)
 - Küresel Bağlantılar [6KB] (1 sayfa, 4 kazanım)
- 7. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları [7KA] (3 sayfa)
 - Birey ve Toplum [7BT] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Kültür ve Miras [7KM] (1 sayfa, 5 kazanım)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [7İYÇ] (2 sayfa, 4 kazanım)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [7BTT] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [7ÜDT] (2 sayfa, 6 kazanım)
 - Etkin Vatandaşlık [7EV] (1 sayfa, 4 kazanım)
 - Küresel Bağlantılar [7KB] (1 sayfa, 4 kazanım)

2. 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanmış olan 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitapları;

- **4. Sınıf:** Tüysüz, Sami (2018), İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara.
 - Birey ve Toplum [BT] (24 sayfa)
 - Kültür ve Miras [KM] (28 sayfa)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [İYÇ] (32 sayfa)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [BTT] (27 sayfa)

- Üretim, Dağıtım ve Tüketim [ÜDT] (31 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık [EV] (22 sayfa)
- Küresel Bağlantılar [KB] (29 sayfa)
- **5.Sınıf:** Şahin, Erhan (2018), İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Anadolu Yayıncılık, Ankara.
 - Birey ve Toplum [BT] (24 sayfa,)
 - Kültür ve Miras [KM] (30 sayfa)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [İYÇ] (32 sayfa)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [BTT] (19 sayfa)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [ÜDT] (36 sayfa)
 - Etkin Vatandaşlık [EV] (26 sayfa)
 - Küresel Bağlantılar [KB] (20 sayfa)
- **6. Sınıf:** Yılmaz, Faruk G; Bayraktar, H; Özden M. K (2018); İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
 - Birey ve Toplum [BT] (32 sayfa)
 - Kültür ve Miras [KM] (56 sayfa)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [İYÇ] (30 sayfa)
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum [BTT] (28 sayfa)
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim [ÜDT] (42 sayfa)
 - Etkin Vatandaşlık [EV] (34 sayfa)
 - Küresel Bağlantılar [KB] (24 sayfa)
- **7. Sınıf:** Gültekin, Gökhan; Akpınar, M; Nohutçu, M; Özerdoğan, P; Aygün, S; İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
 - Birey ve Toplum [BT] (30 sayfa)
 - Kültür ve Miras [KM] (56 sayfa)
 - İnsanlar, Yerler ve Çevreler [İYÇ] (28 sayfa)

- Bilim, Teknoloji ve Toplum [BTT] (32 sayfa)
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim [ÜDT] (38 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık [EV] (24 sayfa)
- Küresel Bağlantılar [KB] (22 sayfa)

2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve bu programa göre hazırlanmış olan Sosyal bilgiler ders kitapları analiz edilirken kavram ve olgularda ekonomi okuryazarlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı revize edilmiş ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bundan dolayı güncel program ve ders kitapları üzerinden çalışma yürütülmüştür.

3.3. Verileri toplama süreci ve analizi

Araştırmada veri toplama sürecinde tarama modeli kullanılırken, analiz sürecinde ise betimsel analiz basamakları kullanılmıştır. Elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunulması bu tür analizlerdeki öncelikli amaçtır. Betimsel analiz dört basamaktan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.224):

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi
3. Bulguların tanımlanması
4. Bulguların yorumlanması

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma:

- *Kavram tespiti ve literatür:* Milli Eğitim Bakanlığı 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı temel becerilerinden olan finansal okuryazarlık ile ilköğretim ve ortaokul düzeyinde literatürde yer alan kavramlar belirlenmiş ve Tablo haline getirilmiştir. Bu şekilde programın ve kitabın analizi sürecinde kullanılacak olan çerçeve oluşturulmuştur. Bu Tabloda 218 adet kavram yer almaktadır. (Ek-1)
- *Program ve kitap analizini kolaylaştıracak kısaltmalar:* 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve program doğrultusunda Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış olan 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitabında yer alan bölümler analizi kolaylaştırmak amacı ile kısaltmalara yer verilmiştir:

a) 2018 tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim programı kısaltmaları;

- Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları: MEBÖP
- Öğretim Programlarının Amaçları: ÖPA
- Programlarının Perspektifi: ÖPP
- Öğretim Programının Perspektifindeki Değerler: ÖPPD
- Öğretim Programının Perspektifindeki Yetkinlikler: ÖPPY
- Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı: ÖPÖDY
- Bireysel Gelişim Öğretim Programları: BGÖP
- Sonuç: S
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Özel Amaçları: ÖPÖA
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler: ÖPTB
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler Eğitimi: ÖPDE
- Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar: ÖPUDEH
- Öğretim Programının Yapısı: ÖPY
- 4.Sınıf Kazanım ve Açıklamaları: 4KA
 - 4BT: 4. Sınıf Birey ve Toplum
 - 4KM: 4. Sınıf Kültür ve Miras
 - 4İYÇ: 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler
 - 4BTT: 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum
 - 4ÜDT: 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim
 - 4EV: 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık
 - 4KB: 4. Sınıf Küresel Bağlantılar
- 5.Sınıf Kazanım ve Açıklamaları: 5KA
 - 5BT: 5. Sınıf Birey ve Toplum
 - 5KM: 5. Sınıf Kültür ve Miras

- 5İYÇ: 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- 5BTT: 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum
- 5ÜDT: 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- 5EV: 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık
- 5KB: 5. Sınıf Küresel Bağlantılar
- 6.Sınıf Kazanım ve Açıklamaları: 6KA
 - 6BT: 6. Sınıf Birey ve Toplum
 - 6KM: 6. Sınıf Kültür ve Miras
 - 6İYÇ: 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler
 - 6BTT: 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum
 - 6ÜDT: 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim
 - 6EV: 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık
 - 6KB: 6. Sınıf Küresel Bağlantılar
- 7.Sınıf Kazanım ve Açıklamaları: 7KA
 - 7BT: 7. Sınıf Birey ve Toplum
 - 7KM: 7. Sınıf Kültür ve Miras
 - 7İYÇ: 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler
 - 7BTT: 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum
 - 7ÜDT: 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim
 - 7EV: 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık
 - 7KB: 7. Sınıf Küresel Bağlantılar

2. Talim Terbiye Kurulunca hazırlana 4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kısaltmaları;

- Neler Öğreneceğiz? NÖ
- Hazırlık Soruları: HS
- Okuma Metinleri: OM

- Pekiştirme Soruları ve Etkinlikleri: PSE
- Görseller: G
- Değerlendirme Çalışması: DÇ

2. **Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi:** 2018 tarihli 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı 16ana başlıktan oluşmaktadır. Belirlenen kavram listesine göre Sosyal Bilgiler öğretim programı, temel bölümler ve 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kazanımları olarak iki aşamada analiz edilmiş ve Tabloya işlenmiştir. Program doğrultusunda Talim terbiye kurulu tarafından hazırlanmış olan 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 7 öğrenme alanından oluşmaktadır. Her bir ünite için belirlenen kavram listesine göre, belirlenen çerçevede görseller, yazılar, soru ve etkinlikler analiz edilmiş ve Tabloya işlenmiştir. Yapılan analizlerin güvenilirliği için uzman görüşünden yararlanılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü [$\text{Güvenilirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})}$] kullanılmıştır. Hesaplamanın sonunda araştırmanın güvenilirliği %89 çıkmıştır.
3. **Bulguların tanımlanması:** Elde edilen veriler bağlamında Tablolar hazırlanmış ve her bir kavramın “dolaylı (○) ya da doğrudan (●)” yer aldığı belirtilmiştir (Tablo 1). 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 4. 5. 6. 7. 8. Sınıf ders kitabı analizleri şu şekilde işlenmiştir:

Tablo 1

Sosyal Bilgiler öğretim programının 4., 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları analiz tablosu örneği

KAVRAM	BT	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Bilinçli Tüketici					2x●		
Bütçe					3x●		

Çevre/ Doğal Ortam	6x○	○	●
Dağıtım			●

Doğrudan ●

Dolaylı ○

Kavramların nicelik olarak tekrarlanma sıklığı, “sayı x sembol (○/●)” kullanılarak belirtilmiştir.

4. **Bulguların yorumlanması:** Bulguların tanımlamasında oluşturulan Tablolar betimlenerek yorumlanmış ve hem program hem kitaplardan her bir kavram için örnekler seçilerek bulguların betimlenmesinde kullanılmıştır.



BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ilk olarak 2018 tarihli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile bu program uyarınca hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitapların analizi sonrasında ulaşılan bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programında ekonomi okuryazarlığı

4.1.1. 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı

Bu bölümde 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programının kazanımlarına kadar olan ve giriş bölümünde yer alan; *Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları (MEBÖP)*, *Öğretim Programlarının Perspektifi (ÖPP)*, *öğretim Programlarının amaçları (ÖPA)* ve *bu bağlamda yer alan değerlerimiz (ÖPPD)* ile *yetkinlikler (ÖPPY)*, *Bireysel gelişim öğretim programları (BGÖP)*, *öğretim programlarında ölçme değerlendirme yaklaşımı (ÖPÖDY)*, *sonuç (S)*, *Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında temel beceriler (ÖPTB)*, *Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının özel amaçları (ÖPÖA)*, *öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar (ÖPUDEH)*, *öğretim programında değerler eğitimi (ÖPDE)*, *öğretim programının yapısı (ÖPY)* ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiştir. Bu durum, aşağıdaki Tabloda kavramın programda doğrudan veya dolaylı olarak yer verilmesine göre gösterilmiştir. Ayrıca programdaki başlıklara göre analizlerine yer verilmiştir.

Tablo 2

2018 Tarihli 4-7. Sosyal Bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	MEBÖP	ÖPA	ÖPPD	ÖPPY	ÖPÖDY	BGÖP	S	ÖPÖA	ÖPTB	ÖPDE	ÖPUDEH	ÖPY
Bilinçli Tüketici												•
Çalışkanlık										○		
Çalışmak				○				•				
Çevre								•				○
Dağıtım								○				•
Dayanışma										○		
Doğal ortam								•				
Duyarlılık								•		○		
Ekonomi								•			•	•
Ekonomik Faaliyet								○				
Ekonomik Hayat								•				•
Ekonomik ilişki								•				
Ekonomik kalkınma								2x•				
Ekonomik Koşul												•
E-Ticaret											○	
Etkin Yurtdaş												○
Fabrika											○	
Finansal okuryazarlık									•			
Girişimci	•			•					•			○
Hak		○										
İhtiyaç				○								
İktisadi		•										
İstek				○								
İş Hayatı				2x•								
İş				2x•								
İş Birliği									○			○
İş Fırsatı				•								
İş Yeri				2x○								
Kalkınma Planı							•					
Kaynak								•				
Kaynakların Sınırlılığı								•				•
Meslek		•						•				•
Milli Ekonomi								•				
Pazar											○	
Proje				•								
Rekabet												○
Sermaye												○
Sorumluluk		○	•	○				○		○		
Tasarruf										•		
Ticari Etkinlik				•								
Tüketim												•
Üretken		•										
Üretim												•
Yenilikçi Fikir									○			

Doğrudan •
Dolaylı ○

Tablo 2’de görüldüğü üzere *Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları (MEBÖP)* çerçevesinde genel olarak, bilim teknolojik gelişmelerden etkilenen dünyada bireylerin değişen rolleri bağlamında bireylerde olması gereken özellikleri açıklanırken, ekonomi okuryazarlığının önemli kavramlarından olan “*girişimci*” kavramına doğrudan yer verilmiştir. Aşağıda bu kavrama nasıl yer verildiği gösterilmiştir:

“Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. (MEB, 2018, s.3)”

Programda amaçlar dört ana maddede verilmiştir. Bu bağlamda *Öğretim programlarının amaçları (ÖPA)*; bölümünde üçüncü maddede ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *sorumluluk ve hak* kavramlarına dolaylı olarak;

“Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak (MEB, 2018, s.3) ...” bu şekilde yer verilirken; bu maddelerden dördüncüsünde; iktisadi, meslek ve üretken kavramlarına doğrudan şu şekilde vermiştir (MEB, 2018, s.3),

“Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun *iktisadi*, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir *mesleğe*, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.”

Öğretim programının perspektifinde değerler (ÖPPD) başlığı altında geçmiş kuşaktan geleceğe kadar gelmiş çok eski zamanlardan günümüze ulaşabilen ilkeler bağlamında, ekonomi okuryazarlığı ile ilgili “Sorumluluk” kavramına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.4):

“Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, *sorumluluk*, vatanseverlik, yardımseverlik.”

Öğretim programının perspektifinde yetkinlikler (ÖPPY) bölümünde ise hayatın her alanında kullanılabilecek beceriler sekiz anahtar başlık bağlamında ele alınırken, ekonomi okuryazarlığına ait *çalışmak, ihtiyaç, istek, iş yeri ve sorumluluk* kavramlarına dolaylı olarak yer verilirken; *iş, iş fırsatı, iş hayatı, ticari etkinlik, girişimci ve proje* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018):

“Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır.” (s.4) (md:1)

“Bilim ve teknolojiye yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak *sorumluluklarını* kavrama gücünü kapsamaktadır. Teknolojiye yetkinlik, algılanan insan *istek ve ihtiyaçlarını* karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir” (s.5) (md.3)

“Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve *çalışma* hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar” (s.5) (md.5)

“Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve *proje* yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve *iş fırsatlarını* yakalayabilmeleri için aynı zamanda *iş hayatında* desteklemekte; toplumsal ve *ticari etkinliklere* girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (s.5) (md:6)

Öğretim programlarında ölçme değerlendirme yaklaşımı (ÖPÖDY) ve bireysel gelişim öğretim programları (BGÖP) bölümleri incelendiğinde; ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara yer verilmediği görülmektedir.

Öğretim programının *sonuç (S)* bölümünde ise, bir ülkede ekonominin planlı olarak yürütülmesinde önemli bir yere sahip olan ekonomi okuryazarlığına ait *kalkınma planı* kavramına doğrudan yer şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.7):

“...başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, *kalkınma planları*, hükûmet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş...”

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları (ÖPÖA) içerisinde yer alan onsekiz maddede ekonomi okuryazarlığına ait *çalışmak, doğal ortam/çevre, duyarlılık, ekonomi, ekonomik İlişki, ekonomik kalkınma, kaynak, kaynakların sınırlılığı, meslek, milli ekonomi* kavramlarına doğrudan yer verilirken; *çevre, ekonomik faaliyet ve sorumluluk* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB,2018, s.8):

“Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve *ekonomik kalkınmasındaki* yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları...” (md:2)

“*Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının* farkına varıp *çevre duyarlılığı* içerisinde *doğal kaynakları* korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,” (md:6)

“*Ekonominin* temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası *ekonomik ilişkilerde millî ekonominin* yerini kavramaları,” (md:8)

“Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her *mesleğin* gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,” (md:9)

“Yaşadığı *çevre* ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak *insan ile çevre arasındaki etkileşimi* açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,” (md:5)

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, *sorumluluklarını* yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,” (md:1)

Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında temel beceriler (ÖPTB) bölümünde belirlenmiş 27 beceri yer almaktadır. Aslında Sosyal bilgiler öğretim programı yapısında belirtilen tüm beceriler, ekonomi okuryazarı olan tüm bireylerde dolaylı da olsa bulunması gereken becerilerdir. Ekonomi okuryazarı olan bireyler eleştirel ve yenilikçi fikirler üretebilmeli; aynı zamanda iletişim, araştırma, problem çözme gibi becerilere de sahip olabilmelidir. “md13: İş Birliği”, “md26: Yenilikçi Fikir” kavramı dolaylı olarak yer alırken; ekonomi okuryazarlığı içerisinde önemli bir yere sahip olan “md7: Finansal Okuryazarlık” ve “md8: Girişimcilik” becerilerine doğrudan yer verilmiştir.

Değer, bir toplumun ya da sosyal bir grubun varlığını, birliğini, devamını ve işleyişini sağlama adına üyelerinin birçoğu tarafından gerekli oldukları ve doğruluğu kabul edilen ortak inanç, temel ahlâkî ilke, amaç veya düşüncelerdir (MEB, 2005, s.94). *Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında değerler eğitimi (ÖPDE)* bölümü incelendiğinde öğrencilere kazandırılmak üzere değerlerin 18 madde ile verildiği görülmektedir. Öte yandan ekonomi okuryazarlığına ait “md6: Çalışkanlık”, “md7: Dayanışma”, “md8: Duyarlılık”, “md15: Sorumluluk” kavramlarına dolaylı olarak yer verilirken; onaltıncı madde de “Tasarruf” kavramına doğrudan yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar (ÖPUDEH) bölümünde 10 maddeye yer verilmiştir. Ekonomi okuryazarlığına ait *e-ticaret*, *fabrika*, *pazar* kavramlarına dolaylı olarak yer verilirken; birinci madde de *ekonomi* kavramı doğrudan şu şekilde yer almaktadır (MEB, 2018, s.10):

“Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, *ekonomi*, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır (md.7).”

“Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazar yerine, resmî dairelere, *fabrikalara*, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir (md:7).”

“Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, *sanal ticaret*, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır (md.10).”

Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının yapısı (ÖPY); Kültür ve Miras (KM), Birey ve Toplum (BT), Bilim. Teknoloji ve Toplum (BTT), İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ), Etkin Vatandaşlık (EV), Küresel Bağlantılar (KB), Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) olmak üzere 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Öğretim alanı, öğrenmeyi organize eden ve birbiriyle bağlantılı değer, beceri ve bilgilerin bir bütün olarak görülebildiği disiplinler arası bir yapıdır (MEB, 2018, s.11). Ekonomi okuryazarlığına ait *bilinçli tüketici, dağıtım, ekonomi, ekonomik hayat, ekonomik koşul, girişimci, kaynak, kaynakların sınırlılığı, meslek, tüketim, üretim* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.11):

“...Bu öğrenme alanının temelini öğrencilerin *girişimci ve bilinçli tüketici* becerilerinin geliştirilmesi oluşturur...”

“...*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*”, *ekonomiyle* ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler *üretim, dağıtım ve tüketim* ile ilgili temel kavramları öğrenir...”

“...*Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu* kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi *ekonomik yaşantısını* diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin *ekonomik koşullarını* inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir...”

“...Öğrencilerin *meslekleri* tanıyarak ilgi duyduğu *mesleklerin* gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir...”

Öte yandan ekonomi okuryazarlığına ait *çevre, etkin yurttaş, iş birliği, rekabet, sermaye* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018):

“İnsan, yer ve *çevre etkileşimi*, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler.” (s.11)

“Günümüzde inançlar, fikirler, insanlar, *sermaye*, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket hâlinindedir. Böyle bir dönemde devletler de kendisi dışındakilerle bir yandan *iş birliği* yaparken diğer taraftan *rekabet* etmektedirler...” (s.12)

“Küresel bağlantılar öğrenme alanı ile gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen *etkin ve sorumlu Türk vatandaşları* yetiştirmek amaçlanmaktadır.” (s.12)

4.1.2. 2018 Tarihli sosyal bilgiler öğretim programının temel bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı

4.1.2.1. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı

Bu bölümde 2018 tarihli 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan *Kültür ve Miras (KM)*, *Birey ve Toplum (BT)*, *Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT)*, *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)*, *Etkin Vatandaşlık (EV)*, *Küresel Bağlantılar (KB)*, *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiştir.

Tablo 3

4. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Bilinçli Tüketici				2x●		
Bütçe				3x●		
Çevre/ Doğal Ortam		6x○	○	●		
Dağıtım				●		
Ekonomik Faaliyet				2x●		
Ekonomik Koşul				●		
Finansal Okuryazarlık				●		
Gelir				3x●		
Gelir-Gider Dengesi				2x●		
Gider				●		
Girişimci			●			
İhtiyaç			●	●		
	○					
İsraf				●		
İstek	○			2x●		
İş Birliği					○	

Tablo 3

4. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı
(devam)

KAVRAM	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Kaynak						•
Kaynakların Sınırlılığı				•		
Maliyet				•		
Meslek				•		
Nüfus		○				
Sorumluluk				2x•	○	
Tasarruf				2x•		
Tüketim				•		
Üretim				•		
Ürün			•			
Yenilikçi Fikir			•			

Doğrudan •
Dolaylı ○

Tablo 3’te görüldüğü gibi 4. sınıf Sosyal bilgiler *Birey ve Toplum (BT)* öğrenme alanı ders kazanımlarında, ekonomi okuryazarlığına ilişkin olarak *istek* ve *ihtiyaç* kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir. Buna ilişkin örnek aşağıda sunulmuştur:

“Bireysel ilgi, *ihtiyaç* ve yeteneklerini tanır. İlgi ve *istekleri* doğrultusunda okulunda ve yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir (MEB,2018, s.14) (3.kazanım).”

Öte yandan *Kültür ve Miras (KM)* öğrenme alanına dair ders kazanımları incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara kazanımlarda yer verilmediği görülmektedir.

İnsan, Yerler ve Çevreler (İYÇ) öğrenme alanı, doğal ortam/çevreyi insanların yaşam alanı olarak seçmesi ve ekonomik faaliyetlerini yaşadığı yerin koşullarına göre şekillendirmesi açısından incelendiğinde, ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *çevre/doğal ortam* ve *nüfus* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.15):

“Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.”

Kazanımın Açıklaması: Öğrencilerin yakın *çevrelerini* tüm unsurlarıyla birlikte tanımları sağlanır (5.kazanım).”

“Yaşadığı *yer ve çevresindeki yer* şekilleri ve *nüfus özellikleri* hakkında çıkarımlarda bulunur (5.kazanım).”

Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT) ders kazanımlarında ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *girişimci, ihtiyaç, ürün ve yenilikçi fikir* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB,2018, s.15):

“Çevresindeki *ihtiyaçlardan* yola çıkarak kendine özgü *ürünler* tasarlamaya yönelik *fikirler* geliştirir.

Kazanımın Açıklaması: Örnek *girişimciler* ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur (4.kazanım)”

Öte yandan öğrenme alanı açıklamasında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili doğal *ortam/çevre*, “Bu öğrenme alanı işlenirken *bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerle değişim ve yenilikçilik gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır* (MEB: 2018, s.15).” kavramına dolaylı olarak yer almıştır.

Tablo 3’te görüldüğü gibi *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığının temel kavramlarından olan; *bilinçli tüketici, bütçe, çevre/doğal ortam, dağıtım, ekonomik faaliyet, ekonomik koşul, finansal okuryazarlık, gelir, gelir- gider dengesi, gider, ihtiyaç, israf, istek, kaynakların sınırlılığı, maliyet, meslek, sorumluluk, tasarruf, tüketim, üretim* kavramlarına doğrudan yer verilmiştir. Örneğin (MEB, 2018);

“Bu öğrenme alanı işlenirken *sorumluluk ve tasarruf* gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve *finansal okuryazarlık* gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (s.15) (açıklama)

“Ailesi ve yakın *çevresindeki* başlıca *ekonomik faaliyetleri* tanır.

“*İstek ve ihtiyaçlarını* ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. *Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi* göz önüne alınacaktır.

İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.” (s.15) (1.kazanım)

“Kazanımın Açıklaması: *Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek* gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (s.15) (2.kazanım)

“*Sorumluluk* sahibi bir birey olarak *bilinçli tüketici* davranışları sergiler.” (s.15) (3.kazanım)

“Kendine ait örnek bir *bütçe* oluşturur.

Kazanımın Açıklaması: Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden *gelir-gider Tablosu* oluşturması sağlanır.

Yöresel ve *sosyo-ekonomik şartlar* ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.” (s.16) (4.kazanım)

“Çevresindeki *kaynakları israf* etmeden kullanır.

Kazanımın Açıklaması: Sahip olduğu *kaynakları* bilinçli kullanarak *tasarrufta* bulunması gerektiği vurgulanır.” (s.16) (5.kazanım)

Etkin Vatandaşlık (EV) öğrenme alanı açıklamasında ekonomi okuryazarlığına ait; *iş birliği* ve *sorumluluk* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir:

“Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle *iş birliği*, *sosyal katılım* ve *karar verme* gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır (MEB,2018, s.16).”

Küresel Bağlantılar (KB) ders kazanımları incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

4.1.2.2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında Ekonomi okuryazarlığı

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretim programının 5.sınıf *Kültür ve Miras (KM)*, *Birey ve Toplum (BT)*, *Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT)*, *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)*, *Etkin Vatandaşlık (EV)*, *Küresel Bağlantılar (KB)*, *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* öğrenme alanında yer alan kazanımlar ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir. Konuyla ilgili analiz Tablo 4’te yer almaktadır:

5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	BT	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Alışveriş				○			
Bilinçli Tüketici					●		
Çalışkanlık				○			
Çevre/Doğal Ortam			5x○		3x●		●
Dağıtım					2x●		
Dayanışma			○				
Duyarlılık			○				
Ekonomik Faaliyet			○		5x●		●
Ekonomik İlişki							2x●
Etkin Vatandaşlık	○						
Girişimci					●		
Hizmet						2x○	
İhtiyaç					2x●	3x○	
İş Birliği					2x●		
Meslek					●		
Nüfus			2x○		2x●		
Sanayi							●
Sorumluluk					●	○	
Tarım							●
Turizm							●○
Tüketim					2x●		
Ulaşım							2x●
Üretim					2x●		
Ürün					●		
Yenilikçi Fikir					4x●		
						Doğrudan	●
						Dolaylı	○

Tablo 4’te görüldüğü gibi 5.sınıf Sosyal bilgiler *Birey ve Toplum (BT)* ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığına ait *etkin yurttaşlık* kavramına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.17):

“Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin *etkin bir vatandaşı* olarak kendi gelişimine katkısını fark eder (1.kazanım).”

Diğer yandan *Kültür ve Miras (KM)* ders kazanımları incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara yer verilmediğini görülmektedir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ) öğrenme alanı açıklaması ve ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığına ait *çevre/doğal ortam, dayanışma, duyarlılık, ekonomik faaliyet, nüfus* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018):

“Bu öğrenme alanı işlenirken *doğal çevreye duyarlılık* ve *dayanışma* gibi değerlerle harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (s.17) (açıklama)

“Yaşadığı *çevrede* görülen iklimin, *insan faaliyetlerine* etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” (s.17) (2.kazanım)

“Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.

Kazanımın Açıklaması: *Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.*” (s.18) (3.kazanım)

Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT) ders kazanımlarında ise ekonomi okuryazarlığına ait *alışveriş* ve *çalışkanlık* kavramlarına üçüncü kazanımda dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.18):

“Bu öğrenme alanı işlenirken dürüstlük, *çalışkanlık* ve bilim etiği gibi değerlerle öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (açıklama)

“Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.

Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.” (3.kazanım)

Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) ders kazanımları ekonomi okuryazarlığına ait kavramların doğrudan yer aldığı öğrenme alanı olması bağlamında; *bilinçli tüketici*, *çevre/doğal ortam*, *dağıtım*, *ekonomik faaliyet*, *girişimci*, *ihtiyaç*, *iş birliği*, *meslek*, *nüfus*, *sorumluluk*, *tüketim*, *üretim*, *ürün ve yenilikçi fikir* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.18):

“Bu öğrenme alanı işlenirken *sorumluluk* değeriyle *iş birliği*, yenilikçilik, *girişimcilik* ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (Açıklama)

“Yaşadığı yer ve *çevresindeki ekonomik faaliyetlere* bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.” (2.kazanım)

“Çevresindeki *ekonomik faaliyetlerin*, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.

Kazanımın Açıklaması: *Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.*” (3.kazanım)

“Temel *ihtiyaçları* karşılamaya yönelik *ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim* ağını analiz eder.” (4.kazanım)

“*Bilinçli bir tüketici* olarak haklarını kullanır.” (6.kazanım)

Etkin vatandaşlık (EV) ders kazanımları incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait hizmet, *ihtiyaç*, *sorumluluk* kavramına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.19):

“Bireysel ve toplumsal *ihtiyaçlar* ile bu *ihtiyaçların* karşılanması için *hizmet* veren kurumları ilişkilendirir.

Kazanım Açıklaması: Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli *hizmetler* sunma ve onların *ihtiyaçları* ile güvenliklerini sağlamaya yönelik *sorumlulukları* olduğu vurgulanır.” (1.kazanım)

Küreselleşen dünyanın yarattığı değişim her alanda oluşu gibi uluslararası ekonomide de kendisini hissettirmiştir. *Küresel Bağlantılar (KB)* ders kazanımları bu bağlamında incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait *çevre/doğal ortam*, *ekonomik faaliyet*,

ekonomik ilişki, sanayi, tarım, turizm, ulaşım kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.19):

“Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki *ekonomik ilişkilerdeki* rolünü araştırır.

Kazanımın Açıklaması: *Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi* gibi *ekonomik faaliyet alanlarından* uygun olanlara değinilir.” (1. Kazanım)

4.1.2.3. Altıncı sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı

6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı *Kültür ve Miras (KM)*, *Birey ve Toplum (BT)*, *Bilim. Teknoloji ve Toplum (BTT)*, *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)*, *Etkin Vatandaşlık (EV)*, *Küresel Bağlantılar (KB)*, *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilerek; konu ile ilgili analizler Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5

6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı tablosu

KAVRAM	BT	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Dayanışma	2x○						
Doğal Ortam			○		●		
Duyarlılık			○		●		
Ekonomi					3x●	○	
Ekonomik Faaliyet					●		
Ekonomik İlişki		○					2x○
							●
Ekonomik Özellik		○					○
Etkin Vatandaş						○	
Fabrika					●		
Girişimci					2x●		
Hak	○					○	
İhtiyaç							●
Kaynak					3x●		●
Kaynakların							
Sınırlılığı							
Meslek					●		
Nitelikli İnsan Gücü					●		
Pazarlama					●		
Proje					●		
Sorumluluk	○				2x●	○	
Telif				○			
Ve Patent Hakkı							
Ticaret Yolu		2x○					
Ürün				○			
Vergi					●		
Yatırım					●		
Yenilenebilir					●		
Kaynak					●		
Yenilenemez					●		
Kaynak					●		
Yenilikçi fikir					●		
						Doğrudan	●
						Dolaylı	○

Birey ve Toplum (BT), öğrenme alanı temel olarak “ben” ve “biz” olma süreçlerini içermektedir. Bu alan incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait *dayanışma*, *hak* ve *sorumluluk* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.20):

“Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve *dayanışmayı* destekleyici faaliyetlere katılır.” (4. kazanım)

“Bir soruna getirilen çözümlerin *hak*, *sorumluluk* ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.” (5. kazanım)

Diğer yandan *Kültür ve Miras (KM)* ders kazanımlarında ise ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomik ilişki*, *ekonomik özellik* ve *ticaret yolu* kavramlara dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.20):

” Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, *ekonomik* ve *kültürel özelliklerine* ilişkin çıkarımlarda bulunur. Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılır.” (1. kazanım)

“Tarihî *ticaret yollarının* toplumlar arası siyasi, kültürel ve *ekonomik ilişkilerdeki* rolünü açıklar.

Kazanım Açıklaması: Tarihî *İpek ve Baharat yolları*, ilgili haritalar üzerinden ele alınır.” (5. kazanım)

İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ) öğrenme alanında ekonomi okuryazarlığına ait çevre/doğal ortam, duyarlılık kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.21):

“Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik ve *doğal çevreye duyarlılık* gibi değerlerle mekân algılama ve harita okuryazarlığı gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (Açıklama)

Dinamik bir yapıya sahip olan, her geçen gün daha da gelişen bilim ve teknoloji toplumun her alanında olduğu gibi ekonomide de etkisini hissettirmektedir. Bu bağlamda *Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT)* öğrenme alanında ekonomi okuryazarlığına ait *telif ve patent hakkı ve ürün* kavramlarına dolaylı olarak dördüncü kazanımda şu şekilde yer verilmişti (MEB, 2018, s.21):

“*Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.*”

4.1.2.4. Yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı

Bu bölümde 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının *Kültür ve Miras (KM)*, *Birey ve Toplum (BT)*, *Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT)*, *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)*, *Etkin Vatandaşlık (EV)*, *Küresel Bağlantılar (KB)*, *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiştir. Analizlere Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6

6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığı tablosu

KAVRAM	BT	KM	İYÇ	BTT	ÜDT	EV	KB
Ahilik					•		
Bölge							○
Çalışkanlık					•		
Dağıtım					•		
Dayanışma					•		
Ekonomik Hayat					•		
Ekonomik İlişki							○
E-Ticaret					•		
Lonca					•		
Meslek					9x•		
Nüfus	○						
Sanayi İnkılabı		○					
Sömürgecilik		○					
Toprak					•		
Tüketim					•		
Üretim					2x•		
Üretim Teknolojisi					•		
Vakıf					•		
					Doğrudan	•	
					Dolaylı	○	

Tablo 6’da görüldüğü gibi 7.sınıf Sosyal bilgiler *Birey ve Toplum (BT)* ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığına ait *nüfus* kavramına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.24):

“Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.” (2.kazanım)

Kültür ve Miras (KM) ders kazanımları incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait “*Sanayi İnkılâbı ve sömürgecilik*” kavramlarına üçüncü kazanımda dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s.23):

“Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

Kazanım Açıklaması: Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, *Sanayi İnkılâbı*, *sömürgecilik* ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.”

Öte yandan *Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT)*, *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)*, ve *Etkin Vatandaşlık (EV)* ders kazanımlarında ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) öğrenme alanı; meslek edinmede ilgi ve yeteneklerini keşfetme konusunda “Birey ve Toplum”; üretimde kaliteyi artırmada teknolojinin yeri konusunda “Bilim, Teknoloji ve Toplum”; ülke içinde ekonominin dağılımında etkin olan coğrafi özellikler konusunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”; ekonominin uluslararası boyutuyla “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları ile bağlantılıdır (MEB, 2005: 04). Bu bağlamda incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait *ahilik*, *çalışkanlık*, *dağıtım*, *dayanışma*, *ekonomik hayat*, *e-ticaret*, *lonca*, *meslek*, *toprak*, *tüketim*, *üretim*, *üretim teknolojisi* ve *vakıf* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018).

“Bu öğrenme alanı işlenirken *dayanışma*, dürüstlük ve *çalışkanlık* gibi değerlerle araştırma, değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (s.24) (Açıklama)

“*Üretimde* ve *yönetimde toprağın* önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.” (s.24) (1. kazanım)

“*Üretim teknolojisindeki* gelişmelerin sosyal ve *ekonomik hayata* etkilerini değerlendirir.” (s.24) (2. kazanım)

“Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.

Kazanım Açıklaması: Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile *vakıf* ve derneklerin çalışmalarına değinilir.” (s24) (3.kazanım)

“Tarih boyunca Türklerde *meslek* edindirme ve *meslek* etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır. *Ahilik* ve *Lonca teşkilatı* ile *meslek* odaları ve *meslek* okulları üzerinde durulur.” (s.24) (4. kazanım)

“Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak *mesleki* tercihlerine yönelik planlama yapar. Yeni *mesleklerin* yanı sıra halen icra edilen *meslekleri* de inceler, kendi kişisel özellikleri, yetenekleri ve ilgilerini bu *mesleklerin* gerekleri ile kıyaslar ve kişisel kariyerine dair kararlar alır.” (s.24) (5. kazanım)

“Dijital teknolojilerin *üretim*, *dağıtım* ve *tüketim*_ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Kazanım Açıklaması: *E-ticaret* (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.” (s.25) (6. kazanım)

Öğrenciler, küresel bağlantılar öğrenme alanı ile karşılaştığı sorunlar karşısında çözüm üretebilen, gelişen dünyanın gündemini takip eden bilinçli bir birey özelliği elde edeceklerdir (MEB, 2005: 105). Bu bağlamda *Küresel Bağlantılar (KB)* ders kazanımları

incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait *bölge, iş birliği ve ekonomik ilişki kavramlarına* dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 2018, s. 25):

“Bu öğrenme alanı işlenirken barış ve saygı gibi değerlerle *iş birliği*, problem çözme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (Açıklama)

“*Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır.*” (2. kazanım)

Yukarıda görüldüğü gibi beş öğrenme alanında ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara doğrudan veya dolaylı olarak yer verilirken; üç öğrenme alanında ise ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

4.2. 2018 tarihli sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı

Bu bölümde 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı doğrultusunda Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış olan 4. 5. 6. ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir. Bu doğrultuda analizi anlaşılır kılmak 7 öğrenme alanı için bazı analiz başlıkları oluşturulmuştur. Bu başlıklar şunlardır:

- Neler Öğreneceğiz? (NÖ)
- Hazırlık Soruları (HS)
- Okuma Metinleri (OM)
- Pekiştirme Soruları ve Etkinlikleri (PSE)
- Öğrenme Alanı Görselleri (G)
- Değerlendirme Çalışması (DÇ)

Oluşturulan başlıklar doğrultusunda sınıf bazında öğrenme alanları ayrı ayrı analiz edilmiş ve analiz Tablolarına aşağıda yer verilmiştir.

4.2.1. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı

4.2.1.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Birey ve Toplum (BT) öğrenme alanı; bireyin toplum içerisindeki yerini, farklılıklara sahip olduğunu, istek ve ihtiyaçlarının neler olduğunu, herhangi bir sorun karşısında sağlıklı bir iletişim kurabilme yollarını kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu öğrenme alanının işlenmesine yönelik programın açıklaması ise şu şekildedir: “*Bu öğrenme alanı işlenirken saygı ve sorumluluk gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile empati kurma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.*” (MEB, 2018, s.14). Bu bağlamda 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Birey ve Toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Banka			○			
Bankamatik			○			
Çalışmak			○			
Esnaf			○			
Harçlık			○			
Hizmet			○			
İhtiyaç	○	○	○			
İş Hayatı			○			
İş Yeri			3x○			
Lokanta			○			
Meslek			2x○			
Para			○			
Ürün				○		
					Doğrudan	●
					Dolaylı	○

Tablo 7’de görüldüğü üzere bu öğrenme alanı içerisinde ekonomi okuryazarlığına dair bir kavram ya da olgu doğrudan yer verilmemiştir. Buna karşın, *okuma metni (OM)* bölümünde (ürün kavramı hariç) “*esnaf, işyeri, banka, işletme, çalışmak, hizmet, meslek, ihtiyaç, bankamatik, harçlık, para ve iş hayatı*” kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir. Konuyla ilgili metin örnekleri aşağıda yer almaktadır:

Neler öğreneceğiz? (NÖ) bölümünde “İhtiyaçlarımızı belirleyeceğiz. (s.9)” şeklinde ihtiyaç kavramından dolayı olarak söz edilirken; hazırlık soruları (HS) bölümünde “*Bireylerin ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yeteneklerini bilmeleri gerekli midir? Neden? (s.19)*” sorusuyla yine ihtiyaç kavramına dolayı olarak vurgu yapılmıştır. Ayrıca *pekiştirme soruları ve etkinliklerinde (PSE)* ürün kavramına “*Carlos Tiscar başarılı bir ürün tasarımcısı olmasını hangi özelliklerine borçludur? (s.24)*” şeklinde dolayı olarak yer verilmiştir.

Öte yandan *Görseller (G)* ve *Değerlendirme Çalışması (DÇ)* bölümlerinde ise ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmediği tespit edilmiştir.

4.2.1.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

Öğrencilerin bu öğrenme alanı ile değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, vatanseverlik ve kültürel mirasa duyarlılık gibi değerlerle kanıt kullanma ve aile birliğine önem verme gibi becerileri edinmeleri sağlanmalıdır (MEB, 2018, s.14). Bu doğrultuda Kültür ve Miras (KM) öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir. Analizlerine Tablo 8’da yer verilmiştir.

Tablo 8

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			○			
Çarşı			2x○			
Çalışmak			2x○			
Fabrika			○			
Fatura			○			
Geçim				○		
İş			2x○			
İşçi			○			
Meslek			3x○			
Pazar			○			
Satma			○			
Ticaret			○			
Üretim			○			
Ürün			○			
					Doğrudan	●
					Dolaylı	○

4.Sınıf Sosyal Bilgiler *Kültür ve Miras (KM)* öğrenme alanı; *okuma metni (OM)* bölümü ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelendiğinde *alışveriş, çarşı, çalışmak, fabrika, fatura, iş, işçi, meslek, pazar, satma, ticaret, üretim ve ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Tüysüz, 2018):

“...Bayram yaklaştıkça pek çok evde baklavalara açılıyor. Yaprak sarması gibi zahmetli yemekler hazırlanıyor. Anne babalar çocukları ile birlikte alışveriş için çarşıya çıkıyor...” (s.43) (*Alışveriş, çarşı*)

“...Dedem postanede memur olarak çalışıyormuş...” (s.37) (*İşçi/çalışan, çalışmak*)

“...Millî kültürümüzü yansıtan öğeleri yalnızca evlerimizde değil, çevremizde de görebiliriz. Bunlar mahallemizdeki tarihî bir yapı, şehrimizin meydanındaki bir anıt veya çarşıda, pazarda satılan el işi ürünler olabilir...” (s.40) (*Çarşı, pazar, satma, ürün*)

“...Bugün çoğu el yapımı oyuncakın yerini fabrikalarda üretilen yapbozlar, uzaktan kumandalı arabalar, plastik bebekler, robotlar ve bilgisayar oyunları almıştır...” (s.48) (*Fabrika, üretim*)

“...Babaannemin getirdiği çantada başka ilginç belgeler de gördüm. Bunların arasında eve gelen mektuplar, çocuklarının ve yakınlarının düğün davetiyeleri vardı. Ayrıca tren biletlerini, aldıkları ilk buzdolabının faturasını bile atmayıp saklamıştı...” (s.36) (*Fatura/fiş*)

“...Halam ise liseyi bitirmesinin ardından evlenmiş. Bir süre Ankara’da oturduktan sonra da eşinin iş gereği İstanbul’a taşınmış...” (s.37) (*İş*)

“...Kâzım Karabekir, çocukları özellikle birer sanat ve meslek sahibi olacak şekilde yetiştiriyordu...” (s.51) (*Meslek*)

“...Askerden döndükten sonra da ticarete atılmış ve 2006 yılında evlenerek kendi evini kurmuş...” (s.37) (*Ticaret*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE) bölümünde ekonomi okuryazarlığı bağlamında “Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz? (Tüysüz, 2018: 37)” şeklinde “geçim” kavramına dolaylı olarak verilmiştir. Öte yandan neler öğreneceğiz? (NÖ); hazırlık soruları (HS); öğrenme alanı görselleri (G) ve değerlendirme çalışması (DÇ) bölümlerinde ise ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

4.2.1.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

Bu öğrenme alanı ile öğrencilerin diyagram grafik, Tablo çizme ve yorumlama, konum analizi, harita kullanma, mekânı algılama ve doğal çevreye duyarlılık gibi becerileri edinmeleri sağlanmalıdır (MEB, 2018, s.14). *İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ)* öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiş ve ilgili analizlere Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Banka			○	○	○	
Beşeri Ortam	○		3x○	○		
Çiftçi			○			
Doğal Kaynak				○		
Doğal Ortam	○		4x○	2x○		
Fabrika			○			
İşçi			○			
İş yeri			○	○	3x○	
Lokanta					○	
Mağaza					○	
Market				○	○	
Nüfus			2x○			
Para			○			
Son Kullanma Tarihi			○			
Şirket			○			
Tarım			2x○			
Toprak			○			
Ulaşım			○			

Doğrudan ●
Dolaylı ○

Neler öğreneceğiz? (NÖ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair *beşeri ortam ve doğal ortam* kavramlarına vurgu yapılarak “*Doğal ve beşerî varlıkları ayırt edeceğiz* (Tüysüz, 2018: 61).” şeklinde bir ifadeyle dolaylı olarak yer verilmiştir.

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *banka, beşeri ortam, çiftçi, doğal kaynak, doğal ortam/çevre, fabrika, işçi, iş yeri, nüfus, para, son kullanma tarihi, şirket, tarım, toprak ve ulaşım* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Tüysüz, 2018):

“...Örneğin evimizin çevresinde okul, cami, postane, banka, çocuk parkı gibi ayırt edici yerler bulunabilir...” (s.68) (*Banka*)

“Çevreye baktığımızda çeşitli beşeri unsurlarla karşılaşırız. Evler, fabrikalar, yollar, oyun parkları, köprüler ve otomobiller yaşadığımız yerde görebileceğimiz başlıca beşerî unsurlardır.” (s.71) (*Çevre, fabrika, beşeri Ortam*)

“Beşeri unsurların ortak özelliği, insan aklının ve emeğinin ürünleri olmasıdır.” (s.71) (*Beşeri Ortam*)

“Çevremize beşeri unsurların yanı sıra doğal unsurlar da vardır.” (s.71) (*Doğal ortam/çevre*)

“...Hava durumu haberlerinde don olayının yaşanacağını duyan bir çiftçi de ona göre tedbirler alır...” (s.73) (*Çiftçi*)

“...Evler, fabrikalar, yollar, oyun parkları, köprüler ve otomobiller yaşadığımız yerde görebileceğimiz başlıca beşerî unsurlardır...” (s.71) (*Fabrika*)

“...Aynı şekilde havanın rüzgârlı, denizin dalgalı olacağını bilen bir balıkçı da ava çıkışını erteleyerek önlemini alır...” (s.73) (*İşçi*)

“...Günümüzde resmî kurumlar, şirketler, iş yerleri internet sitelerinde adres bilgilerinin yanı sıra konumlarını gösteren bir krokiye de yer verirler...” (s.69) (*Şirket, iş yeri*)

“...Son kullanma tarihlerini dikkate alarak özellikle gıda maddelerini, pilleri ve varsa ilaçlarınızı yenileriyle değiştiriniz...” (s.87) (*Son kullanma tarihi*)

“Tarımsal faaliyetlerde bulunanlara yardımcı olmak”(s.76) (*Tarım*)

“...Çarşamba ve çevresinin yer şekilleri bu bölgedeki nüfus özelliklerini de belirlemiştir. Çarşamba kendisiyle benzer yer şekillerine sahip Bafra ile birlikte merkezdeki ilçeleri dışında Samsun’un en fazla nüfusa sahip iki ilçesinden biridir...” (s.79) (*Doğal ortam/çevre, nüfus*)

“...İlk yardım çantası, uyku tulumu veya battaniye, varsa sürekli kullanılan ilaçlar, çakı, düdük, küçük makas, kâğıt, kalem, bir miktar para, pilli radyo, el feneri ve yedek piller...” (s.86) (*Para*)

“...Denizler, göller, akarsular, hava, toprak, bitkiler ve hayvanlar çevremiz de ki başlıca doğal unsurlardır...” (s.71) (*Doğal kaynak, toprak*)

“...Ulaşım ve haberleşme faaliyetleri kesintiye uğrar...” (s.84) (*Ulaşım*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait banka, beşeri ortam, doğal kaynak, doğal ortam/çevre, iş yeri ve market kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Tüysüz, 2018):

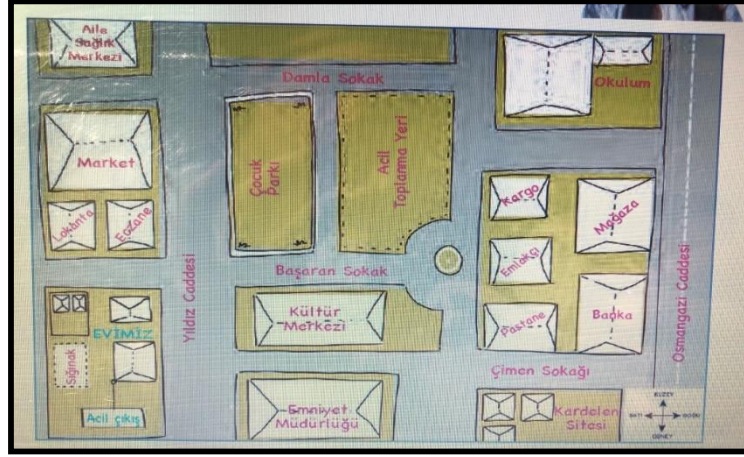
“Evinizin bulunduğu mahallede herkes tarafından bilinen belli yerler vardır. Okul, market, banka şubesi veya tarihî bir yapı bu tür yerlerdendir...” (s.69) (*Market, banka*)

“Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde geçen beşerî ve doğal unsurların neler olduğunu metnin sonunda verilen noktalı yerlere yazınız.” (s.71) (*Beşeri Ortam, doğal ortam*)

Şiirde Oltu’nun hangi doğal kaynaklarından söz edilmektedir? (s.80) (*Doğal kaynak*)

“Efe büfeye gitmek için....., daha sonra da.....yönünde ilerlemedir” (s.67) (*İş yeri*)

Görsel (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *banka, iş yeri, lokanta, mağaza ve market* kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir. Aşağıdaki krokide *banka, iş yeri, lokanta, mağaza ve market binaları* gösterilmiştir (Bkz. Görsel).



Resim 1. Ev ile okula giden yolu gösteren kroki

Hazırlık soruları (HS); değerlendirme çalışması (DÇ) bölümleri incelendiğinde, ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmediği tespit edilmiştir.

4.2.1.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT) öğrenme alanında yer alan bölümler, ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiş ve analiz Tabloları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Bankacılık			○			
E-Alışveriş			○			
Enerji Tasarrufu				○		
Fabrika			○			
Fatura			○			
Firma			○			
Fiyat			○			
Girişimci						○
Ham madde			○			
Hizmet			○			
İhtiyaç		○	3x○			2x○
İş Yeri			2x○			
Kredi Kartı			○			
Kullanım Kılavuzu			3x○	4x○		
Makine		○				
Malzeme		○				
Para		○				
Patent		○				
Proje		○				
Reklam			○		○	
Satın Alma		3x○				
Şirket		○				
Ödeme		2x○				
Tüccar		○				
Ulaşım		3x○			○	
Üretim		3x○				
Ürün		5x○	9x○		○	
Yenilikçi Fikir					○	
					Doğrudan	●
					Dolaylı	○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) ve *görseller* (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavramlara yer verilmemiştir.

Öte yandan *hazırlık soruları* (HS) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili ekonomi ve ekonomik faaliyetlerin başlamasında temel ilke olan *ihtiyaç* kavramına; “*İcatlar ihtiyaçlardan doğar.*” diyen bir kişi bu sözünü açıklamak için *neler söyleyebilir?* (Tüysüz, 2018, s.110)” şeklinde dolaylı olarak yer verilmiştir.

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *bankacılık, e-alışveriş, fabrika, fatura, firma, fiyat, ham madde, hizmet, ihtiyaç, iş yeri, kredi kartı, kullanım kılavuzu, makine, malzeme, para, patent, proje, satın alma, şirket, ödeme, tüccar, ulaşım, üretim ve ürün* gibi kavramlara dolaylı olarak yer verilmiştir. Örneğin (Tüysüz, 2018);

“...Telefonlar aracılığıyla akrabalarımızın ve tanıdıklarımızın bayramlarını, özel günlerini kutlayıp onların sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşabiliyoruz. Ayrıca yine

telefonlar üzerinden faturalarımızı ödüyor, bankacılık işlemlerimizi yapabiliyoruz...” (s.96) (*Fatura, ödeme, bankacılık*)

“...Bileti kaybetmemek ve yolculuk sırasında yanımızda bulundurmak önemli bir görevdi. Bugün ise insanlar evlerinde, oturdukları yerden internet aracılığıyla kredi kartlarını kullanıp sanal bilet alabiliyorlar...” (s.101) (*E-alışveriş, kredi kartı, satın alma*)

“...Başta otomobiller, kamyonlar ve trenler gibi taşıtlar olmak üzere fabrikalardaki makinelerin pek çoğunun temeli tekerleğe dayanmaktadır...” (s.98) (*Fabrika*)

“...Teknoloji firmaları ürettikleri ürünlerin yanlış kullanımını önlemek amacıyla çeşitli önlemler alır...” (s.114) (*Firma, üretim, ürün*)

“Otellerin fiyatları ve sundukları hizmetler nelerdir?” (s.101) (Fiyat, hizmet)

“...Mestral ham madde olarak önce pamuğu kullanır. Pamuğun bu iş için zayıf bir malzeme olduğunu anlayınca daha dayanıklı olan naylona yönelir...” (s.110) (*Hammadde, malzeme*)

“...Kendi ihtiyaçlarınızdan veya çevrenizdeki insanların ihtiyaçlarından yola çıkarak hayatı kolaylaştırıcı ürünler tasarlayabilirsiniz...” (s.111) (*İhtiyaç, ürün*)

“...Örneğin ben okulumda servis minibüsüyle gidip geliyorum. Annem ve babam ise iş yerlerine giderken metroyu kullanıyorlar...” (s.97) (*İş yeri*)

“...Teknoloji firmaları ürettikleri ürünlerin yanlış kullanımını önlemek amacıyla çeşitli önlemler alır. Bu önlemlerin başında kullanım kılavuzları gelir. Bunun içindir ki kullanıcılar yeni bir teknolojik ürün aldıklarında ilk iş olarak o ürünün kullanım kılavuzunu incelemelidir...” (s.114) (*Firma, satın alma, ürün, kullanım kılavuzu*)

“...Sabırla sürdürdüğü çalışmalarının sonucunda biri kancalı diğeri ilmekli iki şerit üretmeyi başararak 1955 yılında cırt cırtın patentini alır...” (s.110) (*Üretim, patent*)

“...Antalyalı tüccarlar yol iyi olmadığı için Alanya’ya deniz yolu ile gitmeyi tercih ederlerdi...” (s. 99) (**Tüccar**)

“...Seyahat şirketine bizzat gidilir ve parası ödenerek bilet alınırdı...” (s.110) (*Şirket, para, ödeme, satın alma*)

“...Bu işe okulunuzun ya da başka kurumların düzenleyeceği proje yarışmalarına katılarak başlayabilirsiniz...” (s.111) (*Proje*)

“Ulaşım teknolojisi günlük hayatımızın vazgeçilmezleri arasındadır...”(s.97) (*Ulaşım*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE), bölümünde ise dolaylı olarak *enerji tasarrufu* kavramına “*Enerji Tasarrufu için Öneriler*” (s.114); *kullanım kılavuzu* kavramına “*Yukarıdaki kullanım kılavuzuna başka hangi uyarıları ekleyebilirsiniz?*” (s.114); *reklam* kavramına “*Sizde cankurtaran balonu anlatan bir reklam sloganı bulmanı istenseydi sloganınız ne olurdu?*” (s.112); ve *ürün* kavramına “*Cırt cırt bantların kullanıldığı ürünlere hangi örnekleri verebilirsiniz?*” (s.110) şeklinde yer verilmiştir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *girişimci*, *ihtiyaç*, *reklam*, *ulaşım*, *ürün* ve *yenilikçi fikir* kavramlarına dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Örneğin (Tüysüz, 2018):

“Örnek mucit veya girişimcilerden hangisinin yerinde olmak isterdiniz? Neden?
“(s.120) (Girişimci)

“İnsanların hayatı kolaylaştırmak ve ihtiyaçlarını gidermek için yeni ürünler ortaya çıkarmasına.....denir.”(s.119)(İhtiyaç, ürün)

“2. Buluş yapma sürecinde izlenecek aşamaların ilk basamağı aşağıdakilerden hangisi olmalıdır?

A) Fikir üretmek

B) İhtiyacı belirlemek

C) Tasarım yapmak
(Yenilikçi fikir, Reklam)

D) Reklam yapmak” (s.120)

“C. Aşağıda bazı teknolojik ürünlerin adlarını ve bunların kullanım alanlarını görüyorsunuz. Kullanım alanlarını inceleyiniz ve her bir kullanım alanının numarasını ilişkili olduğunu düşündüğünüz ürünün kutucuğuna yazınız.

- | | |
|----------------------|-------------------------------|
| 1. Vinç | 1. Giyim |
| 2. Fotokopi makinesi | 2. <u>Ulaşım</u> |
| 3. Cep telefonu | 3. Eğitim |
| 4. Cırt cırt bant | 4. Haberleşme |
| 5. Bulaşık makinesi | 5. Sağlık |
| 6. Enjektör | 6. Temizlik |
| 7. Uçak | 7. İnşaat |
| 8. Buzdolabı | 8. Beslenme” (s.119) (Ulaşım) |

4.2.1.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiş ve konuyla ilgili analizlere Tablo 11’de yer verilmektedir.

Tablo 11

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş		•	6x•	•	3x•	•
Alışveriş listesi			3x•		•	
Arıcılık						•
Balıkçılık					•	
Barkod Numarası			•		2x•	
Bilinçli Tüketici	•		•	3x•	•	3x•
Bütçe	•		29x•	6x•	3x•	4x•
Borç/			2x•			
Borçlanma						
CE			2x•	2x•	•	
Çalışan			3x•			
Çalışmak			2x•			
Çevre	•		•	•		
Çiftçi			•			
Dağıtım			2x•	•		
Dayanıklı Tüketim			•			
Malı			•			
Değer			•			
Doğal Kaynak			•			
Duyarlılık			•			

Tablo 11

4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ekonomi			3x•			
Ekonomik Faaliyet	•	2x•	6x•	11x•		2x•
Enerji			•			
Etiket			•	2x•		
Etkin Vatandaş			•			
Fabrika			8x•			
Finansal Birikim			2x•			
Finansal Okuryazar			•			

Firma			2x●			
Fiş veya Fatura			4x●			
Fiyat			2x●			
Garanti Belgesi			3x●			●
Geçim			3x●			
Gelir			17x●	5x●	5x●	●
Geri Dönüşüm			3x●	●	●	●
Gider			14x●	7x●	6x●	●
Hak			4x●	2x●		
Hammadde			●			
Harcama			20x●			●
Harçlık			8x●	2x●		
Hasat			●			
Hayvancılık			●		●	2x●
Hesap			2x●			
Hizmet			4x●			
İade etmek			●			
İhtiyaç	●	●	37x●	7x●	●	9x●
İhtiyaç Listesi				●		
İsraf	●	●	29x●	5x●		
İstek	●	●	10x●	5x●	●	●
İş			2x●			
İşçi			●			
İş Yeri			4x●			
İthalat			2x●			
ISO			2x●	2x●	●	
Kalite			3x●	●		●
Kar			5x●			
Kar-Maliyet			3x●	●		
Dengesiz						
Kasa			2x●			
Kazanç			4x●			
Kaynak		●	3x●	●	●	

Tablo 11

4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Kıtlık			•			
Kusurlu Mal				2x•		
Maden			12x•			
Madencilik			2x•		•	•
Mal			5x•	•		
Maliyet			•			
Malzeme			7x•	2x•		
Market			•		3x•	•
Masraf			•			
Meslek			12x•	3x•		7x•
Nüfus			•			
Pahalı			•			
Para			26x•	•		2x•
Pazarlama			•			
Rafineri			•			
Reklam			3x•			•
Ödeme			3x•			
Sanayi			6x•		•	2x•
Sanayileşme			•			
Satıcı			2x•	•		
Satın alma		•	22x•	4x•		2x•
Satış			2x•			
Son Kullanma Tarihi			2x•	3x•	•	•
Sorumluluk			2x•			
Taksit					•	
Tarım			7x•	•	3x•	2x•
Tarım Ürünü			8x•			
Tasarruf			8x•	•	•	•
Tezgah			•			
Ticaret			2x•			
Toprak			2x•			
TSE			5x•	•	•	2x•
Turist			2x•			
Turizm			6x•		•	3x•
Tutumlu Olma		•	4x•			2x•
Tüketim			13x•	2x•	•	
Tüketici			3x•	•		•
Tüketici Hakları			6x•	•		
Tüketici Hakları Mahkemesi			•	•		•
Ucuz			2x•			
Ulaşım				•		•

Tablo 11

4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Üreten			•			•
Üretici			2x•			•
Üretim			22x•	4x•		
Üretim Yeri			•	•		•
Ürün		•	41x•	4x•		
Ürün Adı				•		9x•
Vergi			4x•			
Verimlilik			4x•			
Yerli Malı			2x•			
Yenilenemez Enerji Kaynağı			•			
868 ile başlayan Barkod			•		•	
869 ile başlayan Barkod			•		•	
						Doğrudan •
						Dolaylı ○

Neler Öğreneceğiz? (NÖ) bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili bilinçli tüketici, bütçe, doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, ihtiyaç, israf, istek kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Tüysüz, 2018, s.121):

“Bilinçli tüketici davranışlarını öğreneceğiz.” (Bilinçli tüketici)

“Bütçemizi oluşturacağız.” (Bütçe)

“Çevremizdeki ekonomik faaliyetleri tanıyacağız.” (Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet)

“İstek ve ihtiyaçlarımızı ayırt edeceğiz.” (İstek, ihtiyaç)

“İsraftan kaçınma bilincimizi geliştireceğiz.” (İsraf)

Üretim, Dağıtım, Tüketim (ÜDT) öğrenme alanı bilinçli bir tüketicinin sahip olması gereken bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı amaç edinmiştir.

Öte yandan *hazırlık soruları (HS)* bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili olarak alışveriş, ekonomik faaliyet, ihtiyaç, israf, istek, kaynak, satın alma, tutumlu olma ve ürün kavramlarına doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Tüysüz, 2018):

“İnsanlar alışverişleri sırasında alacakları ürünlerle ilgili olarak nelere dikkat ederler?” (s.132) (Alışveriş, satın alma, ürün)

“Ekonomik faaliyetler denildiğinde ne anlıyorsunuz? Bu faaliyetlere hangi örnekleri verebilirsiniz?” (s.126) (*Ekonomik faaliyet*)

“İstekleriniz ile ihtiyaçlarınız arasındaki farklılıklar nelerdir?” (s.122) (*İstek, ihtiyaç*)

“Sizce hangi kaynakların bilinçsizce kullanılıp israf edilmesi canlıların yaşamını tehdit edebilir? Neden?” (s.143) (*Kaynak, İsraf*)

“Ayağını yorganına göre uzat.” atasözüyle insanlara verilmek istenen mesaj nedir?” (s.137) (*Tutumlu olma*)

Okuma metni (OM) bölümünde *alışveriş, alışveriş listesi, barkod numarası, bilinçli tüketici, , bütçe, borç/borçlanma, CE, çalışan, çalışmak, doğal ortam/çevre, çiftçi, dağıtım, dayanıklı tüketim malı, değer, doğal kaynak, duyarlılık, ekonomi, ekonomik faaliyet, enerji, etiket, etkin vatandaş, fabrika, finansal birikim, finansal okuryazar, firma, fiş/fatura, fiyat, garanti belgesi, geçim, gelir, geri dönüşüm, gider, hammadde, harcama, harçlık, hasat, hayvancılık, hesap, hizmet, iade etmek, ihtiyaç, israf, istek, iş, işçi, iş Yeri, ithalat”, ISO, kalite, kar, kar-maliyet dengesi, kasa, kazanç, kaynak, kıtlık, maden, madencilik, mal, maliyet, malzeme, market, masraf, meslek, nüfus, pahalı, para, pazarlama, rafineri, reklam, ödeme, sanayi, sanayileşme, satıcı, satın alma, satış, son kullanma tarihi, sorumluluk, tarım, tarım ürünü, tasarruf, tezgah, ticaret, toprak, TSE, turist, turizm, tutumlu olma, tüketim, tüketici, tüketici hakkı, tüketici hakları mahkemesi, ucuz, üreten, üretici, üretim, üretim yeri, ürün, vergi, verimlilik, yerli malı, yenilenemez enerji kaynağı, 868 ile başlayan barkod ve 869 ile başlayan barkod* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Tüysüz, 2018):

“...Alışverişlerden sonra fiş veya fatura almak bir vatandaşlık görevidir. Çünkü satın aldığımız ürünler için ödediğimiz paranın bir bölümünü vergiler oluşturur. Bu vergilerin devletimizin hazinesine ulaşabilmesi biz vatandaşların fiş veya fatura istemesiyle mümkündür. Çünkü alışveriş sonrasında alacağımız belgenin üzerindeki miktar yazar kasa aracılığıyla kayıtlara geçer...” (s.136) (*Alışveriş, fiş/fatura, etkin vatandaş, satın alma, ürün, ödeme, para, vergi, kasa*)

“Merhaba benim adım Ahmet. Pazar günü annemle birlikte alışverişe gidecektik. Annem “Oğlum, markete gideceğiz ancak önce bir alışveriş listesi hazırlamamız gerekiyor.” dedi. Bunun üzerine hemen kâğıt kalem alıp annemin söylediklerini yazmaya başladım. Ayrıca annemin onayını alarak kendi ihtiyaçlarımı da alışveriş listesine ekledim...” (s.132) (*Alışveriş, market, alışveriş listesi, ihtiyaç*)

“...Ürünlerde aramamız gereken bir diğer özellik, ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilmiş olmasıdır. Ambalajın üzerindeki işaretlere bakarak geri dönüşüme uygun malzemedan yapılıp yapılmadığını kolayca anlayabiliriz. Diğer yandan alışverişlerimizde yerli mal tercih etmeliyiz...” (s.135) (*Ürün, geri dönüşüm, alışveriş, malzeme, üretim, yerli malı*)

“...Ben eskiden paramın bir kısmını gereksiz yere harcıyordum. Ama artık davranışlarımı kontrol edebiliyorum. Almak istediğim bir şeyi görünce öz denetim becerimi kullanarak ‘istek mi, ihtiyaç mı?’ diye on saniye kuralını uyguluyorum. Alışveriş yapmadan önce on saniye durup düşünüyorum. İhtiyacım olmayan ya da bütçemde yer vermediğim bir ürünü satın almayıp yerine bırakıyorum...” (s.141) (*Para, israf, istek, ihtiyaç, alışveriş, bütçe, ürün, satın alma*)

“...Üzerinde “Türk Malı” veya “Made in Turkey” (Türkiye’de Üretilmiştir.) yazıları bulunan ürünleri alarak ülkemiz ekonomisine katkıda bulunmalıyız. Barkod numarası 868 ve 869 ile başlayan ürünlerin Türkiye’de üretildiğini bilmeliyiz...” (s.135) (*Ekonomi, yerli malı, ürün, barkod numarası, 868 ve 869 ile başlayan barkod, üretim, üretim yeri*)

“...Bilinçli tüketicilerin önemli özelliklerinden biri de reklamların etkisinde kalmamalarıdır. Firmalar satışlarını artırmak için reklamlarında ürünlerinin sadece iyi yönlerini söyler. Bu nedenle bir ürünün sadece reklamına bakılarak satın alınması doğru bir tüketici davranışı değildir...” (s.136) (*Bilinçli tüketici, reklam, firma, satış, ürün, satın alma, tüketici*)

“...İhtiyaç ve istekler giderilirken bütçe durumunun yanı sıra fayda-maliyet dengesi de gözetilmelidir...” (s. 125) (*İhtiyaç, istek, bütçe, kar-maliyet dengesi*)

“...Her ailenin bir bütçesi vardır. Bütçe gelecekteki belirli bir süre için tasarlanan gelir ve giderleri ifade eder. Ailemizde bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını fındık satışından elde ettiğimiz kazanç oluşturur.” (s.128) (*Bütçe, gelir, gider, satış, kazanç*)

“...Tüketim, insanların ihtiyaçları olan ürünleri satın alarak kullanmasıdır. Ekmek, et, süt, sebze meyve, çeşitli giyim eşyaları, mobilya ve beyaz eşya en fazla tüketilen ürünlerdir. Bunlar ailemizin bütçesindeki giderler bölümünü oluşturur...” (s.130) (*Tüketim, ihtiyaç, satın alma, ürün, bütçe, gider*)

“...Aile bütçemize bir ay boyunca ne kadar harcama yapacağımızı tahminî olarak yazdık. Buna göre her şey beklediğimiz gibi olursa bir miktar paramızın artacağı görülüyor. Artan paramızı harcamayıp tasarruf edeceğiz. Çünkü önümüzdeki günlerde hiç hesapta olmayan acil ihtiyaçlarımız ortaya çıkabilir. Eğer bir köşede birikmiş paramız olursa beklenmedik harcamalarla karşılaştığımızda borçlanmak zorunda kalmayız...” (s.139) (*Bütçe, harcama, para, tasarruf, ihtiyaç, hesap, finansal birikim, borç/borçlanma*)

“...Ailemizin bütçesini yaptıktan sonra babamın yardımıyla kendi bütçemi de yaptım. Yalnız benim bütçem evimizin bütçesi gibi aylık değil haftalık oldu. Çünkü ben harçlığımı haftalık alıyorum...” (s.140) (*Bütçe, harçlık*)

“...Satın aldığımız ürünlerin üzerinde TSE dışında CE ve ISO gibi kalite ve güvenlik işaretleri de bulunabilir. Üzerinde CE kısaltması bulunan bir ürünün Avrupa Birliği’nin koyduğu standartlara uygun olarak üretilmiştir...” (s.135) (*Satın alma, TSE, CE, ISO, kalite, ürün, üretim*)

“...Ziraat mühendisleri denetiminde çalışan bu kişiler fındık fidanlarının dikilmesi, toprağın ve fidanların bakımı, ürünün toplanması gibi konularda üreticileri bilgilendirirler. Ayrıca fındığın satın alınması, depolanması, paketlenmesi ve pazarlanması işleriyle de ilgilenirler...” (s.128) (*Çalışmak, toprak, ürün, üretici, satın alma, pazarlama*)

“...Fayda, alınacak mal veya hizmetlerin ihtiyaçları karşılama özelliğidir. Elde edilecek fayda için harcanan paraya ise maliyet denir...” (s.125) (*Kar, mal, hizmet, ihtiyaç, harcama, para, maliyet*)

“...Aksi hâlde ürünün garanti belgesiyle birlikte Tüketici Sorunları Hakem Heyetine başvurma hakkımız doğar. Heyet gerekli incelemeleri yaptıktan sonra haklılığımızı kabul ederse zararımızı giderir...” (s.136) (*Garanti belgesi Tüketici hakkı mahkemesi/Tüketici sorunları hakem heyeti,*)

“...Yemeğini evden götürerek gıda masraflarını azalttı...” (s.141) (*Masraf*)

“...Fındık üretiminde çiftçilerin yanı sıra çeşitli meslek gruplarından insanlar da çalışır...” (s.128) (*Üretim, çiftçi, tarım ürünü, meslek, çalışmak*)

“...İlçemizde üretilen fındıklar, yakın çevremizdeki fındık kırma ve işleme tesislerinde değerlendiriliyor. Ablam bu tesislerin birinde gıda mühendisi olarak çalışıyor...” (s.128) (*Üretim, Fabrika/Tesis, çalışmak*)

“...Seralarda üretilen sebzeler, başta Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirler olmak üzere ülkemizin her yerine dağıtılır. Böylece domates, biber ve salatalık gibi sebzeleri kış aylarında bile tezgâhlarda görmeniz mümkün olur...” (s.129) (*Sera/tarım, üretim, dağıtım, tezgah*)

“...Yurt dışından gelen malların dağıtımı, büyük ölçüde buradan yapılmaktadır...” (s.130) (*Mal, dağıtım*)

“...Ülkemizdeki sanayi işçilerinin önemli bir kısmı yaşadığım bölgede çalışır...” (s.130) (*İşçi, sanayi*)

“...Ticarette uğraşır, çeşitli iş yerlerinde çalışırlar...” (s.126) (*Ticaret, iş yeri, çalışmak*)

“...Satın almayı düşündüğümüz ürünlerin garanti belgesinin olup olmaması da önemlidir. Garanti belgesi, dayanıklı tüketim malları için düzenlenir...” (s.136) (*Satın alma, ürün, garanti belgesi, dayanıklı tüketim malı*)

“...Alışverişte karar verirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu da fiyattır. Bu nedenle alacağımız ürünün fiyatını birkaç yere sorarak gerçek değerinin ne olduğunu öğrenmeliyiz. Aynı kalitedeki ürünlerden ucuz olanını tercih etmeliyiz. ...” (s.133) (*Alışveriş, fiyat, satın alma, ürün, değer, kalite, ucuz*)

“...İlimizde benim ailemde dâhil olmak üzere binlerce aile geçimini bu doğal kaynaktan sağlıyor...” (s.127) (*Geçim, doğal kaynak*)

“...Ülkemizde başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere ilgili bakanlıklar, yerel yönetimler veya sivil toplum kuruluşları tarafından israfla ilgili yarışmalar düzenlenir. Bu yarışmalar öğrencileri israfın zararları hakkında düşünmeye teşvik eder. Onlarda israfla ilgili farkındalık ve duyarlılık meydana getirir...” (s.143) (*İsraf, duyarlılık*)

“...Ekonomide önemli yeri olan üretim faaliyetlerinden biri de madenciliktir. Ülkemizde madencilik deyince akla hemen Zonguldak ve çevresi gelir...” (s. 127) (*Ekonomi, üretim, madencilik*)

“...Elektrik enerjisini kullanırken tasarruf kadar verimliliğe de önem vermeliyiz. Salondaki iki lambadan birini söndürmek tasarruf, aynı aydınlatma için daha az enerji tüketen bir ampul kullanmak ise verimliliktir...” (s.146) (*Enerji, tasarruf, verimlilik, tüketim*)

“...Bütün bu bilgiler su tüketimi konusunda ne kadar sorumlu davranmamız gerektiğini göstermektedir...” (s.145) (*Tüketim, sorumluluk*)

“...İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak sürdürülen bu işlerin her birine ekonomik faaliyet denir...” (s. 126) (*İhtiyaç, iş, ekonomik faaliyet*)

“Turizm, Antalya’daki önemli ekonomik faaliyetlerden biridir...” (s.129) (*Turizm, ekonomik faaliyet*)

“Antalya’ya gelen turistler genellikle otellerde ve tatil köylerinde konaklarlar.” (s.129) (*Turist*)

“...Elektrik, ihtiyaç duyduğumuzda düğmeye basıp ya da fişi prize takıp kolayca faydalanabildiğimiz bir kaynaktır. Bu kolaylığı nedeniyle bazen elektriğin kendiliğinden oluşan ve tükenmeyecek bir kaynak olduğunu düşünebiliriz. Ancak ülkemizde elektrik enerjisinin önemli bir kısmı kömür, petrol, doğal gaz gibi tükenebilir kaynaklardan elde edilmektedir. Bu nedenle elektrik enerjisini

kullanırken tutumlu olmalıyız...” (s.136) (*Kaynak, yenilenmez enerji, maden, enerji, tutumlu olma*)

“...Ayakkabı, kazak, pantolon, gömlek, çanta, gözlük vb pahalı ürünleri yetkili satıcılardan almalıyız. Bu ürünlerin etiketlerini mutlaka incelemeliyiz ve sağlığa zararlı malzemelerden yapılıp yapılmadıklarına bakmalıyız...” (s.136) (*Pahalı, ürün, satıcı, etiket, malzeme*)

“...Ben sanayi tesislerinin yoğun olarak bulunduğu İzmit’te yaşıyorum. İzmit’te petrol rafinerisi ve petrokimya tesislerinin dışında çeşitli sanayi dallarında üretim yapan çok sayıda sanayi kuruluşu vardır. Bunlar otomobil, yedek parça, cam, ilaç, kâğıt, lastik, dokuma, beyaz eşya, gübre, makine ve gıda maddeleri üreten fabrikalardır...” (s. 130) (*Sanayi, fabrika/tesis, rafineri, üretim, üreten*)

“Gelirlerimiz genel olarak giderlerimizi karşılayacak düzeydedir. Bununla birlikte olumsuz hava şartları nedeniyle bazı yıllarda fındık üretimi düşer. Bu nedenle babam gelirimizin tamamını harcamayıp bir kısmını ürün kıtlığı yaşandığında kullanmak üzere biriktirir.” (s.128) (*Gelir, gider, üretim, harcama, ürün, kıtlık, finansal birikim*)

“Bireylerin bütçelerini yapıp doğru yönetebilmeleri önemli bir beceridir. Gelirlerin akıllıca ve en çok fayda sağlayacak şekilde değerlendirilmesi anlamına gelen bu beceriye finansal okuryazarlık adı verilir.” (s.141) (*Bütçe, gelir, finansal okuryazar*)

“...Toprağı ekip biçer, hayvan yetiştirir, ham maddeleri işleyerek kullanılabilir mal hâline getirirler...” (s.126) (*Toprak, hayvancılık, hammadde, mal*)

“...Fındığımızı ağustos eylül aylarında insan gücü ile daldan ve yerden toplayarak hasat ediyoruz.” (s.128) (*Hasat*)

“...Ambalajlı gıdaların üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol edip son kullanma tarihi geçmiş yiyecekleri almamalıyız. Bu ürünlerin tüketilmesi hâlinde insanları zehirleyeceğini unutmamalıyız. Eğer yanlışlıkla böyle bir ürün almışsak hemen iade etmeliyiz. Tüketiciler olarak bunun hakkımız olduğunu bilmeli ve bu hakkı kullanmaktan çekinmemeliyiz...” (s. 133) (*Üretim, son kullanma tarihi, satın alma, ürün, tüketim, iade etme, tüketici, tüketici hakkı*)

“...Yaşadığım bölgede nüfus oldukça fazladır. Bu nedenle bölgemiz tüketim alanında da önemli bir yere sahiptir...” (s.130) (*Nüfus, tüketim*)

“Bölgemiz sanayide olduğu gibi ticarette gelişmiştir. Yakınımızda bulunan İstanbul, ülkemizin en büyük ithalat limanıdır. Yurt dışından gelen malların dağıtım, büyük ölçüde buradan yapılmaktadır.” (s.130) (*Sanayi, ticaret, ithalat, mal, dağıtım*)

“...Zonguldak ve çevresinde kentleşmenin ve sanayileşmenin yolunu açan taşkömürü, bölgemizin gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır...” (s.127) (*Sanayileşme, maden*)

Öte yandan *pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE)* bölümü incelediğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili “*Alışveriş*”, “*Bilinçli Tüketici*”, “*Bütçe*”, “*CE*”, “*Çevre*”, “*Dağıtım*”, “*Ekonomik Faaliyet*”, “*Etiket*”, “*Gelir*”, “*Geri Dönüşüm*”, “*Gider*”, “*Harçlık*”, “*İhtiyaç*”, “*İhtiyaç Listesi*”, “*İsraf*”, “*İstek*”, “*ISO*”, “*Kalite*”, “*Kar-Maliyet Dengesi*”, “*Kaynak*”, “*Malzeme*”, “*Meslek*”, “*Satın Alma*” “*Taksit*”, “*Tarım*”, “*Tasarruf*”, “*TSE*”, “*Tüketim*”, “*Tüketici*”, “*Tüketici Hakları*”, “*Tüketici Hakları*

Mahkemesi”, “Ulaşım”, “Üretim”, “Üretim Yeri”, “Ürün”, “Ürün Adı” kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Tüysüz, 2018):

“Alışverişe çıkmadan önce bir ihtiyaç listesi hazırlamanın yararları neler olabilir?” (s.132) (*Alışveriş, ihtiyaç listesi*)

“İnsanlara bilinçli tüketici alışkanlıkları kazandırmak ve onları tüketici hakları konusunda bilinçlendirmek amacıyla defterinize bir şiir yazınız.” (s.137) (*Bilinçli tüketici, tüketici hakkı*)

“Ancak ailenin bütçesi çocuklardan yalnızca birinin isteğini karşılayabilecek durumdadır.” (s.124) (*Bütçe, istek*)

“Yaşadığınız yerdeki ekonomik faaliyetlerin aile bütçenize katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (s.131) (*Ekonomik faaliyet, bütçe*)

“Evinizde kullandığınız gıda ve temizlik ürünlerinden beş tanesini seçiniz. Bu ürünlerin adlarını ve hangi ülkede üretildiğini, ambalajının geri dönüştürülebilir malzemelerden yapılıp yapılmadığını ve üzerlerinde TSE, CE, ISO gibi kalite ve güvenlik işaretlerinden hangilerinin bulunduğunu Tablodaki yerine yazınız.” (s.135) (*Ürün, ürün adı, üretim, geri dönüşüm, malzeme, TSE, CE, ISO, üretim yeri*)

“Yaşadığınız yerde üretilen ürünlerin dağıtımı nerelere, hangi yollarla yapılıyor?” (s.131) (*Üretim, ürün, dağıtım*)

“Gelirleriniz giderlerinizi karşılayamayacak durumdaysa size göre bütçeyi denkleştirmek için hangi giderlerde kısıtlama yapılmalıdır? Neden? (s.142) (*Gelir, gider, bütçe*)

“Harçlığınızdan tasarruf edebilmek için neler yapıyorsunuz?” (s.140) (*Harçlık, tasarruf*)

“Yandaki giysi etiketini inceleyiniz ve etiketteki sembollerin- anlamlarıyla ilgili bir araştırma yapınız. Daha sonra aşağıdaki Tabloya sembollerin şeklini çizip anlamlarını yazınız...” (s.136) (*Etiket*)

“Sizce baba, çocuklarından hangisinin ihtiyacına öncelik vermelidir? Neden? Sınıfınızda tartışınız.” (s.124) (*İhtiyaç*)

“Eklemek israfının önlenmesi konusunda yukarıdakilerin dışında başka hangi önerilerde bulunabilirsiniz?” (s.144) (*İsraf*)

“İsraf nedeniyle su kaynaklarının azalmasının canlı yaşamına etkileri neler olabilir?” (s.145) (*İsraf, kaynak*)

“...Taksit...” (s.142)

“...Ulaşım...” (s.142)

“...İhtiyaçlarımızın şiddeti her zaman aynıdır. 11.Sarı renkli MP3 çalara sahip bir öğrenci aynı tipte beyaz renkli yeni bir MP3 çalar aldığında Fayda maliyet dengesini sağlamamış olur.” (s.125) (*İhtiyaç, kar- maliyet dengesi*)

“Bu ekonomik faaliyetlerle ilgili meslekler hangileridir?” (s.131) (*Ekonomik faaliyet, meslek*)

“Seracılık yurdumuzun başka hangi bölgelerinde yapılıyor olabilir? Neden?” (s.129) (*Sera/ Tarım*)

“Harçlığınızdan tasarruf edebilmek için neler yapıyorsunuz?” (s.140) (*Harçlık, tasarruf*)

“Seda, Sıla ve Selçuk üç kardeştir. Babalarından Seda gitar, Sıla ayakkabı, Selçuk ise uzaktan kumandalı bir araba almasını istemektedir.” (s.124) (*satın alma*)

“İzmit ve çevresinin ekonomik faaliyetleri ile yaşadığınız yerin ekonomik faaliyetleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?” (s.130) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*)

“Yaşadığınız yerde üretilen ürünlerin ülke tüketimine katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (s.131) (*Üretim, ürün, tüketim*)

Görseller (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait “Alışveriş”, “Alışveriş listesi”, “Balıkçılık”, “Barkod Numarası”, “Bilinçli Tüketici”, “Bütçe”, “CE”, “Gelir”, “Geri Dönüşüm”, “Gider”, “Hayvancılık”, “İhtiyaç”, “İstek”, “ISO”, “Kaynak”, “Madencilik”, “Market”, “Sanayi”, “Son Kullanma Tarihi”, “Taksit”, “Tarım”, “Tasarruf”, “TSE”, “Turizm”, “Tüketim”, “868 ile başlayan Barkod”, “869 ile başlayan Barkod” kavramları görsellerde doğrudan şu şekilde yer almaktadır:



Fotoğraf 1. Alışveriş listesi hazırlama

Görselde alışveriş öncesi ihtiyaç listesi yaparak annesi ile birlikte bütçe yapan, böylece gereksiz harcamaların yapılmasını önleyen bilinçli bir tüketici davranışı sergilenmektedir.



Fotoğraf 2. Alışveriş yaparken dikkat edilmesi gerekenler

Markette alışveriş yaparken bilinçli bir tüketicinin yapması gerekenler görselle betimlenmektedir.



Fotoğraf 3. Ürünlerde aramamız gereken özellikler

Bilinçli bir tüketici olarak, ürünlerde aramamız gerekenler özelliklerin görsellerine yer verilmektedir.



Fotoğraf 4. Garanti belgesi

Satın aldığımız teknolojik ürünlerde, tüketici olarak hakkımızı kullanabilmemiz açısından garanti belgesinin önemli yeri vardır.



Fotoğraf 5. Üretim yeri etiketi

Satın aldığımız ürünlerin etiketlerinde üretim yeri logoları bulunmaktadır; böylece tüketici olarak aldığımız ürünlerin üretim yeri hakkında bilgi sahibi olabiliriz.



Resim 2. Bütçe oluşturma

Yukarıdaki görselde harçlıklarından tasarruf edebilmek için babası ile bütçe oluşturan bilinçli bir tüketici davranışı sergilenmektedir.



Fotoğraf 6. Ekmek israfı



Fotoğraf 7. Su tasarrufu

İnsanların en büyük ihtiyaçlarından birisi olan suyun bilinçli bir şekilde kullanılması ile su tasarrufu sağlanabilmektedir.



Fotoğraf 8. Enerji tasarrufu

İnsan hayatında önemli bir yeri bulunan enerjinin, tasarrufunda farkındalık oluşturan görsele yer verilmiştir.

Öte yandan *değerlendirme çalışmaları* (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *alışveriş, arıcılık, bilinçli tüketici, bütçe, ekonomik faaliyet, garanti belgesi, gelir, geri dönüşüm, gider, harcama, hayvancılık, ihtiyaç, istek, kalite, madencilik, market, meslek, para, reklam, sanayi, satın alma, son kullanma tarihi, tarım, tasarruf, TSE, turizm, tutumlu olma, tüketici, tüketici hakları mahkemesi, ulaşım, üretici ve ürün kavramlarına doğrudan* şu şekilde yer verilmektedir (Tüysüz, 2018):

“Ayça ile annesi markette alışveriş yapıyorlardı. Annesi raftan bir paket makarna alınca Ayça ona neden bu ürünü tercih ettiğini sordu. Annesi “Çünkü.....” diye cevap verdi. Bilinçli bir tüketici olan Ayça’nın annesi sözlerini aşağıdaki ifadelerden hangisiyle sürdürmüş olamaz?

A)ürünün üzerinde TSE damgası var.

B)ürünün tüketim tarihi geçmemiş.

C)ürünün çok reklamı yapılıyor

D)ürünün içinde sağlığa zararlı olabilecek maddeler bulunmuyor.” (s.150) (Market, ürün, bilinçli tüketici, TSE, son kullanma tarihi, reklam)

“Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız

1.İnsanlar temel ihtiyaçlarından önce sosyal ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

2. Temel ihtiyaçlar kişiden kişiye değişir.

3.Aile bütçesinde ev kirası, mutfak, elektrik ve su giderlerine öncelik verilmelidir.

4.Okullar insanların barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilmiştir.

5. TSE damgası, üzerinde bulunduğu ürünün kaliteli olduğunu gösterir.

6.Kış turizmi ülkemizin her yerinde yapılabilecek bir ekonomik faaliyettir.

7.İzmit sanayi faaliyetlerinin geliştiği illerimizden biridir.” (s.149) (İhtiyaç, bütçe, gider, TSE, kalite, ürün, turizm, ekonomik faaliyet, sanayi)

“Tarihî ve doğal güzelliklere sahip olan bu bölgemizde.....dayalı ekonomik faaliyetler yürütülmektedir.”

Bu cümleyi tamamlayacak en uygun kelime aşağıdakilerden hangisidir?

A) hayvancılığa B)sanayiye C)tarıma D) turizme” (s.150) (Ekonomik faaliyet, hayvancılık, sanayi, tarım, turizm)

“Aşağıdaki ürünlerden hangisinin geri dönüşümü yapılamaz?” (s.150) (Ürün, geri dönüşüm)

“Aşağıda bazı meslekler ile bu mesleklerin yaygın olarak yapıldığı yerler verilmiştir. Bu eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

A) Hayvancılık İzmit

B) Madencilik-Zonguldak

C) Fındık üreticiliği Ordu

D)Turist rehberliği- Antalya” (s.150) (Meslek, hayvancılık, madencilik, üretici)

“Aşağıda bazı ihtiyaç alanları ve bunlarla ilişkili meslekler verilmiştir. Verilenleri inceleyiniz ve ihtiyaçların başındaki kutucuklara ilişkili olduğu mesleğin numarasını yazınız.

- | | |
|-----------------------|------------------|
| 1.Ziraat mühendisliği | 1. <u>Ulaşım</u> |
| 2.Şoförlük | 2.Beslenme |
| 3.Gıda Mühendisliği | 3. <u>Tarım</u> |
| 4.Animatörlük | 4.Kömür üretimi |

5.Maden mühendisliği 5.Turizm” (s.149) (Meslek, İhtiyaç, ulaşım, tarım, turizm)

“A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcükler den uygun olanlar ile tamamlayınız. Hakem- tutumlu- garanti- ihtiyaç- beslenme -istek bütçe- bilinçli- temel -tasarruf

1. İnsan hayatının devamı için gerekli ve zorunlu olan maddelere.....denir.
- 2.Yeme, içme, giyinme ve barınma.....ihtiyaçlarımızdandır.
- 3.Gelir miktarını ve eldeki paranın hangi amaçla kullanılacağını gösteren plana.....denir.
- 4.Aile bütçemize katkıda bulunmak için.....olmalıyız.
- 5.Satın alacağı ürünlerin belirlenen standartlara uygun olmasına dikkat eden kişiye.....tüketici denir.
- 6.Tüketiciler aldıkları ürünlerle ilgili sorunlar için Tüketici Sorunları.....Heyetine başvururlar.
7. Arıcılık insanların ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkmış bir meslektir.
8. Bütçede harcama yapıldıktan sonra elde kalan paraya.....denir.” (s. 149) (Tutumlu, garanti belgesi, ihtiyaç, istek, bilinçli tüketici, bütçe, tasarruf, harcama, gelir, para, satın alma, ürün, tüketici, Tüketici mahkemesi, Arıcılık, meslek)

4.2.1.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Etkin Vatandaşlık (EV) öğrenme alanının ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiş ve analiz Tablolarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 12

4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Bütçe						○
Çalışmak			5x○			
Gelir			○			
İhtiyaç			2x○			
İş Yeri			○			
Malzeme			○			
Para Kazanmak						○
Satış			○			
Satma			○			
Tutumlu Olma						○
Ürün			○			
					Doğrudan	●
					Dolaylı	○

Tabloda görüldüğü gibi *Etkinlik Vatandaşlık (EV)* öğrenme alanında yer alan; *neler öğreneceğiz (NÖ)*, *hazırlık soruları (HS)*, *pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE)*, *görseller (G)* bölümlerinde ekonomi okuryazarlığı ait kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

Öte yandan *okuma metinleri (OM)* bölümü incelendiğinde ise ekonomi okuryazarlığına ait *çalışmak, gelir, ihtiyaç, iş yeri, malzeme, satış, satma ve ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Tüysüz, 2018):

“Eğitim alma; şiddet, istismar, ihmal ve diğer tehlikelere karşı korunma da önemli çocuk haklarındandır. Ayrıca çocukların çalıştırılmamaları, savaşlardan uzak tutulmaları, temiz bir çevrede yaşamaları ve engelli çocukların hayatlarının kolaylaştırılması devletlerin temel görevlerindendir.” (s.153) (*Çalışmak*)

“Çocuklar özellikle eğitim haklarından eksiksiz olarak yararlanmalıdır. Benim babam öğretmen. Çok başarılı bir öğrencisi var. Ancak tamircide çalıştığı için okula devam etmekte zorlanıyor.” (s.155) (*iş yeri, çalışmak*)

“Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaçlarıdır.” (s.152) (*ihtiyaç*)

“Satışlardan ve tiyatro gösterisinden elde edilen gelirle kardeş okuldaki ihtiyacı olan öğrenci arkadaşlarımıza kışlık giysiler aldık. Ayrıca elimizde çeşitli kitapları, satranç ve tangram takımlarıyla birlikte kardeş okulumuzu ziyaret ettik.” (s.165) (*Satış, gelir, ihtiyaç*)

“Kermeste oyuncak, kırtasiye malzemeleri, süs eşyaları, çiçek, top, tişört, takı gibi ürünler ile çeşitli yiyecekler satmayı kararlaştırdık.” (s.164) (*malzeme, ürün, satma*)

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait *bütçe, sorumluluk ve para kazanmak* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Tüysüz, 2018, s.172):

“Aşağıdakilerden hangisi çocuğun ailede üstlenmesi gereken sorumluluklardan biri değildir?

- A) *Yatağını toplamak*
- B) *Para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunmak*
- C) *Sofranın kurulması ve toplanmasına yardım etmek*
- D) *Ailede alınan kararlara uymak” (Sorumluluk, para kazanmak, bütçe)*

4.2.1.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, toplumlar arasındaki ilişkileri daha da artmıştır. Bu gelişmeler ekonomik, sosyal ve kültürel hayata da yansımıştır. Bu bağlamda *küresel bağlantılar (KB)* öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı açısından incelenerek, analiz Tablolarına aşağıda yer verilmiştir.



Tablo 13

4. Sınıf sosyal bilgiler ders küresel bağlantılar öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ekonomi			4x○			
Ekonomik			2x○			
ilişki						
Ekonomik			○			
Kriz						
Enerji			○			
Firma			○			
Geçim			○			
Gümrük						○
/Gümrük						
Kapısı						
Hayvancılık			2x○			
İhraç			13x○			
İhtiyaç			○			
İş			○			
İş Birliği			4x○			
İthalat			4x○			
Kalkınma			○			
Kaynak			○			
Mal			2x○			
Malzeme			7x○			
Maden			2x○			
Nüfus			○			
Pazar			○			
Proje			4x○			
Ormancılık			3x○			
Satın Alma			8x○			
Satma			○			
Sektör			2x○			
Şirket			2x○			
Tarım			2x○			
Ticaret			6x○			
Ticaret			○			
Hacmi						
Ticari İlişki			2x○			
Ticaret Yolu			○			
Turist				○		
Turizm		○	2x○			
Tüketim			2x○			
Ulaşım			○			
Ürün			16x○			
Yatırım			2x○			
Yer Altı			2x○			
Kaynakları						
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Yukarıda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ), *görseller* (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara yer verilmemiştir.

Hazırlık soruları (HS) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait “Bir ülke ile ilgili turizm amaçlı tanıtım broşürü hazırlayacak olsaydınız, broşürümüzde o ülkenin hangi alanlardaki özelliklerine yer verirdiniz?” (Tüysüz, 2018, s.88) şeklinde “Turizm” kavramına dolaylı olarak yer verilmiştir.

Okuma metinleri (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomi, ekonomik ilişki, ekonomik kriz, enerji, firma, geçim, hayvancılık, ihraç, ihtiyaç, iş, iş birliği, ithalat, kalkınma, kaynak, mal, malzeme, maden, nüfus, pazar, proje, ormancılık, satın alma, satma, sektör, şirket, tarım, ticaret, ticaret hacmi, ticari ilişki, ticaret yolu, turizm, tüketim, ulaşım, ürün, yatırım ve yeraltı kaynakları* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Tüysüz, 2018):

“...Ortak tarihi, dili, inancı ve kültürü paylaşan Türkiye ile Türkmenistan arasında dengeli, karşılıklı saygı ve iş birliği anlayışına dayalı bir ilişki vardır. Türkiye-Türkmenistan iş birliği dış politika, ticaret ve ekonomi, kültür ve eğitim başta olmak üzere her alanda olumlu bir seyir izlemektedir...” (s.184) (*İş birliği, ticaret, ekonomi*)

“...Türkiye ve Gürcistan arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra güçlü kültürel bağlar da vardır...” (s.179) (*ekonomik ilişki*)

“Irak ile ticari ilişkilerimiz ağırlıklı olarak Habur Sınır Kapısı üzerinden gerçekleşmektedir.” (s.180) (*ticari ilişki*)

“...1992 yılında kurulan TİKA’nın iki önemli amacı vardır. Bunlardan birincisi Türkiye ile sınırı bulunan, Türkçe konuşulan ve gelişmekte olan ülkelere destek olmaktır. İkincisi ise ekonomik, ticari, teknik, sosyal ve kültürel konular ile eğitim alanında projeler geliştirerek Türkiye’nin bu ülkelerle arasındaki iş birliğini güçlendirmektir...” (s.183) (*ticaret, proje, ekonomi, iş birliği*)

“...Ermenistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye, ekonomik sorunlarla uğraşan bu ülkeye insani yardımda bulunmuş ve bu ülkenin uluslararası toplum ile bütünleşmesi yönünde çaba harcamıştır...” (s.179) (*Ekonomik kriz*)

“...Türkiye Türkmenistan’a çeşitli makineler, elektrikli araçlar, aydınlatma ürünleri, ısıtma malzemeleri, mobilya, demir-çelik, temizlik ve gıda maddeleri ihraç eder. Buna karşılık Türkmenistan’dan halı, kilim, pamuk, pamuk ürünleri, petrol, mineral yağlar ve yakıtlar, plastik malzemeler ve elektrik enerjisi satın alır...” (s.184) (*ürün, ihraç, malzeme, maden, enerji, satın alma*)

“...Özbekistan’da başta inşaat, tekstil, gıda, otelcilik ve ilaç olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 700 kadar Türk firması bulunmaktadır...” (s.185) (*Sektör, firma*)

“...Ortak tarihi, dili, inancı ve kültürü paylaşan Türkiye ile Türkmenistan arasında dengeli, karşılıklı saygı ve iş birliği anlayışına dayalı bir ilişki vardır. Türkiye-Türkmenistan iş birliği dış politika, ticaret ve ekonomi, kültür ve eğitim başta olmak üzere her alanda olumlu bir seyir izlemektedir...” (s.184) (*İş birliği, ticaret, ekonomi*)

“...Ormancılık Finlandiyalıların en önemli geçim kaynaklarından biridir...” (s.174) (*Ormancılık*)

“...Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Özbekistan’dan altın, doğal gaz, alüminyum, kömür ve mermer çıkarılır. Ülke ekonomisinde tarım ve hayvancılık da önemli yer tutar...” (s.185) (*Yer altı kaynağı, maden, tarım, hayvancılık*)

“...Türkiye, Kırgızistan’a tekstil ürünleri, çeşitli makineler, gıda maddeleri, sıhhi tesisat, ısıtma malzemeleri, kâğıt ve mobilya ihracatı yapmaktadır. Kırgızistan’dan ise ham deri, pamuk ve ipek ithal etmektedir...” (s.186) (*İhracat, malzeme, ithalat*)

“...Nüfusu 9,7 milyon olan Azerbaycan ile aramızdaki ekonomik ilişkiler oldukça ileri düzeydedir. 2005 yılında faaliyete başlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Hazar petrollerini batı pazarlarına ulaştıran önemli bir enerji koridorudur. Hattın açılmasıyla birlikte Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi daha da genişlemiştir...” (s.183) (Nüfus, ekonomik ilişki, maden, pazar, enerji, ticaret hacmi)

“Türkiye’nin KKTC’ye ihracatında ilk sırayı petrol ürünleri almaktadır. Demir çelik ürünleri, çimento, çeşitli inşaat malzemeleri, mobilya ve ilaç diğer önemli ihraç mallarıdır. İthalatımızı ise başta turuncgiller ve peynir olmak üzere çeşitli tarım ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır.” (s.187) (*İhracat, ürün, malzeme, mal, tarım, hayvancılık*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE) bölümünü incelediğinde ülkeye döviz girişi sağlayan, ekonomi okuryazarlığına ait “Türkiye’yi ziyaret eden bir turist olsaydınız ülkenize götüreceğiniz hediyelik eşyalar neler olurdu?” (Tüysüz, 2018: 190) şeklinde turist kavramına dolaylı yer verilmiştir.

Değerlendirme çalışması (DÇ) bölümünde ise ülkeler arası ekonomide önemli bir yere sahip olan, ekonomi okuryazarlığı ile ilgili “Kapıkule, Kafkasya’ya açılan gümrük kapılarımızdan biridir.” (Tüysüz, 2018, s.196) şeklinde “gümrük /gümrük kapısı” kavramı dolaylı olarak yer almıştır.

4.2.2. Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı

4.2.2.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Birey ve Toplum (BT) öğrenme alanı değişen dünya şartları ile birlikte toplum ve aile içindeki sorumluluklarını ve haklarını bilen, topluma yararlı bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu doğrultuda *Birey ve Toplum (BT)* öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiş ve analizlere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 14

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			○	○		
Birikim			●			
Bütçe			●			
Çalışan			5x○			
Çalışmak			○	○		
Doğal						
Ortam/Çevre			2x○			
Ekonomi			●			
			2x○			
Ekonomik			2x●			
Faaliyet						
Ekonomik						
İlişki			○			
Etkin Vatandaş			2x○			
Hak	○		3x○			
Harcama			●			
Harçlık			●			
Hizmet			○			
İhtiyaç			●			
			6x○			
İş Hayatı			○			
İş			3x○			
İşçi			4x○			
İş Yeri			2x○			
Kullanım			2x○			
Kılavuzu						
Mağaza			○			
Malzeme			○			
Market				○		
Meslek			○			
Ödeme			3x○			
			●			
Satın Alma			2x○			
Sorumluluk			2x○			
Şirket			○			
Tarım			3x○			
Tarla			○			
Ulaşım			○			
Ücret			3x○			
Üretim			●			
			○			
Ürün			2x○			
Vergi			●			
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Neler öğreneceğiz? (NÖ), bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili “*Sahip olduğumuz hakların farkında olan bir birey olarak katıldığımız gruplarda aldığımız rollerin gerektirdiği görev ve sorumlulukları,*” (Şahin, 2018, s.9) şeklinde *hak* kavramına dolaylı olarak yer verilmiştir.

Öte yandan *hazırlık soruları (HS)*, *görseller (G)* ve *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümlerinde ekonomi okuryazarlığına ait kavramlar ve olgulara yer verilmemiştir.

Birey Toplum (BT) öğrenme alanı bireyin toplum içinde vatandaş olarak sahip olması gereken beceri, değer ve kavramları kazandırmayı amaç edinmesi bağlamında *okuma metinleri (OM)* bölümünü incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait *bütçe, ekonomi, ekonomik faaliyet, finansal birikim, harcama, harçlık, ihtiyaç, ödeme, üretim ve vergi* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“Sosyal Bilgiler dersi sayesinde, kendime ait bir bütçe oluşturmayı öğrendim. Artık ailemin bana verdiği harçlıkları daha iyi değerlendiriyorum. İhtiyaçlarım için yaptığım harcamalardan kalan kısmı kumbarama atarak birikim yapıyorum.” (s.10) (*Bütçe, harçlık, ihtiyaç, harcama, birikim*)

“Üretim yaparak ülke ekonomisine katkıda bulunur.” (s.11) (*Üretim, ekonomi*)

“Sosyal Bilgiler dersi, insanların ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi edinmemizi, bu faaliyetlerin insan hayatındaki önemini kavramamızı sağlar.” (s.12) (*Ekonomik faaliyet*)

“Vergisini düzenli olarak öder.” (s.11) (*Vergi, ödeme*)

Birey sosyal bir varlıktır; hayatın her alanında yaşamını etkin bir şekilde devam ettirebilmesi için ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda aktif olarak yer alması gereklidir. Bu doğrultuda ele alındığında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *alışveriş, çalışan, çalışmak, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik ilişki, etkin vatandaş, hak, hizmet, ihtiyaç, iş hayatı, iş, işçi, iş yeri, kullanım kılavuzu, mağaza, malzeme, meslek, ödeme, satın alma, sorumluluk, şirket, tarım, tarla, ulaşım, ücret, üretim ve ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Şahin, 2018):

“Daha sonra evden annemi de alıp okul alışverişine gittik. Mağazadan pantolon, etek, çorap, ayakkabı ve okul çantası satın aldık.” (s.15) (*Alışveriş, mağaza, satın alma*)

“Taşıma şirketi çalışanları öğretmenimizin eşyalarını eve taşıdılar.” (s.15) (*Çalışan*)

“Sosyal Bilgiler dersi, yaşadığımız çevrenin coğrafi özelliklerini tanınamamızı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamamızı sağlar.” (s.13) (*Doğal ortam/çevre*)

“Anne babalar ise servis ücreti ödüyordu. Bu durum, ekonomik olarak ailelere fazladan yük getiriyordu.” (s.16) (*Ücret, ödeme, ekonomi*)

“Sosyal Bilgiler dersi, ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerini öğrenmemizi sağlar.” (s.12) (*Ekonomik ilişki*)

“Vatandaşların bağlı olduğu devlete karşı sorumlulukları olduğu gibi devletinde vatandaşlara sağladığı haklar vardır. Haklarını ve sorumluluklarını bilen ve bunlara göre hareket eden kişiler etkin birer vatandaşır.” (s.11) (*Sorumluluk, hak*)

“Eğitim, güvenlik, sağlık ve ulaşım gibi ihtiyaçlarımızı tek başımıza sağlamamız zordur. Bu nedenle bu gibi temel ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. Toplumsal yarar sağlamak veya bir ürün üretmek amacıyla oluşturulmuş yapılara kurum adı verilir. Toplumda yaşayan bireyler, hizmet veren çeşitli kurumlar sayesinde ihtiyaçlarını karşılar.” (s.21) (*Ulaşım, ihtiyaç, ürün, üretim, hizmet*)

“Ahmet Bey, Hatice Hanım’ı kuaförlük eğitimi alması için ikna etmiş ve onun iş hayatına atılmasını desteklemiştir.” (s.18) (*İş hayatı*)

“Ahmet Bey, işten geldikten sonra çocuklarına derslerinde yardımcı olur.” (s.18) (*İş*)

“Sabahtan akşama kadar tarlada çalıştıkları için mevsimlik tarım işçilerinin bir kısmı çocuklarıyla yeterince ilgilenemiyorlar. Bu nedenle mevsimlik işçilerimizin çocuklarını bulundukları yerlerden alıyoruz,” (s.28) (*Tarla, çalışmak, tarım, işçi*)

“Kırtasiyedeki amca, bölgeye okulun yapılması üzerine bir kırtasiyeye ihtiyaç olacağını düşündüğünü ve onun için bu iş yerini açtığını söyledi. Kırtasiyeden kalem, defter, silgi, boya kalemleri aldık.” (s.15) (*İş yeri, satın alma*)

“Teknolojik ürünleri kullanmadan önce kullanma kılavuzlarını okuyorum ve kılavuzda yazan bilgilere göre hareket ediyorum.” (s.10) (*Kullanım kılavuzu, ürün*)

“Kantin çalışanları okula gelen malzemeleri raflara yerleştiriyordu. Okul başladığında öğrenciler gerekli ihtiyaçlarını kantinden karşılayabileceklerdi.” (s.14) (*Çalışan, malzeme, ihtiyaç*)

“Bu sene üniversite sınavlarına hazırlanan Ufuk, avukat olma istemektedir.” (s.18) (*Meslek/avukat*)

“Taşıma şirketi çalışanları öğretmenimizin eşyalarını eve taşıdılar.” (s.15) (*Şirket, çalışan*)

Pekiştirme soru ve etkinlikleri (PSE) bölümünü incelediğinde ise ekonomi okuryazarlığına ait “11 yaşındaki Mehmet, okulunu yarım bırakarak babasının işlettiği markette çalışmaya başlar. Bu durumu çocuk hakları açısından nasıl yorumlarsınız?” (Şahin, 2018: 29) “market, çalışma”, “Mehmet Bey ve ailesinin oturduğu evin yakınına bir alışveriş merkezi açılmıştır.” (Şahin, 2018, s.17) şeklinde “alışveriş” kavramlarına dolaylı olarak yer verilmektedir.

4.2.2.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

Kültür ve Miras (KM) öğrenme alanı öğrencinin kendi çevresinden yola çıkarak, ülkesindeki doğal ve tarihi güzellikleri keşfetmesini, bu güzelliklerin kültürel öğeler ile olan bağlantısını kavramasını sağlamaktadır. Bu bağlamda *Kültür ve Miras (KM)* öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilerek; konuyla ilgili analizler Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			3x○			
Balıkçılık			○			
Bütçe			○			
Çalışmak			○			
Çarşı			○			
Doğal Ortam (Çevre)			○			
Döviz			○			
Ekonomi			○			
Ekonomik			○			○
Faaliyet						
Geçim			○			
Gelir						
Hayvancılık			○			○
İhtiyaç			2x○			
İş Fırsatı			○			
Kaynak						○
Maden			8x○			
Madencilik			3x○			2x○
Meslek			3x○			
Para			2x○		○	○
Pazar			3x○		○	○
Sanayi			○			○
Sanayileşme			○		○	
Takas			○			○
Tarım			7x○			2x○
Ticaret			6x○			3x○
Ticaret Yolu			4x○			2x○
Toprak		○	○			○
Turist			4x○	○		○
Turizm			○			
Tüccar			○			
Verimlilik						○
Doğrudan						●
Dolaylı						○

Yukarıda Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz (NÖ)* bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait kavramlara yer verilmemiştir.

Öte yandan *hazırlık soruları (HS)* bölümünde “Üzerinde yaşadığımız topraklarda geçmişte hangi uygarlıkların bulunduğunu araştırınız.” (Şahin, 2018, s.34) şeklinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *toprak* kavramına dolaylı olarak yer verilmiştir.

Okuma metni (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair *alışveriş, balıkçılık, bütçe, çalışmak, çarşı, doğal ortam/ çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, geçim, hayvancılık, ihtiyaç, iş fırsatı, maden, madencilik, meslek, para, pazar, sanayi, sanayileşme, takas, tarım, ticaret, ticaret yolu, toprak, turist, turizm ve tüccar* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“...Günümüzde insanların önemli bir kısmı, alışveriş yapmak için her zaman açık olan çarşılara ve alışveriş merkezlerine de gitmektedir...” (s.54) (*Alışveriş, çarşı*)

“...Ülkemizde balıkçılık denilince birçok insanın aklına Karadeniz’in kıyı kesimleri gelmektedir...” (s.45) (*Balıkçılık*)

“Davetliler, gelin ve damada kendi bütçelerine göre takılar takar.” (s.52) (*Bütçe*)

“...Sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte şehir merkezlerindeki iş imkânı artmıştır. Bu nedenle köyde yaşayan insanlar çalışmak için sanayisi gelişmiş şehirlere göç etmişlerdir...” (s.55) (*Sanayileşme, iş imkânı, çalışmak, sanayi*)

“...Peri Bacaları, her yıl yurt içinden ve yurt dışından sayısız turistin ilgi odağı olmakta ve ekonomiye katkı sağlamaktadır...” (s.40) (*Turist, ekonomi*)

“Bu durumun oluşmasında iklim şartları, yeryüzü şekilleri, ekonomik faaliyetler, gelenek ve görenek gibi faktörler etkilidir.” (s.45) (*Ekonomik faaliyet*)

“...Bu yerlerde hayvancılık insanların temel geçim kaynağıdır...” (s.46) (*Hayvancılık, geçim*)

“...Geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlarlardı. Bu nedenle tarım ve hayvancılığı korumak için oldukça sert kanunlar yapmışlardır...” (s.36) (*Tarım, hayvancılık*)

“...İnsanlar meyve, sebze ve kıyafet gibi çeşitli ihtiyaçlarını mahalle pazarlarından karşılardı...” (s.54) (*İhtiyaç, pazar*)

“Örneğin, kazılarda madenlerden yapılmış eserlerin bulunması o bölgede yaşamış uygarlıkların maden işlemeciliğinde ileri olduklarını, saban kalıntılarının bulunması ise tarıma önem verdiklerini göstermektedir.” (s.34) (*Maden, tarım*)

“...Frigler maden işçiliğinde dönemin oldukça ilerisinde çalışmalar yapmışlardır...” (s.36) (*Madencilik*)

“...Bu yeminin kaynağı Hipokrates ve öğrencilerinin doktorluk mesleğiyle ilgili koyduğu temel ilkelerdir...” (s.37) (*Meslek*)

“...Lidyalılar parayı icat eden uygarlıktır. Paranın icadı, ticari hayatta kullanılan takas(değiş-tokuş) usulünü sona erdirmiştir...” (s.36) (*Para, ticari hayat, takas*)

“...Mezopotamya ile Anadolu arasında ticaret yapmak amacıyla Karum adı verilen ticaret merkezleri kurdular...” (s.36) (*Ticaret*)

“...Tarihteki ilk ticaret yolu olan Kral Yolu’nun bir kısmını inşa etmişlerdir. Kral Yolu, Efes’ten Mezopotamya’ya kadar uzanmaktaydı. Lidyalılar, Kral Yolu sayesinde ticarete merkez konumuna gelmişlerdir. Kral Yolu, Doğu ile Batı arasında ticaretin gelişmesine katkı sağlamıştır...” (s.36) (*Ticaret yolu, ticaret*)

“...Ülkemizdeki doğal varlıkları, tarihî mekânları, eserleri ve nesneleri görmek için her yıl çok sayıda insan turistik faaliyet yapmaktadır...” (s.42) (*Doğal ortam, turizm*)

“...Kuzey Suriye topraklarına hâkim olmak için dönemin güçlü devletlerinden olan Mısır Uygarlığıyla mücadele etmişlerdir...” (s.35) (*Toprak*)

“...Asur tüccarlarına ait olan Kültepe tabletleri, Anadolu’da yazılı dönemin ilk örnekleridir...” (s.38) (*Tüccar*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait “*Kendinizi birturist rehberi olarak düşününüz. Sizden çevrenizi turistlere tanıtmanız isteniyor.*” (Şahin, 2018, s.42) şeklinde “*turist*” kavramına dolaylı olarak yer verilmektedir:

Öte yandan *görsel (G)* bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *para, pazar ve sanayileşme* kavramlarının görsellerine dolaylı olarak şu şekilde görsellerde yer almaktadır (Bkz. Görsel):



Fotoğraf 9. Lidya uygarlığına ait para örneği

Lidyalıların insanlığa en büyük katkılarından olan, ekonominin temelini oluşturan Lidya parasına görselde yer verilmiştir.



Fotoğraf 10. Sanayi faaliyeti

Sanayileşme ile birlikte iş imkânlarının artmasına şehir nüfusu paralel olarak çoğalmıştır.



Fotoğraf 11. Pazar yeri

Pazar geleneği geçmişten günümüze kadar aktarılmış kültürel bir unsurdur. İnsanlar beslenme, giyim gibi birçok ihtiyacını pazarlardan alışveriş yaparak gidermektedir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait ekonomik faaliyet, gelir, hayvancılık, kaynak, madencilik, para, pazar, sanayi, takas, tarım, ticaret, ticaret yolu, toprak, turist ve verimlilik kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Şahin, 2018):

“Ülkemiz doğal ve tarihî varlıklar bakımından oldukça zengindir.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun sonuçlarından biridir?

A) Ülkemizi birçok turistin ziyaret etmesi

B) Sanayinin gelişmesi

C) Tarımın öneminin artması

D) Ülkemizin döviz gelirinin azalması” (s.61) (Döviz, gelir, tarım, sanayi, turist)

“Hayvancılık” (s.62)

“7. Urartuların Şamran adı verilen sulama kanallarını yapması aşağıdaki ekonomik faaliyetlerden hangisiyle uğraştıklarını gösterir?

A) Hayvancılık

B) Madencilik

C) Tarım

D) Ticaret ...” (s.62) (Ekonomik faaliyet, madencilik, tarım, ticaret, hayvancılık)

“Maden işlemeciliği, taş işçiliği ve kale yapımında ustadırlar.” (s.59) (Madencilik)

“Mezopotamya ile Anadolu arasında ticaret yapmak amacıyla Karum adı verilen ticaret merkezleri kurmuşlardır.” (s.59) (Ticaret, Pazar)

“1. Anadolu ve Mezopotamya geçmişte birçok uygarlık tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun sebeplerinden biri olamaz?

A) Topraklarının verimli olması

B) İklim koşullarının elverişli olması

C) Sanayinin gelişmiş olması

D) Su kaynaklarının fazla olması ... ” (s.60) (Sanayi, toprak, verimlilik kaynak)

“Parayı icat ederek değiş tokuş usulüne son vermişlerdir.” (s.59) (Para, takas)

“Urartular tarımı geliştirmek amacıyla adı verilen su kanallarını yapmışlardır.” (s.58) (Tarım)

“İyonlar tarihteki ilk ticaret yolu olan Kral Yolu'nun bir kısmını yapmışlardır.” (s.58) (Ticaret yolu)

Kültür ve Miras (KM) kültürün, tarihi güzelliklerin; insanlar tarafından çok uzun zaman önce oluşturulduğunu, bu bağlamda geçmişteki uygarlıkların insanlığa katkılarını fark etmesini sağlamaktadır.

4.2.2.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ) öğrenme alanı bireyin yaşadığı çevreyi, doğal ve beşeri unsurları tanıtmayı, yaşadığı yer ve çevresinde görülebilecek doğal afetlerin neler olduğunu öğrenciye kazandırmayı hedeflemektedir. Bu bölüm ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiş; analizlere Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Arz			○			
Bankacılık			○			
Çalışmak			○			
Çiftçi			2x○			
Doğal Ortam / Çevre	3x○		2x○			○

Ekonomi		o		
Ekonomik Faaliyet	o	5x o	o	
Ekonomik Kriz		o		
Enerji		2x o		
Fabrika		2x o	o	2x o
Fiyat		3x o		
Geçim		2x o		
Gelir		o		
Hammadde		o		
Hasat		o		
Hayvancılık		6x o	o	3x o
Hizmet		4x o		
İhtiyaç		o		
İş		3x o		
İş Fırsatı		6x o		3x o
İş Gücü		o		
İş Yeri		2x o		o
Kaynak		6x o		3x o
Maden		5x o		

Tablo 16

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Madencilik			4x○		○	○
Nüfus	○		22x○		5x○	3x○
Para						○
Piyasa			○			
Sanayi			20x○	○		3x○
Sanayileşme			○			
Satma			○			
Sektör			○			
Tarım			36x○	○	○	○
Tarım Ürünü			○			
Tarla			○			
Ticaret			8x○			3x○
Toprak			10x○		○	2x○
Turizm			6x○	○	2x○	3x○
Ulaşım			13x○	○	2x○	2x○
Üretici			○			
Üretim			3x○		○	
Ürün			9x○			
Verimlilik			4x○			
Yatırım			○			
Yeraltı Kaynakları						○
Zarar			2x○			
Zam			2x○			

Doğrudan ●
 Dolaylı ○

Tablo 16’da görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) bölümü incelediğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet ve nüfus* kavramları dolaylı olarak şu şekilde sunulmaktadır (Şahin, 2018,63):

“Yaşadığımız yer ve çevresinin yeryüzü şekillerinin neler olduğunu harita üzerinde açıklamayı,” (Doğal ortam/çevre)

“Yaşadığımız çevrede görülen iklimin insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantımızdan örnekler vererek açıklamayı,” (Ekonomik faaliyet)

“Yaşadığımız yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkisini,” (Nüfus)

Öte yandan *hazırlık soruları* (HS) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *arz, bankacılık, çalışmak, çiftçi, doğal ortam /çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik kriz, enerji, fabrika, fiyat, geçim, gelir, hammadde, hasat, hayvancılık, hizmet, ihtiyaç, iş, iş fırsatı, iş gücü, iş yeri, kaynak, maden, madencilik, nüfus, piyasa, sanayi, sanayileşme, satma, sektör, tarım, tarım ürünü, tarla, ticaret, toprak, turizm, ulaşım, üretici, üretim, ürün, verimlilik, yatırım, zarar ve zam* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“...Sel afeti olmasıyla birlikte arzda müthiş bir daralma oldu...” (s.87) (Arz)

“...Ticari faaliyetler bankacılık, eğitim, sağlık gibi hizmet sektörü kollarını ön plana çıkarır...” (s.78) (Ticaret, bankacılık, sektör)

“...Burada çalışarak gelir elde eder ve geçimlerini sağlar...”(s.80) (Çalışmak, gelir, geçim)

“...Ürünlerini toplayamayan çiftçiler ekonomik olarak zarar görür...” (s.90) (Ürün, çiftçi, ekonomi, zarar)

“...Bulunduğum çevre düz bir alana sahip olduğu için ulaşım rahatlıkla yapılabilmektedir...” (s.78) (Doğal ortam/ çevre, ulaşım,)

“...İlman iklim, insanların yaşamlarını ve ekonomik faaliyetlerini olumlu olarak etkilemektedir...” (s.76) (Ekonomik faaliyet)

“...Üretici, ürünlerini satamadığı için ekonomik sıkıntılar yaşar...” (s.88) (Üretici, ürün, satma, ekonomik kriz)

“...İnsanlar içme suyu ihtiyacını karşılamak, tarım alanlarını sulamak ve enerji üretmek için barajlar yapar...” (s.80) (İhtiyaç, tarım, enerji, üretim)

“...Depremlerin olduğu yerlerde büyük maddi hasarlar meydana gelir ve sanayi tesisleri zarar görür. Bunun sonucunda toplumda iş gücü ve enerji kaybı olur...” (s.87) (Sanayi, iş gücü, enerji)

“...Bu yüzden bu çevrede ayçiçeği yağı fabrikaları kurulmuştur...” (s.74) (Doğal ortam /çevre, fabrika)

“...Dolayısıyla fiyatlar bir miktar arttı. Fakat zararın boyutu bu şekilde devam ederse fiyatlar daha da yükselir...” (s.87) (Fiyat, zam, zarar)

“...Sanayi: Sanayi tesisleri genellikle ulaşımın kolay olduğu, ham madde temininin zor olmadığı yerlere kurulur...” (s.78) (Sanayi, Fabrika/ tesis, ulaşım, ham madde)

“...Hasat yeni başlamıştı zaten. Yetişmiş ürünü bile toplayacak durumda değiliz...” (s.88) (Hasat, tarım ürünü)

“...İklim; ulaşım, tarım, giyim, hayvancılık, turizm, konut tipi, beslenme ve bitki örtüsünü etkiler...” (s.73) (Ulaşım, tarım, hayvancılık, turizm)

“...Hizmet Sektörü: Hizmet sektörünün geliştiği yerlerde eğitim ve sağlık kurumları ile turistik tesisler daha fazla olduğundan iş imkânları da fazladır...” (s.78) (Hizmet, sektör, iş imkanı)

“...İnsanlar işlerine, öğrenciler okullarına gidemez. İş ve okul hayatı bu durumdan olumsuz etkilenir...” (s.88) (İş, iş hayatı)

“...Konutlar ve iş yerleri sel sonucu zarar görebilir...” (s.88) (İş yeri)

“...Tarım: İklimin ılıman, yeryüzü şekillerinin düz, su kaynaklarının yeterli olduğu yerlerde tarım daha fazla gelişmiştir...” (s.77) (Tarım, kaynak)

“...Madencilik: Yer altında bulunan madenlerin çıkarıldığı alanlarda iş imkânları artmaktadır Petrolün çıkarıldığı Batman, taş kömürünün çıkarıldığı Zonguldak, linyit kömürünün çıkarıldığı Soma (Manisa) ve Elbistan (Kahramanmaraş), demir madeninin çıkarıldığı Divriği (Sivas) ve Hekimhan (Malatya) ülkemizde madencilığın geliştiği yerlerden bazılarıdır...” (s.78) (*Madencilik, iş imkanı, maden*)

“...Biz piyasaya ürün veremiyoruz. Hasat yeni başlamıştı zaten...” (s.78) (*Piyasa, hasat*)

“...Dünya nüfusunun son yıllarda hızla çoğalması ve sanayileşme süreciyle birlikte çevre sorunları artmıştır...” (s.73) (*Nüfus, sanayileşme*)

”...Tarlalar aşırı sulanmamalıdır...” (s.85) (*Tarla*)

“...Erozyon sonucunda toprağın verimli olan üst kısmı başka yerlere taşınır...” (s.84) (*Toprak, verimlilik*)

“...Bu durum Akdeniz ve Ege kıyılarına turizm yatırımı yapılmasını sağlamış ve yaz turizmi geliştirmiştir...” (s.73) (*Yatırım, turizm*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE) bölümü incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait ekonomik faaliyet, sanayi, tarım, turizm, ulaşım kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Şahin, 2018):

“Yaşadığınız çevrede görülen iklim özelliklerinin insanların günlük yaşamlarına ve faaliyetlerine etkisini araştırınız.” (s.74) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*)

“Aşağıdaki Tabloya doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnek yazınız.

Turizm Sanayi...” (s. 80) (*Turizm, Sanayi*)

“İklim, aşağıda verilen faaliyetleri nasıl etkilemektedir? Düşüncelerinizi örnek vererek yazınız.

Ulaşım ...Tarım” (s.74) (*Ulaşım, Tarım*)

Görseller (G) bölümü incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait fabrika, hayvancılık, madencilik, nüfus, tarım, toprak, turizm, ulaşım ve üretim kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Bkz. Görsel):



Fotoğraf 12. Fabrika

Sanayinin gelişmesini sağlamak amacı ile büyük şehirlerin çevresine fabrikalar kurulmaktadır; bu fabrikalar insanlara gelir elde etmeleri bağlamında iş imkânı sağlamaktadır.



Fotoğraf 13. Hayvancılık

Meraların (otlak) yaygın olduğu, özellikle Erzurum- Kars bölgesinde hayvancılık bölgenin en önemli ekonomik faaliyetlerindendir.



Fotoğraf 14. Madencilik

Yer altı kaynaklarının bulunduğu yerlerdeki madencilik faaliyetleri insanlara iş imkânı sağlamaktadır.



Fotoğraf 15. Az nüfuslu yer

Yer şekillerin engebeli olduğu yerlerde ekonomi faaliyetlerin kısıtlı olması, iş imkânının az olmasından dolayı nüfusta azdır.



Fotoğraf 16. Yoğun nüfuslu yer

İnsanlar su kaynaklarının bol olduğu yerlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir; fotoğrafta görüldüğü gibi su kaynaklarının bulunduğu yerlerde nüfus fazladır.



Resim 2. Tarım faaliyeti

Nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden biri olan tarım, özellikler verimli ovaların bulunduğu yerlerde yapılmaktadır.



Fotoğraf 17. Turizm-otel

Turizmi geliştirmek için yaz turizmine elverişli alanlarda insanların tatil yapacakları oteller yapılmaktadır.



Fotoğraf 18. Gelişmiş ulaşım ağı

Ulaşım faaliyetlerinin geliştiği yerlerde nüfusta fazla olmaktadır.



Fotoğraf 19. Ayçiçeği yağı üretimi

Ekonominin ilk basamağını *üretim* aşaması oluşturmaktadır; bu bağlamda üretimle ilgili ayçiçeği yağı üretimine ilgili görselde yer verilmektedir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümü incelediğinde ekonomi okuryazarlığına ait doğal ortam/ çevre, fabrika, hayvancılık, iş fırsatı, iş yeri, kaynak, madencilik, nüfus, para, tarım, ticaret, toprak, turizm, ulaşım ve yer altı kaynakları kavramları dolaylı olarak şu şekilde sunulmaktadır (Şahin, 2018):

“İnsanların doğal ortamı değiştirip ondan yararlandığı durumlara çevrenizden örnekler veriniz.” (s.94) (*Doğal ortam/çevre*)

“İklim ve yeryüzü şekillerinin uygun olduğu yerlere fabrikalar daha çok yapılır. İş imkânları buralarda fazla olduğu için insanlar yerleşim yeri olarak fabrikaların kurulduğu alanları tercih ederler.” (s.93) (*Fabrika, iş imkânı*)

“Erzurum ve Kars çevresinde bozkır alanlar geniş olduğu için insanlar buralarda büyükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır.” (s.91) (*Hayvancılık*)

“Sanayi ve ticaretin geliştiği yerlerde, iş imkânları fazla olduğundan nüfus da fazladır.” (s.91) (*Sanayi, ticaret ve iş imkânı nüfus*)

” Konutlar ve iş yerleri yıkılır.” (s.94) (*İş yeri*)

“Su kaynaklarının bol olduğu yerler insanlar tarafından yerleşim alanı olarak daha çok tercih edilir.” (s.91) (Kaynak)

“(s.92) (Tarım)

(s.92) (Toprak)

“Turizmin gelişmiş olması” (s.92) (Turizm)

“İklimin aşağıdaki Tabloda verilen durumları etkileyip etkilemediğini örnekteki gibi belirtiniz.”

Yer altı kaynaklarını

Tarım faaliyetlerini

Hayvancılık faaliyetlerini

Ülkenin para birimini

Ulaşım faaliyetlerini” (s.92) (Yer altı kaynakları, tarım, hayvancılık, para, ulaşım)

“Aşağıdaki Tabloda verilen özelliklere sahip yerlerde nüfusun “az” ya da “fazla” olduğunu örnekteki gibi işaretleyerek gösteriniz.

Su kaynaklarının bol olması

Toprağın verimsiz olması

Sanayinin gelişmiş olması

İş imkânlarının kısıtlı olması...” (s.92) (Kaynak, toprak, sanayi, iş imkânı)

“8. İklim özellikleri aşağıda verilen insan faaliyetlerinden hangisini etkilemez?

A) Hayvancılık

B) Madencilik

C) Tarım

D) Turizm” (s.94) (Hayvancılık, madencilik, tarım, turizm)

4.2.2.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı teknoloji kullanımının toplum üzerindeki etkisi, sanal ortamdaki güvenilirliğin ekonomiyi de etkilemesinden dolayı yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenerek; analizlerine Tablo 17’de yer verilmektedir.

Tablo 17

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Ekonomi Okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			10x○	○		2x○
Banka			2x○			○
Ekonomi			○			
Hizmet			2x○			
Kredi Kartı			9x○		○	4x○
Mal			2x○			
Müşteri			○			
Ödeme			3x○			○
Para Kazanmak						○
Satın Alma			3x○			
Ürün			4x○			○
Vergi			○			

Doğrudan ●
 Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) ve *hazırlık soruları* (HS) bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Öte yandan *okuma metinleri* (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *alışveriş, banka, ekonomi, hizmet, kredi kartı, mal, müşteri, ödeme, satın alma, ürün ve vergi* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“...Alışveriş yaptığımız sitelere ödeme esnasında aktardığımız kişisel bilgilerin kötüniyetli kişilerin eline geçmemesi gerekir. Az bilinen alışveriş sitelerinden ziyade herkesin sıklıkla kullandığı, bilinen sitelerden mesafeli alışveriş yapmak daha güvenlidir...” (s.103) (*Alışveriş, ödeme*)

“...Kredi kartınızı mesafeli alışverişte kullanırken sizden aşağıdaki görsellerde verilen bilgiler istenecektir...” (s.102) (*Kredi kartı, alışveriş*)

“...Kredi kartı ile yapılan mesafeli alışverişlerde kullanıcı bilgileri güvenlik amacıyla bankaların sistemleri tarafindandöğrulanır...” (s.102) (*Kredi kartı, alışveriş, banka*)

“...Bilimsel kitaplar belli bir konu hakkında (uzay, tıp, mühendislik, ekonomi, hukuk vb.) konunun uzmanı kişiler tarafından yazılmış bilgi kaynaklarıdır...” (s.110) (*Ekonomi*)

“...Mal ve hizmetler hakkında bilgi edinme...” (s.99) (*Mal, hizmet*)

“...Mal veya hizmet satın alma...” (s.99) (*Mal, hizmet, satın alma*)

“...İnsanlar artık vergi dairelerine gitmeden vergisini ödeyebilmekte...” (s. 97) (*Vergi, ödeme*)

“...Günümüzde insanlar fiziki olarak ürünlere dokunup satın almak yerine Genel Ağ üzerinden alışveriş sitelerine girerek istedikleri ürünü sipariş etme olanağına sahiptir...” (s. 103) (*Ürün, satın alma, alışveriş, ürün*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *alışveriş* kavramı “*Mesafeli alışveriş, güvenli Genel Ağ kullanımı, kimlik hırsızlığı ve sosyal ağ kullanımı konularında uyulması gereken güvenlik kuralları nelerdir?*” (Şahin, 2018, s. 105) şeklinde dolaylı olarak yer almaktadır.

Görsel (G), bölümü incelediğinde ise sanal alışverişini kolaylaştıran ödeme sistemi olması bağlamında ekonomi okuryazarlığına ait *kredi kartı* görseli dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Bkz. Görsel).



Fotoğraf 20. Kredi kartı

Kredi kartı gerek mesafeli alışverişte gerekse ekonomik hayatta yaygın olarak kullanılan ödeme araçlarındandır.

Öğrenme alanı sonunda yer alan *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *alışveriş, banka, kredi kartı, para, ödeme, ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Şahin,2018):

“.....gelişmesi ile birlikte insanlar istedikleri yerden alışveriş yapabilme imkânına kavuşmuştur.” (s.113) (*Alışveriş*)

“8. Aşağıdakilerden hangisi Genel Ağ üzerinden mesafeli alışveriş yaparken dikkat etmemiz gereken durumlardan biri değildir?

A) Güvenilir ve herkesin bildiği sitelerden alışveriş yapmak

B) Kredi kartının kaybolması durumunda bankaya bilgi vermek

C) Kredi kartı bilgilerimizi tanımadıklarımızla paylaşmak

D) Güvenli ödeme sistemlerini kullanmak” (s.116) (*Kredi kartı, banka, ödeme*)

“1. Aşağıdakilerden hangisi insanların buluş yapmasını sağlayan temel sebeplerden biri değildir?...

D)Para kazanma isteği” (s.115) (*Para*)

“Sanal ortamda bedava teklif edilen değerli ürünleri kazanmak için çaba göstermeliyiz.” (s.116) (Ürün)

4.2.2.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) öğrenme alanı ekonomik faaliyetlerin ülkemizin kalkınmasındaki önemini, bu faaliyetlere bağlı olarak oluşan meslekleri, ekonomik faaliyetlerin insan yaşamına etkisini, ekonominin temel döngüsü olan üretim, dağıtım ve tüketim kavramlarını öğrenciye kazandırmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda yer kavramlar ekonomi okuryazarlığı açısından analizler edilmiş, analizler Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş		•	14x•	3x•	2x•	5x•
Alışveriş listesi			•			
Arıcılık			5x•	•	2x•	
Avcılık			2x•			
Balıkçılık			3x•			
Banka			3x•			
Bankacılık			3x•			•

Tablo 18

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Bilinçli Tüketici	•		4x•	3x•		4x•
Borç/			•			
Borçlanma						
Bütçe			2x•			2x•
Çalışkan			•			
Çalışmak			8x•			•
Çiftçi			9x•			
Dağıtım	2x•		11x•	4x•	2x•	4x•
Dayanıklı Tüketim Malı			•			
Dayanışma			•			
Değer			3x•			
Doğal ortam/Çevre	3x•	•	5x•	5x•		3x•
Döviz			3x•			
Ekonomi			11x•			•
Ekonomik Faaliyet	3x•	2x•	16x•	10x•		6x•
E-ticaret			•			
Enerji			2x•			
Etiket			6x•	•		
Fabrika			16x•	3x•	•	2x•
Fiş veya Fatura			5x•	3x•	•	•
Firma			•			
Fiyat			8x•	3x•		
Garanti Belgesi			4.x•	•	•	•
Garanti Süresi			2x•			•
Geçim			12x•			•
Gelir			9x•			
Geri Dönüşüm			2.x•			
Girişimci		•	16x•			•
Hak			7x•			•
Hammadde			8x•			
Harcama			2x•			
Hasat			4x•			
Hayvancılık			18.x•	3x•	3x•	4x•

Tablo 18

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Hizmet			40x●	●	2x●	●
İade etmek			●			
İhtiyaç	●	●	43x●	●		2x●
İhtiyaç Listesi			6x●	2x●		●
İnsan gücü			●			
İstek			9x●			
İş			16x●	3x●		2x●
İşçi			6x●			
İş İmkânı			4x●			
İş Yeri			4x●			
İthalat			2x●			
Kalite			●			
Kar			●			
Kaynak			6x●			2x●
Kazanç			4x●			●
Kullanım			●			
kılavuzu						
Kusurlu Mal			3x●			●
Lokanta			●			
Maden			19x●			
Madencilik			4x●	●	●	3x●
Mağaza						●
Mal			34x●			●
Market		●	9x●	3x●		2x●
Meslek	●		20x●	4x●		5x●
Nüfus			5x●			
Ödeme			6x●			
Para			6x●			●
Pazar			6x●		●	
Pazarlama			●			
Reklam			5x●			
Ormancılık			11x●	2x●	●	2x●
Sanayi			33x●	●	2x●	4x●
Satıcı			15x●	●		
Satın alma		2x●	38x●	6x●		8x●
Satış			22x●	2x●		
Satma			17x●			
Sektör			●			
Sorumluluk			●			

Tablo 18

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Son Kullanma Tarihi			7x●			2x●
Taksit			3x●			
Talep			3x●			
Tarım			23x●	●	4x●	5x●
Tarım Ürünü			10x●			
Tarla			7x●	●		●
Tezgâh			3x●			
Ticaret			7x●	●	●	●
Toplayıcılık			2x●			
Toprak			9x●			●
TSE			●			●
Turist			8x●			
Turizm			20.x	2x●	3x●	4x●
Tüccar			2x●			
Tüketici			25x●			●
Tüketici Hakkı	●		5x●			●
Tüketici Hakkı Mahkemesi			●			
Tüketim	2x●	●	16x●	6x●	7x●	●
Ulaşım			11x●			2x●
Ücret			4x●			
Üretici			4x●			
Üretim	2x●		54x●	4x●	3x●	9x●
Üretim Yeri			●			
Ürün	2x●	●	58x●	5x●	●	11x●
Vergi			●			
Verimlilik			●			●
Yenilikçi Fikir	●		4x●	3x●		2x●
Zarar			●			
Doğrudan						●
Dolaylı						○

Neler öğreneceğiz? (NÖ) bölümü öğrencilere öğrenme alanı ile ilgili ön bilgilerin verildiği bölümdür. Tablo 18’de görüldüğü gibi ekonomi okuryazarlığına ait *bilinçli tüketici, dağıtım, doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, hak, ihtiyaç, meslek, ürün, üretim, tüketim, tüketici hakkı, tüketim, üretim, ürün ve yenilikçi fikir* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“...Bilinçli bir tüketici olarak haklarımızı kullanmayı öğreneceğiz.” (117) (*bilinçli tüketici, tüketici hakkı*)

“...Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz etmeyi,” (s.117) (*ihtiyaç, ürün, üretim, dağıtım, tüketim*)

“...Üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirmeyi...” (117) (*İhtiyaç, ürün, ürün, dağıtım, tüketim, yenilikçi fikir*)

“...Yaşadığımız yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz etmeyi...” (s.117) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*)

“...Yaşadığımız yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı gelişen meslekleri tanımayı,” (s.117) (*Doğal ortam/çevre, meslek*)

Hazırlık soruları (HS) bölümü öğrencinin konuya hazırlanmasında önemli bir yere sahiptir; ekonomi okuryazarlığına dair *alışveriş, doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, girişimci, ihtiyaç, market, satın alma, tüketim ve ürün* kavramları doğrudan şu şekil verilmektedir (Şahin, 2018):

“Ailenizle gıda alışverişine gittiğinizde satın aldığınız ürünlerde nelere dikkat edersiniz?” (S.144) (*Alışveriş, satın alma, ürün*)

“Yaşadığımız yer ve çevresindeki kişiler ihtiyaçlarını nasıl karşılamaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” (118) (*Doğal ortam, ihtiyaç*)

“Aile büyükleriniz hangi ekonomik faaliyetlerle uğraşmaktadır? Bu ekonomik faaliyetlerin yaşantınıza etkisi nedir?” ? (s.131) (*Ekonomik faaliyet*)

“Girişimci kavramını daha önce duydunuz mu? Sizce bu kavramın anlamı nedir?” (s.138) (*Girişimci*)

“Yaşadığımız yer ve çevresindeki kişiler ihtiyaçlarını nasıl karşılamaktadır?” (s.118) (*Doğal ortam/çevre, ihtiyaç*)

“Marketten satın aldığımız bir paket makarna hangi aşamalardan geçtikten sonra tüketime hazır hâle gelmektedir?” (s.135) (*Market, satın alma, tüketim*)

Okuma metni (OM) bölümü ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelendiğinde; *alışveriş, alıveriş listesi, arıcılık, avcılık, balıkçılık, banka, bankacılık, bilinçli tüketici, borç/borçlanma, bütçe, çalışkan, çalışmak, çiftçi, dağıtım, dayanıklı tüketim malı, dayanışma, değer, doğal ortam/çevre, döviz, ekonomi, ekonomik faaliyet, enerji, e-ticaret, etiket, fabrika, fiş veya fatura, firma, garanti belgesi, garanti süresi, geçim, gelir, geri dönüşüm, girişimci, hak, hammadde, harcama, hasat, hayvancılık, hizmet, iade etmek, ihtiyaç, ihtiyaç listesi, insan gücü, istek, iş, işçi, iş imkanı, işyeri, ithalat, kalite, kar, kaynak,*

kazanç, kullanım kılavuzu, kusurlu mal, maden, madencilik, mağaza, mal, market, meslek, nüfus, ödeme, para, pazar, pazarlama, reklam, ormancılık, sanayi, satıcı, satın alma, satış, sorumluluk, son kullanma tarihi, taksit, talep, tarım, tarım ürünü, tezgah, ticaret, toplayıcılık, toprak, TSE, turist, turizm, tüccar, tüketici, tüketici hakkı, tüketici hakkı mahkemesi, tüketim, ulaşım, ücret, üretici, üretim, üretim yeri, ürün, vergi, verimlilik, yenilikçi fikir ve zarar kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (Şahin, 2018):

“...Turistler ülkemizde kaldıkları süre içinde ihtiyaçlarını karşılarken alışveriş yapar ve ülkemize döviz bırakırlar...” (s.123) (*Turist, ihtiyaç, alışveriş, döviz*)

“...Alışverişe çıkmadan önce evde alışveriş listesi hazırlar. Bu listeye önce ihtiyaçlarını daha sonra isteklerini yazar...” (s.147) (*Alışveriş, alışveriş listesi, ihtiyaç, istek*)

“...Hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde veterinerlik, besicilik, arıcılık, kasaplık, balıkçılık, dericilik, ipek böcekçiliği ve çobanlık gibi meslekler gelişme göstermiştir...” (s.127) (*Hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, meslek*)

“...İnsanlar eski çağlarda beslenme ihtiyacını doğadaki meyve ve sebzeleri toplayarak veya hayvanları avlayarak karşılamışlardır. Nüfusun zaman içerisinde artması ve olumsuz iklim koşulları gibi nedenlerden dolayı meyve ve sebzeleri toplamak, hayvanları avlamak veya mağaralarda yaşamak insanların ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir...” (118) (*İhtiyaç, toplayıcılık, avcılık, nüfus*)

“...Ali Amca uzun emeklerle baktığı hayvanlarını sattıkça kazandığı parayı, bankaya yatırır. Bankaya gittiği zaman da hayvanlarını orada tanıştığı arkadaşlarına emanet eder...” (s.132) (*Satma, kazanç, para, banka*)

“...Sağlık, eğitim, ulaşım ve bankacılık alanında insanlar iş bularak çalışmaya başladı ve bu alanlarda kazandıklarıyla diğer ihtiyaçlarını karşıladı...” (S.124) (*Ulaşım, bankacılık, iş, çalışmak, kazanç, ihtiyaç*)

“...Bilinçli bir tüketici bu haklarını bilir ve kullanır. Ambalajlı gıda ürünlerinin üzerinde üretim ve son kullanma tarihleri yazar...” (s.145) (*Bilinçli tüketici, tüketici hakkı, ürün, üretim, son kullanma tarihi*)

“...Malı satan veya hizmeti sağlayan kişi, cayma süresi içinde tüketiciden herhangi bir ödeme yapmasını veya tüketiciyi borç altına sokan bir belge vermesini talep edemez...” (s.146) (*Mal, satıcı, hizmet, tüketici, ödeme, borç, talep*)

“...Satın alacağı ürünün fiyatının bütçesine uygun olup olmadığına dikkat eder. Aile bütçesini aşmayacak şekilde hareket eder. Alacağı mal veya hizmetlerin kaliteli ve uygun fiyatlı olmasına dikkat eder...” (s.147) (*Satın alma, ürün, fiyat, bütçe, mal, hizmet*)

“...Çalışkandır...” (s.140)

“...İnsanlar sanayi tesislerinde çalışarak geçimlerini sağlar...” (s.122) (*Sanayi, çalışmak, geçim*)

“...Tarımsal üretim yapan ve geçimini tarımla sağlayan kişilere çiftçi denir. Çiftçiler tarafından yetiştirilen tarım ürünleri market, manav ve pazar aracılığıyla bizlere ulaştırılır...” (120) (*Tarım, üretim, geçim, çiftçi, tarım ürünü, pazar*)

“...Bir malın üretimi, dağıtımı ve tüketimi birbirini tamamlayan unsurlardır...” (s.136) (*mal, üretim, dağıtım, tüketim*)

“...Dayanıklı tüketim mallarını satın aldıktan sonra garanti belgelerini satıcıya onaylatır...” (s.147) (*Dayanıklı tüketim malı, satın alma, garanti belgesi*)

“...İnsanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma oldukça güçlüydü...” (s.133) (*Dayanışma*)

“...Ürünlere sosyal medyadan ve Genel Ağ’daki satış sitesinden ilgi büyük. Öyle ki, kilimleri değer kazanan Sarıbeyler köyündeki kadınlar yeniden tezgâhlarının başına geçti...” (s.139) (*ürün, satış, değer, tezgâh*)

“...Yaşadıkları çevrede yapılan ekonomik faaliyetler kişilerin meslek seçimi üzerinde etkilidir...” (s.127) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, meslek*)

“...Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte hizmet sektörü ülke ekonomisinde önemli bir konuma gelir...” (s.124) (*Sanayi, hizmet, ekonomi*)

“...Üretim yaparken lazım olan ham madde, ulaşım, enerji ve insan gücünü göz önünde bulundurur. İnsanların, sunacağı hizmete kolaylıkla ulaşabilmesini hedefler...” (s.140) (*üretim, hammadde, ulaşım, enerji, insan gücü, hizmet*)

“...Yasin Sert’in Balıkesir’in Sarı beyler köyünde yaşayan 71 yaşındaki Faize Yoldaş’la tanışmasıyla hayata geçen iş fikri, Girişimci İş adamları Vakfı (GİV) 5. Girişimcilik Ödülleri kapsamında e-ticaret girişim ödülünü aldı...” (s.138) (*Girişimci, iş, e-ticaret*)

“...Satışa sunulan malların üzerine satış fiyatını gösteren etiket konulması zorunludur...” (s.148) (*Satış, mal, fiyat, etiket*)

“... “Ağaç, maden, tarım ürünleri, toprak, bitki gibi ham maddeler işlenerek fabrikalarda çeşitli ürünler üretilir.” (121) (*Maden, tarım ürünü, toprak, hammadde, fabrika, ürün, üretim*)

“...Satın aldığı ürünün veya yararlandığı hizmetin fişini alır...” (s.148) (*Satın alma, ürün, hizmet, fiş veya fatura*)

“...O da irtibatlı olduğu tohum firmalarından bize lavanta tohumu getirdi...” (s.141) (*Firma*)

“...Garanti belgesinin onaylanarak tüketicie verilmesi sorumluluğu, satıcıya aittir. Garanti süresi, malın teslim alındığı tarihten itibaren en az iki yıldır...” (s.147) (*Garanti belgesi, tüketici, sorumluluk, satıcı, garanti süresi, mal*)

“Günümüzde sanayi faaliyetleri ülkeler için önemli bir gelir kaynağıdır.” (121) (*Sanayi, gelir*)

“...Geri dönüşümü önemseydiğim için çevre alanında bir şeyler yapmalıyım, diye düşündüm...” (s.139) (*Geri dönüşüm, doğal ortam/çevre*)

“...Üretilen malların ihtiyacı olan insanlar tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanmasına tüketim denir...” (s.135) (*üretim, mal, ihtiyaç, satın alma, harcama, tüketim*)

“...Üreticiler hasat mevsiminde ağaçlardan zeytinleri toplar...” (s.136) (*üretici, hasat*)

“...Hayvanların yetiştirilmesine, bakılmasına ve hayvanlardan elde edilen ürünlerin pazarlanmasına hayvancılık denir...” (s.120) (*ürün, pazarlama, hayvancılık*)

“...Malı satıcıya iade eder, mal için ödediği ücreti geri alır...” (s.146) (*Mal, satıcı, iade etme, ödeme, ücret*)

“...Filiz Hanım, evin temel ihtiyaçlarını karşılamak için her ay alışverişe çıkar. Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesini hazırlar. Filiz Hanım bu ay oğlu

Mehmet’le birlikte alışverişe çıktı ve hazırladığı listeye bakarak alışverişe başladı...” (S.144) (*İhtiyaç, alışveriş, ihtiyaç listesi*)

“...Ortak amaç ve çıkarlar doğrultusunda insanların güçlerini birleştirerek birlikte hareket etmelerine iş birliği denir...” (s.140) (*İş birliği*)

“...Orman işçileri; kereste üretmek amacıyla kesilen ormanları yeniden ağaçlandırır, ormanların bakımını üstlenir...” (s.128) (*İşçi*)

“...Girişimciler bu destek programından yararlanarak kendi işlerini kurabilir ve İnsanlara iş imkânı sağlayabilirler...” (S.140) (*Girişimci, iş, iş fırsatı/imkânı*)

“...İş yeri ve fuar gibi satış mekânları dışında yapılan satışlardır...” (s.146) (*İş yeri, satış*)

“...Üreticiler veya ithalatçılar sattıkları sanayi mallarının kullanım ömürleri boyunca bakım onarım ve servis hizmetlerini yürütecek yerler kurmakla yükümlüdür. (s.147) (*üretici, ithalat, satma, sanayi, mal, hizmet*)

Alacağı mal veya hizmetlerin kaliteli ve uygun fiyatlı olmasına dikkat eder. (s.147) (*Mal, hizmet, kalite, fiyat*)

“...Kâr elde etmek amacıyla yapılan alım satım işlemine ticaret denir...” (122) (*Kar, satın alma, satma, ticaret*)

“...İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri, su kaynakları ve nüfusun dağılışı ülkemizin farklı yerlerinde yapılan ekonomik faaliyetleri etkilemektedir...” (119) (*Kaynak, ekonomik faaliyet*)

“...Ambalajında, etiketinde veya kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaat edilen özelliklere aykırı olan, eksiklik içeren mal ve hizmetler ayıplı olarak kabul edilir...” (.146) (*Etiket, kullanım kılavuzu, satıcı, mal, hizmet, kusurlu mal [ayıplı]*)

“...Tarım, hayvancılık, sanayi, ormancılık ve madencilik faaliyetleri sonucu üretilen ürünler öncelikle ülkemizde yaşayan insanların ihtiyacı için kullanılır...” (122) (*Tarım, hayvancılık, sanayi, ormancılık, madencilik, üretim, ürün, ihtiyaç*)

“...Çiftçiler tarafından yetiştirilen tarım ürünleri market, manav ve pazar aracılığıyla bizlere ulaştırılır...” (120) (*Çiftçi, tarım ürün, market, pazar*)

“...Faize teyzeden çaput kilim dokumacılığının sorunlarını dinledim. İnsanların ihtiyaç duymadığı çaput kilimleri, modern tasarımlarla kullanılabilir, pazarlanabilir bir hâle getirebileceğimi düşündüm...” (s.139) (*İhtiyaç, pazarlama*)

“...Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici reklamlar ve ilanlar yapılamaz...” (s.147) (*Tüketici, mal, reklam*)

“...Tüketici, 7 gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin taksitle satış sözleşmesinden cayma hakkına sahiptir...” (s.146) (*Tüketici, ödeme, taksit, satış*)

“...Fabrikalarda üretilen salça, bisküvi, peynir gibi ürünlerin kamyonlarla marketlere taşınması, tarlada yetiştirilen sebze ve meyvelerin toplanarak araçlarla pazar yerlerine getirilmesi dağıtım faaliyetine örnektir...” (s.135) (*Fabrika, üretim, ürün, market, tarla, pazar, dağıtım*)

“...Alacağı ürünlerin üzerinde TSE damgası olmasına özen gösterir. TSE damgası, ürünlerin devlet tarafından koyulan kurallara uygun olarak üretildiğini gösterir...” (s.147) (*Satın alma, ürün, TSE damgası, üretim*)

“...Eğlenmek, dinlenmek, doğal güzellikleri ve tarihî mekânları görmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında gezintiye çıkan insanlara ise turist denir...” (s.122) (*Turist*)

“...Tüccarlar, üretim faaliyetleri sonucunda elde edilen malları üreticiden alıp tüketicilere satarlar...” (s.128) (*Tüccar, üretim, mal, üretici, tüketici, satma*)

“...Tüketici Hakları Hakem Heyetine başvurur. Başvuru esnasında bir dilekçe yazar, yetkililere satın aldığı ürünün ya da yararlandığı hizmetin fişini veya faturasını verir. Bu heyet il merkezlerinde valiliklerde, ilçe merkezlerinde ise kaymakamlıklarda bulunur...” (s.148) (*Tüketici hakları mahkemesi, satın alma, ürün, hizmet, fiş veya fatura*)

“...Üreticiler tarafından elde edilen malların, üretildiği yerden tüketiciler tarafından satın alınacağı yere çeşitli araçlarla taşınmasına dağıtım denir...” (s.135) (*üretici, mal, üretim yeri, tüketici, satın alma, dağıtım*)

“...Fişler sayesinde devletimiz, satılan ürün veya yararlanılan hizmetten elde edilen paranın vergisini satıcıdan almaktadır...” (s.148) (*Fiş veya fatura, satma, ürün, hizmet, para, vergi, satıcı*)

“...Toplumsal ilgisini çekecek, isteklerine uygun veya ihtiyacını karşılayabilecek yenilikçi bir fikir geliştiriniz...” (s.143) (*istek, ihtiyaç, yenilikçi fikir*)

“...KAPATIYORUZ ZARARINA SATIŞLAR BAŞLADI...” (s.147) (*Zarar, satış*)

Öte yandan *Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE)* bölümünde *alışveriş, arıcılık, bilinçli tüketici, dağıtım, doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, fabrika, fiş ve ya fatura, garanti belgesi, hak, hayvancılık, hizmet, ihtiyaç, ihtiyaç listesi, iş, iş birliği, tüketim, üretim, ürün, madencilik, market, meslek, ormancılık, sanayi, satıcı, satın alma, satış, tarım, tarla, ticaret, turizm, tüketici, tüketim, üretim, ürün ve yenilikçi fikir* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesi hazırlamanın başka ne gibi avantajları olabilir? Sizin de aile büyükleriniz alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesi hazırlıyor mu? Bilinçli tüketici kavramını daha önce duydunuz mu? Sizce bilinçli tüketiciler alışveriş esnasında nasıl davranır?” (s.145) (*Alışveriş, ihtiyaç listesi, bilinçli tüketici*)

“...Muğla, Ordu, Kars ve Hakkâri’de arıcılık faaliyetlerinin yapılması...” (s.126) (*Arıcılık*)

“Aşağıda temel ihtiyaçlarımızı karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarından bazıları verilmiştir...” (S.137) (*İhtiyaç, ürün, üretim, dağıtım, tüketim*)

“Çevrenizde yapılan ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri nedir?” (s.134) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, nüfus*)

“...Hakan Bey marketten etiket fiyatı 8 TL olan peynirden almıştır... Marketten aldığı fişi kontrol ettiğinde peynirin fiyatının fişte 10 TL yazdığını görmüştür. Hakan Bey’in yerinde olsaydınız ne yapardınız?” (s.148) (*Market, satın alma, etiket, fiş, fiyat*)

“...Fabrikalarda paketlenen ürünler araçlarla satış yerlerine ulaştırılır...” (s.137) (*Fabrika, ürün, satış*)

“...Bunun üzerine Serkan Bey garanti belgesi ve faturayla birlikte ürünü satın aldığı yere gitmiştir...” (s.148) (*Garanti belgesi, fiş veya fatura, satın alma*)

“...Bu durumda tüketici aşağıdaki haklardan birini kullanabilir...” (s.146) (*Tüketici, hak*)

“...Ülkemizin iç kısımlarında küçükbaş hayvancılığın yapılması...” (s.126) (*Hayvancılık*)

“...Yasin Sert’in iş fikri insanlar tarafından neden bu kadar ilgi görmüştür?” (s.139) (*İş*)

“...Bir ekonomik faaliyet seçiniz. Seçtiğiniz ekonomik faaliyetle ilgili üretim, dağıtım ve tüketim yönelik yeni fikirler geliştiriniz. Fikir geliştirme sürecinde arkadaşlarınız, aileniz, akrabalarınız ve öğretmenlerinizle iş birliği yapınız...” (s.141) (*Ekonomik faaliyet, üretim, dağıtım, tüketim, yenilikçi fikir, iş birliği*)

“Tarım, hayvancılık, ormancılık, sanayi, ticaret, turizm, madencilik ve hizmet sektörüne bağlı olarak gelişen mesleklerin neler olduğunu defterinize Tablo hâlinde yazınız.” (s.130) (*Tarım, hayvancılık, ormancılık, sanayi, ticaret, turizm, madencilik, hizmet, sektör, meslek*)

“...Marketten satın aldığımız yumurtaları omlet yaparak veya haşlayarak tüketebiliriz...” (S.137) (*Market, satın alma, tüketim*)

“...Serkan Bey’in aldığı televizyon 6 ay sonra arızalanmıştır. Bunun üzerine Serkan Bey garanti belgesi ve faturayla birlikte ürünü satın aldığı yere gitmiştir. Ancak satıcı Serkan Bey’in sorunuyla ilgilenmemiştir. Serkan Bey’in yerinde olsaydınız ne yapardınız?” (s.148) (*Garanti belgesi, fiş veya fatura, satın alma, satıcı*)

“...Domatesler tarladan toplanır...” (S.137) (*Tarla*)

“...Fabrikalarda üretilen ürünlerin çeşitli araçlarla yapılır ve tüketicilere ulaştırılması sağlanır...” (S.149) (*Fabrika, üretim, ürün, tüketici*)

Görseller (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili; *alışveriş, arıcılık, dağıtım, fabrika, fiş veya fatura, garanti belgesi, hayvancılık, hizmet, madencilik, pazar, ormancılık, sanayi, tarım, ticaret, turizm, tüketim, üretim ve ürün* görsellerine doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Bkz. Görsel):



Fotoğraf 21. Alışveriş yaparken

Tüketim ağının bir parçası olan alışveriş kavramının görseline yer verilmiştir.

Ekonominin temelindeki üretim, dağıtım ve tüketim döngüsünün *tüketim* basamağı yukarıdaki görselle somutlaştırılmaktadır.



Fotoğraf 24. Madencilik faaliyeti

Ekonomik faaliyetlerin bir kolunu oluşturan madencilik sektörü görselle betimlenmektedir.



Fotoğraf 25. Hizmet sektöründe öğretmenlik mesleği

Hizmet sektörü ekonomik faaliyetlerin soyut kalan bir kolu olmasından dolayı bu görselle somut hale getirilmektedir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümü ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelendiğinde; alışveriş, bankacılık, bilinçli tüketici, bütçe, çalışmak, dağıtım, tüketici hakkı, ekonomi, ekonomik faaliyet, fabrika, Fiş ve ya fatura, garanti belgesi, geçim, girişimci, hak, hayvancılık, hizmet ulaşım, meslek, üretim, tüketim, ihtiyaç, ihtiyaç listesi, iş, iş birliği, kaynak, kazanç, kusurlu mal, mağaza, madencilik, mal, market, meslek, para,

ormancılık, sanayi, sektör, son kullanma tarihi, tarım, tarla, ticaret, toprak, TSE, turizm, tüketici hakkı, tüketim, yenilikçi fikir, ulaşım, üretim, ürün, verimlilik ve yenilikçi fikir kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

- “...Bilinçli bir tüketici yalnızca alışveriş sırasında tüketici haklarına göre hareket eder...” (s.149) (*Bilinçli tüketici, alışveriş, tüketici hakkı*)
- “...Eğitim, sağlık, ulaşım ve bankacılık gibi faaliyet alanları sektörü içinde yer alır...” (s.149) (*Ulaşım, bankacılık*)
- “...Aile bütçesini aşacak şekilde alışveriş yapar...” (s.152) (*Bütçe, alışveriş*)
- “...Bir meslek edinen ve bu meslekte çalışan kişiler ülke ekonomisine katkıda bulunurlar...” (s.149) (*meslek, çalışmak, ekonomi*)
- “...Üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirirken iş birliği yapmanın önemi nedir?” (s.152) (*üretim, dağıtım, tüketim, yenilikçi fikir, iş birliği*)
- “Yaşadığınız yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetleri nelerdir?” (s.152) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*)
- “...Fabrikalarda üretilen ürünlerin çeşitli araçlarla Yapılır ve tüketicilere ulaştırılması sağlanır.”. (s.149) (*Fabrika, üretim, ürün, tüketici*)
- “...Alışverişten sonra fiş alır...” (s.152) (*Alışveriş, fiş veya fatura*)
- “...Garanti belgesini onaylatır...” (s.152) (*Garanti belgesi*)
- “...İnsanların geçimlerini sağlamak için sürekli olarak yaptıkları işe denir...” (S.149) (*Geçim, iş*)
- “...Aşağıda verilenlerden hangisi girişimcilerin özellikleri arasında yer almaz?” (s.151) (*Girişimci*)
- “...Bilinçli bir tüketici olarak haklarımızı kullanmak niçin önemlidir?” (s.152) (*Bilinçli tüketici, hak*)
- “...Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak gelişen meslekler nelerdir...?” (s.152) (*Tarım, hayvancılık, meslek*)
- “...hizmet...” (s.149)
- “...Ülkemizde tarım faaliyetlerinin yoğunlaştığı yerlerde aşağıda verilen mesleklerden hangisine daha fazla ihtiyaç duyulur?” (s.151) (*Tarım, meslek, ihtiyaç*)
- “...Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaç listesini hazırlayan ve alacağı ürünlerin kalitesine dikkat eden bir kişi için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?” (s.152) (*Alışveriş, ihtiyaç listesi, satın alma, ürün, kalite*)
- “...Doğal su kaynaklarının şişelere doldurulması...” (s.152) (*Kaynak*)
- “...İnsanların kazandıkları para ile konut satın alması...” (s.151) (*Kazanç, para, satın alma*)
- “...Ambalajı yırtık olan ürünleri satın alır...” (s.152) (*Kusurlu mal, ürün, satın alma*)
- “...Giyim mağazasına giderek satın aldığımız kazak ve pantolon gibi ürünlerin giyilmesi üretim faaliyetine örnektir...” (s.149) (*Mağaza, satın alma, ürün, üretim*)
- “Bir yerde madencilik faaliyetinin yapılması o çevrede yaşayan insanların sosyal hayatlarını nasıl değiştirir? (s.152) (*Madencilik, doğal ortam/çevre*)
- “...Bir mal üretirken yapmak önemlidir...” (s.149) (*Mal, üretim*)
- “...Bisküvi ve salçanın kamyonla markete taşınması...” (s.152) (*Market*)
- “Aşağıda verilen ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkilerini kutucuklara yazınız.

TARIM

HAYVANCILIK

SANAYİ VE TİCARET

TURİZM

ORMANCILIK

MADENCİLİK” (s.150) (*Tarım, hayvancılık, sanayi, ticareti turizm, ormancılık, madencilik*)

“...Buna göre aşağıda verilen illerimizden hangisinde sanayi faaliyetleri daha az gelişmiştir?” (s.151) (*Sanayi*)

“...Ürünlerin son kullanma tarihini kontrol eder...” (s.152) (*ürün, son kullanma tarihi*)

“...Buğdayın tarlaya ekilmesi...” (s.152) (*Tarla*)

“...Toprağın verimli olması...” (s.151) (*Toprak, verimlilik*)

“Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanlarıyla tamamlayınız. İfadelere uygun ekler getirebilirsiniz. ...TSE...” (s.149) (*TSE*)

“...İnsanların turizm faaliyeti için bütçe ayırması...” (S.151) (*Turizm, bütçe*)

4.2.2.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Etkin Vatandaşlık (EV) öğrenme alanında toplumun ihtiyacı doğrultusunda hizmet veren kurumlar, bu kurumların toplumsal yaşamdaki yeri, topluma katılım yolları, bu bağlamdaki hak ve sorumluluklarımızın öğrenciye kazandırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda *Etkin Vatandaşlık (EV)* öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir. Konuyla ilgili analiz Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			○			
Bağış			2x○			○
Borç/Borçlanma			○			
Bütçe			4x○			
Çalışan			○			
Çalışmak			○			
Ekonomi			○			
Fiyat			○			
Geçim			○			
Gelir			2x○			
Gider			○			
Hak			○			
Harcama			○			
Hesap			○			
Hizmet			3x○			
İhtiyaç			2x○			
Kalkınma			2x○			
Kazanç			○			
Mal			○			
Masraf			○			○
Para			○			
Pazar			○			
Sanayi			2x○			
Satın Alma			○			
Ulaşım			2x○			
Ücret			○			
Vergi			2x○			

Doğrudan ●
 Dolaylı ○

Tablo 19’da görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ), *hazırlık soruları* (HS), *pekiştirme soruları ve etkinliği* (PSE) ve *görseller* (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

Öte yandan *okuma metni* (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *alışveriş*, *bağış*, *borç/Borçlanma*, *bütçe*, *çalışan*, *çalışmak*, *ekonomi*, *fiyat*, *geçim*, *gelir*, *gider*, *hak*, *harcama*, *hesap*, *hizmet*, *ihtiyaç*, *kalkınma*, *kazanç*, *mal*, *masraf*, *para*, *pazar*, *sanayi*, *satın alma*, *ulaşım*, *ücret* ve *vergi* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Şahin, 2018):

“...İnsanlar uzaktaki akrabalarını ve arkadaşlarını ziyaret etmek, tatil yapmak, alışverişe çıkmak veya eğitim görmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitme ihtiyacı duyarlar...” (s.155) (*Alışveriş*)

“...Masrafları, çalışmalara destek veren üyelerin bağışlarıyla karşılanır...” (s.159) (*Masraf, bağış*)

“Vergi borcu öğrenme” (s.159) (*Vergi, borç*)

“...Belediye bütçesinin oluşturulması, vergi ve harç miktarlarının belirlenmesi belediye meclisinde karara bağlanır. Belediye encümeni ise bütçe ve hesapları

inceler, kimi mal ve hizmetlerin fiyatlarını saptar...” (s.166) (*Bütçe, vergi, hesap, mal, hizmet, fiyat*)

“...Çalışanları hizmetleri karşılığında herhangi bir gelir elde etmezler...” (s.159) (*Çalışan, hizmet, gelir*)

“...İnsanlar yaşamak, eğitim almak, sağlıklı bir yaşam sürmek, özel hayatlarının gizli tutulmasını istemek, konut sahibi olmak, geçimini sağlamak için çalışma gibi temel haklar sahiptir...” (s.167) (*Hak, geçim, çalışmak*)

“...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır...” (s.162) (*Hak, ekonomi*)

“...Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu gelir ve giderlerini denetler, genel bütçeyle ilgili son kararı verir...” (s.163) (*Bütçe, gelir, gider*)

“...Haftada en az bir kere toplanan ihtiyar meclisi köydeki işlerin önceliğini saptar, ortak işleri düzenler ve aylık köy harcamalarını inceler.” (s.166) (*Harcama*)

“...İnsanlar konut satın alarak veya kiralayarak barınma ihtiyaçlarını karşılamaktadır...” (s.157) (*satın alma, ihtiyaç*)

“...İlin eğitim, kültür, ulaşım, sanayi gibi alanlarda gelişip kalkınmasını sağlamak...” (s.164) (*Ulaşım, sanayi, kalkınma*)

“...Maddi kazanç sağlama amacı taşırlar...” (s.177) (*Kazanç*)

“...Bu amaçla para ödüllü bir yarışma düzenlenir...” (s.174) (*Para*)

“...Pazar yerleri açmak...” (s.166) (*Pazar*)

“...Örneğin, belediye otobüslerinin ücretlerinin ne kadar olacağı bu kurulun alacağı karar sonucunda belirlenir...” (s.166) (*Ücret*)

Son olarak *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait “...Masrafları üyelerinin bağışlarıyla karşılanır...” (Şahin, 2018:177) şeklinde “*bağış ve masraf*” kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir.

4.2.2.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Bu öğrenme alanı yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetleri, ülkemizin diğer ülkeler ile olan ekonomik ilişkilerini, ayrıca iletişim ve ulaşımın ekonomik ilişkilerdeki rolünü öğrenciye kazandırmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda ekonomi okuryazarlığı açısından ele alınmış ve analizlere Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Arıcılık					•	
Bankacılık			•	○		
Çalışmak			2x• 5x○			
Doğal Ortam (Çevre)	•			2x•		•
Döviz			2x•			
Ekonomi			5x•			
Ekonomi Faaliyet			6x• ○	•		2x• •
Ekonomik İlişki	2x•	•	7x• ○	2x• ○		2x• ○
Fabrika			2x•	○	•	
Firma			• ○	○		
Fiyat			•			
Gelir			•			
Girişimci				○		
Harcama			2x•			
Hizmet			4x•			
İade etmek			○			
İhracat			6x•			
İhtiyaç			5x• ○			2x•
İstihdam			•			
İş birliği			○			
İş Fırsatı			•			
İthalat			•			
Kalkınma			2x•			
Kazanç			•			
Maden			2x•			

Tablo 20

5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Mağaza			●		●	
Mal			6x●	●		
Malzeme			●	●		
Market			●			
Müşteri			4x●			●
Pazar			3x●			
Reklam			2x●			●
Sanayi			2x●	●		
Satıcı			2x●			2x●
			○			
Satın Alma			6x●	○		●
Satış			6x●			
Satma			5x●	○		
			○			
Sektör			2x●			
Talep			3x●			
Tarım			2x●		2x●	
Ticaret			11x●			2x●
			○			
Toprak			●			
Turist			17x●			2x●
			4x○			
Turizm	●	●	○	●		5x●
				3x○		
Tüccar			4x●			
Tüketici			2x●			
Ucuz				○		
Ulaşım	●		11x●	●		2x●
			○	○		
Ücret			●	○		
Üretici			5x●			2x●
Üretim		●	19x●	●	●	●
				3x○		
Üretim Yeri					●	
Ürün		●	29x●	●		○
			6x○	2x○		
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Tablo 20’de görüldüğü gibi Neler Öğreneceğiz? (NÖ) bölümünde ekonomi okuryazarlığı bağlamında “Yaşadığımız yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü,”; “Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini,”; “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini,” (Şahin, 2018:179) şeklinde doğal ortam /çevre, ekonomik ilişki, turizm ve ulaşım kavramlarına doğrudan yer verilmiştir.

Öte yandan *hazırlık sorularında (HS)*, ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomik ilişki, turizm, üretim ve ürün* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin,2018):

“*Tarihte devletlerarasında ekonomik ilişkiler nasıl yürütülmekteydi?*” (s.184) (*Ekonomik ilişki*)

“*Turizm faaliyetleri insanlar arasındaki etkileşimi nasıl sağlar?*” (s.188) (*Turizm*)

“*Kullandığımız ürünlerin hepsi ülkemizde mi üretilmektedir?*” (s.180) (*Ürün, üretim*)

Okuma metinleri (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *bankacılık, çalışmak, döviz, ekonomi, ekonomi faaliyet, ekonomik ilişki, fabrika, firma, fiyat, gelir, harcama, hizmet, ihracat, ihtiyaç, istihdam, iş fırsatı, ithalat, kalkınma, kazanç, maden, mağaza, mal, malzeme, market, müşteri(alıcı), pazar, reklam, sanayi, satıcı, satın alma, satış, satma, sektör, talep, tarım, ticaret, toprak, turist, turizm. Tüccar, tüketici, ulaşım, ücret, üretici, üretim ve ürün* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Şahin,2018):

“...Alıcılar temin ettikleri malları bedelini, uluslararası bankacılık sistemleriyle satıcıya iletirler...” (s.185) (*Müşteri/alıcı, mal, ücret(bedel), bankacılık, satıcı*)

“...Turunçgilin ülkemiz ekonomisine sağladığı döviz girdisi ve istihdam katkısı turunçgil sektörünün önemli bir sektör olduğunun göstergesidir...” (s.181) (*Ekonomi, döviz, istihdam, sektör*)

“...Turizm, bir ülkenin ekonomik olarak kalkınmasına katkıda bulunan önemli bir faaliyettir...” (s.182) (*Turizm, ekonomi, kalkınma*)

“...Örneğin bebek maması üreten bir firmanın yetkilileri ürettikleri malın tüketiciler tarafından bilinmesini ve kullanılmasını isterler...” (s.185) (*Üretim, firma, mal, tüketici*)

“... Anadolu uygarlıklarıyla ilgili bilgi edinmek isteyen turistler kazı alanlarının bulunduğu illere gitmekte ve bu illerin ekonomisine katkı sağlamaktadır.” (s.182) (*Turist, ekonomi*)

“...Rize’de üretilen çay, çeşitli aşamalardan geçtikten sonra fabrikalarda paketlenir ve satılmak üzere marketlere gönderilir.” (s.180) (*Üretim, fabrika, satma, market*)

“...İnsanlar yaptıkları ekonomik faaliyetler sonucunda da birbirlerini tanımaktadır. İnsanlar arasındaki etkileşimin en yoğun gerçekleştiği ekonomik faaliyetlerden biri turizmdir...” (s.188) (*Ekonomik faaliyet, turizm*)

“...Yabancı turistler ülkemize geldiğinde konaklama, beslenme, ulaşım gibi hizmetleri almak için harcama yaparlar...” (s.190) (*Turist, ulaşım, harcama*)

“...Ülkemizde bulunan kara yolu, hava yolu, deniz yolu ve demir yolu ulaşım ağları uluslararası ekonomik ilişkiler açısından önemlidir...” (s.182) (*Ulaşım, ekonomik ilişki*)

“...Ürünlerle ilgili görseller, fiyat listeleri ve tanıtıcı videolar; farklı dillere çevrilerek Genel Ağ’daki sitelere yüklenir...” (s.185) (*Ürün, reklam, fiyat*)

“...Örneğin; yurt dışından ülkemize gelen insanlar, ülkemizde ilk kez gördükleri ve tadına baktıkları yiyecekleri ithal etmek isteyebilirler” (s.190) (*İthalat*)

“...Turizm, insanlara çalışıp gelir elde edebilecekleri iş olanakları da sağlar...” (s.190) (*Turizm, çalışmak, gelir, iş fırsatı*)

“...Örneğin, ülkemizde ihtiyacımızı karşılayacak miktarda petrol çıkmaz. Bu nedenle petrolü başka ülkelerden satın almak zorunda kalırız...” (s.181) (*İhtiyaç, maden, satın alma*)

“...Üretilen mal veya hizmetlerin insanlar arasında alınıp satılması birer ticari faaliyet...” (s.180) (*Üretim, mal, hizmet, satma satın alma, ticaret*)

“...Ülkemizde inşaat malzemesi üreten sanayici Mehmet Bey, ürettiği malları başka ülkelere satmak istemektedir...” (s.187) (*Malzeme, üretin, sanayi, mal, satma*)

“...Fırından ekmek, mağazadan beyaz eşya almak; otelde konaklamak ticari faaliyetlere örnek verilebilir...” (s.180) (*Mağaza, satın alma, ticaret,*)

“Tekstil sanayi sayesinde üretilen havlu, bornoz, nevresim, çarşaf, kumaş ve pamuk ipliği yurt dışına ihrac edilir.” (S.183) (*Sanayi, üretim, ihracat*)

“...Ülkeler kendi ihtiyaçlarını karşılamak için üretim yaparlar. Ancak bir ülkenin tüm ihtiyaçlarını kendi başına karşılaması oldukça zordur...” (s.181) (*İhtiyaç, üretim*)

“...Turizm sayesinde ülkemiz hem diğer ülkelere tanıtılmakta hem de ekonomik bir faaliyet yapılarak kazanç sağlanmaktadır...” (s.182) (*Turizm, ekonomik faaliyet, kazanç*)

“...Ticari faaliyetlerin gerçekleşmesi için alıcı ve satıcının iletişim kurması gerekir...” (s.184) (*Ticaret, müşteri/alıcı, satıcı*)

“...Ürettikleri ürünleri gemilerle, tırlarla veya uçaklarla satış noktalarına ulaştırırlar. Üretilen bir malın veya sunulan bir hizmetin ülkeler arasında satışı yapılırken de benzer süreçler yaşanır...” (s.185) (*Üretim, ürün, satış, mal, hizmet*)

“...Ürünleri talep eden insanlar e-posta yazarak, telefonla görüntülü veya sesli konuşarak üreticilerle iletişime geçip siparişlerini verirler...” (s.185) (*Ürün, talep, üretici*)

“Denizli’de Akdeniz iklimi görüldüğünden toprakları tarıma elverişlidir.” (s.183) (*Toprak, tarım*)

“Asurlu tüccarlar Anadolu’da bulunmayan veya çok az bulunan ürünleri Mezopotamya’dan kervanlarla getirip Karumlarda satıyorlardı. Anadolu’da yaşayan insanlar ise Karumlara gidiyor ve ihtiyaç duydukları ürünleri Asurlu tüccarlardan satın alıyordu.” (s.184) (*Tüccar, ürün, pazar (Karum), satma, ihtiyaç, satın alma*)

Öte yandan bu bölümde ekonomi okuryazarlığına ait *çalışmak, firma, iade etmek, ihtiyaç, işbirliği, satıcı, satma, ticaret, turist, turizm, ulaşım* ve *ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Şahin, 2018):

“...Seyahat danışmanı olarak 6 yıldır Kapadokya’da bir turizm firmasında çalışan Avustralyalı Jodie Redding (JudiReding) de doğal ve kültürel alanları ile Kapadokya’nın eşsiz bir bölge olduğunu belirtti...” (s.189) (*Turizm, firma, çalışan*)

“...Kullandıkları ürünler hakkında şikâyetlerini yetkililere iletebiliyor ve gerektiğinde ürünün nasıl iade edileceğini öğrenebiliyor...” (s.186) (*Ürün, iade etme*)

“...Ulaşım teknolojileri sayesinde insanların ihtiyaç duydukları ürünler bir ülkeden başka bir ülkeye kısa zamanda ulaştırılabilir...” (s.186) (*Ulaşım, ihtiyaç, ürün*)

“...Yunanistan’daki ve Türkiye’deki acentelerin iş birliğini ve aralarındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla çalıştığını söyleyen Tsqousi, “Burada

yaşadıklarını kendi memleketime gittiğimde her defasında anlatıyorum...” (s.188) (*İş birliği, çalışmak*)

“Akşamları bütün satıcılar sattığı eşyaları dışarıda bırakıp gidiyor. Ben 10 senedir buradayım ve buradaki insanlar hep bu şekilde yaşıyor.” (s.189) (*Satıcı, satma*)

“...Uçağın icadı uzun seyahatleri kısaltmış, ticareti hızlandırmıştır...” (s.191) (*Ticaret*)

“...Eşsiz güzelliğiyle bir doğa harikası olan şelale dünyanın birçok yerinden gelen turistleri ağırlamaktadır...” (s.195) (*Turist*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, mal, malzeme sanayi, satma, turizm, ulaşım, üretim ve ürün kavramlarına doğrudan yer verilirken; bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili bankacılık, fabrika, firma, ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, girişimci, satın alma, turizm, ucuz, ulaşım, ücret, üretim, ürün kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Şahin, 2018):

“Ülkemizde inşaat malzemesi üreten sanayici Mehmet Bey, ürettiği malları başka ülkelere satmak istemektedir.” (s.187) (*Malzeme, üretim, sanayi, mal, satma*) (●)

“...Araştırma sürecinde yaşadığınız yer ve çevresinde yapılan ekonomik faaliyetleri göz önünde bulundurunuz...” (s.183) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*) (●)

“Turizm ve ulaşım faaliyetlerinin ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilere katkıları nelerdir?” (s.183) (*Turizm, ulaşım, ekonomik ilişki*) (●)

“Sizce Çin’de üretilen bazı ürünlerin ülkemizde kullanılmasının sebebi nedir?” (s.180) (*Üretim, ürün*) (●)

“...Mehmet Bey fabrikadaki yetkililere e-posta göndererek siparişleri iletmiştir...” (s.187) (*Fabrika*) (○)

“Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisi nedir?” (s.186) (*Ekonomik ilişki, ulaşım*) (○)

“...Fuarlardan birinin yetkilileriyle telefonda konuşarak firması için yer ayırtmış ve fuar ücretini Genel Ağ bankacılığı üzerinden yatırmıştır...” (s. 187) (*Firma, ücret. Bankacılık*) (○)

“...Genel Ağ üzerinden indirimli uçak biletlerini araştırır ve en uygun uçak biletini satın alır...” (s.187) (*Satın alma, ucuz*) (○)

“...Fuara dünyanın çeşitli ülkelerinden girişimciler gelmiştir...” (s.187) (*Girişimci*) (○)

“Turizmin kültürler arası etkileşime katkıları nelerdir?” (s.189) (*Turizm*) (○)

“Aşağıdaki olaylarda “iletişim ve ulaşım teknolojisinin ekonomik faaliyetlere katkısını” defterinize yazınız.” (s.186) (*Ulaşım, ekonomik faaliyet*) (○)

Görseller(G) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili arıcılık, fabrika, mağaza, tarım, üretim ve üretim yeri kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Bkz. Görsel):



Fotoğraf 26. Kahve üretimi



Fotoğraf 27. Çay tarımı

Çayın üretim kısmı ile ilgili görsele yer verilmektedir.



Resim 3. Üretim yeri logosu

Satın alınan ürünlerde yer alan üretim yeri logosu ürünün üretildiği yer ile ilgili bilgi vermektedir.

Diğer yandan *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, ihtiyaç, müşteri/alıcı, reklam, satıcı, satın alma, ticaret, turizm, turist, ulaşım, üretici, üretim ve ürün* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Şahin, 2018):

“Ülke ekonomileri yavaşladı.” (s.198) (*Ekonomi*)

“Turizm, ülkeler açısından önemli bir ekonomik faaliyet olduğu için olarak da adlandırılır.” (s.196) (*Turizm, ekonomik faaliyet*)

“Yaşadığınız yer ve çevresinin ülkemiz ve diğer ülkeler arasında yapılan ekonomik ilişkilerdeki rolü nedir?” (s.198) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik ilişki*)

“.....teknolojileri sayesinde insanların ihtiyaç duydukları ürünler bir ülkeden başka bir ülkeye kısa zamanda taşınabilmektedir.” (s.196) (*İhtiyaç, ürün*)

“Ülkeler üretim yaparak kendi ihtiyaçlarının hepsini karşılamaktadır.” (s.196) (*Üretim, ihtiyaç*)

“Ticari faaliyetlerin gerçekleşmesi için alıcı ve satıcının iletişim kurması gerekir.” (s.196) (*Ticaret, müşteri/alıcı, satıcı*)

“Satıcılar ürünlerini daha kolay tanıtmaya imkânı buldu.” (s.198) (*Satıcı, ürün, reklam*)

“Günümüzde ürün satın almak isteyen insanlar ile görüntülü veya sesli konuşarak üreticiyle kolaylıkla iletişime geçebilir.” (s.196) (*Ürün, satın alma, üretici*)

“Ülkemize gelen turistlere ön yargıyla yaklaşmalıyız.” (s.196) (*Turist*)

“Ülkemizin, ulaşım yolları üzerinde bulunması diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerimizin gelişmesini sağlamıştır.” (s.196) (*Ulaşım, ekonomik ilişki*)

Öte yandan bu bölümde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili “*İletişim ve ulaşım teknolojisinde meydana gelen gelişmeler ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri nasıl etkilemiştir?*” (Şahin, 2018: 198) “*ulaşım ve ekonomik ilişki*” kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir.

4.2.3. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı

4.2.3.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı *Birey ve Toplum (BT)* öğrenme alanında yer alan ekonomi okuryazarlığı ilgili analizler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 21

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders birey ve toplum

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş				○		
Bağış				○		
Banka						○
Çalışan			○			
Çalışkan			2.x○			
Çarşı			○			
Dayanışma	○		6x○	2x○	2x○	3x○
Doğal Ortam (Çevre)				○		
Ekonomi	○			○		
Hak			○			
Harçlık			○			
İhtiyaç			5x○	2x○		3x○
İş Hayatı			○			
İş			○			
İş yeri				○		
Kasa			○			
Market		○	○	○		
Meslek			6x○	○		
Müşteri			○			
Para			4x○			3x○
Pazar			○			
Satın alma				○		
Sorumluluk				○		
Son kullanma		○				
Tarihi						
Şirket			2x○			
Tarım				○		
Tarım Ürünü				○		
Tüketici			○	○		
Ücret			○			
Ürün			2x○	○		
Vakıf			3x○		○	
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Neler öğreneceğiz? (NÖ) bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığına dair *dayanışma ve ekonomi* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlerinizin toplumsal birlikteliğimize güç kattığını fark edeceksiniz...” (s.11) (*Dayanışma*)

“...Farklı cinsiyetlere, sosyoekonomik, kültürel, etnik gruplara ve özel gereksinimli bireylere karşı oluşan ön yargı ve kalıp yargıları sorgulayacaksınız...” (s.11) (*Ekonomi*)

Öte yandan *hazırlık soruları (HS)* bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *market* ve *son kullanma tarihi* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“*Marketten* aldığınız herhangi bir yiyeceğin *son kullanma tarihinin* geçtiğini fark etseydiniz ne yapardınız? Tartışınız.” (s.30) (*Market, son kullanma tarihi*)

Okuma metni (OM) bölümünde ise *çalışan, çalışan, çarşı, dayanışma, ekonomi, hak, harçlık, ihtiyaç, iş hayatı, iş, kasa, market, meslek, müşteri, para, pazar, şirket, tüketici, ücret, ürün, vakıf ve verimlilik* kavramları dolaylı bir şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“... Toplumda görülen ön yargıların aksine özel gereksinimli vatandaşlarımız her *çalışan* kadar *verimli* olmaktadır...” (s.25) (*Çalışan, verimlilik*)

“...Büyük *şirketlerde* üst düzey yönetici olmayı hedeflediğini belirten Akkaya azmi ve *çalışkanlığıyla* çevresindekilerin ve tüm Türkiye’nin takdirini topladı...” (s.25) (*Şirket, çalışan*)

“...Eski bayramlarda arife günü çocuklar aileleriyle bayramlıklarını almak için *çarşıya* giderlerdi...” (s.17) (*Çarşı*)

“Kırsal kesimlerde ortak ya da kişisel işlerin el birliğiyle ve sırayla yapılmasına dayanan geleneksel yardımlaşmaya *imece* denir.” (s.28) (*Dayanışma/imece*)

“...*Tüketici* olarak çeşitli sorunlarla karşılaşabileceğimizi ve bu sorunları çözerken neler yapmamız gerektiğini geçen yıl öğrenmiştik. (Yaşama hakkı, sağlıklı beslenme hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı, oyun hakkı vb.) İster çocuk ister yetişkin olalım kimi zaman temel *hak* ve özgürlüklerimizi kısıtlayacak, ihlal edecek (engelleyecek) durum veya sorunlarla karşılaşabiliriz...” (s.31) (*Tüketici, hak*)

“...Sosyal yardımlaşma ve *dayanışma* bu *ihtiyaçları* karşılamak üzere ortaya çıkan, toplumun *ekonomik* yapısını dengede tutan, birlik ve beraberliği artıran değerlerdir...” (s.26) (*İhtiyaç, dayanışma, ekonomi*)

“...Eve geldiğimizde büyüklerimizin elini öperek içine *harçlık* konmuş mendillerimizi alırdık...” (s.17) (*Harçlık*)

“...Çünkü kadınların *iş yaşamında* başarılı olamayacağına hatta idarecilik yapamayacağına inanıyordum...” (s.22) (*iş hayatı/yaşamı*)

“...Soğuk bir kış günüydü ve baban *iş* için şehir dışındaydı. Sen çok hastalandın ve ben ne yapacağımı bilemiyordum...” (s.23) (*İş*)

“...Konya Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi kapsamında birçok okulda “İtimat *Bakkaliyesi*” köşesi kuruldu. Öğrenciler, doğruluk bölümünden aldıkları ürünün *ücretini kasaya* koyuyor ve *para* üstünü de yine kendileri alıyorlar. Yardım yapmak isteyen öğrenciler ise aldıkları *ürünleri* cömertlik bölümüne bırakıyorlar. Böylece okula beslenme getiremeyen veya *parası* olmayan arkadaşlarına yardım ediyorlar...” (s.26) (*Market/Bakkal, ücret, kasa, para, ürün*)

“...Eğitim öğretim hayatımızı tamamladıktan sonra meslek grupları içinde yer alan bir birey oluruz. İçinde yer aldığımız *meslek* grubunun gerektirdiği davranışlara ve kurallara uygun hareket etmeye mesleki rol denir. (s.14) (*Meslek*)

“...Örneğin Ahmet Bey, gün boyu öğretmen rolünü üstlendikten sonra akşam *pazara* uğradığında *müşteri* rolündedir...” (s.13) (*Pazar, müşteri*)

“...Ülkemizde farklı alanlarda hizmet veren birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının temeli eski Türk devletlerindeki vakıf geleneğine dayanmaktadır...” (s.27) (*Hizmet, vakıf*)

Pekiştirme soruları ve etkinliğinde (PSE) ise ekonomi okuryazarlığına ait alışveriş, bağış, dayanışma, doğal ortam/çevre, ekonomi, hizmet, ihtiyaç, iş yeri, meslek, satın alma, sorumluluk, tarım ürünü, *tüketici ve ürün* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“... Tüketicilerin ister mesafeli alışverişlerde ister doğrudan alışverişlerde aldıkları her türlü ürün ve hizmetlere yönelik şikâyetlerini bildirebilecekleri, problem ve mağduriyetlerine çözüm arayabilecekler bir hattır...” (s.34) (*Tüketici, alışveriş, satın alma, ürün, hizmet*)

“Aşağıdaki görselde Ethem şehit düşen askerlerimizin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazilerimize bağışta bulunmak için hangi kuruma gitmelidir?

Labirentte yer alan kurumların hangi toplumsal ihtiyaca yönelik faaliyetlerde bulunduğunu araştırarak defterinize yazınız...” (s.29) (*Bağış, ihtiyaç*)

“Aşağıdaki diyagramı inceleyiniz. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın sağlayacağı bireysel ve toplumsal katkıları boş kutucuklara yazınız...” (s.29) (*Dayanışma*)

“Yaşadığınız çevrede gördüğünüz toplumsal bir ihtiyacı belirleyiniz. Aşağıdaki etkinliğe katılarak bu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir sivil toplum kuruluşu oluşturunuz. Hangi toplumsal ihtiyaca yönelik?” (s.28) (*Doğal ortam/çevre, ihtiyaç*)

“...Sosyoekonomik Yapı...” (s.25) (*Ekonomi*)

“... Melek Hanım da Burcu’nun babasına ön yargılı yaklaşmış olsaydı iş yerinde ne gibi sorunlar yaşanabilirdi?” (s.23) (*İş yeri*)

“...Meslek/Rol...” (S.15)

“...Görev/Sorumluluk...” (s.15)

“...Tarım ürünleri yetiştirmek...” (s.15)

“...Sağlıklı ürünler yetiştirmek...” (s.15)

Görsel (G) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *dayanışma, market/bakkal ve vakıf* kavramları görsellerle şu şekilde vurgulanmaktadır (Bkz. Görsel):



Fotoğraf 28. Osmanlı dönemindeki Sadaka Taşı

Osmanlı'da ve Selçuklu'da ihtiyacı olanlara yardım etmek için oluşturulan sokaklarda belli yerlere konulan “Sadaka Taşları” yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerini oluşturmaktadır.



Fotoğraf 29. İtimat Bakkaliyesi standı

Yardımlaşma ve dayanışma adına güzel bir örnek oluşturan Konya Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi kapsamında birçok okulda uygulanan “İtimat Bakkaliyesi” köşesi standı görseli yukarıda yer almaktadır.



Fotoğraf 30. Vakıf logosu

Birçok vakıf bulunmakta ve birçok alanda toplum yararına hizmet vermektedir.

Değerlendirme Çalışmaları (DÇ) analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı bağlamında *banka, dayanışma, ihtiyaç ve para* kavramları ölçme ve değerlendirme aşamasında dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Ayşe ve sınıf arkadaşları Van depreminde zarar gören ailelerin ihtiyaçlarını gidermek için okullarında kermes düzenlemişlerdir. Topladıkları parayı da depremzedeler için açılan banka hesabına yatırmışlardır...” (S.36) (*İhtiyaç, para, banka*)

“...5.Toplumsal yardımlaşma ve dayanışma birlik ve beraberliğimize katkı sağlar...” (s.36) (*Dayanışma*)

4.2.3.2. Kùltür ve miras öğrenme alanı

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı *Kùltür Miras (KM)* öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı İncelenmiştir; analizler Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kùltür ve miras

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ahilik			4x○	○		
Alışveriş			2x○			
Borç/borçlanma			2x○			
Çarşı			2x○			
Değer			○			
Ekonomi			9x○	3x○		2x○
Ekonomik Faaliyet			○	○		
Ekonomik Hayat			2x○	○		
Ekonomik ilişki						
Esnaf			○			
Gelir			4x○			
Gider			○			
Hayvancılık			2x○			
Hizmet			2x○			
İhtiyaç			4x○			
İthalat			○			
Kalite			○			
Kazanç			2x○			
Maden			○			
Madencilik			○			
Mal			6x○			
Market			○			
Meslek			2x○			
Nüfus			○			
Ödeme			3x○			
Para			3x○			
Pazar			3x○			

Tablo 22

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Pazarlama			2x○			
Satın alma			2x○			
Satma			2x○			
Takas			2x○			
Tarım			4x○			○
Ticaret			34x○	○		
Ticaret yolu			14○	○		2x○
Toprak			○			
Turist			○			
Tüccar			18x○	○		
Tüketim			○			
Ulaşım			○			
Ücret			2x○			
Üretim			5x○			
Ürün			7x○			
Vakıf			5x○			
Vergi			5x○			

Doğrudan ●
 Dolaylı ○

Kültür ve miras (KM) öğrenme alanı incelendiğinde neler öğreneceğiz (NÖ) bölümünde ekonomik ilişki ve ticaret yolu kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri; 2018):

“...Tarihi ticaret yollarının toplumlar arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerdeki rolünü açıklayabileceksiniz.” (s.39) (Ticaret yolu, ekonomik ilişki)

Hazırlık okuma (HS) ve görsel (G) bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Öte yandan *Okuma metni (OM)* bölümünü ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelendiğinde *ahilik, alışveriş, borç/borçlanma, çarşı, değer, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik hayat, esnaf, gelir, gider, hayvancılık, hizmet, ihtiyaç, ithalat, kalite, kazanç, maden, madencilik, mal, market, meslek, nüfus, ödeme, para, Pazar, pazarlama, satın alma, satma, takas, tarım,*

ticaret, ticaret yolu, toprak, turist, tüccar, tüketim, ulaşım, üretim, ürün, vakıf ve vergi kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri; 2018):

“...Ahi Evran öncülüğünde Anadolu’da Ahilik Teşkilatını kurdular. Ahi, Arapça kardeş anlamına gelmektedir. Ancak ahi kavramı Türklerde cömert, yiğit, kahraman anlamlarında da kullanıldı. Bir esnaf birliği olan ahiler yardımseverlikleriyle tanınmışlardır. Ahiler, halkın meslek edinerek kalkınmasında ve Türk varlığının Anadolu’da kalıcı olmasında önemli rol oynadılar...” (s.82) (*Ahilik, esnaf, meslek*)

“... Mekke ve çevresinde ticaret gelişmişti. Medine ve Taif tarım yapılan merkezlerdi. Alışverişte faizcilik yaygındı. Mekke’de ticari amaçla yapılan panayırarda şiir yarışmaları düzenlerlerdi. Başarılı şiirleri Kâbe duvarlarına asarlardı...” (s.53) (*Ticaret, tarım, alışveriş,*)

“...Hukuk vesikalarına göre Uygurların borç vermede ve para işlerinde belirli bir yöntemleri vardı. Çünkü borç alıp verme belgelerinde çoğunlukla ilkbaharda alınan bir mal sonbaharda ödenmekteydi. Pazarlarda para kullanılarak ticaret yapılırdı...” (s.49) (*Borç, para, mal, ödeme, pazar, ticaret*)

“...Günümüzde marketlerde, çarşılarda, aktarlarda, pazarlarda rahatça ve bolca ulaşabildiğimiz baharatı geçmişte elde etmek çok da kolay olmamıştır. Baharata duyulan ihtiyacının fazlalığı ve baharat üretiminin birçok medeniyet tarafından bilinmemesi baharatın değerli bir ticaret ürünü olmasına sebep olmuştur. Öyle ki XV. yüzyıla kadar Avrupa’da baharatın gramı gümüşle ve altınla yarışır durumdadır. Bu dönemden kalma belgelerde arazi alımları, gümrük vergileri gibi ödemelerin karabiberle yapıldığına rastlanmıştır. Yine aynı dönemde 10 gram Hindistan cevizi ile yedi inek takas edildiği bilgisine ulaşılmıştır...” (s.87) (*Market, çarşı, pazar, ihtiyaç, üretim, ticaret, ürün, satın alma, vergi, ödeme, takas*)

“...Baharatın bu kadar değerli olması baharat ticaretinin önemini artırmıştır. Uzun yıllar boyunca Çinliler ve Araplar baharat ticaretiyle uğraşmıştır. Bu medeniyetler ticaretten elde ettikleri gelirin azalmaması için baharat üretimini yüzyıllarca sır olarak saklamaya çalışmıştır. Temelinde baharat ticareti olan Baharat Yolu tarihte en çok kullanılan yollardan birisi olmuştur. Devletler gümrük vergisi toplamak ve yolun güvenliğini sağlamak için yol güzergâhına kaleler inşa edilmiştir. Baharat yolu ve bu yolda pazarlanan ürünler ülkeler arasındaki ticaretin canlanmasını ve ülkelerin gelirlerinin artmasını sağlamıştır. Bu yola ve yoldan elde edilen gelire sahip olabilmek için birçok medeniyet arasında savaşlar yaşanmıştır...” (s.87) (*Ticaret, değer, gelir, üretim, ticaret yolu, vergi, pazarlama, ürün*)

“...İnsanların binek hayvanları evcilleştirmeleriyle göç ve taşımacılık faaliyetleri daha kolay hâle gelmiştir. Zamanla taşımacılık ve ulaşım teknolojisinin gelişmesiyle ticaret faaliyetleri de gelişmiştir. Şehirler, ülkeler, medeniyetler arasında yapılan ticaret faaliyetlerinin artması kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşimin de artmasını sağlamıştır. Bu etkileşime günümüzden ve tarihten birçok örnek vermek mümkündür. Aşağıdaki haberde ülkeler arasındaki ekonomik etkileşime günümüzden örnek verilmiştir...” (s.84) (*Ulaşım, ticaret, ekonomi*)

“...MÖ 8.000’li yıllarda insanlar, yerleşik hayata geçerek tarımla uğraşmaya başlamıştır. Böylelikle insanlar ilk kez üretim yapmıştır. Ancak bir süre sonra ihtiyacından fazla üretim yapan insanlar, ihtiyaç duydukları başka ürünlerle kendi ürünlerini değiştirerek takas usulüyle ticareti keşfetmiştir. Lidyalıların MÖ VII. yüzyılda parayı kullanmaya başlamalarıyla ticaret daha kolay ve yaygın hâle gelmiştir. Öyle ki şehirler, ülkeler, farklı coğrafyalar arasında ticaret yolları kurularak ticaret uluslararası bir ekonomik faaliyet hâline gelmiştir. İlk ve Orta Çağ’da İpek Yolu ve Baharat Yolu ticari faaliyetlerin en aktif yapıldığı güzergâhlar olmuştur. Aşağıda İpek Yolu üzerinde yer alan bazı şehirler ve özellikleri

verilmiştir...” (85) (*Tarım, üretim, ihtiyaç, ürün, takas, ticaret, para, ekonomik faaliyet*)

“...Kaşgarlı Mahmud “At Türklerin kanadıdır.” der. Bazı tarihçiler, bozkır kültürünü Atlı Göçebe Kültürü olarak isimlendirir. Çünkü Türk’ün sosyal, ekonomik ve askerî hayatında atın önemli bir yeri vardır...” (s.43) (*Ekonomik hayat*)

“...Bu merkezlerin birçoğunda cami etrafında pazar yerleri kuruldu. Camilerin ve zamanla oluşturulan diğer sosyal yapıların giderleri vakıflar tarafından karşılandı. Vakıflar, şehirlerin gelişmesinde ve Anadolu’nun bayındır hâle gelmesinde önemli katkılar sağladı. Anadolu’nun Türkleşmesiyle vakıf ve vakıf eserlerinin sayısı zamanla arttı...” (s.81) (*Pazar, gider, vakıf*)

“...Yerleşik hayatın yaygınlaşmasıyla birlikte köylerde tarım ve hayvancılık, şehirlerde el sanatları ve ticaret gelişti. Daha önce Birlikte Daha Güçlüyüz başlığı altında gördüğümüz sivil toplum kuruluşlarının ve sosyal yardımlaşma kurumlarının temeli olan vakıflar açılmıştır...” (S.65) (*Tarım, hayvancılık, ticaret, vakıf*)

“...Kervansaraylar tüccarların mallarını sergilemeleri ve pazarlamaları için de kullanılmıştır. Bu sebeple kervansarayların bulunduğu yerler zamanla birer ticaret merkezi olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti’nde kervansarayda konaklama ve tüm hizmetler üç gün boyunca ücretsiz verilmiştir. Böylece ülkede ticaretin canlanması sağlanmıştır...” (s.88) (*Tüccar, mal, pazarlama, ticaret, hizmet, ücret*)

“... Türkler giysilerini koyun, kuzu ve av hayvanlarının derisi ile koyun, keçi ve deve yününden yaparlardı. İpek Yolu ticaretine önem veren Kök Türkler yünden ve deriden kumaşlar satıp ipek kumaşlar ithal ettiler...” (s.45) (*Ticaret, satma, ithalat*)

“...İpek Yolu’nun üzerinde bulunan Semerkant, önemli bir kültür ve ticaret merkezidir. İslam toprakları üzerinde en kaliteli kâğıdın üretildiği bu şehirde ipek, yün kumaş ve yün dokumaları da üretilmiş ve bu malların ticareti yapılmıştır...” (s.85) (*Ticaret, kalite, üretim, mal*)

“...Tarihi İpek Yolu, Çin’den başlayıp Orta Asya ve Anadolu üzerinden geçerek Avrupa’ya kadar uzanan tarihin en önemli yollarından biri olmuştur. Yüzyıllar boyunca İpek Yolu üzerinde tüccarlar büyük kervanlar ile ticaret yapmış, ekonomik kazanç sağlamışlardır. Tüccarlar İpek Yolu’nun geçtiği bölgelere hâkim olan devletlere geçiş ücreti ödemişlerdir. Ayrıca bu tüccarlar yol üzerindeki yerleşim yerlerinde yaptıkları alışverişlerle bölge halkının gelirinin artmasına büyük katkıda bulunmuşlardır. İpek Yolu’ndan yalnızca tüccarlar değil yol üzerindeki ülkeler, şehirler hatta köyler büyük kazanç elde etmiştir. İpek Yolu birçok devlete cazip gelmiş ve savaşların çıkmasına sebep olmuştur. Bu yolu ele geçiren devletler hem siyasi hem de ekonomik güç elde etmiştir. Ancak uzun süren savaşlar sebebiyle yol üzerinde güvenlik problemleri ortaya çıkmış, ticari faaliyetlerin azalmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı İpek Yolu’na hâkim devletler yol üzerinde barışı korumaya da özen göstermişlerdir. Tüccarlar yolculukları sırasında uğradıkları ülkelerin, şehirlerin ve köylerin yemeklerini, sanatlarını, kıyafetlerini öğrenmiş, başka kültürlerle tanışmışlardır...” (s.86) (*Ticaret yolu, tüccar, ticaret, ekonomi, kazanç, ücret, ödeme, alışveriş, gelir*)

“... Türkler, tarihte demir madenini ilk işleyen milletlerdendir. Başlıca mesleklerinden biri madencilik olan Türkler; savaş aletleri, tabaklar, maşrapalar, heykeller vb. eşyalar yapmışlardır.” (s.45) (*Maden, meslek, madencilik*)

“...Sınırlar genişleyip nüfus arttığı için siyasi, hukuki, sosyal alanlarda düzenlemeler yapılmıştır...” (s.57) (*Nüfus*)

“... Sonra Mâni dinini kabul ettiler. Mâni dinine göre hayvansal gıdaların tüketilmesi yasaktı. Uygurlar bitkisel gıda tüketmek için toprağı ekip biçmeye başladılar...” (s.49) (*Tüketim, toprak*)

“...Projenin tamamlanmasıyla tarihî İpek Yolu’nun canlanması, bölgenin ticaret potansiyelinin artması hedeflenmektedir. Ayrıca tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan ülkelerin arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesi beklenmektedir. Bu proje ile Çin’den İngiltere’ye kadar demir yolu ağı örülecektir. Bu mesafe yaklaşık 7 bin kilometre azalacaktır. Çin’den yola çıkan bir tüccar ya da turist ülkemizden de geçerek yaklaşık 15 günde İngiltere’ye ulaşabilecektir...” (s.84) (*Ticaret, tüccar, turist*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili ahilik, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik hayat, ticaret, ticaret yolu, toprak, tüccar kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Orta Çağ’ın büyük seyyahlarından biri olan İbn Battuta, seyahatnamesinde ahilerden yukarıdaki ifadelerle bahsetmiştir. Seyyahın ahilerden bu şekilde bahsetmesinin sebepleri neler olabilir? Tartışınız...” (s.82) (*Ahilik*)

“...Baharat Yolu’nun ülkeler arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel alandaki etkilerine metinden yararlanarak örnekler yazınız...” (s.87) (*Ekonomi*)

“...Türklerin görsellerdeki eşyaları yapabilmeleri için hangi ekonomik faaliyetlerde gelişmiş olmaları gerekir? Yazınız...” (s.41) (*Ekonomik faaliyet*)

“...Ekonomik Alanda...” (s.87)

“...Doğu-batı ticareti geliştirdi...” (s.77) (*Ticaret*)

“...Doğudan gelen ticaret yollarına hâkim olmak...” (s.77) (*Ticaret yolu*)

“...Toprak sahibi olmak...” (s.77) (*Toprak*)

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait ekonomi, tarım ve ticaret yolu kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...2.Tarihî ticaret yolları toplumlar arası ilişkileri sadece ekonomik alanda etkilemiştir...” (s.90) (*Ticaret yolu, ekonomi*)

“...1.Hun Türklerinin konargöçer yaşam tarzına sahip olmaları tarımın gelişmesine katkı sağlamıştır...” (s.90) (*Tarım*)

“...Ticaret yolları üzerinde bulunması...” (s.91) (*Ticaret yolu*)

“...Yukarıda verilen taşıma yöntemlerini kullanan tüccarlardan hangisi seyahati boyunca daha fazla insan ve kültürü tanıma imkânı bulur? Tartışınız...” (s.84) (*Tüccar*)

4.2.3.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ), bireyin yaşadığı çevreyi ve yakın çevresini tanımasını, konum kavramını öğrenmesini, iklimin insan hayatına ve ekonomik faaliyetlere etkisini kavramasını sağlamaktadır. Bu bağlamda yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiştir; analizler Tablo 23’te yer almaktadır.

Tablo 23

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Avcılık			○			
Balıkçılık			○			
Beşeri ortam			○	○		
Çiftçi			○			
Doğal kaynak				○		○
Doğal ortam/çevre			○	○		
Ekonomi			○	○		
Ekonomik Faaliyet			3x○	○	○	
Enerji kaynakları				○		
Fabrika			3x○	2x○	4x○	
Geçim			3x○	○		
Gelir			○			
Hayvancılık			5x○		○	
İhtiyaç			3x○	○		
İş fırsatı				2x○		
Maden				○	○	
Madencilik					○	
Market					○	
			9x○	11x○	○	○
Nüfus						
Sanayi			8x○	3x○	○	
Satma			○			
Tarım			10x○	2x○	○	○
Tarım ürünü			5x○	○		
Tarla			2x○	4x○		
Ticaret			2x○	○		
Ticaret yolu			2x○			
Toprak			○	4x○		
Turizm			○			
Ulaşım			2x○	2x○		○
Üretim			○	○		
Ürün			○	○		
Verimlilik				○		
Yer altı kaynakları			2x○	2x○	○	2x○

Doğrudan	●
Dolaylı	○

Neler öğreneceğiz (NÖ) ve hazırlık soruları (HS) bölümleri analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Okuma metni (OM) bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı bağlamında avcılık, balıkçılık, beşeri ortam, çiftçi, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, fabrika, geçim, gelir, hayvancılık, ihtiyaç, nüfus, sanayi, satma, tarım, tarım ürünü, tarla, ticaret, ticaret yolu, toprak, turizm, ulaşım, üretim, ürün, verimlilik ve yer altı kaynağı kavramları şu şekilde sunulmaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Kutup ikliminde toprak devamlı donmuş hâlde olduğundan bitki örtüsü yoktur. Aynı zamanda tarım ürünleri yetiştirilemez. Avcılık ve balıkçılık insanların önemli geçim kaynağıdır...” (s.113) (*toprak, tarım ürünü, avcılık, balıkçılık, geçim*)

“...Hindistan’ın batısında bulunan endüstri kenti Gujarat (Gucurat) eyaletinde şiddetli yağmurların neden olduğu selde 120 kişi hayatını kaybetti. Şehrin tüm

altyapısı kullanılamaz hâle gelirken 10 binlerce çiftçinin pamuk tarlası su altında kaldı...” (s.115) (*Sanayi, tarla, çiftçi*)

“...Türkiye’nin doğal ve beşerî özellikleri yer yer değişim gösterdiği için nüfusun dağılışı da bu durumdan etkilenmişti. Örneğin Samsun’da verimli arazilerin geniş olması nüfusun artmasında etkili iken Hakkâri’nin dağlık olması nüfusun az olmasında etkilidir...” (s.107) (*Nüfus, doğal ortam, beşerî ortam*)

“...İnsanların yeryüzünde yaptıkları değişimleri inceleyen bilime, beşerî coğrafya denir. Beşerî coğrafya; tarım, sanayi, ulaşım, turizm, nüfus, yerleşme ve kentleşme gibi insan faaliyetlerini inceler. Ülkemizin yeryüzü şekilleri, iklimi, jeopolitik konumu beşerî ve ekonomik coğrafya özelliklerini zenginleştirmiştir. Bu zenginlik, farklı yerlerde farklı özelliklerle karşımıza çıkmaktadır...” (s.106) (*Tarım, sanayi, ulaşım, turizm, nüfus, ekonomik faaliyet, ekonomi*)

“...Bu sular içme, kullanma, tarımda sulama, fabrikaların su ihtiyaçlarının temininde büyük önem taşırlar...” (s.110) (*Tarım, fabrika, ihtiyaç*)

“...İnsanlar ihtiyaçlarını tarım, hayvancılık yaparak ve orman ürünlerini satarak gidermektedir. Kakao, kauçuk, muz ve ağaçlardan elde edilen kereste önemli gelir kaynağıdır. İnsanlar, nehirlerde sallar vasıtasıyla ulaşımı kolayca sağlarlar. Bölgenin sıcak olması ve sık ağaçların güneş ışınlarını engellemesi giysi ihtiyacını azaltmıştır...” (s.116) (*İhtiyaç, tarım, hayvancılık, ürün, satma, gelir*)

“...Toros Dağları’nda geçimini hayvancılıkla sağlayan yörük adı verilen konargöçer bir topluluk yaşamaktadır. En büyük geçim kaynakları hayvancılıktır...” (s.114) (*Geçim, hayvancılık*)

“...Ayrıca farklı iklim tiplerinin görülmesi tarım ürünlerindeki çeşitliliği artırmıştır. Buna bağlı olarak da tarıma dayalı sanayinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Doğu illerimizde yükseltinin fazla olması da kış turizmini ve hayvancılık faaliyetlerini olumlu etkilemiştir. Hayvancılığın gelişmesi et ve süt ürünlerine bağlı tesislerin açılmasını sağlamıştır. Marmara’da ulaşımın gelişmesi ticaret ve sanayi tesislerini de artırmıştır. Akdeniz ve Ege kıyılarımızda iklimin elverişli olması seracılık ve yaz turizminin gelişmesini sağlamıştır...” (s.108) (*Tarım ürünü, tarım, sanayi, turizm, hayvancılık, ürün, fabrika, ulaşım, ticaret*)

“...İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olan ülkemiz, uluslararası ticaret yolları üzerinde yer almaktadır...” (s.98) (*Ticaret yolu*)

“...Muson ikliminde yağışların fazla olması pirinç üretimini kolaylaştırır. Pirinç su dolu tarlalarda yetişir. Bu bölgede geçmişten günümüze kadar tarımın yaygın olması nüfusun yoğunlaşmasında etkili olmuştur...” (s.115) (*Üretim, tarla, tarım, nüfus*)

“...Dünya üzerindeki bir yerin kıtalara, okyanuslara, geçitlere, su yollarına ve kentlere olan uzaklığı o yerin göreceli konumunu verir. Ayrıca bir yerin sanayisi, yer altı kaynakları, iklim çeşitliliği, yer şekilleri gibi özellikleri göreceli konumunu belirler. Örneğin ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması, çeşitli yer altı kaynaklarına sahip olması, farklı iklimlerin görülmesi, turizm faaliyetlerinin yaygın olması, ortalama yükseltisinin fazla olması göreceli konumuyla ilişkilidir...” (s.97) (*Sanayi, yer altı kaynağı, turizm*)

Pekiştirme soruları ve etkinlikleri (PSE) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait beşerî ortam, doğal kaynak, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, enerji kaynağı, fabrika geçim, ihtiyaç, iş imkânı, nüfus, maden, sanayi, tarım, tarım ürünü, ticaret, toprak, turizm, ulaşım, üretim, ürün, verimlilik ve yer altı kaynakları kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

- “...Beşeri Etkenler.” (s.107)
- “... Doğal Etkenler...” (s.107)
- “...Yer Üstü Kaynakları...” (s.117)
- “...Aşağıdaki ekonomik tesisleri kurma ve işletme imkânı size verilmiş olsaydı yukarıdaki haritada verilen bilgileri dikkate alarak tesisinizi hangi ilimizde kurardınız? Tartışınız. Aşağıdaki harita üzerine yazarak gösteriniz...” (s.108) (*Tesis/Fabrika, Ekonomi*)
- “...Ekonomik Faaliyetler...” (s.117)
- “...Demir-çelik fabrikalarında demirin eritilmesi için Kullanılır...” (s.109) (*Fabrika*)
- “... İnsanların Geçim Kaynakları...” (s.116) (*Geçim*)
- “...Anadolu’nun güneydoğusunda çıkartılan bu enerji kaynağı, ihtiyacımızı karşılayamamaktadır...” (s.109) (*Enerji kaynağı, ihtiyaç*)
- “...Yüksek ve engebeli arazilerin geniş yer kaplaması, iklimin sert olması, tarım ve sanayinin gelişmesini engellemiştir. İş imkânların azlığı ve göç vermesi nüfusun az olmasında etkili olmuştur...” (s.111) (*Tarım, sanayi, iş imkânı, nüfus*)
- “...Haritayı inceleyiniz. Metin kutularında özellikleri verilen madenlerin isimlerini yazınız...” (s.109) (*Maden*)
- “...Tarım ürünleri nelerdir?” (s.106) (*Tarım ürünü*)
- “...Yükseltisinin çevresine göre az olması ulaşımın daha çok gelişmesinde etkili olmuştur. Verimli delta ovalarının geniş yer kaplaması tarım ve ona bağlı ticaret faaliyetlerini de geliştirmiştir. Böylece iş imkânlarının artması ile nüfus da artmıştır...” (s.111) (*Ulaşım, verimlilik, tarım, ticaret, iş imkânı, nüfus*)
- “...Ayrıca suda çok çabuk eriyebilen toprakların olduğu karstik araziler mevcuttur. Bu durum ulaşım, sanayi, tarım gibi sektörlerin gelişmesini engellemiştir. Bu nedenlerden dolayı nüfusu azdır...” (s.111) (*Toprak, ulaşım, sanayi, tarım, nüfus*)
- “...Termik santrallerde, elektrik üretiminde ve konutlarda yakıt olarak da kullanılır...” (s.109) (*Üretim*)
- “...Cam, ilaç, elektronik ürün, gübre yapımı ve roket yakıtı gibi çok geniş kullanım alanları vardır...” (s.109) (*Ürün*)
- “...Türkiye’de çıkarılan yer altı kaynaklarından biridir. Alüminyum yapımında kullanılır. Antalya ve Konya çevresinde yoğun olarak çıkartılmaktadır...” (s.109) (*Yer altı kaynağı*)

Görseller (G) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomik faaliyet, fabrika, hayvancılık, madencilik, market, nüfus, sanayi, tarım, tarla* ve *yer altı kaynakları* kavramları görselleri şu şekilde yer almaktadır (bkz: görsel):



Resim 3. Ekonomik faaliyet haritası

İklimin, yeryüzü şekillerinin, yer altı ve yer üstü kaynaklarının insanların faaliyetlerine etkisi harita ile betimlenmiştir.



Fotoğraf 34. Hayvancılık

Öte yandan konar göçer yaşamın en temel geçim kaynağı olan hayvancılıkta bu fotoğraf ile örneklendirilmiştir.



Resim 4. Tarım

Tarım, birçok ekonomik faaliyetin ham maddesini oluşturmaktadır, bu bağlamda ekonominin üretim alanında oldukça önemli bir vardır.



Fotoğraf 32. Pirinç tarlası

İklimin, ekonomik faaliyetlere etkisi dünyadan bir kare ile somutlaştırılmıştır.

Öte yandan *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* incelendiğinde ekonomi okuryazarlığına ait *çalışmak, doğal kaynak, doğal ortam/çevre, nüfus, ulaşım ve yer altı kaynağı* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Gittikleri yerde pirinç tarlasında çalışan insanları, sel sularının tahrip ettiği yerleri görmüştür...” (s.118) (*Tarla, çalışmak*)

“...5. Türkiye’nin nüfus dağılışı, yer altı ve yer üstü kaynakları beşerî coğrafya ile ilişkilidir...” (s.118) (*Nüfus, yer altı kaynağı, doğal kaynak*)

“...İnsanlar, bulundukları bölgenin doğal ortamına uyum sağlamaya çalışmışlardır...” (s.112) (*Doğal ortam/çevre*)

“...Uluslararası ulaşım yolları üzerinde olması...” (s.119) (*Ulaşım*)

4.2.3.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Bilim, Teknoloji ve Toplum (BTT) öğrenme alanı, teknoloji kullanımının sosyal bilimler alanındaki çalışmalara etkisinin artması ile birlikte yasal yollardan patent ve telif hakları saklı ürünlerin sağlanma yollarını kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrenme alanındaki bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiş, analizlerine Tablo 24’te yer verilmiştir.

Tablo 24

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			○			
Bandrol					○	
Barkod					○	
Dağıtım			○			
Doğal ortam/çevre			○			
Ekonomi			6x○	2x○		
Ekonomik faaliyet			○			
Fabrika			3x○			
Firma			4x○			
Hak			○			
İhtiyaç			○			
İş			○			
İş birliği			○			
İş yeri			2x○			
İthalat			○			
Maden			○			
Mağaza			○			
Meslek			5x○			
Para			6x○		2x○	
Rekabet			○			
Sanayi			3x○			
Satma			○			
Şirket				○		
Tarım			2x○			
Tarım ürünü				3x○		
Telif ve patent	○		11x○	4x○	○	5x○
Ticaret			4x○			○
Toprak			○			
Tüketim			○			
Ulaşım			○			
Üretici				○		
Üretim			5X○			2X○
Ürün	○		5x○	3x○		○

Doğrudan	●
Dolaylı	○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) bölümü incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı bağlamında *telif ve patent* ve *ürün* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri; 2018):

“...Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunabileceksiniz...” (s.121) (*Telif ve patent hakkı, ürün*)

Okuma metni (OM) alanında ise ekonomi okuryazarlığına ait alışveriş, dağıtım, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, fabrika, firma, hak, ihtiyaç, iş, iş yeri, ithalat, maden, mağaza, meslek, para, rekabet, sanayi, satma, tarım, telif ve patent hakkı, ticaret, toprak, tüketim, ulaşım, üretim ve ürün kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde sunulmaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Ayrıca “Bu model robotlara, alışveriş merkezlerinde ürün tanıtma, fuarlarda broşür dağıtma, otogar ya da havalimanlarında yol gösterme, mağazalarda tezgâhtarlık gibi işler yaptırabilirsiniz...” (s.135) (*Alışveriş, ürün, mağaza, iş*)

“...Ekonomi insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan üretim, dağıtım, tüketim ve ticaret faaliyetlerini ve bunlarla ilgili etkinlikleri inceleyen bilim dalıdır...” (s.126) (*Ekonomi, ihtiyaç, üretim, dağıtım, tüketim, ticaret*)

“...Coğrafya sayesinde yaşadığımız çevrenin doğal özelliklerini; insan, doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu insanın ortaya koyduğu beşerî ve ekonomik faaliyetleri öğreniriz...” (s.124) (*Doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet*)

“...Özel bir yazılım firması tarafından kurulan Türkiye’nin ilk insansı robot fabrikası, düzenlenen törenle açıldı. Firma yönetim kurulu başkanı, açılış töreninde yaptığı konuşmada Türkiye’nin ilk insansı robot fabrikasında seri üretime geçtiklerini söyledi. Yeni üretilen Ada GH5 serisinin bir çocuk tarafından bile çok rahat biçimde programlanabileceğini ifade etti...” (s.135) (*Firma, fabrika, üretim*)

“...Telif hakkı, kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerindeki hukuki haklarıdır. Bu hak sayesinde ortaya konan eser, ancak sahibinin izniyle kullanılabilir ve yayılabilir. Telif hakkı sembolü “©” şeklindedir. ...” (s.141) (*Telif ve patent hakkı, ürün, hak,*)

“...Teknoparklar, üniversite-sanayi iş birliğiyle bilgiye ve ileri teknolojilere dayalı sanayi firmalarının güçlendirilmeleri amacıyla kurulur. Sanayi firmalarının yenilikçi çalışmalarının desteklenmesi, eğitim ile verimliliğinin artırılması ve uluslararası rekabet güçlerinin yükseltilmesi amaçlanır...” (s.128) (*Sanayi, iş birliği, firma, rekabet*)

“...Öte yandan Yalova Emniyeti Güvenlik Şube Müdürlüğü ekipleri, bir iş yeri hakkında kanuna aykırı eserleri usulsüz olarak çoğaltmasından dolayı işlem yaptı...” (s.140) (*İş yeri*)

“...Buluş sahibinin ürününü belirli bir süre üretebilme, satabilme veya ithal edebilme hakkına patent hakkı denir. Bu hakkı gösteren belgeye de patent denir...” (s.141) (*Ürün, telif ve patent hakkı, üretim, satma, ithalat*)

“...Lidyalıların 7.yüzyılda icat ettikleri para, gümüş ve altının karışımı olan elektron veya diğer adıyla beyaz altındı. Elektron madeni sudan ayıklanarak eritiliyor, yuvarlak bir şekle getiriliyordu...” (s.123) (*Para, maden*)

“...2007 yılında ise toplumda telif kültür ve bilincinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve korsanlıkla etkin mücadele etmek için Türkiye Basım Yayın Meslek Birliği kurulmuştur...” (s.140) (*Telif, meslek*)

“... “Türkiye’deki tarım alanlarının azalmasında erozyonun etkileri nelerdir?” sorusuyla problemi ortaya koyduk...” (s.136) (*Tarım*)

“... Grup arkadaşlarımızla tartışarak "ülkemizdeki tarıma elverişli topraklarının azalmasında erozyonun etkisi" konusunu seçtik...” (s.136) (*Tarım, toprak*)

“...Özellikle sağlık, ulaşım, iletişim gibi alanlarda çalışmalar hızlı bir şekilde devam etmektedir...” (s.128) (*Ulaşım*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı bağlamında *ekonomi, şirket, tarım ürünü, telif ve patent, üretici ve ürün* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“... Bir bilgisayar şirketi büyük bir dokunmatik ekrana sahip olan, üzerine konulan bazı nesneleri tanıyabilen, fotoğrafları gösterebilen ve müzik çalabilen masa şeklindeki "Surface" (Sörfis) adlı yeni bir ürün geliştirdi...” (s.135) (*Şirket*)

“...Türkiye’de kıyı kesimlerle iç kesimlerde yetişen tarım ürünleri neden farklılık göstermektedir?” (s.139) (*Tarım ürünü*)

“...Telif ve patent alınabilecek ürünler hangileridir? Yazınız...” (s.142) (*Telif ve patent*)

“...Japon otomobil üreticisi, arıların uçarken diğer böceklerle çarpışmasını engelleyen 300 derece görüş açısına sahip, son derece karmaşık bir yapısı olan gözlerinden esinlenerek çarpışmaya karşı yeni bir teknoloji geliştirdi...” (s.135) (*Üretici*)

“...Korsan ürünlerin, ekonomik ve kültürel açıdan ülkemize zararları neler olabilir? Tartışınız...” (s.141) (*Ürün, ekonomi*)

Görsel (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *bandrol, barkod ve telif ve patent* kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Bkz: Görsel):



*Fotoğraf 33.*Osmanlı parası örneği

Lidyalıların *parayı* icadı ile birlikte ekonomik hayat canlanmış, insanlar arasındaki ticaretin kolaylaşmış ve yeni bir alt bilim dalı ortaya çıkmıştır. Nümizmatik, *parayı* bilimsel açıdan analiz eden bir bilim dalıdır. Bu bağlamda Lidya uygarlığı ve Osmanlı devletine ait *para* görsellerine yer verilmektedir.



Fotoğraf 34. Patent belgesi

İcat yapan kişinin ürününü üretebilme, satabilme hakkı *patent* olarak adlandırılmakta ve bu belgeye de *patent belgesi* denilmektedir. Bu bağlamda bilginin öğrenimini kolaylaştırmak için görseline yer verilmiştir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığına dair *telif ve patent, ticaret, üretim, ürün ve verimlilik* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018:):

“...*Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesi zorunlu değildir...*”(s.144) (*Telif ve patent hakkı, ürün*)

“...C) *Türk Ticaret Kanunu...*”(s.144) (*Ticaret*)

“...D) *Üretimde verimliliği arttırması...*”(s.145) (*Üretim, verimlilik*)

4.2.3.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT) öğrenme alanı, ülkemizin kaynakları, kaynaklara bağlı olarak yapılan ekonomik faaliyetleri, tükenebilir ve tükenmeyen enerji kaynaklarını, örnek yatırım ve pazarlama projelerini, nitelikli insan gücünün ülke ekonomisindeki yerini, meslek seçiminin önemini vurgulamaktadır. Öğrenme alanında yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiş ve analizlere Tablo 25’de yer verilmektedir.

Tablo 15

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			•	•		
Arıcılık			5x•	•		•
Arz –talep dengesi			•			
Avcılık			•			•
Balıkçılık			•	•	•	•
Beşeri ortam			•	2x•		
Borç/			•	•		
Borçlanma						
Çalışmak			6x•	•		
Çalıştırmak			•			
Çiftçi			5x•			
Değer						•
Doğal kaynak			8x•	4x•	•	
Doğal ortam/çevre	•	3x•		•		
Ekonomi		•	17x•	10x•		•
Ekonomik Faaliyet	•	•	7x•	9x•	•	
Enerji			7x•	4x•		•
Enerji kaynağı			10x•	5x•	•	•
Esnaf			•			
Fabrika/tesis			16x•	4x•	2x•	2x•
Firma			8x•			
Fiş veya fatura			•	•		
Fiyat			2x•			
Geçim			3x•			•
Gelir			5x•			
Gider			•	•		
Girişimci			8x•	•		•
Hak			4x•			
Hammadde			2x•			3x•
Hasat			•			
Hayvancılık			16•	2x•	•	2x•
Hizmet			•	3x•		
İhracat			10x•	3x•		
İhtiyaç			5x•	3x•		
İsraf			•			
İş hayatı			•			
İş			4x•			
İşçi			•	2x•		
İş imkanı			2x•	2x•		
İş yeri				•		
İthalat			2x•	•		
Kalkınma	•		9x•	2x•		•
Kaynak	2x•	•	30x•	6x•	•	
Kazanç			4x•	2x•		
Maden			19x•	4x•	3x•	7x•
Madencilik			•			
Makine			2x•			•
Mal			•			
Maliyet			•	•		
Malzeme			•			
Market			•			
Masraf			•	•		

Tablo 25

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı (devam)

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Meslek	•	•	26x•	11x•	2x•	3x•
Nitelikli insan gücü	•		12x•	8x•		•
Nüfus			7x•			
Ödeme			4x•	•		
Para						•
Pazar			•			
Pazarlama	•		8x•	•	2x•	•
Piyasa				•		
Proje	•		26x•	9x•		•
Reklam						
Ormancılık			•		•	
Sanayi			•	6x•	•	•
Satın alma			2x•			
Satış			•			
Satma			•			
Sektör			5x•	2x•		
Sorumluluk			4x•	•		
Şirket			2x•	3x•		
Tarım			26x•	7x•	4x•	•
Tarım ürünü			4x•	2x•	3x•	
Tarla			•			
Tasarruf			•			•
Telif ve patent			•			
Tezgah			•			
Ticaret			8x•			
Toprak			13x•	8x•	2x•	
Turist			6x•	•		
Turizm			14x•	11x•	4x•	
Tüketim			•	2x•	•	
Ucuz			•			
Ulaşım			6x•	3x•	•	
Üretici			2x•			
Üretim			24x•	9x•	2x•	2x•
Ürün			20x•	2x•	•	3x•
Vakıf			•			•
Vergi	•		25x•	13x•	•	•
Verimlilik			3x•	•		
Yatırım	•		6x•	4x•		2x•
Yer altı kaynakları			•			
Yenilenebilir enerji kaynağı	•		8x•	2x•	2x•	3x•
Yenilenemez enerji	•		4x•	3x•		
Kaynağı						
Yenilikçi fikir				•		

Doğrudan •
 Dolaylı ○

Tablo incelendiğinde *neler öğreneceğiz?* (NÖ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair *doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, kalkınma, kaynak, kaynak, meslek, nitelikli insan gücü, pazarlama, proje, vergi, yatırım, yenilenebilir enerji kaynağı ve yenilenemez enerji*

kaynağı kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verildiği görülmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini değerlendireceksiniz...” (s.147) (*Doğal kaynak*)

“...Ülkemizin kaynaklarını ve bu kaynaklara bağlı olarak yapılan ekonomik faaliyetleri ilişkilendirebileceksiniz...” (s.147) (*Kaynak, ekonomik faaliyet*)

“...Ülkenin kalkınması için nitelikli insan gücünün önemini açıklayabileceksiniz...” (s.147) (*Kalkınma, nitelikli insan gücü*)

“...İlgi duyduğunuz mesleğin gerektirdiği kişisel özellikleri, yetenekleri ve eğitim sürecini öğreneceksiniz...” (s.147) (*Meslek*)

“...Türkiye’nin coğrafi özelliklerini, bu özelliklere uygun yatırım ve pazarlama projeleri hazırlamayı öğreneceksiniz...” (s.147) (*Yatırım, pazarlama, proje*)

“...Vergi vermenin ülkemiz ve geleceğimiz için önemini kavrayacaksınız...” (s.147) (*Vergi*)

“...Yenilenebilir ve yenilemeyen enerji kaynaklarının özelliklerini ayırt edebileceksiniz...” (s.147) (*Yenilenebilir enerji kaynağı, yenilenemez enerji kaynağı*)

Öte yandan *hazırlık sorularında (HS)* ise ekonomi okuryazarlığına ile ilgili *doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, kaynak ve meslek* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Çevrenizde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler hangileridir? ...” (s.170) (*Ekonomik faaliyet*)

“...Devlet parklar, okullar, yollar, köprüler, barajlar, hastaneler yapmak için ekonomik kaynağı nerelerden sağlamaktadır? Tartışınız...” (s.174) (*Ekonomi*)

“...Çevrenizde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerde hangi kaynaklar kullanılmaktadır? ...” (S.148) (*Ekonomik faaliyet, kaynak*)

“...Çevrenizde mesleğini iyi şekilde yapan insanların özellikleri nelerdir?” (s.176) (*Doğal ortam/çevre, meslek*)

Okuma metni (OM) bölümü ekonomi okuryazarlığı açısından analiz edildiğinde *alışveriş, arıcılık, arz- talep dengesi, avcılık, balıkçılık, beşeri ortam, borç/borçlanma, çalışmak, esnaf, çalıştırmak, çiftçi, doğal kaynak, ekonomi, ekonomik faaliyet, enerji, enerji kaynağı, fabrika/tesis, firma, fiş veya fatura, fiyat, geçim, gelir, gider, girişimci, hak, hammadde, hasat, hayvancılık, hizmet, ihracat, ihtiyaç, israf, iş hayatı, iş, işçi, iş imkanı, ithalat, kalkınma, kaynak, kazanç, maden, madencilik, makine, mal, maliyet, malzeme, market, masraf, meslek, nitelikli insan gücü, nüfus, ödeme, pazar, pazarlama, proje, reklam, ormancılık, sanayi, satın alma, satış, sektör, sorumluluk, şirket, tarım, tarım ürünü, tarla, tasarruf, telif ve patent, tezgah, ticaret, toprak, turist, turizm, tüketim, ucuz, ulaşım, üretici, üretim, ürün, vakıf, vergi, verimlilik, yer altı kaynağı, yenilenebilir enerji kaynağı ve*

yenilenemez enerji kaynağı kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Vergiler ödeme şekillerine göre dolaysız ve dolaylı vergiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız vergileri vatandaşlar www.gib.gov.tr adresini kullanarak Genel Ağ üzerinden ya da vergi dairelerinden ödeyebilirler. Bu vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergilerdir. Dolaylı vergiler ise satın aldığımız ürünlerden alınan vergilerdir. Dolaylı vergiler ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Dolaylı vergilerin düzenli toplanabilmesi için bireyler alışverişlerinden sonra mutlaka fiş ya da fatura almaları gerekmektedir...” (s.174) (*Vergi, ödeme, gelir, ekonomi, alışveriş, fiş veya fatura, satın alma*)

“...Tarım ve hayvancılık Tekirdağ’ın önemli geçim kaynaklarındandır. Ailem de çiftçilikle uğraşmaktadır. En çok da kanola üretimi ve arıcılık yapmaktayız. Kanola tarımının geliştirilmesi ilimizin ve ülkemizin ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bu sebeplerle arkadaşlarımla projemizi hazırladık...” (s.171) (*Tarım, hayvancılık, geçim, çiftçilik, üretim, arıcılık, ekonomi, proje*)

“...T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının hazırladığı “Türkiye Millî Tarım Destekleme Modeli” ile Çukurova’da pamuk üretimi sayesinde kazancı artan çiftçinin yüzü gülüyor. Millî Tarım Projesi, bugüne kadar tarım alanındaki en büyük çalışmalardan biri olmuştur. Tarımsal faaliyetlerin planlanmasına, ürünlerin elde kalmamasına ve arz-talep dengesinin sağlanmasına dönük modelle pamuk üreticileri önemli avantajlar elde etti...” (s.151) (*Tarım, hayvancılık, üretim, kazanç, çiftçi, proje, ürün, arz-talep dengesi, üretici*)

“... Karadeniz su ürünleri avcılığında ilk sırada yer almaktadır. Karadeniz’de en çok hamsi avcılığı yapılmaktadır...” (s.155) (*Ürün, avcılık*)

“... Balıkçılık...” (s.152)

“...Ülkemiz doğal ve beşerî kaynaklar bakımından zengindir. Ülkemizde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler bu kaynaklara bağlı olarak gelişmiştir...” (s.148) (*Doğal kaynak, beşerî kaynak, ekonomik faaliyet, kaynak*)

“... Mustafa Kemal Atatürk “Askerlik nasıl bir vatan borcu ise vergi de vatandaşın ödemesi gereken borcudur.”(atam.gov.tr) diyerek verginin önemine değinmiştir...” (s.174) (*Vergi, ödeme, borç*)

“...Ekonominin en önemli kaynağı insandır. Sahip olduğumuz nüfus yapısı Türkiye ekonomisinin değişilmez ve temel unsurunu oluşturur. Bu sebeple iş hayatını düzenleyen birçok kanun hazırlanmış, çalışma hakkı anayasamızda yer almıştır...” (s.176) (*Ekonomi, nüfus, iş hayatı, çalışma, hak*)

“...Uluslararası alanda başarılar elde eden büyük şirketler çalıştırdıkları elemanları, işçileri nitelikli insanlardan seçerler. Bu sayede bu şirketler geliştirdikleri projelerde, üretimde ve yapılan çalışmalarda başarılarını katlayarak artırır...” (s.177) (*Şirket, çalıştırma, işçi, nitelikli insan, proje, üretim*)

“...Bu kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, aşırı avlanma, ormanların tahrip edilmesi, aşırı otlatma, sanayi tesislerinin denetlenmemesi ve plansız kentleşme gibi etmenler doğal kaynakların yok olmasına sebep olmaktadır. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi kuraklık, hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, heyelan, gıda yetersizliği ve küresel ısınma gibi sorunlara sebep olmaktadır...” (s.169) (*Kaynak, tüketim, sanayi, fabrika/tesis, doğal kaynak*)

“...Toprağa dayalı diğer bir ekonomik faaliyet de hayvancılıktır. Hayvanlardan elde edilen et, süt, yumurta gibi ürünler insanların gıda ihtiyacını karşılamaktadır...” (s.152) (*Toprak, ekonomik faaliyet, hayvancılık, ürün, ihtiyaç*)

“...Meslek belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı; insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan sürekli İştir. Bir insanın en önemli kararlarından birisi de meslek seçimidir. Meslek sadece ekonomik bir faaliyet değil aynı zamanda bir yaşam şeklidir. Bu sebeple meslek seçiminde birtakım hususlara dikkat etmek gerekir. Meslek seçerken severek yapabileceğimiz meslekleri tercih etmeliyiz. Ayrıca seçeceğimiz meslek zamanın şartlarına uygun değildir. Meslek seçerken öncelikle ilgilerimizi, yeteneklerimizi iyi tanımamız daha sonra da seçmek istediğimiz meslek ya da meslekleri iyi araştırmamız gerekir...” (s.180) (*Meslek, mal, üretim, hizmet, para kazanma/iş, ekonomik faaliyet*)

“...Türkiye’nin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli oldukça yüksektir. Ülkemizin batısında yer alan Denizli, Afyon, Uşak gibi illerde bulunan jeotermal kaynaklar önemli potansiyele sahiptir. Nitekim Denizli Sarayköy’de jeotermal tesislerimizde elektrik üretimi yapılmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından biri de sudur. Daha çok dağlık alanlarda bulunan, su miktarı ve akış hızı fazla olan akarsuların su enerjisi (hidroelektrik) potansiyeli yüksektir. Ülkemizde birçok akarsu, bu potansiyele sahiptir. Ülkemizin birçok yerinde hidroelektrik santrali bulunmaktadır...” (s.168) (*Yenilenebilir enerji kaynağı, kaynak, üretim, enerji*)

“...Ülkemizde en çok kullanılan enerji kaynakları doğal gaz ve petroldür. Ülkemiz tükettiği petrol ve doğal gazın büyük bir kısmını ithal etmektedir. Bu durum ülkemizin enerji tüketimi bakımından dışarıya bağımlı hâlde olduğunu göstermektedir...” (s.167) (*Enerji kaynağı, tüketim, ithalat, enerji*)

“...Uzun uğraşlar sonucunda hasat edilen pamuklar, “çırçır” adı verilen pamuk işleyen fabrikalara daha yüksek fiyatlara verilmeye başlandı...” (s.151) (*Hasat, fabrika, fiyat*)

“...Kastamonu’da faaliyet gösteren bir firma tarafından Türkiye’nin farklı bölgelerinden toplanan kuzugöbeği mantarı Avrupa’da sofraları süslüyor. Ormanlık alanlarda doğal olarak yetişen ilaç sanayinde hammadde olarak da kullanılan kuzugöbeği mantarını fabrikada işleyen firma Avrupa’nın birçok ülkesine kuzugöbeği mantarı ihraç etmektedir...” (s.161) (*Firma, sanayi, hammadde, fabrika, ihracat*)

“...Madde 73- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür...” (s.174) (*Gider, vergi, ödeme*)

“...Afyonkarahisar’ın İscehisar ilçesinde bir girişimci, boşa akan maden suyu kaynağını değerlendirip fabrika kurdu. Kısa sürede 17 ülkeye ihracat yapmaya başladı...” (s.155) (*Girişimci, kaynak, fabrika, ihracat*)

“...İnsanlık dünya üzerinde var olduğu ilk günden günümüze kadar toprağa bağlı kalmıştır. İnsanlar yüzyıllarca giydikleri, yedikleri, içtikleri ve barındıkları malzemeleri topraktan elde etmişlerdir. Toprak, tarım, hayvancılık ve toprağa dayalı sanayinin (cam, çömlekçilik, seramik, kiremit, tuğla vb.) vazgeçilmez doğal kaynağı olmuştur...” (s.149) (*Toprak, malzeme, tarım, hayvancılık, sanayi, doğal kaynak*)

“...Hizmet...” (s.152)

“...Tarımsal faaliyetler günümüzden binlerce yıl önce yapılmaya başlanmıştır. Tarım günümüze kadar dünyada ve Anadolu’da çok önemli yere sahip olmuştur. Sanayinin gelişmesi ve nüfusun artması tarım ürünlerine duyulan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. Bu sebeple tarımda kullanılan yöntemler gelişmiş ve tarımsal üretim sürekli artmıştır...” (s.149) (*Tarım, sanayi, nüfus, tarım ürünü, ihtiyaç, üretim*)

“...Nitelikli insanlar tasarruflu kişilerdir. Zamanı, kaynakları ve emeği israf etmezler. Geliştirdikleri yöntemler, kullandıkları araçlar onların ürünleri ve zamanı daha verimli kullanmalarını sağlar. Böylelikle nitelikli insanlar kendilerine ve

çevrelerine daha fazla faydalı olurlar. Aktif şekilde çalışan nitelikli insanlar ülke üretimini artırıp verdikleri vergilerle ülkenin kalkınmasını hızlandırırlar...” (s.176) (*Nitelikli insan, tasarruf, kaynak, israf, ürün, verimlilik, üretim, vergi, kalkınma*)

“...Ancak bu mesleklere sahip tüm insanlar aynı verimliliğe sahip değillerdir. Aynı mesleğe sahip insanların bir kısmı diğerlerinden daha verimli çalışabilmektedirler. Yaptığı işin hakkını veren, verimli insanlara nitelikli insanlar denilmektedir. Nitelikli insanların birçok özelliğiyle diğer insanlardan ayrılırlar...” (s.176) (*Meslek, verimlilik, çalışmak, iş, nitelikli insan*)

“...Erzurum’un temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Benim ailem de hayvancılık ile uğraşmaktadır. İlimizde hayvansal ürünler çok fazla tüketilmektedir. Bunlardan birisi de çivil peyniridir. Ne yazık ki ülkemizde bu peynir çok fazla bilinmemektedir. Bu peynirin üretimini artırılması ve tanıtımının yapılması şehrimizdeki iş imkânlarını çoğaltacaktır...” (s.172) (*Geçim, hayvancılık, ürün, tüketim, üretim, iş imkanı*)

“...Türkiye maden üretiminde 132 ülke arasında 28. sırada, üretilen maden çeşitliliğinde ise 10. sıradadır. Dünyada ticareti yapılan 90 çeşit madenden 77’si Türkiye’de bulunmaktadır. Ülkemizde çıkarılan demir, krom, bakır, boksit gibi madenler ülke sanayimizde önemli yere sahiptir. Öyle ki ülkemizin en büyük 100 sanayi kuruluşundan 23’ü madene dayalı sanayi kuruluşlarıdır. Bunlar arasında da en çok demir-çelik fabrikaları bulunmaktadır...” (s.157) (*Maden, üretim, ticaret, sanayi, fabrika*)

“...Madencilik...” (s.152)

“...Dünya bor madeni rezervinin büyük bir kısmı ülkemizde bulunmaktadır. Bor madeni günlük hayatta kullandığımız birçok alet, eşya ve makinede kullanılmaktadır. Bor madeninin kullanım alanı bilimin ilerlemesi ve madenin değerinin anlaşılmasıyla her geçen gün artmaktadır. Aşağıdaki görsellerde bor madeninin kullanıldığı bazı ürünler ve alanlar verilmiştir...” (s.158) (*Maden, makine, ürün*)

“...Son yıllarda ülkemizde biyoenerji üretiminde artış vardır. Bitkisel ve hayvansal atıklar kullanarak enerji elde edilmektedir. Biyoenerji tesislerinin kurulum maliyeti, diğer yenilenebilir enerji kaynaklarında da olduğu gibi yüksektir. Ancak kurulumdan sonra bu tesislerin masrafları oldukça azalmaktadır. Bu sebeple yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı yenilenemeyen enerji kaynaklarına göre daha ekonomiktir. İlerleyen yıllarda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının giderek artacağı düşünülmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları arasında dalga enerjisi de bulunmaktadır. Ancak ülkemizdeki denizlerin dalga potansiyeli bu enerji tesislerini kurmak için yeterli değildir...” (s.168) (*Üretim, enerji, yenilenebilir enerji kaynağı, masraf, fabrika/tesis, yenilenemeyen enerji kaynağı, ucuz, maliyet*)

“...Ülkeler ormanlardan elde ettikleri şifalı bitkilerin küresel pazarda satışından milyar dolarlık gelir sağlıyor. Türkiye de bu pazardaki payını her geçen gün artırıyor...” (s.160) (*Pazar, satış, gelir*)

“...Manda yetiştiriciliğini bildiğim ve bu konuya hâkim olduğum için kadınlara örnek olabilecek bir proje hazırladım. İşletmemde gıda güvenliğini ön planda tutarak tereyağı, yoğurt, Çerkez peyniri, Edirne tipi peynir çeşitlerini üretip pazarlıyorum. Ürün çeşitliliğini zamanla artırmayı planlıyorum...” (s.177) (*Proje, üretim, pazarlama, ürün*)

“...Tanıtıcı reklam filmi hazırlatıp yayınlamak...” (s.171) (*Reklam*)

“...Ormancılık...” (s.152)

“...Bir girişimci ilçe merkezine üç kilometre mesafedeki Avşar Deresi mevkinde boşa akan maden suyu kaynağını değerlendirmek için fabrika kurdu. Üretime

başlayıp şişelediği maden sularını yurt içinde ve yurt dışında satmaya başladı...” (s.155) (*Girişimci, kaynak, fabrika, üretim, satma*)

“...İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) yetkilileri İzmir’in rüzgâr enerjisi sektöründe sadece Türkiye’nin değil Doğu Avrupa ve Akdeniz hattının yeni çekim merkezi olduğunu belirtti...” (s.168) (*Kalkınma, enerji, sektör*)

“...Anayasamıza göre çalışmak hem bir haktır hem de bir vatandaşlık sorumluluğudur. Meslek sahibi birey ürettikçe kazanır, kazandıkça kendine güvenir. Çalışan insan yaptığı üretim, ihracat ve verdiği vergiyle ülkenin kalkınmasına da katkıda bulunur...” (s.176) (*Çalışmak, hak, sorumluluk, meslek, üretim, kazanç, ihracat, vergi, kalkınma*)

“...Uluslararası alanda başarılar elde eden büyük şirketler çalıştırdıkları elemanları, işçileri nitelikli insanlardan seçerler. Bu sayede bu şirketler geliştirdikleri projelerde, üretimde ve yapılan çalışmalarda başarılarını katlayarak artırır...” (s.177) (*Şirket, çalıştırma, işçi, nitelikli insan, proje, üretim*)

“...Ülkemizde yetiştirilen tarım ürünlerini tahıllar, baklagiller, sanayi bitkileri, sebze ve meyveler olarak gruplandırabiliriz...” (s.150) (*Tarım ürünü, sanayi*)

“... Böylece en kısa zamanda Çukurova’da birçok tarla beyaz gelinlik giyecektir. Yakında ülkemiz pamuk ithal eden değil, ihraç eden bir konuma gelecektir...” (s.151) (*Tarla, ihracat, ithalat*)

“...Bor Madeni Radyasyona Karşı Koruyucu Zırh Oluyor Rezervinin büyük bölümü Türkiye’de bulunan bor madeninin saflaştırılmasıyla elde edilen bir madde radyasyona karşı yalıtım malzemesi olarak uygulanıyor. Balıkesir’de kurulu bir mühendislik firması, bor madenin saflaştırılmasıyla ortaya çıkan ve radyasyona yalıtım oluşturan bir maddeyi buldu. Bu buluşunu Türk Patent ve Marka Kurumuna tescil ettiren firma, söz konusu maddeyi hastanelerdeki ışın tedavisi odalarına uygulamaya başladı. İstanbul’da iki özel hastanenin ışın tedavisi merkezlerinin yalıtımını yapan mühendislik firması iddialı yatırımlarla nükleer santrallerin radyasyon sızıntılarına karşı zırhlanmasına da talip...” (s.158) (*Maden, malzeme, firma, patent*)

“...Mahallede tarihî evlerin yanı sıra yürüyüş yolları, müze, hediyelek ürün tezgâhları bulunmaktadır...” (s.164) (*Ürün, tezgâh*)

“...Esnaflarla görüşerek bölgede turistik tesisler açılmasını sağlamak...” (s.171) (*Turist, esnaf*)

“...Bölgede bulunan peribacaları, mağara evler, taş yapılar, yer altı şehirleri ve müzeler yılda milyonlarca yerli yabancı turisti çekmektedir. Bu yönüyle turizm bölgeye adeta can damarı olmuştur...” (s.164) (*Turizm, turist*)

“...Bu boğazlar dünya deniz ticareti ve ulaşımında önemli yere sahiptir. İstanbul, İzmir, Mersin, İzmit, İskenderun (Hatay), Ereğli (Zonguldak) limanları ülkemizde en çok ticaret yapılan limanlardır...” (s.155) (*Ticaret, ulaşım*)

“...Millî Tarım Projesi Pamuk Üreticisinin Yüzünü Güldürdü...” (s.151) (*Tarım, proje, üretici*)

“...Ülkemizde faaliyet gösteren Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) erozyonla mücadele etmektedir...” (s.160) (*Vakıf*)

“...Türkiye önemli yer altı ve yer üstü su kaynaklarına sahiptir. Ülkemizin Akdeniz, Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi’ne kıyısı bulunmaktadır...” (s.154) (*Yer altı kaynağı, doğal kaynak*)

Pekiştirme soru ve etkinliği (PSE) bölümü ekonomi okuryazarlığı açısından incelendiğinde ise *alışveriş, arıcılık, balıkçılık, fiş veya fatura, beşeri ortam, borç/borçlanma, çalışmak, doğal kaynak, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, enerji, enerji kaynağı, fabrika/tesis, fiş veya fatura, gider, girişimci, hayvancılık, hizmet, ihracat, ihtiyaç, işçi, iş yeri, ithalat, kalkınma, kaynak, kazanç, maden, maliyet, masraf, meslek, nitelikli insan gücü, ödeme, pazarlama, proje, sanayi, sektör, sorumluluk, şirket, tarım, tarım ürünü, toprak, turist, turizm, tüketim, ulaşım, üretim, ürün, vergi, verimlilik, yenilenebilir enerji kaynağı, yenilenemez enerji kaynağı ve yenilikçi fikir* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...1) Bireylerin alışverişlerden sonra fiş ya da fatura almamalarının bireylere ve devlete nasıl etkileri olabilir? Tartışınız...” (s.174) (*Alışveriş, fiş veya fatura*)

“...Arıcılık...” (s.165)

“...Balıkçılık...” (s.165)

“...Aşağıda verilen doğal ve beşeri turizm kaynaklarını örnekte verildiği gibi Tabloya yazınız...” (s.164) (*Doğal kaynak, beşeri kaynak, turizm*)

“...2) Devlete karşı sorumluluğumuz ve borcumuz olan vergiyi hangi yollarla öderiz? Tartışınız...” (s.174) (*Sorumluluğumuz, borç, vergi, ödeme*)

” ... Mesleğin çalışma ortamı ve koşulları...” (s.182) (*Meslek*)

“...Aşağıdaki Tabloda ülkemizin doğal kaynakları verilmiştir. Tablodaki boş alanlara doğal kaynaklarla ilgili bildiğiniz kavramları yazınız...” (S.148) (*Doğal kaynak*)

“...Çevrenizde hangi su kaynakları bulunmaktadır ve bu kaynaklardan hangi alanlarda yararlanılmaktadır? Yazınız...” (s.155) (*Doğal ortam/çevre, Kaynak*)

“...Bor madenin radyasyon yalıtımında yaygın olarak kullanılmasının ülkemiz ekonomisine ne gibi katkıları olabilir? Tartışınız...” (s.158) (*Maden, ekonomi*)

“...Yukarıdaki görsellerde toprak ve toprağa bağlı ekonomik faaliyetler verilmiştir. Buna göre görsellerin altında verilen boşluklara ekonomik faaliyetlerin isimlerini yazınız...” (s.149) (*Toprak, ekonomik faaliyet*)

“...Şanlıurfa’da son yıllarda sanayi tesisleri artmaktadır. Bu sanayi tesislerinin enerji ihtiyacı çevreye zarar vermeden nasıl karşılanabilir? Tartışınız...” (s.168) (*Sanayi, fabrika/tesis, enerji, ihtiyaç*)

“...Ülkemizin enerji kaynakları bakımından dışa bağımlılığını azaltmak için neler yapılabilir? Yazınız...” (s.167) (*Enerji kaynağı*)

“...Ülkemizde kâğıt fabrikalarının daha çok deniz kıyısında ve kıyıya yakın illerde yer almasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız...” (s.161) (*Fabrika/tesis*)

“...Anayasa’nın 73. maddesinde yer alan “kamu giderleri” neler olabilir? Tartışalım...” (s.174) (*Gider*)

“...Genel Ağ haberinde yer alan girişimcinin başarılı olmasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız...” (s.177) (*Girişimci*)

“...Büyükbaş Hayvancılık...” (s.165)

“...GAP Uluslararası Havalimanı 17 Haziran 2007 tarihinde hizmete girmiştir...” (s.156) (*Hizmet*)

“...Tarihimizde nitelikli insan tanımına en uygun isimlerden birisi de Zihni Derin’dir. 1904 yılında Halkalı Ziraat Mektebinden (okulundan) mezun olan Zihni Derin bir dönem tarım bakanlığı da yapmış, kendisini tarıma adamıştır. Tarım alanındaki gelişmeleri yakından takip eden Zihni Derin yenilikçi fikirleriyle dikkat çekmiştir. Yurt dışında yaptığı araştırmalar sonucunda çay üretimini Karadeniz’de denemiş ve başarılı olmuştur. Zihni Derin’in çay üretimi alanında yaptığı çalışmalar sonucunda ülkemiz çay ithal eden ülke konumundan çay ihraç eden ülke konumuna gelmiştir. Yaptığı çalışmalar milyonlarca insana ekmek kapısı olmuş, ülke ekonomisine can vermiştir...” (s.179) (*Nitelikli insan, tarım, yenilikçi fikir, üretim, ithalat, ihracat, ekonomi*)

“...İnsanların ilgi, yetenek ve değerleri çok farklıdır. Aynı zamanda toplumun farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunun sonucunda meslekler ortaya çıkmış ve çeşitlenmiştir...” (s.181) (*İhtiyaç, meslek*)

“...Uluslararası piyasada ses getirecek, şirketinizin ve ülkenizin kalkınmasını sağlayacak bir yatırım yapacaksınız. Bunun için büyük bir şirket kurdunuz. Bu şirkete alacağınız elemanların hangi özelliklere sahip olmasını istediğinizi aşağıdaki gazete ilanında belirtiniz...” (s.177) (*Piyasa, Şirket, kalkınma, yatırım, işçi/eleman*)

“...İstanbul’da yaşayan ve iş yerine ulaşım için her gün metrobüsü kullanan genç bir mühendis, yaptığı buluş ile dikkatleri üstüne çekti...” (s.179) (*İş Yeri*)

“...Aşağıdaki görsellerde su ve su kaynakları kullanılarak hangi ekonomik faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir? Resimlerin altına yazınız...” (s.154) (*Kaynak, ekonomik faaliyet*)

“...Kuzugöbeği mantarı hangi alanlarda kullanılmaktadır? Bu ürünün toplanması, işlenmesi ve ihraç edilmesinden hangi kazançlar elde edilmektedir? Tartışınız...” (s.161) (*Ürün, ihracat, kazanç*)

“...Yaşadığınız ilde hangi madenler çıkarılmaktadır? Araştırmınız...” (s.157) (*Maden*)
“...İlk yatırım maliyeti fazladır...” (s.169) (*Yatırım, maliyet*)

“...Ülkemizin elektriği çoğunu dışarıdan aldığı enerji kaynaklarından elde ettiği düşünüldüğünde genç mühendisin hazırladığı projenin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu projenin geliştirilip yaygınlaştırılması ülkede elektrik üretimindeki masrafları ve doğaya verilecek zararı daha da azaltacaktır. Genç mühendis ayrıca yeni projeler de üretmeye devam etmektedir. Depremi önceden haber verecek bir izleme istasyonu kurma düşüncesi bu projeler arasındadır...” (s.179) (*Enerji kaynağı, proje, üretim, masraf*)

“...Bireysel özelliklerinizi Tablo 1’e yazınız. İlgi duyduğunuz bir mesleği araştırarak bu meslekle ilgili bilgileri Tablo 2’ye yazınız...” (s.182) (*Meslek*)

“...Yatırım veya pazarlama projeleri hazırlanırken ilin ya da yörenin hangi özelliklerinin dikkate alınması gerekir? Yazınız...” (s.172) (*Yatırım, pazarlama, proje*)

“...Aşağıdaki örnekte toprağa dayalı ekonomik faaliyetlerin bir kısmı verilmiştir. Verilen faaliyetlerin numaralarını ekonomik sektörlerin gösterildiği kutulara yazarak eşleştiriniz...” (s.153) (*Toprak, ekonomik faaliyet, ekonomi, sektör*)

“...Aşağıdaki görsellerden de yararlanarak ülkemizde yetiştirilen tarım ürünlerini aşağıdaki Tabloda uygun şekilde gruplandırınız...” (s.150) (*tarım ürünü*)

“...Ülkemize her sene milyonlarca turistin gelmesi ülkemizin ekonomisine katkısı nedir? Tartışınız...” (s.162) (*Turist, ekonomi*)

“...Yukarıdaki haritada yaşadığınız şehirde hangi turizm kaynaklarına yer verilmiştir? Haritada verilenler dışında şehrinizde hangi turizm kaynakları bulunmaktadır? Hangilerini yerinde gördünüz? Söyleyiniz...” (s.162) (*Turizm, kaynak*)

“...Yenilenemeyen enerji kaynaklarının bilinçsizce tüketilmesi...” (s.169)
(*Yenilenemeyen enerji kaynağı, tüketim*)

“...Ulaşım...” (s.165)

“...Yenilenebilir Enerji Kaynakları...” (s.169)

“...Yenilenemeyen enerji kaynaklarının bilinçsizce tüketilmesi...” (s.169)
(*Yenilenemeyen enerji kaynağı, tüketim*)

Görsel(G) kısmı analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *balıkçılık, ekonomik faaliyet, doğal kaynak. Enerji kaynağı, fabrika/tesis, hayvancılık, kaynak, maden, meslek, pazarlama, ormancılık, sanayi, tarım, tarım ürünü, toprak, turizm, üretim, ürün, vergi ve yenilenebilir enerji kaynağı* kavramlarının görsellerine şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):



Fotoğraf 35. Balıkçılık faaliyeti

Karadeniz bölgesinde balıkçılık en önemli ekonomik faaliyetlerdendir.



Fotoğraf 36. Nitelikli, insan gücü/ veteriner

Yapılan ekonomik faaliyetlerin temelinde insan bulunmaktadır. Nitelikli insan gücü ise ekonomik faaliyetlerde verim, tasarruf sağlayan ve işini gereğince yapan kişilerdir. Bu kavramı somutlaştırma bağlamında yukarıdaki görsele yer verilmiştir.



Fotoğraf 37. Büyükbaş hayvancılık faaliyeti

Topraktan yararlanılarak yapılan ekonomik faaliyetlerden bir tanesi de hayvancılıktır.



Fotoğraf 38. Toprak fotoğrafı

Ekonomik faaliyetlerin birçoğunun hammaddesi topraktır. Tarım, hayvancılık, turizm, madencilik gibi birçok ekonomik faaliyetin kaynağını oluşturmaktadır.

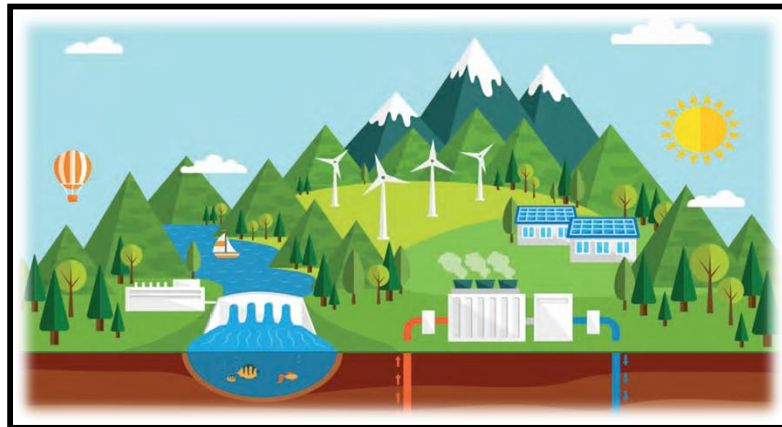


Fotoğraf 39. Spor turizmi/ Rafting

Ülkemiz doğal ve tarihi güzellik açısından oldukça zengindir. Bu bağlamda turizm önemli gelir kaynaklarımızdandır.



Fotoğraf 40. Buğday üretimi



Resim 5. Yenilenebilir enerji kaynakları

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair arıcılık, avcılık, balıkçılık, değer, ekonomi, enerji kaynağı, fabrika/tesis, geçim, girişimci, hammadde, hayvancılık, iş imkânı, kalkınma, kaynak, maden, makine, meslek, nitelikli insan gücü, para, pazarlama, proje, sanayi, tarım, üretim, tasarruf, ürün, vergi, vakıf ve yenilenebilir enerji kaynağı kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...TEMA, bor, arıcılık, güneş...” (s.184) (Arıcılık)

“...2. Ülkemizde balık avcılığı en çok Akdeniz’de yapılmaktadır...” (s.184) (Balıkçılık, avcılık)

“...4. Ülkemizde nitelikli insanların artması ekonominin gelişmesini etkilemez...” (s.184) (Nitelikli insan, ekonomi)

“...5) insanlar yaptığı işte iyi eğitim almış zamandan, enerjiden ve paradan tasarruf edebilen kişilerdir...” (s.184) (Enerji, para, tasarruf)

“...Aşağıda verilen enerji kaynaklarından hangisi yenilenebilir enerji kaynakları arasında yer almaz?” (s.184) (Yenilenebilir enerji kaynağı, enerji kaynağı)

“...Ülkemizde kâğıt fabrikalarının daha çok deniz kıyısında ve kıyıya yakın illerde yer almasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız...” (s.161) (Fabrika)

“...Şehrimizin temel geçim kaynağı büyükbaş hayvancılıktır. Ancak yapılan faaliyetler şehrimizin kalkınmasında yeterli olmuyor. Yapacağım yatırımla hem şehrimizin kalkınmasını hem de halkımıza iş imkânı oluşturmayı düşünüyorum...” (s.185) (Geçim, hayvancılık, yatırım, kalkınma, iş imkânı)

“...Yukarıda konuşmasına yer verilen girişimcinin ham madde bulma sorunu yaşamaması için aşağıdaki yatırımlardan hangisini yapması gerekir?” (s.185) (Girişimci, ham madde, yatırım)

“...Mesleğimi seçmemde birçok unsur etkili olmuştur. Ancak 8 yaşında yaşadıklarım hayatımda dönüm noktası oldu...” (s.185) (Meslek)

“...D) Pazarlama olanaklarının sağlanması...” (s.184) (Pazarlama)

“...II. Projeler üretmesi...” (s.185)

“...Dünya bor madeni rezervinin büyük bir kısmı ülkemizde bulunmaktadır. Bor madeni günlük hayatta kullandığımız birçok alet, eşya ve makinenin hammaddesinde yer almaktadır. Örneğin jet ve roket yakıtlarında, bilgisayar- cep telefonu yapımında, cam sanayisinde, temizlik ürünlerinde bor madeninden yararlanılmaktadır. Bor madeninin kullanım alanı bilimin ilerlemesi ve madenin değerinin anlaşılmasıyla her geçen gün artmaktadır. Buna göre bor madeni ile ilgili...” (s.185) (Maden, makine, hammadde, sanayi, ürün, değer)

“...Aşağıdakilerden hangisi tarımda üretimi artırmak için alınabilecek tedbirlerden biri değildir? ...” (s.184) (Tarım, üretim)

“...2) Ülkemizde faaliyet gösteren vakfı erozyonla mücadelenin sembol ismi olmuştur...” (s.184) (Vakıf)

“...I. Vergi vermesi...” (s.185) (Vergi)

“...Yenilenebilir enerji kaynakları doğada asla tükenmezler. Bu enerji kaynaklarının tercih edilmesi küresel ısınma, su, toprak ve hava kirliliği gibi doğal sorunların ortaya çıkmasını önleyecektir. Aşağıda verilen enerji kaynaklarından hangisi

yenilenebilir enerji kaynakları arasında yer almaz? ...” (s.184) (*Yenilenebilir enerji kaynağı, enerji kaynağı*)



4.2.3.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Etkin vatandaşlık (EV) öğrenme alanı bağlamında ekonomi okuryazarlığı açısından incelenerek, analizlere Tablo 26’da yer verilmektedir:

Tablo 26

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Bağış			2x○			
Çalışmak			○			
Çiftçi			3x○			
Ekonomi			4x○	○		
Ekonomik hayat			○			
Etkin yurttaş			○			
Fabrika			○			
Firma			○			
Gelir			○			
Gider			○			
Girişimci			2x○			
Hak			5x○	○		
Hayvancılık			○			
İhracat			2x○			
İstihdam			○			
İşçi			○			
İşyeri			○			
Kalkınma			○			
Kar			○			
Maaş			○			
Meslek			○			
Ödeme			○			
Para			○			
Proje			○			
Sorumluluk			4x○			
Tarım			2x○			
Vakıf			2x○			
Vergi			○			
Yatırım			○			
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz? (NÖ)*, *hazırlık soruları (HS)*, *görsel (G)* ve *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Okuma metni (OM) bölümü ekonomi okuryazarlığı açısından incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı bağlamında *bağış*, *çalışmak*, *çiftçi*, *ekonomi*, *ekonomik hayat*, *etkin yurttaş*, *fabrika*, *firma*, *gelir*, *gider*, *girişimci*, *hak*, *hayvancılık*, *ihracat*, *istihdam*, *işçi*, *iş yeri*, *kalkınma*, *kar*, *maaş*, *ödeme*, *para*, *proje*, *sorumluluk*, *tarım*, *vakıf*, *vergi* ve *yatırım* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Resmî kurumlardan bağımsız olarak çalışmalarını yürüten sivil toplum kuruluşlarının gelirleri üye aidatları ya da bağışlar ile sağlanır. Üyeleri kâr amacı taşımazlar...” (197) (*Gelir, bağış, kar*)

“... Kastamonu’da 21 yıl fabrikada çalışan kadın girişimci. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığından (KOSGEB) destek aldı. Kurduğu tekstil atölyesinde 83 kişiye istihdam sağlayıp İtalya ve İspanya’ya ihracat yapıyor. Kadın girişimci kendisi ile yapılan röportajda şunları söyledi: ... (s.213) (*Fabrika, çalışmak, girişimci, istihdam, iş yeri (atölye), ihracat*)

“...Bakanlıktan Kadın Çiftçilere Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı kadın çiftçilerin bilgi ve teknik düzeylerinin geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapıldığını belirtti. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı’nda proje sahibinin kadın çiftçi olması veya kadın çiftçinin tarımsal amaçlı kooperatif ve birlik üyeliği durumlarında ilave puan verildiğini söyledi...” (s.214) (*Çiftçi, tarım, hayvancılık, kalkınma, proje, yatırım*)

“...Günümüzde STK’lar ekonomiden kültüre, eğitimden sağlığa hayatın her alanında çalışmalar yapmaktadır...” (s.197) (*Ekonomi*)

“...Özellikle sosyal ve ekonomik hayatta zaman zaman cinsiyet nedeniyle ayrımcılık ya da haksızlık yapılabilmektedir...” (s.213) (*Ekonomik hayat*)

“...Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarınızın Anayasal güvence altında olduğunu açıklayabileceksiniz...” (s.187) (*Etkin vatandaş, hak, sorumluluk*)

“...İşçilikten İhracat Yapan Firmanın Patronluğuna...” (s.187) (*İşçi, ihracat, firma*)

“... Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür...” (s.209) (*Gider, vergi, ödeme*)

“...Üsteğmenliğe terfi ettikten sonra kendisine verilen maaşı Kızılay’a bağışlayarak şöyle demiştir: “Bütün emel ve arzum yapmış olduğum hizmetten hiçbir menfaat beklemememdir. Verilen maaşımı Kızılay’a terk etmekle son vatani vazifemi yaptım.” (s.211) (*Maaş, bağış*)

“...Para basılmasına karar vermek...” (s.193) (*Para*)

“... Çevresindeki bazı yerler bu imaretle vakıflara gelir kaydedilmiştir...” (210) (*Vakıf, gelir*)

Öte yandan *Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE)* bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomi* ve *hak* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018:208):

“...Aşağıda sosyal ve ekonomik haklar ile ödevlerle ilgili bazı anayasa maddeleri verilmiştir. Bu maddeleri okuyarak yanlarında verilen boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz...” (Ekonomi, hak)

4.2.3.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Bu öğrenme alanında komşu ülkelerle olan ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel faaliyetler, bu ülkeler ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerimiz ele alınmaktadır. Bu bağlamda ekonomi okuryazarlığı çerçevesinde ele alınmış ve konu ile ilgili analiz Tablo 27’de sunulmuştur:

Tablo 27

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			•			
Bankacılık						
Çalışmak			•			
Dayanıklı Tüketim Malı					2.x•	
Doğal kaynak			3.x•			
Ekonomi		•	8.x•	•		
Ekonomi Faaliyet			2x•			
Ekonomik İlişki	2x•		10x•	•		•
Enerji			4x•			•
Enerji Kaynağı			5x•			
Firma			•			
Gelir			•			
Ham madde			2x•			
Hayvancılık			•			
İhracat			15x•	5x•	3x•	
İhtiyaç			17x•	2x•		•
İş birliği			3x•			
İthalat			15x•	6x•	2x•	
Kalkınma			2x•			
Kaynak			9x•	•		
Maden			•			
Makine			•			
Mal			•			
Malzeme			•		•	•
Meslek			•			

Tablo 27

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Nüfus			•			
Pazarlama			2x•			
Proje			•			
Reklam			•			
Sanayi			6x•			
Sanayileşme			•			•
Satın alma			4x•		2x•	
Satış			•			
Satma			3x•		2x•	
Şirket			•			
Tarım			7x•		•	•
Tarım ürünü			5x•			
Ticaret			12x•	2x•		•
Toprak			•			
Tüketim			•			
Ulaşım						•
Üretici			•			
Üretim			8x•			
Ürün			21x•	4x•	19x•	2x•
						Doğrudan •
						Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz (NÖ)* bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomik ilişki* kavramına şu şekilde yer verilmiştir:

“...Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu ve devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz edebileceksiniz.

Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz edebileceksiniz...”
(Yılmaz ve diğerleri, 2018:219) (*Ekonomik ilişki*)

Öte yandan *hazırlık soruları (HS)* bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *ekonomi* kavramına şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri; 2018: 228):

“...Türkiye’nin bulunduğu konumun ülkemize ekonomik açıdan sağladığı yararlar nelerdir?” (*Ekonomi*)

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili alışveriş, çalışmak, doğal kaynak, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, enerji, enerji kaynağı, firma, gelir, ham madde, hayvancılık, ihracat, ihtiyaç, iş birliği, ithalat, kalkınma, kaynak, makine, mal, malzeme, nüfus, pazarlama, proje, reklam, sanayi, satın alma, sanayileşme, satın alma, satış, satma, tarım, tarım ürünü, ticaret, toprak, tüketim, üretici, üretim, ürün ve yeraltı kaynağı kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Ülkeler arasındaki kaynak ve ihtiyaçlara bağlı bu alışverişten dış ticaret doğar...” (s.228) (*Kaynak, ihtiyaç, alışveriş, ticaret*)

“...Zengin doğal kaynaklara sahiptir. Petrol, kömür, bakır, altın, gümüş, demir ve kükürt gibi madenler çıkarılmaktadır...” (s.230) (*Doğal kaynak, maden*)

“...Türkiye ekonomisinin son yıllarda kazandığı dinamizm ile birlikte Asya ülkelerinin Türkiye ile iş birliği alanlarını ve imkânlarını geliştirdiği gözlenmektedir. Son yıllarda Türkiye Afrika ülkeleri ile de ticari ilişkilerini geliştirmiştir...” (s.231) (*Ekonomi, iş birliği, ticaret*)

“... Dünya üzerinde ekonomik faaliyetlerin farklılık göstermesinin temel nedeni insanların ihtiyaçlarının çeşitlilik göstermesidir. Beslenme, barınma, korunma gibi temel ihtiyaçlar ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine ve gelişmesine neden olmuştur...” (s.228) (*Ekonomik faaliyet, ihtiyaç*)

“...Günümüzde Türk Cumhuriyetleriyle ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal ilişkiler devam etmektedir. Bu ilişkileri sağlayan bazı kuruluşlar şunlardır: ...” (s.222) (*Ekonomik İlişki*)

“...Türkiye’nin Rusya ile coğrafi yakınlığı her iki ülke arasında ticaretin gelişmesinde önemli bir etkidir. Rusya enerji alımında Türkiye’nin başlıca ortakları arasında yer alır. Rusya, Türkiye’ye petrol ürünleri, doğal gaz, demir-çelik, bakır, alüminyum gibi ürünler ihrac ederken Türkiye’den tekstil ürünleri, karayolu taşıtları, makine, plastik, sebze ve meyve ithal etmektedir...” (s.230) (*Ticaret, enerji, satın alma, ürün, ihracat, ithalat*)

“... Türkiye’nin bölgesel enerji kaynakları üzerinde etkili olduğu üçüncü bölge Ortadoğu bölgesidir. Türkiye’nin Ortadoğu bölgesindeki etkinliğinin son yıllarda arttığını görmekteyiz. Önümüzdeki yıllarda yapılması planlanan yeni Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı’yla Irak petrollerinin dünyaya pazarlanması planlanmaktadır. Türkiye bölgede bir taraftan enerji alanında etkinliğini artırırken diğer taraftan da siyasi etkinliğini artırmaktadır...” (s.233) (*Enerji kaynakları, pazarlama, enerji*)

“... Feyza Hepçilingirler sözlerine şöyle devam etti: “Bazı meslek kuruluşları, firmalar, kurum ve medya organları anlaşılacak için âdeta çaba içine giriyorlar...” (s.238) (*Meslek, firma*)

“...Ülkemiz bu kaynaklarıyla kendi ihtiyaçlarını karşılayanın yanında ihtiyaç fazlası ürünleri diğer ülkelere ihrac ederek gelir elde etmektedir. ...” (s.228) (*Kaynak, ihtiyaç, ürün, ihracat, gelir*)

“...Ülkeler, karşılıklı yaptıkları ticaret anlaşmaları ile ihtiyaç duydukları ürünleri birbirlerine alıp satarlar. Ekonomisi tarıma dayalı ülkeler, genellikle tarımsal ve hayvansal ürünleri ihrac eder; çeşitli makine ve elektrik ürünlerini ithal ederler. Sanayisi gelişmiş ülkeler ise tarımsal ürünlerle çeşitli ham maddeler alır, otomobil, elektronik eşya ve çeşitli sanayi ürünleri satarlar...” (s.229) (*Ticaret, ihtiyaç, ürün,*

satın alma, satma, ekonomi, tarım, tarım ürünü, ihracat, ithalat, sanayi, ham madde, satın alma, satma)

“...İngiltere’nin toprakları tarım ve hayvancılık için elverişlidir. Buğday, arpa, şeker pancarı yetiştirilir. Ülkede enerji ve temel kimyasalların üretimi için kullanılan doğal kaynaklar kömür, petrol ve doğal gazdır. Ancak sanayi için gerekli olan ham maddelerin büyük kısmını dışarıdan alır. Ülkede kimyasal ürünler, taşıt üretimi, demir-çelik, telsiz ve telefon cihazları ile ilgili sanayi kolları gelişmiştir...” (s.231) *(Toprak, tarım, hayvancılık, enerji, üretim, doğal kaynak, sanayi, ham madde, satın alma, ürün)*

“...Türkçe konuşan topluluklar arasında kültürel ilişkileri geliştirmektir. Üye olan devletlerin kalkınmalarına yardımcı olmaktır. Bu ülkelerle ekonomik, ticari, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında iş birliğini geliştirmektir...” (s.223) *(Kalkınma, ekonomi, ticaret, iş birliği)*

“...Ülkenin tarımsal üretimi kendi ihtiyacını karşılayamamaktadır. Yetiştirilen tarım ürünleri pirinç, mısır, arpa, darı, soya fasulyesi, susam, fıstık, ceviz, şeker kamışı, pamuk ve tütündür. Pamuk, çay, ipek, porselen ihrac ettiği ürünlerin başında gelir. İthal ettiği malların başında ise makine ve sanayi ürünleri ile buğday ve diğer gıda maddeleri yer alır. Türkiye, Çin’den otomatik bilgi işlem makineleri ve üniteleri, hücresel ve kablolu ağlar için telefonlar, tabii borat cevherleri, oyuncaklar, yük ve insan taşıma amaçlı gemiler ithal ederken mermer ve traverten, krom, bakır, kurşun, demir, çinko, bor oksitleri, borik asitler, ses ve görüntü araçları ihrac etmektedir...” (s.230) *(Tarım, üretim, ihtiyaç, tarım ürünü, ihracat, ürün, ithalat, mal, sanayi, madde)*

“...Türkiye, ABD’ye tütün, çelik, sebze, meyve gibi ürünleri ihrac etmektedir. Türkiye Amerika’dan savunma araçları, tıbbi malzeme, makine parçaları, haberleşme cihazları ithal etmektedir...” (s.213) *(Ürün, ihracat, malzeme, ithalat)*

“...Ülkeler halklarının ekonomik yönden rahat yaşaması için çeşitli ekonomik önlemler almaktadır. Bundan dolayı ülkeler arası ekonomik ilişkiler büyük önem kazanmaktadır. Özellikle hızla artan nüfusu beslemek ülkeler için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Kendi kaynakları yeterli olmayan ülkeler ihtiyaçlarını diğer ülkelerden karşılayarak ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır...” (s.229) *(Ekonomi, ekonomik ilişki, nüfus, kaynak, ihtiyaç)*

“Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi” doksanlı yıllarda tamamlanmış olup günümüzde kullanılmaktadır...” (s.231) *(Proje)*

“... Medyanın, büyük firmaların, reklam şirketlerinin yabancı dil kullanma merakı içinde olduklarını söyleyen yazar bu meraklarının Türkçeyi yozlaştırdığını hatta zayıflatıldığını belirtti...” (s.238) *(Firma, reklam, şirket)*

“...Popüler kültür, Batı’da sanayileşme ve modernleşmeyle kent kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Gün boyunca çalışan insanlara yorgunluklarını ve sorunlarını unutturan “gündelik hayatın kültürü” olarak kabul edilmiştir...”(s.231) *(Sanayileşme, çalışmak)*

“...Pizza, hamburger, cips, sandviç, sosis, salam vb. yiyecekler en çok tükettiğimiz gıdalar hâline gelmektedir. Hazır gıdaların çokça tüketilmesi sağlığımızı tehdit edebilir. Milli Eğitim Bakanlığı popüler kültürün bu alandaki zararlarını azaltmak için okul kantinlerinde bu yiyeceklerin satışını yasaklamıştır...”(s.237) *(Tüketim, satış)*

“...Bunun sonucu olarak popüler kültür üreticileri medya vasıtasıyla ürettikleri kültür ve ürünlerini hedef kitleye pazarlamaya çalışmaktadır...” (237) *(Üretici, üretim, ürün, pazarlama)*

“...Önemli yer altı kaynakları taş kömürü ve linyittir. Almanya’da yetiştirilen tarım ürünleri ülkenin ihtiyacını karşılamaya yetmemektedir...” (s.230) (*Yer altı kaynağı, tarım ürünü, ihtiyaç*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise *ekonomi, ekonomik ilişki, ihracat, ihtiyaç, ithalat, kaynak, ticaret ve ürün* kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“...Ülkelerin ekonomik açıdan birbirlerine ihtiyaç duymalarının nedenleri neler olabilir?” (s.229) (*Ekonomi, ihtiyaç*)

“...Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile sosyokültürel ve ekonomik ilişkilerinin gelişmiş olmasının sebepleri neler olabilir? Yazınız...” (s.227) (*Ekonomik İlişki*)

“...Ülkemizin ihraç ve ithal ettiği ürünleri dikkate alarak kaynaklarımızı ve ihtiyaçlarımızı değerlendirerek yazınız...” (s.231) (*İhracat, ithalat, ürün, kaynak, ihtiyaç*)

“... Ticari İlişkilerimiz...” (s.239)

Görseller (G) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *dayanıklı tüketim malı, ihracat, ithalat, malzeme, satın alma, satma, tarım ve ürün* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Bkz: Görsel):

Tablo 7.1: Türkiye’nin 2017 Yılı İhracat Verileri (2017 TÜİK)			Tablo 7.2: Türkiye’nin 2017 Yılı İthalat Verileri (2017 TÜİK)		
İHRACAT		Bin \$ (Dolar)	İTHALAT		Bin \$ (Dolar)
Yıl	Ülke	Toplam	Yıl	Ülke	Toplam
2017	Gürcistan	1.209.472	2017	Gürcistan	215.276
	Ermenistan	13		Ermenistan	2.145
	Azerbaycan	1.357.772		Azerbaycan	350.870
	Suriye	1.354.612		Suriye	70.561
	Irak	9.056.661		Irak	1.527.573
	İran	3.259.995		İran	7.492.170
	Yunanistan	1.663.384		Yunanistan	1.830.288
	Bulgaristan	2.804.895		Bulgaristan	2.772.251

Resim 6. TÜİK 2017 yılı ithalat ve ihracat verileri

Komşu ülkelerle ile yapılan ticari ilişkilerimizin 2017 yılı sayısal verilerine yer verilmiştir.

Tablo 7.3

Türk Cumhuriyetleri	Türkiye'nin Sattığı Bazı Ürünler	Türkiye'nin Aldığı Bazı Ürünler
Azerbaycan	Satılan Ürünler	Alınan Ürünler
	Makine ve makine cihazları	Doğal gaz
	Elektrikli cihazlar	Petrol
	Gıda maddeleri	Bakır
	Mobilya	Alüminyum
	Dayanıklı tüketim malları	Konfeksiyon ürünleri
	Mineral yakıtlar ve yağlar	Hali
Türkmenistan	Plastik ürünler	Sabun
	Elektrikli makine ve cihazlar	Hurda demir-çelik
	Tarımsal ilaçlar	Mineral yakıtlar ve yağlar
	Makarna, buğday	Pamuk, plastik ve plastik ürünler
	Alüminyum ürünleri	Motorin
	Dayanıklı tüketim malları (beyaz eşya)	
	Demir ve çelik eşya	
Kazakistan	Gıda ürünleri, şeker	Gübre
	Alüminyum eşyalar	Mineral yağlar ve ürünler
	Makine ve cihazlar	Bakır
	Plastik ve plastik ürünler	Ham deri
	Otomotiv	Pamuk
	Elektrikli makine ve cihazlar	Çinko
	Plastik ürünler	Bakır, çinko
Özbekistan	Hali	Boya
	Alüminyum eşya	Hurda bakır
	Motor	Alüminyum
	Otomobil	Pamuk
	Makine ve cihazlar	
	Buğday, şeker, bisküvi, çay	
	Konfeksiyon ürünleri	İpek
Kırgızistan	Hali	Alüminyum eşyalar
	Elektrikli malzemeler	Pamuk
	Mobilya, prefabrik yapıları	Ham deri
	Sebzeler	Makine ve cihazları

Resim 7. Türkiye'nin yurt dışından aldığı ve sattığı ürünler

Yukarıda Tabloda görüldüğü gibi ülkemizin komşu ülkelerden aldığı ve sattığı ürünler yer almaktadır.

Diğer yandan *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomik ilişki, ihtiyaç, ithalat, makine, malzeme, sanayileşme, tarım, ticaret, ulaşım ve ürün* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2018):

“... 2. Ülkemizin kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin en fazla geliştiği ülke Romanya'dır...” (s.240) (*Ekonomik ilişki*)

“...Yukarıdaki Tablo dikkate alındığında Türkiye'nin hangi alanda ihtiyacını gidermeye yönelik ticari faaliyetlerde bulunduğu söylenemez? ...” (s.241) (*İhtiyaç, ticaret*)

“... (çocuklar, ithalat, milli dış politika, TRT AVAZ, yeni yazışma dili, TİKA) ...” (s.240) (*İthalat*)

“...Çeşitli Makineler...” (s.241) (*Makine*)

“... Tıbbi Malzemeler...” (s.241) (*Malzeme*)

“...Batı'da sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte kent kültürü olarak ortaya çıkmıştır...” (s.240) (*Sanayileşme*)

“...C) Tarım...” (s.241)

“... D) Ulaşım...” (s.241)

“...Petrol Ürünleri...” (s.241) (*Ürün*)

4.2.4. Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı

4.2.4.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Birey ve toplum (BT) öğrenme alanı bireye, bireysel ve toplumsal ilişkilerinde iletişim kurarken tutum, davranışlarının farkına varmasını; iletişim araçları ile doğru iletişim kurma yollarını, bu çerçevedeki hak ve sorumluluklarını kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı *Birey ve Toplum (BT)* öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı açısından incelenmiş ve analizlere Tablo 28’de yer verilmiştir.

Tablo 28

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders birey ve toplum

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Alışveriş			2x○	2x○		
Ekonomi			2x○			
İş yeri			○			
Market			2x○			
Müşteri			○			
Pazar			○			
Ticaret			○			
Üretim			○			

Doğrudan

●

Dolaylı

○

Okuma metni (OM) bölümü ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelendiğinde *alışveriş*, *ekonomi*, *iş yeri*, *market*, *ticaret* ve *üretim* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“... Genel Ağ üzerinden ticaret imkânı, bireylerin alışveriş yapma alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Sanal market veya e-market alışveriş, yeni bir ekonomik kültür anlayışı ortaya çıkarmıştır...” (s.26) (*Ticaret, alışveriş, market, ekonomi*)

“...Medya sosyal, ekonomik ve eğitim yaşantımızda köklü değişimler meydana getirdiği gibi kültürümüzü de etkilemiştir...” (s.27) (*Ekonomi*)

“...Annem sabah haberlerini dinliyor, babam iş yerine gitmek için hazırlanmış keyifli bir şekilde gazetesini okuyordu...” (s.30) (*İş yeri*)

“...Roma Senatosu aldığı kararları papirüsten üretilen bir çeşit kâğıda yazdırmıştır...” (s.24) (*Üretim*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı bağlamında *alışveriş, müşteri ve pazar* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Alışverişte...” (s.23)

” ...2. “Gel ablacığım, ağabeyim elmanın iyisi burada.” (Pazarcının müşteriye daveti) ...” (s.20) (*Pazar, müşteri*)

Diğer yandan *neler öğreneceğiz? (NÖ)*, *hazırlık soruları (HS)*, *görsel (G)*, *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümü analiz edildiğinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

4.2.4.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

7. sınıf Sosyal Bilgiler *Kültür Miras (KM)* öğrenme alanı Osmanlı devletinin ortaya çıkışını; siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik süreçlerini, Osmanlı’yı değişime zorlayan süreçleri ele almaktadır. *Kültür ve Miras (KM)* öğrenme alanı analiz edilerek, analiz Tablolarına aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 29

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ahilik			3x○	○		
Banka			2x○	○	○	
Bankacılık			○			
Borç/borçlanma			9x○			
Bütçe			○			
Çalıştırma			○			
Çiftlik			○			
Dayanışma			○			

Tablo 29

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Değer			2x○			
Ekonomi			23x○	7x○		3x○
Ekonomik ilişki			○			
Ekonomik kaynak			2x○			
Ekonomik koşul			○			
Ekonomik sistem			○			
Esnaf			4x○	○		
Fabrika			6x○	5x○		
Finansal birikim			○			
Fiyat			○	○		
Gelir			9x○	3x○		
Gider			2x○			
Gümrük/Gümrük kapısı			○			
Hammadde			4x○	○		
Hayvancılık			○			
Hesap			○			
İhtiyaç			4x○			
İnsan gücü			○			
İş			2x○			
İş birliği			○			
İşçi			5x○			
İş Gücü			2x○			
İşveren			○			
Kaynak			3x○			
Maaş			3x○			
Maden			○			
Makine			○			
Mal			○			○
Maliyet			2x○			
Market/bakkal			○			
Masraf			2x○			
Meslek			○			
Nüfus			4x○	○		○
Ödeme			7x○			
Para			5x○	○	○	
Pazar			3x○		○	○
Pazarlama			○			
Rekabet			○	○		○
Sanayi			○			○
Sanayi inkılabı			5x○	2x○		
Satın alma			○			
Satma			2x○			○
Sektör			○			
Sermaye			○			
Sendika			○			
Sömürgecilik			7x○			○
Şirket			○			
Talep			○			

Tablo 29

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür ve miras (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Tarım			4x○			
Tezgah						○
Ticaret			16x○	○		
Ticaret yolu			11x○	3x○	○	
Toprak			19x○	○		○
Tüccar			5x○	3x○		○
Ucuz			2x○	○		
Ulaşım			4x○	2x○		
Ücret			○			
Üretim			15x○	○		○
Ürün			6x○			
Vergi			12x○	2x○		○
Yatırım			○			
Yerli malı			○	○		
Zanaatkar			○			

Doğrudan	●
Dolaylı	○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) ve *hazırlık soruları* (HS) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

Okuma metni (OM) bölümü ele alındığında ekonomi okuryazarlığı bağlamında *ahilik, banka, bankacılık, borç/borçlanma, bütçe, çalıştırma, çiftlik, dayanışma, değer, ekonomi, ekonomik ilişki, ekonomik kaynak, ekonomik koşul, ekonomik sistem, esnaf, fabrika, finansal birikim, fiyat, gelir, gider, gümrük/gümrük kapısı, hammadde, hayvancılık, hesap, ihtiyaç, insan gücü, iş, iş birliği, işçi, iş gücü, işveren, kaynak, maaş, maden, makine, mal, maliyet, market/bakkal, masraf, meslek, nüfus, ödeme, para, pazar, pazarlama, rekabet, sanayi, sanayi inkılabı, satın alma, satma, sektör, sermaye, sendika, sömürgecilik, şirket, talep, tarım, ticaret, ticaret yolu, toprak, tüccar, ucuz, ulaşım, ücret, üretim, ürün, vergi, yatırım, yerli malı ve zanaatkâr* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“... Osmanlı Devleti’nin büyük bir siyasi güç olmasında Ahi teşkilatının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik desteğin katkısı büyüktür. Toplumsal yardımlaşma ve beraberliğe katkısının yanı sıra esnaf ve zanaatkârların yetiştirilmesi ve şehir ticaretinin canlılığının sağlanmasına büyük katkı sağladılar...” (s.46) (*Ahilik, ekonomi, esnaf, zanaatkâr, ticaret*)

“...Avrupa devletleri ile ekonomik ve mali ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde bankacılık gelişmeye başlamıştır...” (s.80) (*Ekonomik ilişki, bankacılık*)

“... Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti’nde birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da değişimler yaşanmıştır. Özellikle 1838’de imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaşması ile yabancıların serbestçe ticaret yapabilmelerine imkân sağlanmıştır. Bunun sonucu yabancı sermaye yatırımları Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir. 1881 yılında Osmanlı Devleti’nin dış borçlarını ödeyememesi üzerine Duyun-u Umumiye İdaresi (Genel Borçlar) kurulmuştur...” (s.80) (*ekonomi, ticaret, sermaye, yatırım, borç, ödeme*)

“...Defterdarlar, bütçenin hazırlanması ve devletin diğer mali işlerinden sorumludurlar. Devletin gelir ve giderlerinin hesaplanması işlerinden sorumludur. Anadolu ve Rumeli defterdarı olmak üzere ikiye ayrılırdı...” (s.47) (*bütçe, gelir, gider*)

“...Sanayi İnkılabı Avrupa’nın sosyal yapısını da değiştirdi. Şehirlerde kurulan fabrikalar yeni iş alanları oluşturdu. Daha iyi şartlarda yaşamak isteyen köylüler şehirlere göç etmeye başladı. Böylelikle köylerde nüfus azalırken şehirlerde nüfus artışı gerçekleşti. Sayısı yüz binleri bulan işçiler, işçi sınıfını oluşturdu. Ürün maliyetini düşürmek isteyen işverenler ise fabrikalarda çocuk ve kadın işçi çalıştırmaya başladı. İşçi haklarının savunulması için sendikalar ortaya çıktı...” (s.71) (*Sanayi inkılabı, fabrika, iş, nüfus, işçi, işçi, ürün, maliyet, işveren, sendika*)

“...Osmanlı nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşamaktaydı. Köylüler ise daha çok tarım ile uğraşırlar ve ürettikleri ürünlerin bir miktarını vergi olarak verirlerdi. Köylülerin büyük çoğunluğu devletin kendilerine tahsis ettiği çiftlikleri işleten ailelerden oluşmaktaydı.” (s.46) (*Nüfus, tarım, üretim, ürün, vergi, çiftlik*)

“...Mahallede mükemmel bir dayanışma vardı...” (s.85) (*Dayanışma*)

“...Mustafa Reşit Paşa maliye ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. İlk kâğıt para onun girişimleriyle bastırılmıştır. Yabancı paralar yasaklanmıştır. Paranın değerinin düşmesi nedeniyle Avrupa paralarının değerine eşit “mecidiye” basımına başlanmıştır. Bu çalışmalar daha sonra kurulacak olan millî bankanın ilk hazırlıkları olmuştur...” (s.80) (*Para, değer, banka*)

“...Osmanlı Devleti’nin ekonomisinin temeli tarıma dayanıyordu. Kuruluştan itibaren doğru toprak politikalarının uygulanması tarım sektörünü sürekli canlı tuttu. İskân politikası sayesinde üretim sürekli hâle getirilerek boş topraklar ekonomiye kazandırıldı...” (s.46) (*Ekonomi, tarım, toprak, sektör, üretim*)

“...Osmanlı Devleti fetihlerle belirli ticaret yollarının denetimini ele geçirerek ülkede ekonominin canlanmasını sağladı. Ticaret yolları üzerindeki kervanlardan ve pazarlardan alınan vergiler devletin önemli ekonomik kaynakları arasındaydı...” (s.46) (*Ticaret yolu, ekonomi, pazar, vergi, ekonomik kaynak*)

“...Avrupalı devletler fabrikalarda ucuz ve seri üretim gerçekleştirirken Osmanlı Devleti atölye benzeri küçük işletmelerde üretim yapmaktaydı. Daha yüksek maliyetli yerli ürünlerin Avrupalı ürünlerle rekabet gücü azaldı. Bu durum Osmanlı coğrafyasını Avrupalı devletler açısından ham madde temin edilecek bir kaynak ve aynı zamanda üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi. Bunların yanında güçlenen Avrupa devletleriyle uzun yıllar süren ve başarısızlıklarla sonuçlanan savaşlar devletin gelirleri ile giderleri arasındaki farkı artırdı. İmparatorluğun son döneminde kalkınma yönünde bir çaba oluşmaya başlasa da dış siyasi baskılar ve iç ekonomik koşullar kalkınmaya engel oldu...” (s.72) (*Fabrika, ucuz, üretim, maliyet, ürün, rekabet, hammadde, kaynak, mal, satma, pazar, gelir, gider, kalkınma, ekonomi koşul*)

“...Avrupa devletleri coğrafi keşifleri gerçekleştirdikten sonra sömürgeleştirdikleri topraklardan bol miktarda ham madde elde ettiler. Avrupa’ya getirilen kölelerin sağladığı bedava iş gücü de buna eklenince oldukça zenginleştirdiler. Coğrafi keşiflerden elde edilen zenginliğin, bilimsel buluş ve icatlarla birleşerek üretim

dönüştürülmesiyle sanayi devrimi gerçekleşti. Tarıma ve insan gücüne dayalı olan ekonomi yerine makinenin ve üretimin egemen olduğu bir ekonomik sisteme geçildi. Avrupa hızlı bir şekilde modern üretim tekniklerine yöneldi ve çok sayıda teknolojik gelişmeye sahne oldu...” (s.71) (*sömürgecilik, toprak, hammadde, iş gücü, üretim, sanayi inkılabı, tarım, insan gücü, ekonomi, ekonomik sistem, makine*)

“... Osmanlı Devleti’nin büyük bir siyasi güç olmasında Ahi teşkilatının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik desteğin katkısı büyüktür. Toplumsal yardımlaşma ve beraberliğe katkısının yanı sıra esnaf ve zanaatkarların yetiştirilmesi ve şehir ticaretinin canlılığının sağlanmasına büyük katkı sağladılar...” (s.46) (*Ahilik, ekonomi, esnaf, zanaatkar, ticaret*)

“...Devletten aldığım maaşla iyi bir birikim yaptım...” (s.47) (*Maaş, Birikim*)

“...Matbaa sayesinde kitap sayısı artmış ve fıyatı ucuzlamıştır...” (s.74) (*Fiyat, ucuz*)

“...Tımar sahipleri elde ettiği gelirin bir kısmı ile bizim bütün masraflarımızı karşılar...” (s.47) (*Gelir, masraf*)

“...Coğrafi keşiflerin sonucunda zenginleşen tüccarlar burjuva adı verilen yeni bir sosyal sınıf oluşturdular. Bu tüccar sınıfı sanatçıları ve bilim adamlarını desteklediler. Bunun sonucunda Avrupa’da bilim ve sanat alanındaki çalışmalar hızlandı. Coğrafi keşiflerden önce Osmanlı Devleti önemli bir güç merkeziydi. İpek ve Baharat yolları üzerindeki ticaretin lideri ve merkezi olan Osmanlı Devleti ticaret yollarından önemli gelir elde etmekteydi. Bu gelirler hem yapılan ticaretten hem de gümrük gelirlerinden oluşmaktaydı. Coğrafi keşiflerden sonra ticaret yollarının değişmesiyle Akdeniz limanları önemini kaybetti ve Osmanlı Devleti büyük gelir kaybına uğradı...” (s.67) (*Tüccar, ticaret, ticaret yolu, gelir, gümrük/gümrük kapısı*)

“...Konargöçerler hayvancılıkla uğraşırlar, şehirlerin et, yağ, yoğurt, tereyağı ve peynir ihtiyaçlarının çoğunu karşılarırdı. Ordunun gıda ihtiyacını karşılamak yanında nakliye hizmeti de verirlerdi. Konargöçerler ayrıca kasaplık, kereste yapımı ve kale tamirciliği yaparlardı. Vergi ödemeyenler yolların, geçitlerin ve kalelerin korunmasına yardımcı olurlardı...” (s.46) (*Hayvancılık, ihtiyaç, vergi*)

“...Defterdarlar, bütçenin hazırlanması ve devletin diğer mali işlerinden sorumludurlar. Devletin gelir ve giderlerinin hesaplanması işlerinden sorumludur. Anadolu ve Rumeli defterdarı olmak üzere ikiye ayrılırdı...” (s.47) (*Bütçe, gelir, gider*)

“...Kolomb, günlük notlarında onu harekete geçiren düşüncenin İslam dünyasını arkadan kuşatmak, Hindistan ticareti için deniz yolunu açmak, Batı ve Doğu Hristiyanlarının iş birliğiyle Kudüs’ü almak olduğunu açıklamaktadır...” (s.65) (*Ticaret, iş birliği*)

“...1348-1349 yıllarında Avrupa’da büyük bir veba salgını olmuştur. Salgın nüfusun neredeyse üçte birini yok ettiği gibi ekonomiye de ciddi zararlar vermiştir. Bu durum Avrupa’nın iş gücüne ve ekonomiyi yeniden güçlendirecek kaynaklara olan ihtiyacını artırmıştır...” (s.64) (*Nüfus, ekonomi, iş gücü, kaynak, ihtiyaç*)

“...Coğrafi keşiflerle çoğu tüccar ve denizci olan birçok Avrupalı yeni keşfedilen topraklara gidip yerleştiler. Keşfedilen yerleri sömürge haline getirdiler. Özellikle İspanyol ve Portekizliler geniş topraklar elde ederek ilk sömürgeleri kurdular. Sömürge topraklarındaki insanların bir kısmını köleleştirdiler. Buralardan elde ettikleri altın, gümüş, elmas gibi değerli madenleri Avrupa ülkelerine taşıdılar...” (s.66) (*Tüccar, toprak, sömürgecilik, maden*)

“...Ramazan aylarında hâli vakti yerinde olanlar hiç tanımadıkları, bilmedikleri mahalleleri dolaşmaya çıkarılmış. Oralardaki bakkal, manav gibi esnafa uğrar,

dükkânın ıssız bir anını kollar ve dükkân sahibiyle baş başa kalınca sorarlarmış: ...” (s.88) (*Market/bakkal, esnaf*)

“...Nizam-ı Cedid adıyla Avrupa tarzında bir askerî ocak kurmuş ve bu ocağın masraflarını karşılamak için İrad-ı Cedid adıyla yeni bir hazine oluşturmuştur...” (s.77) (*Masraf*)

“...Kasaba ve şehirlerde oturan ticaretle uğraşan tüccarlar, meslek sahibi olan esnaflar ile köylüler ve konargöçerler bu gruba dâhildir...” (s.46) (*Ticaret, tüccar, meslek, esnaf*)

“...Zimem defterinin olduğunu öğrenen kişi kimin ne kadar borcunu ödediğini öğrenme gereği duymadan “Baştan, ortadan ve sondan şu kadar sayfanın borcunu hesapla.” dermiş...” (s.88) (*Borç, ödeme*)

“...1785’te su gücüyle çalışan mekanik dokuma tezgâhının icadıyla dokuma sanayisi hızla gelişti...” (s.71) (*Tezgâh, sanayi*)

“... Osmanlı Devleti ilk buharlı gemiyi 1827’de İngiltere’den satın almıştır...” (s.81) (*Satın alma*)

“... Vapura ilgi olunca 1851 yılında “Şirket-i Hayriye” adı ile bir vapur işletme şirketi kurulmuştur...” (s.81) (*Şirket*)

“... Özellikle baharata çok büyük bir talep vardı ve lüks bir gıda maddesi olarak kabul ediliyordu...” (s.64) (*Talep*)

“...İstanbul önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması nedeniyle ekonomik açıdan da önemliydi...” (s.55) (*ticaret yolu, ekonomi*)

“...Matbaa sayesinde kitap sayısı artmış ve fıyatı ucuzlamıştır...” (s.74) (*Fiyat, ucuz*)

“...Üretim teknolojisinin gelişmesi ulaşımı da etkiledi. Demir ve çelikten yapılan gemiler ve trenler ulaşımı kolaylaştırdı. Bu da ticari faaliyetlerin artmasına neden oldu...” (s.71) (*Üretim, ulaşım, ticaret*)

“...Halkın ücretsiz faydalandığı bu yapılar öyle muhteşemdir ki saraya benzerler.” demiştir...” (s.86) (*Ücret*)

“...Bu sefaretnamenin ikinci bölümünde Avusturya’da köy ve kasabaların idare şekilleri, halkın durumu, alınan vergiler, fakirler hakkında alınmış tedbirler ve yollar hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca devlet adamlarının yerli kumaş kullanması ve vergilerin düzenli olarak toplanması konusunda birtakım tavsiyelerde bulunmuştur...” (s.76) (*Vergi, yerli malı*)

Öte yandan *pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE)* bölümü analiz edildiğinde *ahilik, banka, ekonomi, esnaf, fabrika, fiyat, gelir, hammadde, nüfus, para, rekabet, sanayi inkılabı, ticaret, ticaret yolu, toprak, tüccar, ucuz, ulaşım, vergi ve yerli malı* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Yukarıdaki metinde Ahi Teşkilatının liderlerinden Şeyh Edebali, damadı Osman Bey’e devlet idaresi ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Şeyh Edebali’nin nasihatlerinde askeri, siyasi ve ekonomi konuları yerine insan unsuru üzerinde durduğunu görüyoruz...” (s.52) (*Ahilik, ekonomi*)

“...Ziraat Bankası açıldı...” (s.83) (*Banka*)

“...Aşağıda Tanzimat Fermanı’nın bazı maddeleri verilmiştir. Verilen maddeleri hangi alanla (toplumsal, ekonomik, hukuki vb.) ilgili olduğunu örnekte olduğu gibi yazınız...” (s.79) (*Ekonomi*)

“...Anadolu’da ticaretin ve sosyal yapının gelişmesinde katkısı olan bir esnaf örgütüdür...” (s.63) (*Ticaret, esnaf*)

“...Kumaş ve kâğıt fabrikalarının kurulmasının toplumsal ve ekonomik yapıya etkileri neler olabilir? Söyleyiniz...” (s.76) (*Fabrika, ekonomi*)

“...Kitap fiyatlarının ucuzlaması...” (s.82) (*Fiyat, ucuz*)

“...İpek ve Baharat Yollarının gelirleriyle Osmanlı ve İslam ülkelerinin zenginleşiyor olması...” (s.65) (*Gelir*)

“...Avrupa devletlerinin bol miktarda hammadde ve köle sahibi olması...” (s.73) (*Hammadde*)

“...İlk nüfus sayımı yapıldı...” (s.83) (*nüfus*)

“...Padişahlar, Sultan Süleyman Han Gazi’ye gelinceye kadar bizzat Divanı Hümayun’da bulunur, memleket ve millet, bütün halk, hazine, para ve diğer büyük küçük işler ile tam mânâsıyla meşgul olurlar idi...” (s.74) (*Para*)

“...Sultan II. Mahmud Dönemi’nde yerli tüccarların yabancı tüccarlarla rekabet edebilmesi için gümrük vergileri indirilmiştir...” (s.78) (*Tüccar, rekabet, gümrük, vergi*)

“...Bu dönemdeki çalışmalar sanayi inkılabının temelini oluşturdu...” (s.73) (*Sanayi inkılabı*)

“...Yeni bulunan ticaret yolları ve yapılan keşifler Osmanlı Devleti’nden uzak coğrafyalarda gerçekleşmiştir. Yeni ticaret yollarının bulunmasının Osmanlı Devleti’ne etkileri neler olmuştur? Tartışınız...” (s.67) (*Ticaret yolu*)

“...Osmanlı Devleti bir yerin fethinden hemen sonra şehre “kadı” atardı. Yeni fethedilen toprakların sorumluluğunun kadıya verilmesinin sebebi ne olabilir? Tartışınız...” (s.59) (*Toprak*)

“...Osmanlı Dönemi’nde yaşayan bir tüccar olsaydınız hangi ulaşım araçlarını tercih ederdiniz? Neden? ...” (s.81) (*tüccar, ulaşım*)

“...Teknolojik makinelerle seri üretim gerçekleştirildi...” (s.73) (*Üretim*)

“...Yerli malı kullanılması teşvik edilmiştir...” (s.78) (*Yerli malı*)

Görsel (G) kısmında ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili banka, para, tezgâh ve ticaret yolu kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Bkz: Görsel):



Fotoğraf 41. Osmanlı parası örneği: Mecidiye

Değerlendirme Çalışmalarında (DÇ) ekonomi okuryazarlığına ait ekonomi, mal, nüfus, para, pazar, rekabet, sanayi, satma, sömürgecilik, toprak, tüccar, üretim ve vergi kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Çeşitli el sanatları ile uğraşan bu kadınlar ekonomiye büyük katkı sağlamışlardır...” (s.95) (*Ekonomi*)

“...C) Osmanlı topraklarını üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi...” (s.95) (*Toprak, üretim, mal, satma, pazar*)

“...B) Nüfusun azalmaması için göçün yasaklanması...” (s.95) (*Nüfus*)

“...Padişahlar, Sultan Süleyman Han Gazi’ye gelinceye kadar bizzat Divanı Hümayun’da bulunur, memleket ve millet, bütün halk, hazine, para ve diğer büyük küçük işler ile tam manasıyla meşgul olurlar idi...” (s.74) (*Para*)

“...B) Osmanlı tüccarların Avrupalı tüccarlarla rekabet gücü kalmadı...” (s.95) (*Tüccar, rekabet*)

“...4.Baltalimanı Antlaşması Osmanlı Devleti’nin ekonomisine ve sanayisine büyük zarar vermiştir...” (s.94) (*Ekonomi, sanayi*)

“...D) İngiltere’de büyük bir sömürge imparatorluğu kuruldu...” (s.95) (*Sömürgecilik*)

“...A) Halktan vergi alınmaması...” (s.95) (*vergi*)

4.2.4.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

7. sınıf Sosyal Bilgiler İnsanlar, Yerler ve Çevreler (İYÇ) öğrenme alanı nüfusun dağılışını etkileyen etkenler, yerleşmenin dağılışında etkili olan faktörleri ve göç olgusunu konu edinmektedir. Bu çerçevede yer alan bölümler ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir; analizler Tablo 30’da yer almaktadır.

Tablo 30

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Arıcılık				○		
Avcılık			2x○			
Beşeri Ortam			6x○	8x○		○
Çalışan			7x○	3x○	○	2x○
Çalışmak			3x○	7x○		2x○
Çiftçi			○			
Doğal ortam/Çevre			4x○	6x○		○
Ekonomi			7x○	2x○		2x○
Ekonomik faaliyet			5x○	○	○	2x○
Fabrika				2x○	○	○
Gelir				○		
Girişimci			3x○			
Hak			○			
Hammadde				○		
Hayvancılık			3x○	2x○	○	
Hizmet			5x○	○	○	○
İhracat			○			
İhtiyaç			3x○			
İnsan Gücü				○		
İş			3x○			

Tablo 30

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
İşçi			2x○			
İş Fırsatı				7x○		
İşsizlik			○			○
Kalkınma planı			○			
Kaynak			○	○		○
Maden			2x○	2x○	2x○	
Madencilik			○	○		
Market			○			
Müşteri			○			
Nüfus			26x○	7x○		6x○
Ormancılık			○			
Sanayi			12x○	7x○	2x○	○
Sanayileşme			2x○			
Satma			○			
Sektör			6x○	3x○		○
Talep			○			
Tarım			11x○	4x○	○	4x○
Tarım ürünü				○	○	
Tarla			○	○		○
Ticaret			3x○	3x○		○
Ticaret yolu			○			
Toplayıcılık			○			
Toprak				2x○		
Turist				○		
Turizm			6x○	4x○	2x○	
Tüketici			○			
Ulaşım			3x○	○		
Üretim			2x○	○		
Ürün				○		
Verimlilik			○	3x○		○
Yer altı kaynakları			○	○		

Doğrudan	●
Dolaylı	○

Tablo incelendiğinde *neler öğreneceğiz (NÖ)* ve *hazırlık soruları (HS)* bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği görülmektedir.

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *avcılık, beşeri ortam, çalışan, çalışmak, çiftçi, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, girişimci, hak, hayvancılık, hizmet, ihracat, ihtiyaç, insan gücü, iş, işçi, işsizlik, kalkınma planı, kaynak, maden, madencilik, market, müşteri, nüfus, ormancılık, sanayi, sanayileşme, satma, sektör, talep, tarım, tarla, ticaret, ticaret yolu, toplayıcılık, turizm, tüketici, ulaşım, üretim,*

verimlilik ve yer altı kaynağı kavramları dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...İklima uygun tahıl ve bakliyat yetiştirilen Çatalhöyük, avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna geçişin yaşandığı yerleşim yerlerinden biridir...” (s.98) (*Avıcılık, toplayıcılık, tarım*)

“...Geçmişten günümüze insanların yerleşim yeri tercihlerinde ortak özellikler olduğunu görüyoruz. Bu ortak özellikleri doğal ve beşerî faktörler olarak ikiye ayırabiliriz...” (s.99) (*Doğal ortam/çevre, beşerî ortam*)

“...Türkiye İstatistik Kurumu” (TÜİK) tarafından yapılan nüfus sayımları sırasında nüfusumuzun özellikleri de tespit edilir. Nüfusumuzun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı, çalışan nüfusun hangi ekonomik faaliyet kollarında çalıştığı, nüfusun eğitim durumu, kır ve kent nüfus oranları elde edilir. Bu bilgiler sayesinde oluşturulan Tablo ve grafiklerden faydalanılır...” (s.106) (*Nüfus, çalışan, ekonomik faaliyetler, çalışmak*)

“...Göç veren yerlerde insan gücü kaybı, kırsal alanların yaş ortalamasının yükselmesine üretimin düşmesine neden olabilir. Göç eden insanlar sadece bir mekân değil, aynı zamanda toplumsal bir çevre değişikliği de yaşamaktadır. Örneğin tarımsal faaliyette bulunan bir çiftçi, göç ettikten sonra makine başında çalışan bir işçi olabilir...” (s.116) (*İnsan gücü, üretim, tarım, çiftçi, çalışmak, işçi*)

“...İnsanların yeni ekonomik faaliyet alanları keşfetmesi sosyal ve ekonomik hayatı değiştirmiştir...” (s.100) (*ekonomik faaliyet, ekonomi*)

“...İzmir’de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yapan genç kadın girişimci, Türkiye ile vize problemi yaşanan ABD’ye kendisi giremedi ama halıları girmeyi başardı. Müşterisiyle görüşmek için ABD’ye gitmeyi planlarken vize krizinin gündeme geldiğini belirten girişimci, “Müşteri ile görüşmeye gidecektim ki vize krizi yaşandı ve ABD’ye gidemedim. Ancak müşterim halıyı almaya niyetli olduğu için İstanbul’a geldi ve görüşme yaptık...” (s.120) (*İhracat, girişimci, müşteri*)

“...Seyahat özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar yalnızca bu özgürlüğün kullanımına değil bireyin çalışma, eğitim, sağlık alanlarındaki özgürlükleri ile sosyal, ekonomik hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına yol açabilir...” (S.119) (*Çalışma, ekonomi, hak*)

“...İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir...” (s.113) (*Tarım, hayvancılık, turizm*)

“...Çalışan nüfusun dağılımı ekonomik faaliyet kollarına göre tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan nüfus olmak üzere üçe ayrılarak incelenir...” (s.110) (*Çalışan, nüfus, ekonomik faaliyet, tarım, sanayi, sektör, hizmet*)

“...O dönemde Hasan Dağı’ndan elde edilen obsidyen ile tuzu hem kendi ihtiyaçları için kullanmışlar hem de çevrelerindeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanlara satmışlardır...” (s.98) (*İhtiyaç, doğal ortam/ çevre, satma*)

“...Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait bazı iş kolları aşağıda verilmiştir...” (s.110) (*Tarım, sanayi, hizmet, sektör, iş*)

“...Göçe bağlı olarak hızlı nüfus artışı yaşanan kentlerde işsizlik sorununa rastlanabilir...” (s.116) (*Nüfus, işsizlik*)

“...Bir ülkede kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi için ülke nüfusunun özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bunun için nüfus sayımları yapılır. Ülkemizde ilk nüfus sayımı 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmış ve ülke nüfusumuz 13.648.270 olarak belirlenmiştir...” (s.106) (*Kalkınma planı, nüfus*)

“...Doğal faktörler; yeryüzü şekilleri, iklim, su kaynakları, yer altı kaynakları, bitki örtüsü, savunma imkânları gibi insan eli değmeden var olmuş unsurlardır...” (s.99) (*Doğal ortam, kaynak, yer altı kaynak*)

“...Maden çıkarılan ve işletilen yerler, hızla büyüme ve gelişme potansiyeline sahiptir. Zonguldak Ereğli, Karabük ve Batman gibi illerimiz buna örnek verilebilir...” (s.105) (*Maden*)

“...Beşerî faktörler ise ekonomik faaliyetler, ticaret, sanayi, madencilik, hayvancılık ve tarım gibi insan müdahalesi sonucu oluşan unsurlardır...” (s.99) (*Beşerî ortam, ekonomik faaliyet, ticaret, sanayi, madencilik, hayvancılık, tarım*)

“...Tezgahtar Ayça, Almanya’da market işleten abisinin yanına çalışmak için gitmiştir...” (s.116) (*market, çalışmak*)

“...Tarım Bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık...” (s.110) (*tarım, üretim, hayvancılık, ormancılık*)

“...Sanayileşme ile kentlere talep artmış ve yeni beşerî faktörler ortaya çıkmıştır. Örneğin eğitim, altyapı, sağlık, turizm, ulaşım gibi faktörler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır...” (s.100) (*Sanayileşme, talep, beşerî ortam, turizm, ulaşım*)

“...Son tespitler burada yaşayanların, tarlalarını bugünkü Çumra ilçesi civarında oluşturduklarını ve hayvan sürülerini Çatalhöyük’ten uzakta otlattıklarını ortaya koymaktadır...” (s.98) (*Tarla*)

“...Bölge aynı zamanda İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur...” (s.99) (*Ticaret yolu*)

“...Nüfus piramitleri nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür durumlarını göstermeye yarayan grafiklerdir. Genellikle kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı (sağlısolu) gösterilir...” (s.109) (*Nüfus, çalışan, tüketici*)

“...Ulaşım yollarına yakın yerlerde bulunan yerleşim birimleri, daha fazla gelişmiştir. İşlek yolların kavşağında bulunan Kayseri, Afyonkarahisar ve Gaziantep gibi illerimiz buna örnektir...” (s.105) (*Ulaşım*)

“...Ülkemizde tarıma elverişli verimli düzlüklerin bulunduğu yerler yerleşim alanlarının tercihiinde diğer önemli bir faktördür. Konya, Adana, Kayseri, Malatya, Muş gibi illerimiz verimli ovalar üzerinde kurulmuştur...” (s.104) (*tarım, verimlilik*)

Öte yandan pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde arıcılık, beşerî ortam, çalışan, çalışmak, doğal ortam/çevre, ekonomi, ekonomik faaliyet, fabrika, gelir, hammadde, hayvancılık, hizmet, iş, kaynak, maden, madencilik, nüfus, sanayi, sektör, tarım, tarım ürünü, tarla, ticaret, toprak, turist, turizm, ulaşım, üretim, ürün, verimlilik ve yer altı kaynakları kavramları ekonomi okuryazarlığı bağlamında dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Erzurum’da çayır, mera ve yaylalar geniş yer kaplar. Bu yüzden hayvancılık yaygındır. Arıcılık da çok gelişmiştir...” (s.103) (*Hayvancılık, arıcılık*)

“...Aşağıdaki Tabloda yerleşmeyi etkileyen doğal ve beşerî faktörler verilmiştir. Bu faktörlere olumlu ve olumsuz örnekler bularak uygun yerlere yazınız...” (s.101) (*doğal ortam, beşerî ortam*)

“...Yukarıdaki 1927-1980-2017 yılları nüfus sayımlarına göre Türkiye’de çalışan nüfusun iş kollarına dağılım grafiğini inceleyerek aşağıdaki ifadelerden doğru

olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız...” (s.110) (*Nüfus, çalışan, iş*)

“...Ben Onur, babam öğretmen. Babam başka bir şehirdeki okulda çalışmak istediği için yaşadığımız şehirden ayrıldık...” (s.115) (*Çalışmak*)

“...Yukarıdaki fotoğraflardan çıkardığınız sonuçlardan hareketle göçün sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçlarını aşağıdaki noktalı yerlere yazınız...” (s.117) (*Ekonomi*)

“... Çatalhöyük halkının hangi ekonomik faaliyetlerle uğraştığını aşağıdaki nokta ile belirtilen boşluklara yazınız...” (s.99) (*Ekonomi faaliyet*)

“...Biz sanayi kuruluşlarında çalışmaktayız. Hammadde kaynaklarına yakın olduğumuz için buraya fabrikalar yapıldı. Burada yaşayan benim gibi birçok insana iş imkânı doğdu...” (s.102) (*Sanayi, çalışmak, hammadde, kaynak, fabrika, iş imkanı*)

“... Yaz aylarında oldukça fazla turist kabul ederiz. Ülkemiz için önemli gelir kaynağı olan turizm bizim için de iş imkânı sunuyor...” (s.102) (*Turist, gelir, turizm, iş imkanı*)

“...2017 yılında hizmet sektöründe çalışan nüfus, diğer iki alanda çalışan nüfusun toplamından fazladır...” (s.110) (*Hizmet, sektör, çalışan, nüfus*)

“...Bulduğumuz yer engebeli ve dağlıktır. Tarım elverişli alan yoktur. Bu yüzden bölge insanı, iş bulabileceği bölgelere göç eder...” (s.102) (*Tarım, iş*)

“...Su kaynakları...” (s.101) (*Kaynak*)

“...Ben Yusuf, Babam Zonguldak’ta kömür madeninde çalışmaya başladı. Biz de bu yüzden Zonguldak’a yerleştik...” (s.115) (*maden, çalışmak*)

“...Madencilik...” (s.101)

“...1927 yılında tarım sektöründe çalışan nüfus %90’a yaklaşmıştır...” (s.110) (*Tarım, sektör, çalışan, nüfus*)

“...Tarım Ürünleri...” (s.105)

“...Ben Ayşe, Tuz Gölü civarında yaşıyorduk. Kuraklık nedeniyle tarlalarımızdan yeterli verim elde edemeyince göç ettik...” (s.114) (*Tarla, verimlilik*)

“...Başkent olmasıyla hızla nüfusu artmıştır. Eğitim ve kültür şehri olan Ankara’da ticaret ve sanayi de gelişmiştir...” (s.103) (*Nüfus, ticaret, sanayi*)

“...Zamanla toprakta istediğimiz verimi alamadığımız için taşınmak zorunda kaldık...” (s.114) (*Toprak, verimlilik*)

“...Yaz aylarında oldukça fazla turist kabul ederiz. Ülkemiz için önemli gelir kaynağı olan turizm bizim için de iş imkânı sunuyor...” (s.102) (*Turist, gelir, turizm, iş imkanı*)

“...Ulaşım...” (s.101)

“...Şiddetli yağıştan sonra meydana gelen heyelan çay bahçelerimize zarar verdi. Bu yüzden üretim yapamadık ve göç etmek zorunda kaldık...” (s.114) (*Üretim*)

“...Evlat geldik, yerleştik buralara. Bol ürün elde ediyoruz. Daha ne olsun? ...” (s.102) (*Ürün*)

“...Yer altı kaynaklarının yetersiz olduğu yerler...” (s.101) (*Yer altı Kaynakları*)

Görsel (G) bölümünde verilen bilgilerin somutlaştırılması bağlamında ekonomi okuryazarlığına ait *çalışan, ekonomik faaliyet, fabrika, hayvancılık, hizmet, maden, nüfus, sanayi, tarım, tarım ürünü, ticaret ve turizm* kavramlarının dolaylı olarak şu şekilde görselleri yer almaktadır (Bkz: Görsel):



Fotoğraf 42. Madenler fotoğraf



Fotoğraf 43. Tarım ürünü



Fotoğraf 44. Sanayileşme/ fabrika



Fotoğraf 45. Hayvancılık faaliyeti



Fotoğraf 46. Turizm/ turistik yerler

Bireyin yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetlerin nüfusun dağılışına etkisini öğrenciye kazandırma için yukarıdaki görsellere yer verilmiştir.

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair *beşeri ortam, çalışan, çalışmak, doğal ortam/çevre, ekonomik faaliyet, fabrika, hizmet, işsizlik, kaynak, nüfus, sanayi, sektör, tarım, tarla ve verimlilik* kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“... (İstanbul, nüfus, demografi, doğal, beşerî, Adana, hizmet, tarım) ...” (s.122) (*Nüfus, doğal ortam, beşeri ortam, hizmet, tarım*)

“...Burak: Fabrikada çalışan abisinin yanında çalışmak için göç etmiştir...” (s.123) (*Fabrika, çalışan, çalışmak*)

“...D) Yaşadığı yerden yurt dışında çalışmaya gidenlerin eğitim durumunu öğrenmek isterse...” (s.123) (*çalışmak*)

“...2. Göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle insanların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesidir...” (s.122) (*Ekonomi*)

“...2. Sahip olduğu elverişli yeryüzü şekilleri, iklim şartları ve ekonomik faaliyet çeşitliliği ile Türkiye’nin en yoğun nüfusa sahip şehri...” (s.122) (*Ekonomik faaliyet, nüfus*)

“...Nüfus artışının hızlı olduğu yerlerde işsizlik, gecekondulaşma, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, tarım ve yeşil alanların betonlaşması ve çevre kirliliği gibi sorunlar yaşanmaktadır...” (s.123) (*İşsizlik, tarım*)

“...5. Bir yerin su kaynaklarının fazla, yer şekillerinin düz ve tarıma elverişli olması o yerin nüfusunun kalabalık olmasında etkilidir...” (s.122) (*Kaynak, tarım, nüfus*)

“...4. Ülkemizde sanayinin gelişmiş olduğu yerler nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerdir...” (s.122) (*Sanayi, nüfus*)

“...5. Az gelişmiş ülkelerde
sektöründe çalışan insan sayısı daha fazladır...” (s.122) (*Sektör, çalışmak,*)

“...Karadeniz kıyılarında yerleşmek için düzlükler azdır. İnsanlar evlerini yamaçlardaki tarlalarının yanına yaparlar...” (s.123) (*Tarla*)

“...3.Çatalhöyük’ün yerleşim yeri olarak seçilmesinde bölgenin verimli tarım arazilerine sahip olması etkili olmuştur...” (s.122) (*Verimlilik, tarım*)

4.2.4.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Bilginin kullanımı, aktarımı, bilim insanlarının bilimsel sürece etkisini ele alan öğrenme alanı, ekonomi okuryazarlığı bağlamında analiz edilmiş ve analiz Tabloları aşağıda sunulmuştur:

Tablo 31

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ekonomi			○			
Enerji			○			
Enerji Kaynağı			○			
Fabrika			○			
			○			
Fiyat						
İhtiyaç				○		
İnsan Gücü			○			
Makine			5x○			
Maliyet			2x○			
Malzeme			2x○	○		
Masraf			○			
Pahalı			○			
Para			3x○			
Proje			○			
Rekabet			○			
Sanayi			○			
Sanayi İnkılabı			2x○			
Sanayileşme			○			
Satış			○			

Tablo 31

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Tarım			○			
Tasarruf						○
Ticaret			○			○
Toprak			○			
Ucuz			3x○			
Ulaşım			○			
Üretim			5x○	○		○
Ürün			○	○		
Verimlilik			○			
Yenilebilir enerji kaynağı			○			

Doğrudan	●
Dolaylı	○

Yukarıda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ), *hazırlık soruları* (HS) ve *görsel* (G) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair kavram ve olgulara yer verilmemiştir.

Öte yandan *okuma metni* (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait *ekonomi, enerji, enerji kaynağı, fabrika, fiyat, insan gücü, makine, maliyet, malzeme, masraf, pahalı, para, proje, rekabet, sanayi, sanayi inkılabı, sanayileşme, satış, tarım, ticaret, toprak, ucuz, ulaşım, üretim, ürün, verimlilik ve yenilenebilir enerji kaynağı* kavramlarına dolaylı olarak yer verilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Ege kıyılarında kurulan İyon Medeniyeti deniz ticareti sayesinde hem ekonomik açıdan zenginleşmiş hem de ticaret sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinden öğrendikleri bilgileri ülkelerine getirmişlerdir...” (s.148) (*Ticaret, ekonomi*)

“... Buhar makinesi, buharın içinde var olan ısı enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren bir makinedir. Buhar makinelерinin sanayi ve ulaşımda kullanılması Sanayi Devrimi'nin ilk adımı oldu...” (s.144) (*Makine, enerji, makine, sanayi, ulaşım, sanayi inkılabı*)

“...Makinelerde kullanılan enerji kaynakları zamanla değişim göstermiştir...” (s.144) (*Makine, enerji kaynağı*)

“...Buhar makinelерinin tekstil ve kâğıt üretiminde kullanılmaya başlanması Sanayi Devrimi'nin başlangıcı oldu. Daha önce insan ve hayvan gücü ile yapılan işlerin yerini buhar gücü ile çalışan makineler aldı. Bu sayede üretim artarak sanayileşme

başladı ve büyük fabrikalar kuruldu...” (s.144) (*Makine, üretim, sanayi inkılabı, insan gücü, sanayileşme, fabrika*)

“...Bu iki kütüphane arasında kitap toplama konusunda yaşanan rekabetin kitap fiyatlarını arttırdığı, bunun sonucunda sahte kitapların ortaya çıktığı söylenmektedir. Ancak bu rekabetin olumlu bir sonucu da parşömen kâğıdının ortaya çıkmış olmasıdır...” (s.128) (*Rekabetin, fiyat*)

“...Daha önce çok pahalı olan kitaplar ucuzlamıştır...” (s.142) (*Pahalı, ucuz*)

“...Bütün parasını kitaplara yatırmış, yolda gördüğü, hiç tanımadığı kervanlara para vererek belki bir yıl sonra gelecek belki de hiç gelmeyecek kitaplar sipariş etmiştir...” (s.136) (*para*)

“...Feynman konuşmasının sonunda biner dolar ödüllü iki proje önermişti. Birincisi boyutu 0,4 milimetre olan bir motor yapmaktı...” (146) (*proje*)

“... Böylece kâğıt ucuzlamış, dolayısıyla kitabın maliyetinin düşmesiyle bilginin yayılması hızlanmıştır...” (s.129) (*Ucuz, maliyet*)

“...Bu sayede nanoteknolojiyi kullanılarak yüzlerce yeni ve yararlı malzeme üretilebiliyor...” (s.146) (*malzeme, üretim*)

“...Fatih’in davetiyle İstanbul’a gelmiş ve bu yolculuğunda masraflarını karşılaması için Fatih tarafından kendisine günlük 1000 akçe verilmiştir...” (s.135) (*Masraf*)

“... Kuruyan kalıplar fildişi ile parlatılıp satışa sunuluyordu...” (s.128) (*Satış*)

“...Bizler Mezopotamya’da çok verimli topraklara sahip olduğumuzdan tarımla uğraşırız. Ürettiğimiz ürünleri zigguratlarda muhafaza ediyoruz...” (s.126) (*Verimlilik, toprak, tarım, üretim, ürün*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümünde ise *enerji kaynağı, ihtiyaç, malzeme, üretim ve ürün* kavramlarına ekonomi okuryazarlığı bağlamında dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Gelecekte kullanılabilecek enerji kaynakları neler olabilir? Araştırarak sınıfta paylaşınız...” (s.144) (*Enerji kaynağı*)

“...Teknolojik buluşların ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçlarının rolleri nelerdir? Örneklerle açıklayınız...” (s.142) (*İhtiyaç*)

“...Günümüzde nano malzemeler ile üretilmiş çok sayıda ürün kullanılmaktadır. Kullandığınız veya çevrenizde kullanılan nanoteknoloji ürünleri ile ilgili bir araştırma yapıp isimlerini aşağıya yazınız...” (s.146) (*Malzeme, üretim, ürün*)

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde de *tasarruf, ticaret ve üretim* kavramlarına ekonomi okuryazarlığı bağlamında dolaylı olarak şu şekilde yer verilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...D) *Uzaya giden araçların yakıt tasarrufu yapması sağlanmıştır...*” (s.155) (*Tasarruf*)

“...4.Deniz ticareti ile yeni bilgilere ulaşan özgür düşüncenin de katkısıyla bilimsel gelişmeler yaşanmıştır...” (s.154) (*Ticaret*)

“...A) Üretim teknolojisi gelişmiş ve seri üretime geçilmiştir...” (s.154) (*Üretim*)

4.2.4.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

7. sınıf Sosyal Bilgiler *Üretim, Dağıtım ve Tüketim (ÜDT)* öğrenme alanı üretimde toprağın değeri, ekonomik hayata etkileri, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, tarihteki meslek edindirme kurumları ve günümüzdeki yeni meslekleri tanıtmalarını ele almıştır. Bu çerçevede öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığına dair incelenmiştir. Bu kapsamdaki analizler Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ahilik sistemi			9x●		3x●	2x●
Alışveriş			5x●	●		
Avcılık			●			
Bağış			●			
Banka			●			
Bankacılık			●			
Çalışmak			6x●			
Çalıştırmak			●			
Çiftçi			6x●			
Çiftlik			5x●	●		
Dayanıklı Tüketim						
Malı			●			
Dayanışma			●			
Ekonomi			12x●	3x●	●	2x●
Ekonomik faaliyet			●			
Ekonomik Hayat	2x●		2x●	2x●		
Emek			2x●			
Enerji			●			
Esnaf			4x●			
E- ticaret			11x●	●		
Fabrika			4x●	●		●
Firma			4x●			
Fiyat			3x●			●
Geçim			●			●
Gelir			7x●	2x●		●
Gider			2x●			
Hak			7x●	●		●
Hammadde			3x●	●		●
Harcama			●			●
Hayvancılık			7x●	●		
Hizmet			7x●			●
İhtiyaç			11x●			2x●
İkta			7x●			
İktisadi			2x●			
İnsan gücü			2x●	2x●		2x●
İstihdam				●		

Tablo 32

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
İş			5x●			●
İş birliği			2x●			
İşçi			●			
İş gücü			2x●			
İşveren			●			
İş yeri			●			
Kalite				●		●
Kalkınma			2x●			
Kaynak			2x●			
Kazanç			●			
Kredi			2x●	●		
Kredi kartı			●			
Lonca			5x●			
Maaş			2x●			
Maden			●			
Mağaza			●			
Makine			8x●			2x●
Mal						●
Malzeme			●	●		
Market			●			
Masraf			2x●			
Meslek	3x●	●	46x●	13x●	6x●	4x●
Müşteri			5x●			
Nitelikli			2x●			
insan gücü						
Nüfus			6x●			2x●
Ödeme			●			
Para			2x●			
Pazar						●
Pazarlama			●			
Piyasa			●			
Proje			4x●			
Rekabet			●			
Ormancılık			●			
Sanayi			14x●			
Sanayi inkılâbı			6x●		2x●	2x●
Sanayileşme			●			
Satın alma			2x●			
Satış			●			
Satma			●			
Sektör			6x●	●		●
Sendika			●			
Sorumluluk			2x●			
Şirket			2x●			
Tarım			27x●	5x●	5x●	●
Tarım ürünü			●			
Tezgah			2x●			

Tablo 32

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim (devam)

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DC
Tımar sistemi			11x●	2x●		3x●
Ticaret			5x●	●		
Toplayıcılık			●			
Toprak		●	30x●	5x●		3x●
Tüccar			2x●			
Tüketici			●			
Tüketim			●	●		
Ulaşım			2x●			
Ücret			●			
Üretici			●	●		
Üretim			30x●	6x●	●	●
Üretim teknolojisi	●		6x●	●		●
Ürün		●	7x●	7x●		●
Vakıf	●		49x●	3x●		4x●
Vergi			4x●			
Verimlilik			5x●			
Yatırım			●			
Zarar				●		
Zanaat				●		
Zanaatkar			●			

Doğrudan ●

Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü *neler öğreneceğiz?* (NÖ) bölümü incelendiğinde *ekonomi okuryazarlığı* ile ilgili dört kavram ekonomik hayat, meslek, üretim teknolojisi ve vakıf doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkisini tarihten ve günümüzden örneklerle değerlendirebileceksiniz.” (s.157) (*üretim teknolojisi, ekonomik hayat*)

“...Türk tarihinde meslek ve meslek etiği kazandıran kurumları tanıyacaksınız.” (s.157) (*Meslek*)

“...Vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal yaşamdaki rollerine tarihten ve günümüzden örnekler verebileceksiniz.” (s.157) (*Vakıf*)

Öte yandan *hazırlık soruları* (HS) bölümünde ise *dayanışma, meslek, toprak ve ürün* kavramları ekonomi okuryazarlığı bağlamında doğrudan şu şekilde verilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Türk toplumunda sosyal dayanışma ve yardımlaşma her zaman her dönemde önemli olmuştur. Sizce bunun sebepleri nelerdir?” (s.168) (*Dayanışma*)

“Büyüyünce hangi mesleği yapmak istiyorsunuz. Niçin? Açıklayınız.” (s.180) (*Meslek*)

“Sizce geçmişten günümüze toprak niçin bu kadar çok önemlidir? (s.158) (*Toprak*)

“Hafta sonları vaktinizin ne kadarını televizyon, Genel Ağ, telefon ve bilgisayar başında geçiriyorsunuz? Bu ürünler icat edilmeseydi hayatınız çok farklı olur muydu? Bu konudaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” (s.186) (*ürün*)

Okuma metni (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığına ait ahilik, alışveriş, avcılık, bağış, banka, bankacılık, çalışmak, çalıştırmak, çiftçi, çiftlik, dayanıklı tüketim malı, dayanışma, ekonomi, ekonomik faaliyet, ekonomik hayat, emek, esnaf, e-ticaret, fabrika, firma, fiyat, geçim, gelir, gider, hak, hammadde, harcama, hayvancılık, hizmet, ihtiyaç, iktâ, iktisadi, insan gücü, iş, , iş birliği, işçi, iş gücü, işveren, iş yeri, kalkınma, kaynak, kazanç, kredi, kredi kartı, lonca, maaş, maden, mağaza, makine, malzeme, market, masraf, meslek, müşteri, nitelikli insan gücü, nüfus, ödeme, para, pazarlama, piyasa, rekabet, ormancılık, sanayi, sanayi inkılabı, sanayileşme, satın alma, satış, satma, sektör, sendika, sorumluluk, şirket, tarım, tarım ürünü, tezgah, tımar sistemi, ticaret, toplayıcılık, toprak, tüccar, tüketici, tüketim, ulaşım, ücret, üretici, üretim, üretim teknolojisi, ürün, vakıf, vergi, verimlilik, yatırım ve zanaatkar kavramlarına doğrudan şu şekilde yer verilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Ahilik ve Lonca Teşkilatı Tanzimat’ın ilanı ve yabancı devletlerle yapılan ticari anlaşmalar neticesinde gücünü kaybederek zamanla sona ermiştir. Tanzimat’tan sonra genel eğitimle mesleki eğitim bir arada düşünölmeye başlanmış ve bu yönde okullar açılmıştır.” (s.176) (*Ahilik, lonca, ticaret, meslek*)

“...E-ticaretin en büyük avantajı zamandan ve mekândan bağımsız olarak dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatinde müşterilere alışveriş imkânı sunabilmesidir. E-ticarete süreçlerin büyük kısmı dijital ortamda yürütöldüğü için kısıtlayıcı zaman ve mekân problemleri bulunmamaktadır. E-ticaret geleneksel alışverişe göre müşterinin zaman kaybını azaltır. Binlerce müşteri beklemeksizin aynı anda alışveriş ve ödeme yapabilir. Firmalar fiziki ortamda ulaşabildiklerinin çok üzerinde müşteri ve ciroya ulaşabilirler.” (s.190) (*E-ticaret, müşteri, alışveriş, ödeme, firma*)

“...İnsanların topraktan ve hayvandan yararlanma süreci toplayıcılık, avcılık, ilkel ziraatçılık ve modern tarım olmak üzere çeşitli aşamalardan geçmiştir.” (s.159) (*toprak, toplayıcılık, avcılık, tarım,*)

“...Vakfa bağışlanan gelirle vakfin diğer hizmetlerinin yanı sıra güvercinhanelerin bakımının yapılmasını şart koşan vakıf...” (s.169) (*Vakıf, bağış, gelir, hizmet,*)

“...Hammaddesi tarıma dayalı sanayinin kurulmasına destek verilmiştir. Ziraat Bankası yeniden düzenlenerek çiftçiye verilen krediler artırılmıştır.” (s.162) (*Hammadde, tarım, sanayi, banka, çiftçi, kredi*)

“...Yazılım Mühendisi Gelecekte otomasyon sistemlerinin daha da gelişmesi uzay bilimlerindeki ilerleme yazılım mühendislerine olan ihtiyacı artıracaktır. Bankacılık, otomotiv, telekomünikasyon gibi sektörlerde kullanılan bilgisayar sistemlerinin yazılım kodlarını hazırlayan ve bu sistemlerin uygulamasını yapan kişidir. Matematiksel, yaratıcı ve analitik düşünme, sorunlara farklı çözümler bulabilme

yeteneğine sahip kişiler bu meslekte başarılı olabilecektir. Yazılım mühendisliği bölümlerinden mezun olanlar yazılım mühendisi olabilirler.” (s.182) (*Bankacılık, sektör*)

“...Kömür, doğal gaz, elektrik, petrol gibi enerji kaynakları ile ısıtılarak büyük kazanlarda eritilen demire kalıplarla şekil verilmeye başlanmıştır. Burada üretilen ürünler inşaat, makine ve ulaşıma dayalı sanayi kollarının gelişmesini sağlamıştır. Bu sanayi kollarında çalışan işçi sınıfı oluşmuştur.” (s.166) (*Enerji kaynağı, üretim, ürün, makine, ulaşım, sanayi, işçi*)

“...Feodalite aynı zamanda hukuki bir sistem olduğundan serfin senyör topraklarında çalışma mecburiyeti vardı. Çalışma şartları ve süreleri senyörce tayin edilirdi. Serfin topraktan ayrılması hâlinde senyörün onu bulup getirme ve tekrar toprakta çalıştırma yetkisi vardı.” (s.160) (*Toprak, çalışmak, çalıştırma*)

“...ASELSAN (Askerî Elektronik Sanayi) ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üç yeni proje için iş birliği yaptı. Proje kapsamında traktörlerin sürücüsüz kullanımı, özel kameralar taşıyan insansız hava araçlarıyla bitki hastalık ve zararlılarının tespiti sağlanacak. Verimi arttıracak hassas tarım uygulamaları için altyapı sağlayacak çiftlik yönetim sistemi kurulacak.” (s.187) (*Tarım, hayvancılık, proje, iş birliği, verimlilik, çiftlik*)

“...Anadolu’nun Türklerin ikinci anayurdu hâline gelişi XI. yüzyılın ikinci yarısının başlarındadır. Asya’dan göç eden zanaatkâr ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve zanaatkârlar karşısında tutunabilmeleri için aralarında bir kuruluş kurmaları gerekmiştir. Ayrıca Türkler bu kuruluş yardımıyla sağlam, dayanıklı mal yapabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu düşünce Ahiliğin kurulmasını sağlamıştır...” (s.175) (*Zanaatkâr, tüccar, dayanıklı tüketim malı, ahilik*)

“...Geçmişten günümüze toplumlar kendi yapıları içinde sosyal yardım, dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurumlar oluşturmuşlardır. Günümüz modern toplumlarında tesis edilen sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamaları geçmişte İslam toplumlarında vakıf müessesesi tarafından gerçekleştirilmiştir.” (s.168) (*Dayanışma, ihtiyaç, vakıf*)

“...Tarım ve hayvancılığın başlaması insanların yaşam biçimini ve üretim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Yerleşik yaşama geçen insanoğlu tarımsal üretime dayanan bir ekonomi oluşturmuştur. Bu durum toprağa sahip olmanın önemini ortaya çıkarmıştır.” (s.159) (*Tarım, hayvancılık, üretim, ekonomi, toprak*)

“...Günümüzde örgün eğitimin yanı sıra yaygın eğitim yolu ile de halkımıza mesleki eğitim kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ev hanımlarının da ekonomiye katkı sağlaması planlanmaktadır. Bu amaçla belediyelerimiz de meslek edindirme kursları açarak mesleki eğitime katkı sağlamaktadır. Meslek odaları ve ticaret odaları da Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içerisinde uygulamalı eğitim vererek sanayinin kalkınmasına yardım etmektedir.” (s.177) (*Meslek, ekonomi, ticaret, iş birliği, sanayi, kalkınma*)

“...Ekonomik faaliyetlerimizin birçoğunda topraktan yararlanırsınız. Tarım, hayvancılık, ormancılık, endüstri gibi sektörler toprak ile ilişkilidir. İnşaat sektöründe kullanılan tuğla, kiremit, porselen, fayans ve cam üretiminde toprak ham madde olarak kullanılır. Toprağın verimliliği ve yapısı bu sektörlerin gelişimini etkiler. Toprağın ekonomik önemi gün geçtikçe artmaktadır. Toprak tarım ve sanayinin vazgeçilmez unsurudur.” (s.158) (*Ekonomik faaliyet, toprak, tarım, hayvancılık, ormancılık, sanayi, sektör, ham madde, verimlilik, ekonomi*)

“...Sanayi İnkılabı ile başlayan üretim teknolojisindeki hızlı değişim sosyal ve ekonomik hayattaki değişimi de beraberinde getirmiştir. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim.” (s.167) (*Sanayi inkılabı, üretim teknolojisi, ekonomik hayat*)

“...Lonca Teşkilatının Ahilikten farkı sadece Müslüman esnaf Ahilik Teşkilatına katılabiliyorken loncalara gayrimüslim esnaf da katılabiliyordu. Loncaların kuruluş amacı tüccar ve sanatkâr olan üyelerin haklarını korumaktır.” (s.176) (*Lonca, Ahilik, esnaf, tüccar, hak*)

“...E-ticaret müşterilere daha şeffaf bir ortam sunar. E-ticarete müşteriler farklı firmaların web siteleri ve farklı ürünler arasında hızlıca fiyat araştırması yapabilir. Bu da rekabetin artmasını ve fiyatların düşmesini sağlar. E-ticaret ulaşım sorunu ve giderlerini azaltır. E-ticarete tüketiciler çok sayıda ürün çeşidini görebilir. Genel Ağ üzerinden uçak, tren veya otel odası rezervasyonu, çevrimiçi bilet alımı gibi işlemler zaman kaybetmeden kolayca gerçekleştirilebilir.” (s.190) (*E-ticaret, müşteri, firma, ürün, fiyat, rekabet, ulaşım, gider, tüketici, satın alma*)

“...Günümüzde tarım, sanayi, hizmet sektörlerine dayalı üretim dijital teknolojinin katkısı ile yapılıyor. Dijital teknoloji tabanlı yeni üretim akıllı üretim, akıllı fabrika, akıllı makine, akıllı tarım gibi isimlerle adlandırılıyor. Bilgisayar ve Genel Ağ ile hayatımıza giren dijital teknoloji tüketim alışkanlıklarımızı da hızla değiştiriyor.” (s.187) (*Tarım, sanayi, hizmet, sektör, üretim, fabrika makine, tüketim*)

“...Anadolu’da yaşayan Friglerin en önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bu yüzden tarım ve hayvancılığı koruyacak kanunlar koymuşlardır. Friglerde öküz kesmenin ve saban kırmanın cezası ölümdür. Ayrıca ekili araziye zarar vermenin cezası da ağırdır.” (s.160) (*Geçim, tarım, hayvancılık*)

“...Osmanlı Devleti’nde ülkenin her tarafında bulunan darüşşifa, bimarhane, darus-sihha gibi isimlerle anılan hastanelerin giderleri ve personel ücretleri vakıflarca karşılanmıştır. Temizlenmesi için vakıflar kurulmuştur.” (s.170) (*Gider, ücret, vakıf*)

“...Vakıf, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır.” (s.168) (*vakıf, gelir, harcama*)

“...Osmangazi Belediyesi Meslek Edindirme Kursu (OSMEK) vatandaşları iş sahibi yapıyor. OSMEK giyim kursu kendine ve ailesine kıyafet dikmek ya da küçük bir atölye açarak iş sahibi olmak isteyenlerin vazgeçilmezi oldu. Kurs hocası “Eskiden genellikle kurslarımızı ev hanımları tercih ediyordu. Şimdi doktorlar dâhil her kesimden kursiyerlerimiz var. Bir şeyler öğrenip kendi ihtiyaçlarını gidermek ve kendilerine küçük de olsa bir iş kurmak isteyenler de var. Kursiyer bu kursu bitirince kıyafet dikmeyi öğreniyor. Kendi giysisini kendi dikecek duruma geliyor. Kurs sonunda atölyelere dikim yaparak para da kazanıyorlar.” diye konuştu.” (s.178) (*Meslek, iş sahibi/İş veren, ihtiyaç, iş, para, kazanç*)

“...Türkiye Selçukluları yeni fethettikleri toprakların iskânına ve hudut boylarının güvenliğine önem vermiştir. Bunun için devlete ait topraklar üzerinden elde edilen vergilerin geliri ile geçinen bir ordu kurmuşlardır. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad zamanında sayısı 100.000’i bulan Selçuklu ordusunun askerlerinin büyük bir kısmını ikta askerleri oluşturmuştur. Türkiye Selçuklularının uyguladığı ikta sistemi Osmanlı tımar rejiminin esasını teşkil etmiş ve sistem XIX. yüzyıla kadar uygulanmıştır.” (s.161) (*toprak, vergi, gelir, ikta, tımar sistemi*)

“...Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımın geliştirilmesi ve işletmecisi olan köylünün kalkınması için çalışmalar yapılmıştır. 1920’li yıllarda izlenen iktisat politikasının esasları büyük ölçüde Şubat 1923’te İzmir’de toplanan Türkiye İktisat Kongresi’nde kararlaştırılan ilkelere dayandırılmıştır.” (s.162) (*Tarım, kalkınma, iktisat*)

“...İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan Sanayi İnkılabı, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir. Bu üretim şekli 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektöründe ortaya çıkmış, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır.” (s.165) (*Sanayi inkılabı, insan gücü, makine, sektör*)

“...Günümüzde teknolojik olarak oldukça gelişmiş tarım aletleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. İş gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ancak üretim artmıştır. Bu durum ticaretin gelişmesini sağlarken köyden kente göçlere de sebep olmuştur. Kent nüfusu hızla artmıştır.” (s.166) (*Tarım, İş gücü, ihtiyaç, üretim, ticaret, nüfus*)

“...İşte minik bir vakıf hizmeti sundunuz demektir. Hani caddelerde arada bir görürsünüz. Bir bardak su bile marketlerde, büfelerde para ile satılırken bazı iş yerlerinin önünde eski adıyla sebil denilen su makineleri bulunur. Gelip geçen oradan kana kana su içer. O dükkânın veya mağazanın sahibi de su vakfetmektedir. Vakıf kültürünün tarihi çok eskilere dayanır. Tarihte ilk vakıflar herkesin birlikte ibadet ettiği mekânlarda başlamış, sonradan birçok sosyal alanı içine alarak genişlemiştir.” (s.168) (*Vakıf, hizmet, market, para, satma, iş yeri, mağaza*)

“...Endüstriyel: Her türlü sanayinin temel dayanağı topraktır. Toprağın endüstriyel önemi de eski çağlardan beri fark edilmiştir. Günlük yaşamda kullanılan ilk ev ve mutfak gereçleri topraktan yapılmıştır. Günümüzde gıda, tekstil, inşaat ve metal endüstrisinin temel ham madde kaynağı topraktır.” (s.158) (*Sanayi, toprak, hammadde, kaynak*)

“...E-ticaretin dezavantajları da vardır. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde müşterinin ürünü canlı olarak görüp inceleme ve deneme şansı yoktur. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde kredi kartı kullanımından dolayı güvenlik riski olabilir. (s.190) (*E-Ticaret, alışveriş, müşteri, ürün, kredi kartı*)

“...Osmanlı Devleti’nde günümüz ilkokullarına denk gelen sibyan mekteplerinden medreselere kadar tüm eğitim faaliyetleri vakıflarca sunulurdu. Vakıf mektep ve medreselerinde ders veren hocaların maaşları da vakıf tarafından karşılanırdı.” (s.170) (*Vakıf, maaş*)

“...Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.” (s.165) (*üretim, hammadde, tarım ürünü, maden, ürün*)

“...Tıp Mühendisi Tıp alanındaki teknolojik gelişmeler tıp mühendislerine olan ihtiyaç artırmıştır. Sağlık alanında karşılaşılan sorunların çözümü ve gereksinimlerinin karşılanması için gerekli tanı, tedavi ve araştırma amacıyla kullanılan aygıt ve biyo malzemelerin geliştirilmesi ve verimli kullanılmasını hedefleyen bir mühendislik dalıdır. Analiz ve tasarım yapabilen yaratıcı düşünen matematik zekası yüksek olan kişiler tıp mühendisi olabilirler.” (s.182) (*ihitiyaç, malzeme*)

“...Yol, köprü, kanal, kemer, bent, çeşme, sebil, kaldırım, kervansaray, deniz feneri vakıflar tarafından yapıldı. Bu yapıların her türlü masrafı vakıflar tarafından karşılanırdı.” (s.170) (*Vakıf, masraf*)

“...Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerinde rol oynayan en önemli faktörlerden birisi de mesleki eğitimidir. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe nitelikli iş gücü ihtiyacı karşılanır, iş gücü verimliliği artar, bilimsel ve teknolojik yenilikler hız kazanır.” (s.175) (*Ekonomi, meslek, nitelikli iş gücü, ihtiyaç, verimlilik*)

“...Dijitalleşen dünyada oldukça popüler hâle gelen sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla önem kazandı. Bir sosyal medya uzmanının yaratıcı, özgün, meraklı kişilik özelliklerinin yanında iletişimi çok iyi bilen, sosyal ağları etkin kullanabilen bir kişi olması gerekiyor. İşletme, pazarlama, iletişim, halkla ilişkiler ve reklamcılık bölümlerinden mezun olanlar bu mesleği yapabilirler.” (s.181) (*Pazarlama, reklam, meslek*)

“...Dijital teknolojiyi ve sunduğu fırsatları iyi takip eden firmalar kendi sektörlerinde ürettikleri ürünleri piyasaya sürüyor. İletişim, teknoloji, ulaşım sektöründeki araçlar yeni dijital donanımlarla geliştiriliyor. Büyük firmalar geçmişte

ürettikleri ürünler ile yeni ürünlerini bir arada sergileyerek ulaştıkları seviyeyi gururla sergileyebiliyorlar.” (s.188) (*Firma, sektör, üretim, ürün, piyasa*)

“...Ülkeler üretim teknolojisindeki araştırma ve geliştirme çalışmalarında yarış hâlinindedir. Yeni teknolojiyle üretim yapan sanayileşmiş ülkelerin hem refah seviyeleri artmakta hem de bu ülkeler dünya ekonomisinde ve politikasında etkin rol oynamaktadırlar.” (s.167) (*üretim teknolojisi, üretim, sanayileşmiş, ekonomi*)

“...Feodalizmde senyör her türlü yargı yetkisine de sahipti. Feodal toplum düzeninde toprakla alınıp satılan köylülere serf denirdi. Senyör hem toprağın hem de serfin sahibiydi. (s.160) (*Toprak, satın alma, satma*)

“...Toplum içerisinde siyasi idarenin bir parçası olmayan ve sivil toplum alanında etkinlik gösteren kurumlar sivil toplum kuruluşlarını oluşturmaktadır. Örneğin dernekler, sendikalar, vakıflar, mesleki kuruluşlar ve kooperatifler sivil toplum kuruluşlarıdır.” (s.172) (*Vakıf, meslek, sendika*)

“...Tımar sahibi kanunlara uyduğu ve devlete sorumluluklarını yerine getirdiği sürece toprağı işletmeye devam ederdi. Ancak ordunun düzenlediği sefere katılmayan tımar sahiplerinin elinden tımarları alınırdı. Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, tımar sahibinin köylüye kötü davranması tımarın geri alınma sebeplerindendi. Köylünün tımar sahibine karşı sorumlulukları vardı. Köylünün toprağı terk etmemesi bunlardan biridir.” (s.161) (*Tımar sistemi, sorumluluk, toprak*)

“...Bir kargo şirketinin yönetim kurulu başkanı Antalya’da düzenlenen Uluslararası E-Ticaret Konferansı’nda yaptığı konuşmada Türk mühendislerinin ürettiği millî drone taşıma aracı tanıttıklarını belirterek “Kendi oluşturduğumuz e-ticaret platformumuzu burada bir kez daha tanıtmaya fırsatı bulduk. 2018 yılı içerisinde fiilen drone taşımacılığına başlamış olacağız.” dedi.” (s.189) (*Şirket, e-ticaret, üretim*)

“...Günümüzde yerini dokuma tezgâhlarına bırakmış böylece tekstil sanayisi gelişmiştir.” (s.164) (*Tezgâh, sanayi*)

“...Osmanlı Devleti’nde ülkenin her tarafında bulunan darüşşifa, bimarhane, darus-sıhha gibi isimlerle anılan hastanelerin giderleri ve personel ücretleri vakıflarca karşılanmıştır. Temizlenmesi için yakıflar kurulmuştur.” (s.170) (*Gider, ücret, vakıf*)

“...Malatya’da iki bahçede kurulan Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi ile çiftçilerin cep telefonlarına uyarı mesajı gönderiliyor. Zirai don tehlikesinin yanı sıra hava durumuna göre olası hastalık ve zararlıların meyve ağaçlarına vereceği zarar 3-7 gün önceden tespit ediliyor. Üreticileri kısa mesajla bilgilendiren sistem elde edilecek ürünün ne kadar olabileceği konusunda da tahminde bulunuyor.” (s.187) (*Çiftçi, üretici, ürün*)

“...Aşar vergisi kaldırılmıştır...” (s.162) (*Vergi*)

“...Manisa Organize Sanayi Bölgesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesini ziyaret eden Millî Eğitim Bakanı okulu gezdi. Okuldaki robotik faaliyetlerini tanıtan öğrenciler Bakan’a küçük bir gösteri sundu. Ülkeye yapılacak en önemli ve iyi yatırımın eğitim olduğunu hatırlatan Bakan, “Mesleki eğitimi memleket meselesi olarak görüyoruz. Türkiye 2023 hedeflerine ancak ve ancak kaliteli mesleki eğitimle ulaşabilir.” dedi. Sanayi bölgeleri dışında açılan özel mesleki teknik eğitimin de çok önemli olduğunu anlatan Millî Eğitim Bakanı, şöyle konuştu. (s.178) (*Sanayi, meslek, yatırım*)

Pekiştirme soruları ve etkinliğinde (PSE) ekonomi okuryazarlığına ait alışveriş, çiftlik, ekonomi, ekonomik hayat, e- ticaret, fabrika, gelir, hak, hammadde, hayvancılık, insan gücü, istihdam, kalite, kredi, malzeme, meslek, sanayi inkılabı, sektör, tarım, tımar sistemi, ticaret,

toprak, tüketim, üretici, üretim, üretim teknolojisi, ürün, vakıf, zarar ve zanaat kavramlarına doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Genel Ağ üzerinden ailenizle alışveriş yapmak isteseydiniz hangi ürünleri tercih ederiniz? Boşluklara işaretleyiniz.” (S. 190) (*Alışveriş, ürün*)

“Mustafa Kemal Atatürk’ün yukarıda adı geçen çiftlikleri açmasının sebeplerini tartışınız.” (s.162) (*Çiftlik*)

“...Yukarıda bilgisi verilmiş olan vakfın, sosyal ve ekonomik faydalarını söyleyiniz. Günümüzde benzer amaçla kurulmuş sivil toplum örgütü var mı? Söyleyiniz.” (s.171) (*Vakıf, ekonomi*)

“...Aşağıdaki Tabloda Sanayi İnkılabı öncesi ve sonrası sosyal ve ekonomik hayat ile ilgili bilgiler numaralandırılarak verilmiştir. Bilgilerin hangisinin sosyal hangisinin ekonomik sonuçlarla ilişkili olduğunu örnekteki gibi yazınız.” (s.165) (*Sanayi inkılâbı, ekonomik hayat, ekonomi*)

“E-ticaret” (s.191)

“...Fabrikaların üretilen ürün miktarı artmıştır.” (s.165) (*Fabrika, üretim, ürün*)

“...GAP İdaresi Başkanlığı: Ekonomik yapıyı geliştirerek GAP Bölgesi’ndeki gelir düzeyini yükseltmek ve böylece bu bölge ve diğer bölgeler arasındaki gelir farklılığını azaltmak amacıyla oluşturulmuştur. Bir diğer amacı kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırmaktır.” (s.163) (*Ekonomi, gelir, verimlilik, istihdam*)

“...Feodalite yönetiminde uygulanan toprak rejimini insan hakları açısından değerlendiriniz. Feodalite toprak sisteminin insan haklarının hangi ilkelerine aykırı olduğunu söyleyiniz” (s.160) (*Toprak, hak*)

“...Ham maddedir.” (s.158)

“Bir mucit olduğunuzu hayal edin. Tarımı ya da hayvancılığı kolaylaştırıcı bir icat yapmak isteseydiniz bu ne olurdu? Düşüncelerinizi yazınız.” (s.187) (*Tarım, hayvancılık*)

“...İnsan gücüne dayalı üretim yapılıyordu.” (s.165) (*insan gücü, üretim*)

“...Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Bitki ve hayvan ürünlerini arttırmaya, ürünleri çeşitlendirmeye ve kaliteyi yükseltmeye çalışır.” (s.163) (*Tarım, ürün, üretim, kalite*)

“...Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri: Üreticilerin ürünlerini değerlendirmek ve fiyat düşüşlerine karşı üreticilerin zarar görmesini önlemek amacıyla destekleme yapar.” (s.163) (*Tarım, kredi, üretici, ürün, fiyat, zarar*)

“...Giyim ve spor malzemeleri...” (s.190) (*Malzeme*)

“Aşağıda Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde açılan bazı alanlar verilmiştir. Bu alanların hangi sektöre ve meslek gruplarına yönelik olduğunu araştırarak Tabloya yazınız.” (s.179) (*Meslek, sektör*)

“Tımar sisteminin bozulması Osmanlı Devleti’ni hangi alanlarda olumsuz etkilemiş olabilir? Söyleyiniz” (s.161) (*Tımar sistemi*)

“...Ticaret Mektebi Âlisi...” (s.176) (*Ticaret*)

“Toprağın bize sağladığı faydaları örneklerde olduğu gibi yazınız.” (s.158) (*Toprak*)

“...Üretim ve tüketim kısıtlıdır.” (s.165) l (*Üretim, tüketim*)

“Aşağıda boş bırakılan kutuya üretim teknolojilerindeki gelişmenin beraberinde getirmiş olduğu sosyal veya ekonomik hayattaki değişimi gösteren resim ve yazı ekleyiniz.” (s.167) (*Üretim teknolojisi, ekonomik hayat*)

“...-Efendim, kendisine Sefer Ağazade derler. Bu okulu yaptıran şahıstır. Vakıf her yıl bu okulda okuyan talebelere hocalarına ve yardımcılara Ramazan Bayramı öncesi okul çantası, ayakkabı, elbise, başlık gibi kırtasiye ve giyim eşyası verilmesini şart koşmuştur. Bunun için geldik efendim.” (s.171) (*Vakıf*)

“...Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.” (s.165) (*Üretim, tarım, hayvancılık, zanaat*)

Bu bölümde ise ekonomi okuryazarlığına ait *ahilik, ekonomi, meslek, sanayi inkılabı, tarım ve üretim görselleri (G)* okuma metinlerini desteklemek bağlamında doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Bkz: Görsel):



Fotoğraf 47. Ahilik- Şed Kuşatma Töreni



Fotoğraf 48. Ekonomi faaliyet örneği



Fotoğraf 49. Meslek seçimi/karar verme



Fotoğraf 50. Sanayi İnkılabı/ilk otomobil



Fotoğraf 51. Tarım/ tarla sürme



Fotoğraf 52. Otomobil üretim aşaması

Değerlendirme çalışmaları (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili ahilik, ekonomi, fabrika, fiyat, geçim, gelir, hak, hammadde, harcama, hizmet, ihtiyaç, insan gücü, iş, kalite, makine, mal, meslek, nüfus, pazar, sanayi inkılabı, sektör, tarım, tımar sistemi, toprak, üretim, üretim teknolojisi, ürün ve vakıf kavramları doğrudan şu şekilde yer almıştır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Ahilik teşkilatı bulunduğu yerde mesleki eğitim vermek, pazarları kontrol etmek, mal ve ürünlerin kalitesini ve fiyatlarını belirlemek, savaş sırasında orduya yardım etmek gibi görevler üstlenmiştir. Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Ahilik teşkilatının en önemli faaliyet alanı hangisidir? ...” (s.193) (*Ahilik, meslek, pazar, mal, ürün, kalite, fiyat,*)

“...A) Sosyal B) Askerî C) Siyasi D) Ekonomik” (s.193) (*Ekonomi*)

“...Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabının sonuçlarından biri değildir?

A) Nüfusun kentlerde toplanmasına yol açmıştır.

B) Buharlı lokomotif, buharlı gemi gibi araçlarla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.

C) Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.

D) Ham maddeye duyulan ihtiyaç azalmıştır.” (s.193) (*Sanayi inkılabı, nüfus, fabrika, üretim, ürün*)

“...Anadolu uygarlıklarından Friglerin en önemli geçim kaynakları.....ve hayvancılıktır.” (s.192) (*Geçim, hayvancılık*)

“...2.....bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmış kurumlardır.” (s.192) (*gelir, harcama*)

“...Kurulduğu dönemde fethettiği yerlerde derebeylik sistemi ile karşılaşan Osmanlı Devleti derebeylik yerine tımar sistemi uygulamıştır. Osmanlı padişahları fethedilen toprakların bir kısmının mülkiyetini devlete bırakmıştır. Devlete ait bu toprakların da işletme hakkını halka vermiştir.” (s.193) (*Tımar sistemi, toprak, hak*)

“3. Osmanlılarda vakıflar insanların doğumundan ölümüne kadar etkili olan ve hayatın bütün ihtiyaçlarını karşılayan sosyal yardımlaşma kurumlarıdır. Aşağıdakilerden hangisi vakıfların topluma hizmetleri arasında yer almaz?

A) İnsanlar arasında din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeden ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüşler.

B) Hizmetleriyle toplumda hırsızlık, gasp, isyan hareketlerinin olmasının önüne geçmiştir.

C) Zengin fakir ayrımına, sınıf farklılığına, sosyal çatışmalara engel olmuştur.

D) Toplumda belli bir kesimin zengin bir hayat yaşamasını sağlamıştır.” (s.193) (*vakıf, ihtiyaç, hizmet*)

“...4. İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan Sanayi İnkılabı, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir. 18. yüzyılda İngiltere’de dokuma sektöründe ortaya çıkan bu gelişme, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır. Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabının sonuçlarından biri değildir?

A) Nüfusun kentlerde toplanmasına yol açmıştır.

B) Buharlı lokomotif, buharlı gemi gibi araçlarla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.

C) Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.

D) Hammaddeye duyulan ihtiyaç azalmıştır.” (s.193) (*Sanayi inkılabı, insan gücü, makine, sektör, nüfus, fabrika, üretim, ürün, hammadde, ihtiyaç*)

“...1. Meslek seçimi bireyin hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bu süreçte en uygun olan mesleği seçebilmek için kendimize bazı sorular sormamız gerekir. Aşağıdaki sorulardan hangisi doğru mesleği seçmemize yardımcı olamaz?

A) Hangi işi ve mesleği yapmaktan mutluluk duyarım?

B) Kişiliğime en uygun meslek hangisidir?

C) Ailem ve çevremdeki kişilerin istedikleri mesleği seçmeli miyim?

D) İlgi ve yeteneklerime hangi meslek en uygundur?” (s.193) (*Meslek, iş*)

“... (feodalite, dernek, Sanayi İnkılabı, tarım, vakıf, sosyal medya uzmanı, nöropsikolog, tımar) ...” (s.192) (*Sanayi inkılabı, tarım, vakıf, tımar sistemi*)

“...4. Üretim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde hava kirliliği ve çevre sorunları ortadan kalkmıştır.” (s.192) (*üretim teknolojisi*)

“...2. Vakıflar sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da beslenme, tedavi, barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuştur.” (s.192) (*Vakıf*)

4.2.4.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Etkin vatandaşlık (EV) öğrenme alanı tarihte demokrasinin ortaya çıkışını, dünyada, eski Türk devletlerinde, günümüz Türkiye Cumhuriyeti’nde demokrasinin gelişimini, Atatürk’ün demokrasiye katkısını, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerini ve demokrasinin uygulanmasındaki sorunları bireye kazandırmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda öğrenme alanı ekonomi okuryazarlığı bağlamında incelenmiş ve analizlere Tablo 33’te yer verilmiştir.

Tablo 33

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı

KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Ekonomi			3x○	○		
Hak			○			
Hizmet			○			
Vakıf			○			

Doğrudan ●
 Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ), *hazırlık soruları* (HS), *görsel* (G) ve *değerlendirme çalışmaları* (DÇ) bölümünde ekonomi okuryazarlığına dair kavramlara yer verilmemiştir. Diğer bölümler incelendiğinde ise ekonomi okuryazarlığına ait dört kavramdan dolaylı olarak bahsedildiği görülmektedir.

Okuma metni (OM) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili ekonomi, hak, hizmet ve vakıf kavramlarına dolaylı olarak şu şekilde yer verilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kalmış ya da güçsüz insanların da toplumun içinde bulunduğu genel refah seviyesine ulaşması için çaba harcar. Vatandaşların ekonomik ve sosyal gelişimleri için eşit olanaklar sunar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sosyal devlet anlayışına sahip bir devlettir...” (s.208) (*Ekonomi*)

“...Sosyal devlet anlayışı vatandaşların hak ve özgürlüklerini koruyan eşitlik ilkesini benimseyen devlet anlayışıdır. Bu anlayıştaki devlet, vatandaşlarının toplumsal ve ekonomik varlıklarını iyileştirmek için önemli roller üstlenerek bu yolda vatandaşlarına olanaklar sunar...” (s.208) (*Hak, ekonomi*)

“...Osmanlı Devleti’nde Şeyh Edebali’nin “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.” öğütüne uygun hareket edildiğini, insana hizmet eden çalışmaların yapıldığını görüyoruz...” (s.200) (*hizmet*)

“...Türk-İslam devletlerinde vakıflar ve şifahaneler insana verilen değeri göstermektedir...” (s.200) (*Vakıf*)

Öte yandan Pekiştirme soru ve etkinlikleri (PSE) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığına dair ekonomi kavramı dolaylı olarak şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclistir...” (s.201)
(*Ekonomi*)

4.2.4.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Küresel bağlantılar (KB) öğrenme alanında Türkiye’nin üyesi olan olduğu uluslararası kuruluşlar, ekonomik ilişkilerde bulunduğu kuruluşlar ve küresel sorunları ele alınmıştır. Bu bağlamda analiz edildiğinde ülkelerle olan ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel ilişkiler ekonomi okur yazarlığı çerçevesinde ele alınmış ve konu ile ilgili analiz Tabloları aşağıda yer almaktadır:

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders küresel bağlantılar

Öğrenme Alanı Ekonomi Okuryazarlığı						
KAVRAM	NÖ	HS	OM	PSE	G	DÇ
Dayanışma			•			
Ekonomi			24.x•	4x•		2x•
Ekonomik İlişki			2x•			•
Enerji			8x•			
Hammadde			•			•
İhracat			•			
İhtiyaç			•			•
İstihdam			•			
İş birliği			19x•	•		4x•
İş fırsatı			•			
İthalat			•			
Kalkınma			3x•	•		
Kaynak			•			2x•
Malzeme			•			
Nüfus			•			
Pazar			2x•			•
Proje			•			
Rekabet			•			
Ormancılık			•			
Sanayi			•			
Sanayileşme			•			
Sömürgecilik			•			
Tarım			•			
Tarım ürünü			2x•			
Ticaret		•	6x•	•		
Tüketici			2x•			
Ürün			2x•			

Doğrudan •

Dolaylı ○

Tabloda görüldüğü gibi *neler öğreneceğiz?* (NÖ) ve *görsel* (G) kısmında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavramlara yer verilmemiştir.

Öte yandan *hazırlık soruları* (HS) bölümünde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *ticaret* kavramına doğrudan yer verildiği görülmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Ülkeler uluslararası ticareti canlandırmak için neler yapabilir? Tartışınız...”
(s.224) (Ticaret)

Okuma metni (OM) bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı bağlamında *dayanışma kavramına dolaylı olarak yer verilirken ekonomi, ekonomik ilişki, enerji, hammadde, hizmet, ihracat, ihtiyaç, istihdam, iş birliği, iş fırsatı, kalkınma, kaynak, malzeme, pazar, proje, rekabet, ormancılık, sanayi, sanayileşme, sömürgecilik, tarım, tarım ürünü, ticaret, tüketici ve ürün* kavramları doğrudan şu şekilde yer almaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Amacı İslam dünyasının hak ve çıkarlarını korumak, üye devletler arasında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmektir...” (s.222) (*İş birliği, dayanışma*)

“...Amacı Avrupa-Akdeniz bölgesinde barışı, istikrarı, güvenliği ve ortak ekonomik iş birliğini sağlamaktır...” (s.226) (*Ekonomi, İş birliği*)

“...Ülkemiz, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü bir devlet olmak amacıyla öncelikle bölgesindeki komşuları ile ekonomik ve ticari ilişkilerinin gelişmesine büyük önem vermektedir...” (s.224) (*Ekonomi, ekonomik ilişki, ticaret*)

“...Ülkemiz, petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle Avrupa’daki tüketici pazarları arasında bir konuma sahiptir. Bu ayrıcalıklı doğal köprü konumu ülkemize enerji güvenliği konusunda fırsatlar sağlarken sorumluluklar da yüklemektedir...” (S.227) (*Tüketici, pazar, enerji*)

“... Komşularımızdan petrol ve petrol ürünleri yanında çeşitli tarımsal ürünler, ham maddeler ve yarı mamül maddeler ithal etmekteyiz. Komşu ülkelere ihracatımızın ağırlığını makine ve makine aksamı, inşaat ve yapı malzemeleri, tekstil ürünleri, işlenmiş tarımsal ürünler ve gıda maddeleri oluşturmaktadır...” (s.224) (*ürün, tarımsal ürün, ham madde, ithalat, ihracat, makine, malzeme*)

“...Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı, ilgili tüm paydaşlarına hizmet eden bölgesel iş birliğinin mükemmel ve tarihi bir örneği durumundadır. İnanıyoruz ki hiçbir ülke tek başına iş birliği ağlarının bir parçası olmadan enerji güvenliğini sağlayamaz.” Değerlendirmesinde bulundu...” (s.227) (*Hizmet, iş birliği, enerji*)

“...Bu amaçla birçok projenin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine öncülük etmektedir. Bu projelerden biri de Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP)’dır. İki kardeş ülke, Türkiye ve Azerbaycan’ın iş birliğiyle ortaya çıkan bu dev proje ile Avrupa’nın ve Türkiye’nin doğal gaz ihtiyacını karşılamayı amaçlanmaktadır...” (s.227) (*Proje, iş birliği, ihtiyaç*)

“...Bu gruplar eğitim, istihdam, barınma ve kamu alanlarına erişim, toplumsal katılım ve hareket serbestliği gibi bazı alanlarda ırkçı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar...” (s.229) (*İstihdam*)

“...Amacı, birlik üyesi devletlerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak olan Avrupa Birliği, temellerinin atıldığı yıllardan bugüne kadar üye devletlerin ekonomilerinin gelişmesini ve büyümesini sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca üye devletler arası ekonomik iş birliğinin kuvvetlendirilmesi, Avrupa Birliği vatandaşlarına iş imkanlarının yaratılması gibi konularda büyük çaba göstermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959’da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur...” (s.224) (*ekonomi, kalkınma, iş birliği, iş imkânı*)

“...Türkiye’nin özellikle çölleşme tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenecektir...” (s.235) (*Tarım, ormancılık, kaynak*)

“...Avrupa Birliğinde, eğitimden sosyal politikaya, gıda güvenliğinden taşımacılığa, çevreden tüketicinin korunmasına, rekabette bilim ve teknolojiye dek pek çok alanda üye devletler ortak politikalar üretmektedir...” (s.224) (*Tüketici, rekabet*)

“...Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması, arazi kullanımını değişmesi, ormansızlaşma ve sanayi süreçleri sonucunda ortaya çıkmıştır...” (s.232) (*Sanayi*)

“...1.Sanayileşmiş ülkeler atmosfere çok miktarda sera gazı salar...” (s.238) (*Sanayileşme*)

“...Atatürk uluslararası anlayış, iş birliği, barış yolunda çaba göstermiş üstün bir lider; bir inkılâpçı, sömürgecilik ve yayılcılığa karşı savaşan ilk önderdir...” (s.220) (*İş birliği, sömürgecilik*)

Pekiştirme soruları ve etkinliği (PSE) bölümü analiz edildiğinde *ekonomi, iş birliği, kalkınma, nüfus, ticaret* kavramları ekonomi okuryazarlığı bağlamında doğrudan şu şekilde yer almıştır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...Dünya ekonomisinin %90’ını, ticaretinin %80’ini ve nüfusunun 2/3’ünü temsil eden birliktir...” (s.226) (*Ekonomi, ticaret, nüfus*)

“...Amacı Avrupa-Akdeniz bölgesinde barışı, istikrarı, güvenliği ve ortak ekonomik iş birliğini sağlamaktır...” (s.226) (*Ekonomi, iş birliği*)

“...Üye ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunmayı hedefleyen, kurucu üyeleri; Türkiye İran Pakistan olan teşkilattır...” (s.226) (*Kalkınma*)

Son olarak *değerlendirme çalışmaları (DÇ)* bölümünde ise ekonomi okuryazarlığı ile ilgili *ekonomi, ekonomik ilişki, hammadde, ihtiyaç, iş birliği ve pazar* kavramları doğrudan şu şekilde sunulmaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018):

“...A) Bu tür bölgesel iş birliğinin ülkemize ekonomik katkıları vardır...” (s.239) (*İş birliği, ekonomi*)

“...1. Türkiye, dış ekonomik ilişkiler hedefi doğrultusunda birçok bölgesel iş birliği girişimine kurucu ve öncü üye olarak katılmaktadır...” (s.239) (*Ekonomik ilişki, iş birliği*)

“...D) Bütün ham madde ihtiyaçlarımızı dışarıdan karşılar hâle getirmektedir...” (s.239) (*Hammadde, ihtiyaç*)

“...2.Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanmak, Türk dili konuşan ülkeler arasında çok taraflı iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan örgüt...” (s.238) (*İş birliği*)

“...C) Yeni pazarlara açılmamızı kolaylaştırmaktadır...” (s.239) (*Pazar*)

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve program doğrultusunda Talim Terbiye Kurulunca hazırlanmış olan 4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ekonomi okuryazarlığına yer verme durumları bakımından incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Süreç boyunca elde edilen sonuçların yapılan diğer çalışmalar doğrultusunda değerlendirmelerine yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Yapılan araştırma doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Programının temel bölümleri ekonomi okuryazarlığı kavramları bağlamında değerlendirildiğinde; Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programı bölümünde 1 kavramın doğrudan ilgili olduğu (Girişimci); öğretim programının amaçlarında 3'ünün doğrudan (İktisadi, meslek, üretken), 2'sinin ise dolaylı (Hak ve sorumluluk); öğretim programı değerler bölümünde 1'inin doğrudan (Sorumluluk); öğretim programı perspektifindeki yetkinliklerde kavramlardan 8'inin doğrudan (Girişimci, iş hayatı, iş, iş fırsatı, proje, ticari etkinlik) , 6'sının ise dolaylı (çalışmak, ihtiyaç, istek, iş yeri, sorumluluk) olarak; sonuçlarda (S) 1'inin doğrudan (Kalkınma planı); öğretim programı özel amaçlarında 11'inin doğrudan (Çalışmak, çevre, doğal ortam, duyarlılık, ekonomi, ekonomik ilişki, ekonomik kalkınma, kaynak, kaynakların sınırlılığı, meslek, milli ekonomi) ve 3'ünün dolaylı (dağıtım, ekonomik faaliyet, sorumluluk,) olarak; öğretim programı temel becerilerinde 2'sinin doğrudan (Finansal okuryazarlık, girişimci), 2'sinin dolaylı (İş birliği, yenilikçi fikir); öğretim programında değerler eğitimi 1'inin doğrudan (Tasarruf), 4'ünün dolaylı (çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk; öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar 1'inin doğrudan (ekonomi), 3'ünün dolaylı (e-ticaret, fabrika, pazar); öğretim programı yapısında 9'unun doğrudan (Bilinçli Tüketici, dağıtım, ekonomi, ekonomik hayat, ekonomik koşul, kaynakların sınırlılığı, meslek, tüketim, üretim) ve 6'sının dolaylı (Çevre, etkin yurttaş, girişimci, iş birliği, rekabet, sermaye) olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Öte yandan bireysel gelişim öğretim programları ve

ölçme değerlendirme yaklaşımı bölümlerinde ve öğretim programlarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavram ve olgulara yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

2018 Tarihli Sosyal Bilgiler ders kazanımları değerlendirildiğinde; 4-5-6-7. sınıflarda 7 öğrenme alanının olduğu görülmektedir. 5. ve 6.sınıf “*Küresel Bağlantılar*” ile “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanındaki ders kazanımlarının ekonomi okuryazarlığı ile ilgisinin olduğu sonucuna varılmıştır. “*Etkin Vatandaşlık*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Kültür ve Miras*” ve “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanlarında ise bu ilginin olmadığı tespit edilmiştir.

4. ve 7. sınıfta ise ekonomi okuryazarlığı ile “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanı ders kazanımlarının ilgisinin olduğu; “*Küresel Bağlantılar*”, “*Etkin Vatandaşlık*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*”, “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Kültür ve Miras*” ve “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanı ders kazanımlarının ekonomi okuryazarlığı ile ilgisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2018 tarihli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf düzeyinde yer alan 33 kazanımdan 11 kazanımın; 5.sınıf düzeyinde 33 kazanımdan 10 kazanımın; 6.sınıf düzeyinde 34 kazanım 9 kazanımın ve son olarak 7. Sınıf düzeyinde ise 31 kazanımda 6 kazanımın ekonomi okuryazarlığı ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu durumda 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarının, yaklaşık üçte birinin ekonomi okuryazarlığı ilgili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretim programı doğrultusunda Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan uygulanmakta olan ders kitapları değerlendirildiğinde; 4. sınıf ders kitabında “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavramlara ağırlıklı olarak doğrudan yer verildiği tespit edilmiştir. *Bütçe, harcama, israf, para, satın alma, üretim ve ürü*, kavramlarına daha fazla yer aldığı sonucu ulaşılmıştır. 218 kavramdan 114 kavrama yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

5 sınıf ders kitabında ise “*Küresel Bağlantılar*” ve “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgi kavramların doğrudan daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. *İhtiyaç, mal, sanayi, satın alma, ticaret, turist, üretim, ürün* kavramlarına ağırlıklı olarak yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. 218 kavramdan 105 kavrama yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

6. Sınıf ders kitabında ise “*Küresel Bağlantılar*” ve “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgi kavramların doğrudan daha fazla yer aldığı tespit

edilmiştir. Kaynak, maden, meslek, proje, tarım, ürün, vakıf ve vergi kavramlarının daha fazla yer aldığı sonucuna varılmıştır. Belirlenen 218 kavramdan 98 kavrama yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

7. Sınıf ders kitabında ise “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavramların doğrudan daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Meslek, tarım, toprak ürün, üretim ve vakıf kavramlarının daha fazla yer aldığı sonucuna varılmıştır. Belirlenen 218 kavramdan 101 kavrama yer verildiği belirlenmiştir.

Bu durumda 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanının ekonomi okuryazarlığı ile ilgili olduğu görülmüştür. Bunun yanında “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında da diğer öğrenme alanları nazaran daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Öte yandan diğer öğrenme alanlarının ekonomi okuryazarlığı ile hiçbir ilgisinin olmadığı konu içerisinde dolaylı olarak yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenme alanları içerisinde günümüz ekonomik sisteminde yaygın bir şekilde kullanılan “kredi kartı” kavramına yer verilmediği, kredi kartı kullanımına daha fazla yer verilerek, kredi kartı kullanımı ile ilgili öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

5.2. Tartışma

Araştırmanın bu kısmında; süreç boyunca elde edilen sonuçların yapılan diğer çalışmalar bağlamında değerlendirilmesine yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi disiplinler arası bir ders olarak ekonomi bilimini de bünyesinde barındırmaktadır. Öğretim programı içinde kazandırılması gereken beceriler arasında yer alan finansal okuryazarlığa, ders kitapları ve kazanımlarda ekonomi okuryazarlığına yeterince yer verilmediği görülmektedir. Oysaki ilköğretim öğrencileri etkin bir vatandaş olarak hayatın her alanında yer almaktadır.

Öğrenciler için zor olan ekonomi ders konularının, dersin ilgili öğretmenleri tarafından da sevilmediği ve isteksiz olarak anlattıkları, araştırmalarda görülmüştür. Mesela Patterson (2002) ve Highsmith (1990) öğretmenlerin katılımı ile yaptıkları araştırmalarda ekonomi ile ilgili dersleri öğretirken olumsuz, endişeli ve gönülsüz tutum içerisinde olduklarını göstermişlerdir. Bu olumsuz davranış ve tutumları en az düzeye düşürmek için, öğretmen kılavuzunda bulunan ve öğretmenlerin bu konuları daha zevkli ve etkili bir tarzda anlatabilecekleri etkinlikler yer almalıdır. Hizmet içi eğitimler ile öğretmenler bu konuda

tecrübe kazandırılmalıdır. Bununla birlikte ekonomi ile ilgili öğretmenlerin eksik bilgileri varsa bunları tamamlaması gereklidir. Bu açıdan en önemlisi, aday öğretmenlere yeterli düzeyde ekonomi bilgisi ve tecrübesi kazandırmak için gerçekleştirilecek yükseköğretim müfredat değişiklikleridir. Bu noktada öncelikle yapılması gereken derse ekonomistler yerine, sosyal bilgilerde ekonomi alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin girmesidir.

Ancak sosyal bilgiler öğretmenleri için finans ve ekonomi ile ilgili konuların içerik açısından önemli olmadığı görülmektedir. Mentiş Taş (2004) sosyal bilgiler alanında eğitim almış veya alan öğretim elemanları, öğretmen ve öğretmen adaylarında yaptığı bir çalışmada; sosyal bilgiler ders programına ait içerik boyutuna ilişkin aldığı değerlendirmede “*Ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirmek üzere kurulan uluslararası toplulukların işlevlerine yer verme*” konusu/standardının son sıralarda olduğunu belirtmiştir. Yani bu standart öğretmenler için önceliği olmayan konular arasındadır. Ancak diğer sosyal konular gibi ekonomik ve ticari iş birlikleri sosyal bilgiler alanında önem verilen konulardır.

Ekonomi ile ilgili konular günümüzde kişisel ve sosyal hayatımızın önemli bir parçası hâline gelmiş durumdadır. Bu nedenle yetişkinlik döneminde de doğru tutum ve davranışlar geliştirmeleri açısından, öğrenciler tarafından doğru algılanması, oldukça önemlidir. Özellikle tüketim çılgınlığının doruk noktada yaşandığı günümüzde, çocukluk döneminden itibaren başlatılan bir ekonomi eğitimi yeterli olmasa da zorunlu olmuştur. Bu sebeple başlıca amacımız; öğrencilerin tasarruflu tüketiciler olmalarında, ekonomi konularında ve ekonomik kararlarıyla yüzleştikleri sırada doğru kararlar vermeleridir. Bu amaçla hayat boyu gerek duyacakları bilgi ve beceriyle donanmaları son derece önemlidir (Akhan ve Hayta, 2014: 93).

Pınarcı (2007) benzer bir şekilde ekonomi eğitimini tüketici eğitimi kapsamında inceleyerek 6. sınıf öğrencilerine farklı yöntemlerle verilen tüketici eğitiminin etkililiğini saptamaya çalışmıştır. Çalışma, tüketici eğitiminin çocuklara doğru bilgi ve davranışlar kazandırmada etkisini göstermesi ve bu bilgi ve davranışların kazandırılması için gerekli olan eğitim materyal ve programının geliştirilmesine yol gösterecek niteliklere sahiptir.

Toy (2012) çalışmasında ortaöğretimin ekonomiyle ilgili öğrencilere kazandırmayı hedeflediği eğitsel nitelikleri ve öğrencilere bu nitelikleri hangi seviyede kazandırdığını öğrenci görüşlerine başvurarak belirlemeyi hedeflemiştir. 8. sınıf öğrencisi (122 kişi) ile çalıştığı araştırma sonucunda; ortaöğretimin meslekleri ve temel ekonomi kavramlarını

tanıma, tutumlu olma, tüketim bilincine sahip olma ve üretken olma gibi bazı değer ve becerileri öğrencilere yeterli düzeyde kazandırdığı tespit edilmiştir.

Ertürk (2006) 1997 ve 2004 yılları Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmış ve ekonomi konularının içerik analizini yapmıştır. İnceleme sonunda son yıllarda ülkemizde ekonomi kavramlarına ders kitaplarında daha çok yer verildiği ve ekonomi eğitime verilen önemin arttığı belirtmiştir.

Öktem'in (2006) çalışmasında 2004-2005 öğretim yılında değişen sosyal bilgiler ders programını incelemiş ve 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin programda bulunan kavramları anlama ve kazanma düzeylerini araştırmıştır. Araştırmacının odaklandığı alt problemlerden birisi ise, *“İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğretilmesi öngörülen ekonomi ile ilgili kavramların (ihtiyaç, bütçe, üretim, para) bilgi basamağındaki kalıcılık düzeyi nedir?”* olmuştur. Süreç boyunca katılımcı öğrencilerden “üretim”, “hizmet”, “mal”, “eşya”, “gereksinim”, “bütçe”, “para” gibi ekonomi ile ilgili kavramları tanımları ve tanımlarla kavramları eşleştirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda ise, araştırmaya katılan öğrencilerin, ekonomi ile ilgili sorulan kavramların hiçbirisinde, %70 olan tam öğrenme alt sınırı ve üzerine çıkamadıkları tespit edilmiştir. Bu durum çalışmanın yapıldığı dönemde ülkemizdeki ekonomi eğitiminin yetersizliğini gösteren bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Ekonomi eğitimi ile ilgili yapılan en kapsamlı araştırmalardan birisi de Akhan'ın (2010) çalışmasıdır. Bu çalışma ile Akhan sosyal bilgiler dersi kapsamında 7. sınıf öğrencileri ile çalışmış ve onların ekonomi okuryazarlık düzeylerini geliştirmeyi amaçlayan bir program hazırlamış ve bu programı 6 hafta boyunca uygulamıştır. Araştırma ekonomi eğitiminin okullarda nasıl yapılacağına dair örnekler sunması ve bu konuda yapılan ilk çalışmalardan birisi olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ekonomi eğitimi alanında yapılmış en güncel araştırmalardan birisi de Yıldırım'ın (2016) çalışmasıdır. Bu çalışma ile ekonomi konusu vatandaşlık yeterlikleri çerçevesinde ele alınmış ve ortaokul ekonomi okuryazarlığı standartlarının belirlenmesi ve öğretim programlarındaki yerinin incelenmesine odaklanılmıştır. Araştırmada toplam 116 ekonomi ve sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanı ile sosyal bilgileri öğretmenlerinden oluşan katılımcıya tarama yöntemiyle anket formunu doldurmaları istenmiştir. Yıldırım'ın çalışması ekonomi okuryazarlığı ve eğitimiyle ilgili genel görüşleri, ekonomi okuryazarı vatandaş yeterliklerini, ortaokul ekonomi öğretimi standartlarını ve bu standartlara

ulaşılmasında ilk ve ortaokul programlarının mevcut rolünü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçları ise, Türkiye’de ekonomi öğretiminin farklı düzeylerdeki paydaşlarının ekonomi okuryazarlığının anlamı ve yapısına ilişkin yaklaşımlarını somut bir içerikle ortaya koymuş, ortaokul kademesi sonuna kadar gerçekleşen eğitime bu konuda bir rol biçmiştir.

Yine bu alanda en kapsamlı çalışmalardan birisi de Süntar-Akhan’ın (2010) araştırmasıdır. Araştırmacı 7. sınıf öğrencileriyle çalıştığı araştırmanın sonunda, geleneksel yöntemlerle işlenen derslere nazaran hazırlanan ekonomi okuryazarlığı geliştirme programının ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin başarisına olumlu yönde etki ettiği tespit edilmiştir.

5.3. neriler

5.3.1. Araştırma sonuçlarına dayalı neriler

Tekil tarama modeli kullanılarak yapılan bu araştırma, 2018 tarihli Sosyal Bilgiler ğretim programı ve 2018- 2019 eğitim- ğretim yılında okullarda uygulanmakta olan 4-5-6-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenerek yapılmıştır. Bu durum araştırmacının güncel program ve ders kitaplarındaki konuya dair eksiklikleri daha kolay tespit etmesini sağlamıştır. Bulgular bölümünde tespit edilen, sonuç ve tartışma bölümünde yer verilen konularla ilgili olarak araştırmaya yönelik öneriler getirilmiştir.

- 4-5-6-7. sınıf Sosyal Bilgiler ğretim programı ve ders kitaplarında öğrenme alanı içerisinde ekonomi konuları daha fazla ele alınmalı, konuların gündelik hayat ile bağlantısı kurulmalıdır. Ayrıca ekonomi okuryazarlığı ile ilgili programlar incelenerek; bu programlardan yararlanılmalıdır.
- Sadece ders kitapları ve Sosyal Bilgiler ğretim programında değil, diğer derslerde de ekonomi okuryazarlığına dair araştırmalar yapılmalıdır.
- Eğitimde, aktif öğrenme alanları oluşturarak öğrencilerin mevcut durumlarla karşılaştırılması sağlanmalıdır.
- Ekonomi okuryazarlığı ile ilgili okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim veren eğitim kurumları bilgilendirilmeli, konu ile ilgili hizmet içi eğitimleri verilmelidir.
- Ekonomi ile ilgili sergi (kermes vb.), müze, etkinlik alanları gibi geziler düzenlenmeli ve öğrencilere bu konuda deneyim sağlanmalıdır.

- Ekonomik sistemler içerisinde yer alan kredi kartının doğru kullanımı ile ilgili bilgilere daha fazla yer verilmelidir.
- Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında ekonomi ile ilgili güncel kavramlara yer verilmelidir.
- Yabancı kaynaklarda bulunan ekonomi ile ilgili yer alan bilgiler, uygulamalar, etkinlikler eğitimimize kazandırılmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitim fakültelerinde ekonomi okuryazarlığı ile ilgili seçmeli olarak verilen bazı dersler, zorunlu hale getirilerek daha fazla farkındalık yaratılmalıdır.
- Ekonomi okuryazarlığı ile ilgili farklı etkinlikler üretilmeli ve bu konuda çalışmalar yapılmalıdır.
- Güncel ekonomi takip edilmeli ve ekonominin farklı alanları ile ilgili projeler hazırlanmalıdır.

5.3.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

Çalışmanın önceki bölümlerinde görüldüğü gibi araştırma boyunca, 2018 tarihli Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında ekonomiye ait konu, kavram ve değerlerin yer alma durumlarına odaklanılmış ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının ekonomi ve ekonomi okuryazarlığı ile daha çok ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmaların genellikle ekonominin öğretmen ve öğrenci üzerindeki etkileri doğrultusunda yapıldığı ve revize edilen yeni program ile ilgili gelecek çalışmalara örnek teşkil etmek amaçlanmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalara öğrenci ile, öğretmen ve ailelerinin dahil edilerek ekonomi okuryazarlığı eğitimi üzerine çalışmalar yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Öte yandan, gelecek çalışmalarda günümüz ekonomik sisteminin olmazsa olmazı haline gelmiş olan, kredi kartı kullanımına dair tutum ve algıları üzerinde araştırmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abbot, G., Farndon, J., Kennedy, F., Meadway, J., Wallace, C. ve Weeks, M. (2013). *Ekonomi kitabı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Akat, S. A. (2017). İktisat eğitimi üzerine gözlemler. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 79, 12-19
- Akhan, N. (2013). Adım adım ekonomi okuryazarlığı: Sosyal bilgiler dersleri için alternatif yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 1-36. DOI: 10.14520/adyusbd.569.
- Akhan, N. ve Hayta, N. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde ekonomi okuryazarlığının geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 205-230.
- Armstrong, G. C. (2006). *“Introduction to oeconomica”, Aristotle xviii, loeb classical*. Cambridge: Harvard University Press.
- Asano, T. ve Yamaoka, M. (2015). How to reason with economic concepts: cognitive process of japanese undergraduate students solving test items. *Studies in Higher Education*, 40(3), 412-436.
- Barış, S. ve Şeker, H. (2017). Ekonomi okuryazarlığı: Amasya Üniversitesinde bir araştırma. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(624), 74-93.
- Case, K., Fair, R. ve Oster, S. (2017). *Principles of economics*. New York: Pearson Education Limited.
- Chen, H. ve Volpe, R. P. (2002). Gender differences in personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 11, 289-307.
- Day, H. R. (1988). *Play dough economics: Motivating activities for teaching economics to elementary and middle school students*. New York: Joint Council on Economic Education.
- Erdal, A. (2016). Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler. Dursun, D. (Ed.) *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Eroğlu, E. ve Köktan, Y. (2008). *Araştırma metod ve teknikleri (ders notları)*. Sakarya: Sakarya yayıncılık.
- Ersoy, S. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin tüketici eğitimine yönelik bilgi ve tutum düzeyleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ertürk, E. (2006). *Ders kitaplarında toplum, yurttaşlık, vatanseverlik ve ekonomi anlayışının dönüşümü: 1997 ve 2004 ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerine bir içerik analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Fox, K. F. A. (1978). What children bring to school: The beginnings of economic education. *Social Education*. 42(6), 478-481.
- Frankel, M. L. (1966). *Economic education*. New York: The Center for Applied Research in Education.
- Furnham, A. (1994). Young peoples understanding of politics and economics. M. Carretero ve J. F. Voss (Ed.), *Cognitive and instructional processes in history and the social sciences* (ss. 17–47). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gerek, S. ve Kurt, A. A. (2008). Economic literacy of university students: A Sample From Anadolu University. SSRN, 1-32. Erişim adresi: <http://ssrn.com/abstract=1137610>
- Gerek, S. ve Kurt, A. A. (2011). Ekonomi okuryazarlığının ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 59-73.
- Gerrans, P., Clark- Murphy, M. ve Truscott, K. (2009). Financial Literacy and Superannuation Awareness of Indigenous Australians: Pilot Study Results. *Australian Journal of Social Issues*, 44(4), 417-439. <https://doi.org/10.1002/j.1839-4655.2009.tb00156>.
- Highsmith, R. (1990). How do we stand in high school economics today? *Social Education*, 54(2), 81-83.
- Jappelli, T. (2010). Economic literacy: An international comparison. *The Economic Journal*, 120, 429-451.
- Johnsen C. A. ve Drevland F. (2016). *Lean And Sustainability: Three Pillar Thinking in the Production Process*. Proc. 24th Ann. Conf. of the Int'l. Group for Lean Construction, Boston.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kazgan, G. (2011). *2008 Küresel krizi: Nedenleri, etik ilkeleri ve iktisat eğitimi*. Ankara: Tek Yayınları.

- Korkmaz, Ş. C. (2018). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi: Ekonomi odaklı etkinlikler bağlamında bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kourilsky, M. (1993). *An integrated teacher education model for enhanced economic literacy of primary teachers*. Los Angeles: University of California.
- Kourilsky, M. L. (1987). Children's learning of economics: the imperative and the hurdles. *Theory Into Practice*, 26(3), 198–205. DOI: [10.1080/00405848709543274](https://doi.org/10.1080/00405848709543274)
- Levstik, L. ve Tyson, C. (2008). *Handbook of research in social studies education*. New York: Routledge.
- Littrell, R. L. (1999). *Concept mapping: an instructional tool for learning economics and a research tool for determining students understanding of economics* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Kansas, Lawrence.
- Lusardi, A. (2008). *Financial literacy: An essential tool for informed consumer choice?* National Bureau of Economic Research, Working Paper 14084. Erişim adresi: <https://www.nber.org/papers/w14084.pdf>
- Lusardi, A. (2008). *Household saving behavior: The role of financial literacy, nformation and financial education programs*. NBER Working Paper 13824. Erişim adresi: <https://www.nber.org/papers/w13824.pdf>
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2006). Financial literacy and retirement preparedness: evidence and implications for financial education. Michigan Retirement Research Center, Working Paper 2006-144. Erişim adresi: https://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/Financial_Literacy.pdf
- Marks, M. ve Kotula, G. (2009). Using the circular flow of income model to teach economics in the middle school classroom. *The Social Stuides*, 100 (5), 233-242. DOI: [10.1080/00377990903221939](https://doi.org/10.1080/00377990903221939)
- Mentiş, T. A. (2004). Sosyal Bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28-54. Erişim adresi: <https://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/143/1010.pdf>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

- Mishkin, F. (2015). *Macroeconomics*. ABD: Global Edition.
- Mishkin, F. (2016). *The Economics of money, banking and financial markets*. New York: Pearson Education Limited.
- National Council for the Social Studies (1994). *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for Social Studies*. Erişim adresi: www.socialstudies.org/standards
- Oanea, D. C. ve Dornean, A. (2012). Defining and measuring financial literacy, new evidence from romanian' students of the master finance. *Scientific Annals of the Alexandru Ioan Cuza University of Iasi Economic Sciences*, 59(2), 113-129. DOI [10.2478/v10316-012-0036-3](https://doi.org/10.2478/v10316-012-0036-3).
- Odabaş, N. (2003). *Tüketici olarak ilköğretim öğrencilerinin tüketim faaliyetleri sırasındaki çevre bilinci düzeylerinin incelenmesi ve bir eğitim modelinin uygulanması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- OECD (2009). *Financial literacy and consumer protection: overlooked aspects of the crisis, OECD recommendation on good practices on financial education and awareness relating to credit*. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/43138294.pdf>.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Patterson, J. (2002). Slavery revisited: Using economics reasoning to teach about the past and present. *The Social Studies*. 93(1), 40-43. DOI: [10.1080/00377990209599879](https://doi.org/10.1080/00377990209599879)
- Pınarcı, G. G. (2007). *İlköğretim öğrencilerine farklı yöntemlerle verilen tüketici eğitiminin etkisinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Racich, M. J. (1982). *Economic education in the elementary grades: Implementation and evaluation* (Unpublished doctoral dissertation). Illinois State University, Illinois.
- Rodrik D. (2015): *Economic rules – the rights and wrongs of the dismal science*. New York: W.W.Norton Company.
- Ruben E. (2012). *İktisat Öğretimi Üzerine Bir Yazın Taraması*. Ulusal İktisat Eğitimi

Sempozyumu, İzmir.

- Saunders, P., Fortney, M., Gamble, M., Helps, K., Hightsmith, R. J. ve Mezzaros, B. (1991). *Critical Thinking and Decision – Making Skills Through Economic Education*. Bloomington, IN: Agency for Instructional Technology.
- Schug, M. C. (1985). *Economics In The School Curriculum, K-12*. Washington, DC: The Joint Council on Economic Education and The National Education Association.
- Schug, M. C. ve Birkey, C. J. (1985). The development of children's economic reasoning. *Theory and Research in Social Education*, 13 (1), 31–42.
- Seefeldt, C., Castle, S. ve Falconer, R. C. (2015). *Okul öncesi/ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi*. (Çev. S. Coşkun-Keskin). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Smith, A. (2000). *The Wealth of Nations*. New York: The Modern Library.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Staubs, M. O. (2007). *Economics Education: Attitudes and practices of elementary and middle grade teacher candidates* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Alabama. Alabama, Tuscaloosa.
- Süntar-Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şantaş, F. ve Demirgil, B. (2015). Ekonomi okuryazarlığı düzeyinin tespitine ilişkin bir araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 48, 46-60.
- Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Şimşek, A. (2006). *İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Neler Olmalıdır?* 15. Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla.
- Tansel A. (2005). *İktisat eğitimi ve bilimsel aşırma üzerine*. Ankara: Turkish Economic Association.
- Tayfun A. ve Ünlüönen, T. (2012). *Ekonomiye giriş*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temizel, F. (2010). *Mavi yakalılarda finansal okuryazarlık*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Toy, H. (2012). *İlköğretimin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı ekonomiyle ilgili eğitsel nitelikler konusunda öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). (2019). *Herkes İçin Ekonomi*. Erişim adresi: <http://herkesicin.tcmb.go,1988v.tr/>

Uygur, E. ve Erdoğan, O. (2005). *Küresel bunalım ve iktisat eğitimi*. Ankara: Tek Yayınları.

Yıldırım, G. (2016). *Vatandaşlık yeterlikleri bağlamında ortaokul ekonomi okuryazarlığı standartlarının belirlenmesi ve öğretim programlarındaki yerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.



EKLER

Ek 1. 2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

EK 1: 2018 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA		
KAVRAM	DOĞRUDAN	DOLAYLI
Ahilik Sistemi	7ÜDT: “Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır. Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur.” (s.24, KAZANIM:4)	
Alışveriş		5BTT: “Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar. Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.” (S.18 KAZANIM:3)
Arz		
Arz- Talep Dengesi		
Arıcılık		
Avcılık		
Bağış		
Balıkçılık		
Bandrol		
Banka		
Bankacı		
Bankacılık		
Bankamatik		
Barkod Numarası		
Beşerî Ortam		
Bilinçli Tüketici	ÖPY: ” Bu öğrenme alanının temelini öğrencilerin girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturur.” (S.11) 4ÜDT2.X: ” Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.” (S.:15 KAZANIM:3) ” Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	

	Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.” (S.16 KAZANIM:5) 5ÜDT:” Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.” (:18 KAZANIM:6)	
Borç/Borçlanma		
Bölge (Ekonomi)		7KB: “Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır.” (S.25 KAZANIM:2)
Bütçe	4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır.” (S.15 KAZANIM:2) 4ÜDTXX:” Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturması sağlanır. Yöresel ve sosyo-ekonomik şartlar ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.” (S.16 KAZANIM:4)	
CE Belgesi		
Çalışan		
Çalışkanlık	7ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık gibi değerlerle araştırma, değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (s.24)	ÖPD: “Çalışkanlık” (S.9 MADDE:6)

		5BTT: ” Bu öğrenme alanı işlenirken dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerlerle öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (S.18)
Çalışma Hayatı		
Çalışmak	ÖPÖA: ” Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,” (S.8 MADDE:9)	ÖPPY: “Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar” (S.5 5.MADDE)
Çalıştırmak		
Çarşı		
Çevre	ÖPÖA: ” Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,” (S. 8 MADDE:6)	ÖPÖA: “Yaşadığı <u>çevre</u> ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak <u>insan ile çevre arasındaki etkileşimi</u> açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,” (md:5) (S..8) ÖPTB: “Çevre okuryazarlığı” (S. 9 MADDE:2)

		ÖPY3.X: ““İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ve etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı sayesinde Sosyal Bilgiler dersinin okutulduğu bütün sınıf düzeylerinde öğrencilere araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir.” (S.11)
4ÜDT:” Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.” (S.16 KAZANIM:5)	4İYÇ3.X: “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. Öğrencilerin yakın çevrelerini tüm unsurlarıyla birlikte tanımları sağlanır.” (S.15 KAZANIM:3)
5ÜDT:” Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.	Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.” (S.18 KAZANIM:1)	“Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” (S.15 KAZANIM:5)

	5ÜDT:” Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.” S.18 KAZANIM:2) 5ÜDT:” Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.” (S.18 KAZANIM:3) 5KB:” Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.” (S.19 KAZANIM:1)	5İYÇ:” Bu öğrenme alanı işlenirken doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma gibi değerlerle harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (S.17) 5İYÇ2.X: “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. Yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alınır. Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.” (S.18 KAZANIM:3)
Çiftlik		
Dağıtım (Dağıtım Aşaması)	SBDÖPY2.X: “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir.” (S.11) 4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın	

	Çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır.” (S.15 KAZANIM:2) 5ÜDT2.X: “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.” (S.18 KAZANIM:4) ” İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir. Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir.” (S.18 KAZANIM:5) 7ÜDT:” Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. E-ticaret (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.” (S. 25 KAZANIM:6)	
Dayanıklı Tüketim Malı		
Dayanışma (İmece)	7ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık gibi değerlerle araştırma, değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:24)	ÖPD: “Dayanışma” (SYF:9 MADDE:7)

		5İYÇ:” Bu öğrenme alanı işlenirken doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma gibi değerlerle harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:17) 6BT2.X:” Bu öğrenme alanı işlenirken dayanışma ve yardımseverlik gibi değerlerle eleştirel düşünme ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:20) “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.” (SYF:20 KAZANIM:4)
Değer		
Dilekçe Verme		
Doğal Kaynak		
Doğal Ortam (Çevre)	SBDÖPÖA:” Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,” (SYF: 8 MADDE:6) 6ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerle girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21)	4İYÇXXX:” Bu öğrenme alanı işlenirken doğal çevreye duyarlılık değeriyle mekân algılama, harita kullanma, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:14) “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.

		Öğrencilerin yakın çevrelerini tüm unsurlarıyla birlikte tanımları sağlanır.” (SYF:15 KAZANIM:3) 4BTT:” Bu öğrenme alanı işlenirken bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerle değişim ve yenilikçilik gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:15) 5İYÇ:” Bu öğrenme alanı işlenirken doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma gibi değerlerle harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:17) “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. Yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alınır. Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.” (SYF:18 KAZANIM:3) 6İYÇ:” Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerle mekânı algılama ve harita okuryazarlığı gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21)
--	--	---

Duyarlılık	SBDÖPÖA:” Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,” (SYF: 8 MADDE:6) 6ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerle girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21)	SBDÖPD:” Duyarlılık” (SYF: 9 MADDE:8) 5İYÇ:” Bu öğrenme alanı işlenirken doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma gibi değerlerle harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:17)
E Alışveriş		
Ekonomi (Ülke ekonomisi)	SBDÖPÖA:” Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,” (SYF:8 MADDE :8) SBDÖPUDEH:” Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. “ (SYF:10 MADDE:1)	6EV:” Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.” (SYF:22 KAZANIM:6)

	ÖPPY2.x:” Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir” (syf:11) “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır.” (s.11) 6ÜDT3.X:” Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi tartışılır.”. (SYF:21 KAZANIM:1) ” Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” (SYF:22 KAZANIM:4) “Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.”. (SYF:22 KAZANIM:5)	
Ekonomik Faaliyet	4ÜDT2.X:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2)	ÖPÖA:” Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi Açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,” (SYF:8 MADDE:5) 5İYÇ: “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” (SYF:17 KAZANIM:2)

	5ÜDT3.X:” Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.” (SYF:18 KAZANIM:1) ” Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.” SYF:18 KAZANIM:2) ” Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.” (SYF:18 KAZANIM:3) 5KB: “Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir. ” (SYF:19 KAZANIM:1) 6ÜDT: “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi tartışılır.” (SYF:21 KAZANIM:1)	
Ekonomik hayat	SBDÖPY:” Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir” (SYF:11)	

	7ÜDT:” Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.” (SYF:24 KAZANIM:2)	
Ekonomik İlişki	SBDÖPÖA:”Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,” (SYF:8 MADDE:8) 5KB2.X:” Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. ” (SYF:19 KAZANIM:1-2) 6KB:” Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır. “(SYF:22 KAZANIM:2)	6KM: “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. Tarihî İpek ve Baharat yolları, ilgili haritalar üzerinden ele alınır.” (SYF:20 KAZANIM:5) 6KB2.X:” Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.” 7KB:” “Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır.” (SYF:25 KAZANIM:2)
Ekonomik kalkınma	SBDÖPÖA:” Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları” (SYF:8 MADDE:2)	
Ekonomik Karar		
Ekonomik Kaynak		
Ekonomik Kriz		

Ekonomik Koşul	SBDÖPY:” Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir” (syf:11) 4ÜDT:” Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturması sağlanır. Yöresel ve sosyo-ekonomik şartlar ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.” (SYF:16 KAZANIM:4)	
Ekonomik özellik		6KM:” Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılır.” (SYF:20 KAZANIM:1) 6KB: “Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder. (SYF:22 KAZANIM:3)
Ekonomik Sistem		
Emek		
Enerji		
Enerji Kaynakları		
Enerji Tasarrufu		
Esnaf		

E-Ticaret	7ÜDT:” Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. E-ticaret (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.” (SYF:25 KAZANIM:6)	ÖPUDEH:” Son yıllarda dijital teknolojiye bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır.” (SYF:10 MADDE:10)
Etiket		
Etkin Yurttaş	6ÜDT:” Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” (SYF:22 KAZANIM:4)	ÖPY:” Küresel bağlantılar öğrenme alanı ile gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlanmaktadır.” (SYF:12) 5BT:” Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.” (SYF:17 KAZANIM:1) 6EV:” Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.” (SYF:22 KAZANIM:5)
Fabrika		ÖPUDEH:” Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir.” (SYF:10 MADDE:7)
Fatura (Fiş)		

Finansal Birikim		
Finansal Okuryazarlık	SBDÖPTB: “Finansal okuryazarlık” (SYF:9 MADDE:7) 4ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:15)	
Firma		
Fiyat		
Garanti Belgesi		
Geçim		
Gelir	4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın Çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2) 4ÜDT2.X:” Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturması sağlanır. Yöresel ve sosyo-ekonomik şartlar ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.” (SYF:16 KAZANIM:4)	
Gelir-Gider Dengesi	4ÜDT2.X:” Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturması sağlanır. Yöresel ve sosyo-ekonomik şartlar ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.”	

	(SYF:16 KAZANIM:4)	
Geri Dönüşüm		
Gider	4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2)	
Girişimci	MEBÖP: “Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. (SYF:3)” ÖPPY: “Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (SYF:5 6.MADDE) ÖPTB:” Girişimci” (SYF:9 MADDE: 8)	

	ÖPY: “Bu öğrenme alanının temelini öğrencilerin girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturur.” (SYF:11) 4BTT: “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.” (SYF:15 KAZANIM: 4) 5ÜDT: “Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk değeriyle iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (SYF:18) 6ÜDT: “Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerle girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21)	
Gümrük /Gümrük Kapısı		
Hak		ÖPA: “Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak” (SYF:3 MADDE:3) 6BT: “Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.” (SYF:20 KAZANIM: 5)

		6EV: “Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.” (SYF:22 KAZANIM:5)
Hammadde		
Harcayan		
Harçlık		
Hasat		
Hayvancılık		
Hesap		
Hizmet		5EV: Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. Kazanım Açıklaması: Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğu vurgulanır (1. kazanım).”
İade etmek		
İhracat		
İhtiyaç	4BTT: “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.” (SYF:15 KAZANIM:4) 4ÜDT:” İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır. İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.” (SYF:15 KAZANIM:1)	ÖPPY: “Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir.” (SYF:5 3.MADDE) 4BT: “Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” (SYF:14 KAZANIM:3) 5EV3.X: “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.

	5ÜDT: “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.” (SYF:18 KAZANIM:4) 5ÜDT:” İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir. Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir...” (SYF:18 KAZANIM:5) 6KB:” Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır. “(SYF:22 KAZANIM:2)	Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğu vurgulanır.” (SYF:19 KAZANIM:1)
İhtiyaç Listesi		
İkta		
İktisadi	ÖPA: “Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan” (SYF:3, MADDE:4)	
İnsan Gücü		
İnsan Kaynakları		
İsraf	4ÜDT: “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	

	Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.” (SYF:16 KAZANIM:5)	
İSO Belgesi		
İstek	4ÜDT2.X: “İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır. İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.” (SYF:15 KAZANIM:1)	ÖPPY: “Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir” (SYF:5 3.MADDE) 4BT: Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır. “İlgi ve istekleri doğrultusunda okulunda veya yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir.” (SYF:14 KAZANIM:3)
İstihdam		
İş Hayatı	ÖPPY: “Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiştir.” (SYF:4) ÖPPY: “Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (SYF:5 6.MADDE)	

İş (Para Kazanma)	ÖPPY: “İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar.” (SYF: 5 4.MADDE) ÖPPY: “Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (SYF:5 6.MADDE)	
İş birliği	5ÜDT2.x:” Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk değeriyle iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (SYF:18) ” İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir.	ÖPTB:” İş birliği” (SYF: 9 MADDE:13) ÖPY:” Günümüzde inançlar, fikirler, insanlar, sermaye, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket hâlinde. Böyle bir dönemde devletler de kendisi dışındakilerle bir yandan iş birliği yaparken diğer taraftan rekabet etmektedirler.” (SYF:12) 4EV: “Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle iş birliği, sosyal katılım ve karar verme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:16)

	Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir.” (SYF:18 KAZANIM:5)	7KB: “Bu öğrenme alanı işlenirken barış ve saygı gibi değerlerle iş birliği, problem çözme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (25)
İş bölümü		
İşçi (Çalışan)		
İş Fırsatı	ÖPPY: ” Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (SYF:5 6.MADDE)	
İş Gücü		
İşsizlik		
İşveren		
İş Yeri		ÖPPY2.x: “: Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır.” (Md:1)

		“Çoğunlukla ana dilde iletişimin temel beceri boyutlarını paylaşmakta olup duygu, düşünce, kavram, olgu ve görüşleri hem sözlü hem de yazılı olarak kişinin istek ve ihtiyaçlarına göre eğitim, öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi uygun bir dizi sosyal ve kültürel bağlamda anlama, ifade etme ve yorumlama becerisine dayalıdır.” (SYF:4 2.MADDE)
İthalat		
Kalite		
Kalkınma	ÖPÖA: “Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları” (SYF:8 MADDE:8)	
Kalkınma Planı	S: ” başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları , hükûmet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş,” (SYF:7)	
Kar		
Karar Verme		
Kariyer		
Kaynak	ÖPY: ” Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir” (syf:11)	

	4ÜDT:” Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.” (SYF:16 KAZANIM:5) 6ÜDT3.X:” Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi tartışılır.”. ” (SYF:21 KAZANIM:1) “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.” (SYF:21 KAZANIM:2) 6KB:” Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır. “(SYF:22 KAZANIM:2)	
Kaynakların sınırlılığı	ÖPÖA:”Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,” (SYF:8 MADDE:6)ÖPY:” Ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir” (syf:11)	

	4ÜDT:” İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır. İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.” (SYF:15 KAZANIM:1)	
Kazanç		
Kıtlık		
Kredilikte		
Kredi		
Kredi Kartı		
Kullanım Kılavuzu		
Kusurlu Mal		
Küreselleşme		
Lokanta		
Lonca	7ÜDT:” Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır. Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur.” .” (SYF:24 KAZANIM:4)	
Maaş		
Maden		
Madencilik		
Mağaza		
Makine		
Mal		
Maliyet	4ÜDT:” İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır. İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.” (SYF:15 KAZANIM:1)	
Malzeme		
Market (Bakka)		
Masraf		

Meslek	ÖPA: “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.” (SYF:3 MADDE.4) ÖPÖA: “Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,” (SYF:8 MADDE:9) ÖPY2.X:” Öğrencilerin meslekleri tanıyarak ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir.” (SYF:11) 4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2) 5ÜDT:” Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.” SYF:18 KAZANIM:2) 6ÜDT:” İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır. “(SYF:22 KAZANIM:6)	
----------------------	---	--

	7ÜDT9.X:” Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır. Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur.” .” (SYF:24 KAZANIM:4) ” Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar. Yeni mesleklerin yanı sıra halen icra edilen meslekleri de inceler, kendi kişisel özellikleri, yetenekleri ve ilgilerini bu mesleklerin gerekleri ile kıyaslar ve kişisel kariyerine dair kararlar alır.” .” (SYF:24 KAZANIM:5)	
Milli Ekonomi	SBDÖPÖA:” Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,” (SYF:8 MADDE8)	
Müşteri		
Nakit Para		
Nitelikli İnsan Gücü	6ÜDT: “Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.”. (SYF:22 KAZANIM:5)	
Nüfus	5ÜDT: “Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.” (SYF:18 KAZANIM:3)	4İYÇ: “Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” (SYF:15 KAZANIM:5) 5İYÇ2.X: “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. Yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alınır.

		Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.” (SYF:18 KAZANIM:3) 7İYÇ: ” Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.” (SYF:24 KAZANIM:2)
Ödeme		
Pahalı		
Para		
Para Değeri		
Para Kazanmak		
Para Tasarrufu		
Pazar		ÖPUDEH: “Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir.” (SYF:10 MADDE:7)
Pazarlama	6ÜDT: “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.” (SYF:21 KAZANIM:3)	
Piyasa		
Proje	ÖPPY: “Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. ” (SYF:5 6.MADDE)	

	6ÜDT: ” Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.” (SYF:21 KAZANIM:3)	
Rafineri		
Rekabet		ÖPY: ” Günümüzde inançlar, fikirler, insanlar, sermaye, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket hâlinindedir. Böyle bir dönemde devletler de kendisi dışındakilerle bir yandan iş birliği yaparken diğer taraftan rekabet etmektedirler.” (SYF:12)
Reklam		
Ormancılık		
Sanayi (Endüstri)	5KB:” Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.” (SYF:19 KAZANIM:1)	
Sanayi İnkılabı		7KM: ” Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar. Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.” (SYF:23 KAZANIM:3)
Sanayileşme		
Satıcı		
Satın Alma		
Satış		
Satma		
Sektör		

Sermaye		ÖPY: ” Günümüzde inançlar, fikirler, insanlar, sermaye , bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket hâlinindedir.” (SYF:12)
Sendika		
Sınırlı Kaynak		
Sorumluluk	ÖPPD:” Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.” (SYF:4) 4ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:15) 4ÜDT:” Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.” (SYF:15 KAZANIM:3)	ÖPA: “Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak” (SYF:3 MADDE:3) ÖPPY: “Bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.” (SYF:5 3.MADDE) ÖPÖA:” Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,” (SYF:8 MADDE:1) SBDÖPD: “Sorumluluk” (SYF:9 MADDE:15) 4EV: “Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle iş birliği, sosyal katılım ve karar verme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:16)

	5ÜDT: “Bu öğrenme alanı işlenirken <u>sorumluluk</u> değeriyle <u>iş birliği</u>, yenilikçilik, <u>girişimcilik</u> ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (s.18 açıklama) 6ÜDT2.x:” Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerle girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21) ” Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” (SYF:22 KAZANIM:4)	5EV: Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. Kazanım Açıklaması: Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğu vurgulanır (1. kazanım).” 6BT:” Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.” (SYF:20 KAZANIM: 5) 6EV:” Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.” (SYF:22 KAZANIM:5)
Son Kullanma Tarihi		
Sömürgecilik		7KM: “Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar. Kazanım Açıklaması: Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılabı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir (s. 23, 3.kazanım).”
Şirket		

Tahsilat		
Takas		
Taksit		
Talep		
Tarım	5KB:” Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.” (SYF:19 KAZANIM:1)	
Tarım Ürünü		
Tarla		
Tasarruf	SBDÖPD:” Tasarruf” (SYF:9 MADDE: 16) 4ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:15) 4ÜDT:” Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.” (SYF:16 KAZANIM:5)	
Teknolojik Ürün		
Telif ve Patent		6BTT: “Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.” (SYF:21 KAZANIM:4)
Tezgâh		
Tımar Sistemi		
Ticaret		
Ticaret Hacmi		

Ticari Etkinlik	ÖPPY: “Bu yetkinlik, herkesi sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatlarını yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir.” (SYF:5 6.MADDE)	
Ticari Tutum		
Ticari Ürün		
Ticaret Yolu		6KM2.X: “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. Tarihî İpek ve Baharat yolları, ilgili haritalar üzerinden ele alınır.” (SYF:20 KAZANIM:5)
Toplayıcılık		
Toprak	7ÜDT: “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.” (SYF:24 KAZANIM:1)	
TSE Belgeseli		
Turist		
Turizm	5KB: “Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.” (SYF:19 KAZANIM:1)	5KB: “Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar. Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımasının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve Karşılıklı ön yargılarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır.” (SYF:19 KAZANIM:3)
Tutumlu olma		
Tüccar		
Tüketici		

Tüketici Hakkı		
Tüketici Mahkemesi		
Tüketim	ÖPY2.X: “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir.” (SYF:11) 4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2) 5ÜDT:” Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.”(SYF:18 KAZANIM:4) 5ÜDT: “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir. Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir...”(SYF:18 KAZANIM:5) 7ÜDT: “Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. E-ticaret (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.” (SYF:25 KAZANIM:6)	
Ucuz		

Ulaşım	5KB2.X:” Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. (SYF:19 KAZANIM:1-2)	
Ücret		
Üreten		
Üretken	ÖPA: “Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan” (SYF:3, MADDE:4)	
Üretici		
Üretim	ÖPY2.x: “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir.” (SYF:11) 4ÜDT:” Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın Çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır...” (SYF:15 KAZANIM:2)	

	5ÜDT:” Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.” (SYF:18 KAZANIM:4) 5ÜDT: “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir. Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir...” (SYF:18 KAZANIM:5) 7ÜDT:” Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.” (SYF:24 KAZANIM:1) 7ÜDT:” Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. E-ticaret (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.” (SYF:25 KAZANIM:6)	
Üretim Maliyeti		
Üretim Süreci		
Üretim Teknolojisi	7ÜDT:” Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.” (SYF:24 KAZANIM:2)	
Üretim Yeri		
Ürün	4BTT:” Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.” (SYF:15 KAZANIM:4)	

	5ÜDT: “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik <u>ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim</u> ağını analiz eder.” (Kazanım:4)	
Ürün Adı		
Vakıf	7ÜDT:” Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir. Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile vakıf ve derneklerin çalışmalarına değinilir. ” (SYF:24 KAZANIM:3)	
Vergi	6ÜDT:” Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.” (SYF:22 KAZANIM:4)	
Verimlilik		
Yatırım	6ÜDT:” Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.” (SYF:21 KAZANIM:3)	
Yerli Malı (Türk Malı)		
Yer Altı Kaynakları		
Yenilebilir Kaynaklar	6ÜDT: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.” (SYF:21 KAZANIM:2)	
Yenilenemez Kaynaklar	6ÜDT: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.” (SYF:21 KAZANIM:2)	
Yenilikçi Fikir	4BTT:” Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.	ÖPTB: “Yenilikçi Düşünce” (SYF:9 MADDE:26)

	Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.” (SYF:15 KAZANIM:4) 5ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk değeriyle iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (SYF:18) 5ÜDT4.X:” İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir. Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirilir.” (SYF:18 KAZANIM:5) 6ÜDT:” Bu öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerle girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.” (SYF:21)	
Zarar		
Zanaat		
Zanaatkar		
868 ile Başlayan Barkod		
869 ile Başlayan Barkod		

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

Sevgi TUFAN 1985 yılında Çorum’da doğdu. Lise öğrenimini 2004 yılında Maltepe Lisesi’nde tamamladı. Lisans öğrenimini 2005-2009 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında sürdürdü ve 2009 yılında mezun oldu. Lisansüstü öğrenimine ise 2009 güz yarıyılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda başladı. 2011 Eylül ayından beri Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokul eğitim kurumlarında Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İletişim: sevgitufan85@gmail.com

